

T.C.
HARP AKADEMİLERİ
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ

PERTEV (DEMİRHAN) PAŞA'NIN *RUS-JAPON HARBİ'NDEN*
ALINAN MADDİ VE MANEVİ DERSLER VE JAPONLARIN
ESBAB-I MUZAFFERİYETİ ADLI ESERİ

STRATEJİ VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Doruk AKYÜZ

Tez Danışmanı

Doç Dr. Gültekin YILDIZ

İSTANBUL-2013

(BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.)

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI : Doruk Akyüz

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : Pertev (Demirhan) Paşa'nın *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* Adlı Eseri

ENSTİTÜ : Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

ANA BİLİM DALI : Strateji ve Stratejik Araştırmalar

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : 31.07.2013

SAYFA SAYISI : 194

TEZ DANIŞMANI : Doç. Dr. Gültekin Yıldız

DİZİN TERİMLERİ : Rus-Japon Savaşı/Harbi, Pertev, Goltz, Port Arthur, Siper Savaşı

TÜRKÇE ÖZET : Bu çalışma bir Osmanlı erkan-ı harb subayının Rus-Japon Savaşı'na olan algısını ortaya koymak için yapılmıştır.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. Stratejik Araştırmalar Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Bu tezin içerdiği hususlar bireysel görüşlerimi yansıtır, Türk Silahlı Kuvvetlerinin görüşlerini yansıtmaz.

Doruk AKYÜZ

T.C.
HARP AKADEMİLERİ
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ

PERTEV (DEMİRHAN) PAŞA'NIN *RUS-JAPON HARBİ'NDEN*
ALINAN MADDİ VE MANEVİ DERSLER VE JAPONLARIN
ESBAB-I MUZAFFERİYETİ ADLI ESERİ

STRATEJİ VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Doruk AKYÜZ

Tez Danışmanı

Doç Dr. Gültekin YILDIZ

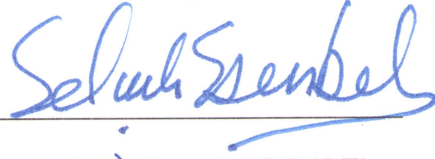
İSTANBUL-2013

JÜRİ ÜYELERİNİN KABUL VE ONAY SAYFASI

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

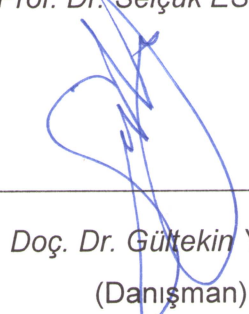
Doruk AKYÜZ' ün Bir Osmanlı "Erkân-ı Harp Subayının Gözünden Rus-Japon Harbi" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından STRATEJİ VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ana bilim dalında YÜKSEK LİSANS / DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

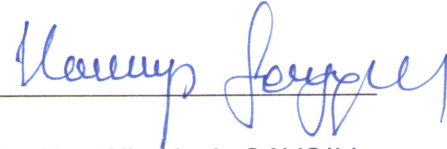
Prof. Dr. Selçuk ESENBEL

Üye

Doç. Dr. Gültekin YILDIZ
(Danışman)

Üye

Dr. Kur. Alb. Hasip SAYGILI

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

31/ 07 / 2013

Dr. Öğ. Alb. Zekeriya TÜRKMEN

Enstitü Müdürü

ÖZET

1904-1905 tarihleri arasında patlak veren Rus-Japon Savaşı'nın en önemli özelliklerinden biri savaş alanına giderek, savaşı gözlemleyen yabancı subaylardır. Osmanlılar da zamanın modasına ayak uydurarak gözde bir kurmay subayı, Miralay Pertev Paşa'yı Japon Ordusu dahilinde savaşı gözlemlemek üzere Mançurya'ya göndermişlerdir. Pertev Paşa bir yıldan uzun bir süre Mançurya'da ve Japonya'da bulunmuştur. 1906 yılında İstanbul'a döndüğünde II. Abdülhamid'e detaylı bir layiha sunmuştur ve 1911 tarihinde savaş hakkında detaylı bir kitap yazmıştır. Bu çalışma büyük ölçüde Pertev Paşa ve yazıları üzerine kurulmuştur. Bunun yanı sıra Osmanlı-Japon ilişkilerine de değinilmiştir.

SUMMARY

Foreign observers are one of the most important aspects of the Russo-Japanese War that occurred in 1904-1905. For sake of keeping up with the fashion of the era, Ottomans sent a staff officer, Pertev Pasha to Manchuria to observe the battle within the Japanese Army. Pertev Pasha remained in Manchuria and Japan more than one year. He gave a detailed report to the Sultan Abdülhamid II when he returned to Istanbul in 1906 and in 1911 he wrote a detailed book about the war. This study is based on the writings of Pertev Pasha. In addition a brief history of Ottoman-Japanese relations is also provided.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖNSÖZ	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR LİSTESİ	V
EKLER LİSTESİ	VI
ÖNSÖZ	VII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: OSMANLI VE İSLAM DÜNYASININ JAPONYA VE RUS-JAPON SAVAŞI ALGISI	
1.1 II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE OSMANLI-JAPON İLİŞKİLERİ	15
1.2 OSMANLI KAMUOYUNDA RUS-JAPON SAVAŞI VE JAPONYA HAKKINDAKİ OSMANLI LİTERATÜRÜ	19
İKİNCİ BÖLÜM: PERTEV PAŞA'NIN GÖZÜNDEN RUS-JAPON SAVAŞI	
2.1 PERTEV PAŞA'NIN ASKERİ KARIYERİ VE RUS-JAPON SAVAŞI HAKKINDAKİ ESERLERİ	30
2.2 RUS-JAPON HARBİ'NDEN ALINAN MADDİ VE MANEVİ DERSLER VE JAPONLARI ESBAB-I MUZAFFERİYETİ ADLI ESERİN TRANSKRİPSİYONU	39
2.3 BİR MÜSLÜMAN VE BİR OSMANLI KURMAY SUBAYI KİMLİĞİYLE PERTEV PAŞA'NIN RUS-JAPON SAVAŞI'NA BAKIŞ AÇISI	97
2.4 PERTEV PAŞA'NIN HAREKAT BÖLGESİNE GİDİŞİ, SAVAŞ ALANINDA YAŞADIKLARI VE DİĞER ULUSTAN SUBAYLARLA GÖRÜŞ FARKLILIKLARI VE BENZERLİKLERİ	106
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: PERTEV PAŞA'NIN RUS-JAPON SAVAŞI HAKKINDAKİ ASKERİ DEĞERLENDİRMELERİ	
3.1 TEŞKİLAT VE TEÇHİZAT	119
3.2 DOKTRİN	131
3.3 PERTEV PAŞA'NIN RUS-JAPON SAVAŞI'NDAN ÇIKARTTIĞI SONUÇLAR VE YANILGILARI	
3.3.1 Pertev Paşa'nın Osmanlı İmparatorluğu İçin Savaştan Çıkarttığı Sonuçlar	141
3.3.2 Pertev Paşa'nın Savaşın İcrası ve Doğasında Görülen Değişiklikler Hakkında Çıkarttığı Sonuçlar	144
SONUÇ	155

KAYNAKÇA

159

EKLER

ÖZGEÇMİŞ

KISALTMALAR

MSBA : Milli Savunma Bakanlığı Arşivi

NA : National Archives

BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi

İBBAK: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı

EKLER LİSTESİ

EK-A Haritalar

EK-B Resimler

ÖNSÖZ

Japonya'nın 1905 tarihinde Ruslara karşı kazandığı zafer tüm dünyada yankı uyandırmıştı. Ancak bu gelişme Osmanlılar için çok daha büyük anlamlar taşıyordu. 20. yüzyıla gelindiğinde Japonya Doğu'nun yükselen gücü iken, Osmanlı İmparatorluğu ölümün eşiğinde hasta bir adamdı. Japonya'nın Rusya'ya karşı kazandığı zafer, "Batılı olmayan bir toplumun beklenmedik başarısı" olarak Osmanlılar için hala umudun var olduğunu göstermişti. Japonlar geldikleri nokta itibarıyla tüm dünyayı kendilerine hayran bırakmışlardı. Ancak bu hayranlık Osmanlılar için (daha doğrusu genel olarak Müslüman dünyası için) çok daha ileri boyuttaydı. Japonya bir çok Müslüman için gurur kaynağı haline gelmişti. O kadar ki Türk aydınlarından Halide Edip Adıvar, bir çok Müslüman kadın gibi oğluna Rus Pasifik Filosu'nu imha eden Japon Amiral Togo'nun ismini vermiştir.¹

Pertev Paşa Japonları bir çok Osmanlı vatandaşına göre yakından tanımış bir kişi olarak, bu topluma hayralık duyan Müslümanların başında gelmektedir. Pertev Paşa bir askerî uzman olarak gittiği Japonya'dan tam bir Japon aşığı olarak geri dönmüştür.

Bu çalışmada bir Türk, bir Osmanlı vatandaşı, bir Müslüman ve iyi eğitilmiş bir asker olarak Pertev Demirhan'ın Japonya'ya ve Rus-Japon Savaşı'na bakış açısı, olan-biteni nasıl algıladığı, zamanın şartlarını nasıl değerlendirdiği, topladığı bilgileri ne şekilde yorumladığı ve savaş katılan diğer yabancı gözlemcilerle olan farklılıkları incelenmiştir. Pertev Paşa, yabancı gözlemcilerin büyük çoğunluğu gibi savaşa Japon tarafından baktığı için yazılarının merkezinde Japonya bulunmaktadır. Rusya ise Japonya'yı değerlendirmek için kullanılmış bir yardımcı öge rolündedir.

Tez çalışmamız, Pertev Paşa'nın Meşruiyet'in ilanından sonra, 1911'de yayınladığı *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* adlı risalesinin transkripsiyonunu da ihtiva etmektedir. Bu eser, Pertev Paşa'nın Rus-Japon Savaşı ve Japonya hakkında 1906 tarihinde II. Abdülhamid'e sunduğu layihanın güzel bir hülasasıdır.

Çalışmanın başından sonuna kadar eksik etmediği yardımlarından ve sonsuz sabrından dolayı değerli hocam Gültekin Yıldız ile yardımları ve önerileri için Selçuk Esenbel'e teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

¹ Selçuk Esenbel, *Japan, Turkey and the World of Islam*, Global Oriental, Folkstone, 2011, s. 1.

GİRİŞ

Rus-Japon Savaşı bir kaç özelliği ile dünya harp tarihinde kendine yer bulmuştur. Yirminci yüzyılın ilk büyük savaşı sayılan Rus-Japon Savaşı, (kullanılan ekipman dolayısıyla) tarihin ilk "modern savaşı" sayılmaktadır. Rus-Japon Savaşı ile birlikte tarihte ilk kez teknolojinin muazzam boyutta kayıplara vesile olabileceğine şahit olunmuş ve bu boyutuyla Rus-Japon Savaşı - tıpkı Balkan Savaşları gibi - I. Dünya Savaşı'nın provalarından biri sayılmıştır. Batı'nın kati olarak kendini üstün olarak kabul ettiği bir dönemde Doğu'lu bir güç, Batı'lı bir gücü yenilgiye uğratarak tüm dünyayı şaşırtmıştır. Bunların yanı sıra Rus-Japon Savaşı'nın en dikkat çekici özelliklerinden biri savaş gözlemciliğidir. Savaşı olay yerinde takip etmek üzere tüm dünyadan gerek askeri, gerekse sivil (çoğunlukla gazeteci) sayısız gözlemci savaş alanına akın etmiştir.² Rus-Japon Savaşı bu konuda tarihte bir ilk olmasa bile gözlemcilik anlayışının kurumsallaşması ve gözlemci sayısının fazlalığı bakımından harp tarihinde özel bir yere sahiptir.

Rus-Japon Savaşı'nda gözlemciler heyetler halinde savaş alanına gitmişlerdir ve her branşın uzmanı (sıhhiyecilik gibi) spesifik raporlar tutmuştur.³ Bunun sonucu olarak da önceki savaşlardan farklı olarak bu savaşta gözlemlenebilen hemen her şey kayda alınmıştır.⁴ Yani bir anlamda Rus-Japon Savaşı için, savaş gözlemciliğinin tamamen profesyonelleştiği savaş denilebilir. Ancak gözlemci heyetleri sadece endüstrileşmiş ülkeler için geçerlidir. Osmanlı, Bulgaristan, Arjantin gibi geri kalmış ülkelerden sadece bir adet gözlemci Mançurya'ya gitmiştir. Bu bakımdan Pertev Paşa'nın II. Abdülhamid'e sunduğu layiha endüstrileşmiş ülkelerin subaylarının raporlarına göre daha renkli (Pertev Paşa'nın her konudan bahsetmesi bakımından) ama daha yetersizdir diyebiliriz.

Avrupa ülkelerinde savaş alanına gözlemci gönderme uygulaması uzun yıllardan beri devam eden bir gelenektir ve barış zamanında da elçiliklerde düzenli olarak raporlar yazan askeri ataşeler bulunmaktadır. Savaş gözlemciliği modernleşen Avrupa'yla birlikte 19. yüzyılda gelişme göstermiştir. Osmanlı Ordusu'nda danışman ve subay olarak görev yapan ve daha sonra Prusya (ve Alman) Ordusu'nda genelkurmay başkanlığı yapacak olan Helmuth von Moltke aynı

² James D. Sisemore, *The Russo-Japanese War, Lessons not Learned*, U. S. Army Command and Staff College, 2003, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**) s. 1.

³ David Jones, "Military Observers, Eurocentrism and World War Zero", D. Wolf, S. Marks, B. Menning, D. oye, J. Steinberg, Y. Shinji ed., *The Russo-Japanese War in Global Perspective: World War Zero*, vol. II, Brill, Boston, 2007, s. 148-149.

⁴ Anthony Saunders, *Trench Warfare: 1850-1950*, Pen & Sword, Barnsley, 2010, s. 76.

zamanda 19. yüzyılın öne çıkan savaş gözlemcilerinden de birisidir. Moltke'nin 1839 tarihinde Nizip Savaşı'nda tuttuğu detaylı rapor, kendisinden sonraki gözlemcilere örnek teşkil etmiştir. Zaman içinde savaşa yeni unsurların (büyük oranda teknolojik yenilikler) katılmasıyla birlikte teknik konulara hakim, belli alanlarda (topçuluk, istihkamdılık gibi) uzmanlaşmış, iyi eğitilmiş subaylar gözlemci vazifesini üstlenmiş ve bunun sonucu olarak da gözlemci heyetleri ortaya çıkmıştır.⁵ Rus-Japon Savaşı'na gönderilen personel (Pertev Paşa gibi) ülkelerinin en gözde subayları arasından seçilmişlerdi ve büyük çoğunluğu I. Dünya Savaşı'nda önemli mevkieer işgal edecekti.

Avrupa'da gelişen savaş gözlemciliği Osmanlı İmparatorluğu'nda mevcut olmayan bir gelenektir. Yabancı devletler ve ordularına askerî ataşe ya da gözlemci olarak subaylar gönderilmiş olsa da daha önce hiç bir savaşa gözlemci atanmamıştı. Osmanlılar Rus-Japon Savaşı'na kayıtsız değillerdi ve savaşı ilgiyle takip etmekteelerdi. Ancak ilk etapta gözlemci gönderilmesi fikri gündeme gelmemişti. Pertev Paşa savaş alanına gözlemci gönderilmesi fikrinin kendisine ait olduğunu ancak bu fikrin Goltz Paşa aracılığıyla kabul gördüğünü belirtmektedir. Goltz Paşa saraya yazdığı mektubunda mutlaka Mançurya'ya bir Osmanlı subayının gönderilmesi gerektiğini belirtmiş ve uygun aday olarak favori öğrencisi Pertev Paşa'yı tavsiye etmiştir.⁶ Yani bir anlamda Osmanlıların Rus-Japon Savaşı'na gözlemci göndermesi zamanın modası olduğu için formalite icabı yapılmıştır denilebilir.

Rus-Japon Savaşı'na katılan gözlemciler detaylı raporlarla ülkelere dönmüşlerdir. Gözlemcilerin büyük bir kısmı Pertev Paşa gibi gözlemlerini ve anılarını kitaplaştırmışlardır. Savaştan sonra özellikle endüstrileşmiş ülkelerde, gözlemci raporları üzerinden yazılmış, bol ciltli eserler bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak Almanların yedi ciltlik *German Official History of the Russo-Japanese War* ve Amerikalıların sekiz ciltlik *Reports of Military Observers Attached to the Armies in Manchuria During the Russo-Japanese War* adlı çalışmaları gösterilebilir. Bunların haricinde Leopold Brooke'un *An Eye-Witness in Manchuria* gibi gazetecilerin yazdığı anı kitapları da mevcuttur. Ian Nish *The Russo-Japanese War, 1904-5: A Collection of Eight Volumes* adlı çalışmasında gerek Rus, gerekse Japon taraflarında savaşı takip eden bir kaç gözlemcinin yazılarını tek bir çatı altında derlemiştir.

⁵ Jones, *a.g.e.*, 143-149.

⁶ Pertev Demirhan, *Generalfeldmarschall Colmar Freiherr von der Goltz: das Lebensbild eines grossen Soldaten Aus meinen persönlichen Erinnerungen*, Göttinger Verlagsanstalt, Göttingen, 1960, s. 70.

West Point'ten (Amerika Birleşik Devletleri Harp Akademisi) çıkmış bir tez olan *The Russo-Japanese War, Lessons Not Learned*, Rus-Japon Savaşı'nda ki askeri gözlemcileri ve gözlemciliği ele alan ilginç bir monografidir. Bunun haricinde iki ciltlik *The Russo-Japanese War in Global Perspective* adlı makaleler derlemesinde, "Military Observers, Eurocentrism and World War Zero" adında bir adet monografi bulunmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemini ele alan bir çok çalışmada Pertev Paşa'nın Mançurya seyahatinden bahsediliyor olsa da 2010 tarihinde gerçekleştirilen Türkiye'de Japonya Çalışmaları Konferansı kapsamındaki Ali Merthan Dünder'in "Pertev Demirhan ve *Rus-Japon Harbinden Alınan Maddi ve Manevi Dersler* Adlı Eseri Üzerine" adlı çalışması haricinde spesifik bir çalışmaya rastlamamış bulunmaktayım.

Meiji Restorasyonu ve Japonya'nın Modernleşmesi

Japonya 19. yüzyıla çağdaşlarından bir hayli geride girmişti. Ülke sekiz yüzyıldan beri feodaliteyle yönetilmekteydi, son iki yüzyıldan beri dış dünya ile olan iletişimi hemen hemen kesilmişti* ve Japon savaşçısının silahları kılıç ile yaydan ibaretti. Muhtemelen 19. yüzyıl başında Japonya'nın durumunu inceleyen herhangi bir kişinin en son tahmini bu küçük ve kendi yağında kavrulan ülkenin 20. yüzyıl başında sömürgeci güçler arasında yer alabilecek konuma gelmesi olurdu.

Japonya Pasifik'in batısında önemli bir üs vazifesi görmektedir ve zamanın güçleri için es geçilmesi mümkün olmayan bir pozisyonda bulunuyordu. Tokugawa Şogunluğu'nun iki yüzyıldan uzun süren izolasyonu Amerikalı komodor Matthew Perry'nin büyük savaş gemileri ile Edo'nun (bu günkü adıyla Tokyo) Uruga limanına girmesi ve şoguna izolasyonun kaldırılması için ültimatö vermesiyle, 1853 yılında sona erdi. Japonlar bu tarihten önce, 1838 yılında patlak veren I. Afyon Savaşı ile Batı'nın nelere kadir olduğunu anlamışlardı. Bu yüzden de şogun, Amerikan başkanının ültimatömunu aldığında Batılı bir gücün taarruzunu durduramayacağını farkındaydı.⁷

Japonya'nın dünyaya açılması ve sonrasında Batılılara imtiyaz veren antlaşmalar yapılması Japonya'nın iç dengelerini de bozmuş ve iç savaşa

* Nagazaki Limanı dışındaki tüm limanlar yabancılara kapatılmıştı. Bu liman da Çin, Kore ve oldukça sınırlı bir şekilde Hollandalılara açıktı. (Marius B. Jansen, *Making of Modern Japan*, Harvard University Press, Massachusetts, 2002, s. 80-84)

⁷ Meirion ve Susie Harries, *Soldiers of the Sun: The Rise and Fall of the Imperial Japanese Army*, Random House, New York, 1991, s. 10-11.

sürüklemişti. Bunun sonucu olarak da 1868 yılında şogunluk ortadan kalkarak 1192 yılında tasfiye edilen imparatorluk tekrardan restore edildi. İmparatorun tekrardan söz sahibi olması nispeten sembolik olsa da (ülke hâlâ samuraylar tarafından yönetilmekteydi) Meiji Restorasyonu Japonya'nın çağdaşlaşması adına oldukça önemli bir adımdı. İlerleyen yıllarda reformistler, muhafazakarların isyanlara dönüşecek olan muhalefetini güç kullanarak susturacaklar ve böylelikle "Batı dünyasını yakalamak için" yapılması gereken reformların önünde hiç bir engel kalmayacaktı. Japonya'nın 1853'te başlayan yeniden yapılanma hamlesi, Meiji Restorasyonu'nundan sonra çıkan samuray isyanlarının sonuncusu olan Satsuma İsyanı'nın 1878'de bastırılmasından sonra kısa süren deneme-yanılma dönemleri hariç bir daha ivme kaybetmeyecek ve Japonya'yı 20. yüzyıla kayda değer bir güç olarak girecekti.

Japonlar 1858 tarihinde bir çok Batılı devletle - Osmanlı İmparatorluğu gibi - kapitülasyonlu antlaşmalar yapmıştı ve Meiji Hükümeti'nin ilk işlerinden biri bu antlaşmaları feshetmeye çalışmak olmuştu. 1871 tarihinde oluşturulan bir delegasyon, kapitülasyon verilen bütün ülkeleri gezip (bu heyetten iki kişi İstanbul'u ziyaret edecekti), antlaşmanın tekrardan gözden geçirilmesine çalıştıysa da istisnasız tüm ülkelerde başarısız olmuştu. 1873'te Japonya'ya dönen bu heyetle birlikte Japonlar her alanda Batı standartlarını yakalamadan Batılılarla eşit konuma gelmeyeceklerini anlamışlardı. Kapitülasyonlardan kurtulma çabasının Japonya'da modern devletin alt yapısının hazırlanmasında önemli bir rolü olmuştu ve 1889'da ilan edilen anayasa bu çabanın getirilerinden biriydi. Sonuç olarak 1894 tarihinde ilk olarak İngilizleri var olan antlaşmaları tekrardan gözden geçirmeye ikna edeceklerdi ve bunu diğer ülkeler izleyecekti.⁸ 1902'de yapılacak olan İngiliz-Japon İttifakı ancak iki eşit güç arasında yapılabileceği için 1894'te imzalanan İngiliz-Japon Ticaret ve Denizcilik Antlaşması'nın bu ittifakın zeminini hazırladığını söyleyebiliriz.*

Japonya'nın Rusya ile Karşı Karşıya Gelmesi ve Rus-Japon Savaşı

Ruslarla Japonların bilinen ilk resmî karşılaşması, Japonya'nın dünyaya açılmasından 50 yıl kadar önce, 19. yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir. Ruslar 1799 yılında kurulmuş olan Rus-Amerikan Şirketi için Pasifik'te gemilerine erzak ve bakım sağlayabilecekleri üsler aramaktalardı. Listenin birinci sırasında Çin, ikinci sırada

⁸ Janet E. Hunter, *Modern Japonya'nın Doğuşu: 1853'ten Günümüze*, İmge Kitabevi, İstanbul, 2002, s. 40-42. Kapitülasyonların tamamen feshedilmesi Meiji döneminin sonuna kadar sürmüştür. (Jansen, *a.g.e.*, 429)

* Antlaşma koşulları 1899'da yürürlüğe girmiştir ve bu tarihten sonra Japonya'da ki İngilizler kendi kanunlarına göre değil Japon kanunlarına göre yargılanmaya başlanmıştır. (Jansen, *a.g.e.*, 429)

Japonya bulunuyordu. 1804 yılında ticari imtiyazlar elde etme talebiyle ilk Rus gemisi Nagazaki'ye gelmişti. İki yüzyıl boyunca devam eden izolasyonu sona erdirmek için herhangi bir sebep görmeyen Japonlar, Rus heyetine hayır cevabını vermişler, bunun üzerine Ruslar iradelerini zorla kabul ettirmeye karar vererek 1806-1807 yıllarında Japonya'nın kuzeyinde bulunan Kuril ve Sahalin adalarında ki Japon yerleşimlerine akınlar düzenlemişlerdi. Rus akınları Japonları dehşete düşürmüştü. Samuraylar bir hayli yozlaşmıştı ve Japonlar Batı'dan gelecek bir Rus istilasına karşı başarı şansı görmüyorlardı. Ancak buna rağmen Ruslara boyun eğmemişler ve Japonya'ya gelen diğer Rus gemilerine de tepkiyle yaklaşmışlardı. Rusya ise o tarihlerde Napoléon Savaşlarından dolayı gözünü Avrupa'dan ayıramadığından (Rusya, 1812 tarihinde bizzat Fransa tarafından istilaya uğramıştı) uzun bir süre Uzak Doğu ile ilgilenebilecek pozisyona gelememişti.⁹ Krizle başlayan Rus-Japon ilişkileri Japonların istediği şekilde sonuçlanmışsa da, Japonlar Uzak Doğu'da ki Rus varlığını daima kalıcı olarak bir güvenlik sorunu olarak değerlendireceklerdi.

Rus krizi ile ortaya çıkan korkunun sebebi Batı'nın zamanın Japonya'sından çok üstün olan askerî seviyesinden ziyade Japonya'nın yetersizliği idi. Rus tehdidinden sonra olası bir Çin istilası ihtimali gündeme gelmişti ki Çin'in o tarihte böyle bir operasyona girişebilmesi söz konusu bile olamazdı.¹⁰ Batı'nın nelere kadir olduğunun anlaşılması, yani teknolojik ve askeri rekabetin yıllar önce kaybedilmiş olmasının farkına varılması 1838-1842 tarihlerinde yaşanan I. Afyon Savaşıyla gerçekleşmişti.¹¹ Asıl sorun samuraylardaki bozulma değil, Orta Çağ'dan kalma bu feodal askerî sistemin 19. yüzyılda fazlasıyla demode bir hale gelmesiydi. Osmanlı'daki yeniçeriler gibi yozlaşmış olsun olmasın samuraylar artık işe yaramaz bir güçtü.

Japonya, Pasifikte Amerika'dan Asya'ya giden yolun tam ortasında bulunuyordu ve esgeçilmesi imkansızdı.¹² Ruslar Japonya'nın hinterlandına saldırarak izolasyonu kaldırmayı denemişken, Amerikalılar doğrudan Japonya'nın kalbini hedef alarak Rusların başaramadığını başaracaklardı.

İzolasyonun kaldırıldığı ve Japonya'nın Batılı güçlerle tanıştığı dönemde Rusya, Japonya'nın tehdit sıralaması içinde bir hayli gerilemişti. Ancak Japonlar kısa süre içinde büyük güçler arasında sadece Rusya'nın Japonya için bir güvenlik sorunu oluşturduğunu anlayacaklardı. Diğer güçlerin tek amacı Japon pazarında yer

⁹ Jansen, *a.g.e.*, 260-261.

¹⁰ *A.g.e.*, 262.

¹¹ Harries, *a.g.e.*, 8.

¹² *A.g.e.*, 9.

almak ve gerektiğinde Japon limanlarını kullanabilmektir. Rusların Japonya'nın kuzeyindeki Sahalin Adası'nı tamamen ele geçirmeye çalışmaları Japonları bir hayli kızdıırıyordu ve bunun sonucunda Yokohama'da iki adet Rus denizcisi öldürülmüştü. 1861 tarihinde de bir Rus savaş gemisi Tsuşima adasının önünde demirleyerek, Perry'nin Tokyo'da yaptığı gibi dış ticarete kalapalı bir limanı (Perry'nin girişimi sonucunda bütün limanlar dış ticarete açılmamıştı) yabancı gemilerin kullanımına açmaya zorlamışlardı. Japonlar 6 ay boyunca Rus gemisi *Posadnik*'in Tsuşima'yı terk etmesi için çabalamıştı ve sonunda İngilizlerden yardım istenerek Rus gemisinin Japon karasularını terk etmesi sağlanmıştı.¹³

Rusya'nın her ne kadar Japonya için bir güvenlik sorunu olsa da ekonomik olarak büyük güçler arasında Japonya'ya en az zarar veren devletti. Bütün büyük güçler gibi Rusya da Japonlardan kapitülasyon elde etmişti ancak Uzak Doğu'da ki varlığı ve denizler üzerindeki hakimiyeti zayıf olduğu için, Japon pazarında ki Rus varlığı oldukça azdı.¹⁴ İngilizlerin araya girmesiyle güvenlik sorunu da büyük ölçüde çözülecekti ve Rusya'nın tekrardan Japonya için korkulan bir tehdit haline gelmesi, Rusya'nın da endüstrileşmeye başlamasıyla gerçekleşecekti. Fakat Japonların şansına Rusya, Japonya'ya göre çok daha yavaş ilerlemekteydi.

Rusya 1890'larda başlayan demiryolu yapımına kadar Uzak Doğu'da ne sömürgecilik hareketine girişebilecek, ne de etkili bir askerî varlık gösterebilecek konumdaydı.¹⁵ Bu bakımdan Çin-Japon Savaşı sonrasındaki Üçlü Müdahaleye kadar Japonya tarafından tehdit olarak algılanmamıştı. 1894-1895 tarihinde ki Çin-Japon Savaşı'ndan sonra Rusya'nın başını çektiği, Almanya ile Fransa'nın dahil olduğu bir koalisyon, Japonya'nın Çin'deki askerlerini çekerek, kazanımlarından vazgeçmesine dair ultimatom vermişti. Bu durum Japonya için tam bir şoktu. Üç büyük güce (her ne kadar Fransa ve Almanya'dan korkmuyor olsalar da) karşı koyacak durumda değildi. Japonya, karşısına çıkan koalisyonun taleplerini kabul ederek Çin'den çekildi. Japonya'ya yapılan bu müdahalenin sebebi, ilk başta henüz emekleme aşamasında olan bir sömürgeci devletin bir anda bu kadar büyük kazanımlar elde etmesine mani olunması gibi görünse de kısa zaman içinde asıl sebebin Rus çıkarlarının Japonlarınkiyle çakışması olduğu ortaya çıkacaktı.¹⁶

¹³ Michael R. Duslin, "Japanese Strategy, Geopolitics and the Origins of the War, 1792-1895", D. Wolf, S. Marks, B. Menning, D. oye, J. Steinberg, Y. Shinji ed., ***The Russo-Japanese War in Global Perspective: World War Zero***, Vol. I, Brill, Boston, 2007, s. 13-14.

¹⁴ Duslin, ***a.g.e.***, 15.

¹⁵ Ian Nish, ***Origins of the Russo-Japanese War***, Longman, New York, 1994, s. 25.

¹⁶ Nish, ***a.g.e.***, 26-30, 34.

Japonya'nın kuzey batısında bulunan Vladivostok Limanı, Rusya'nın Pasifik'e açılan kapısıydı. Ancak bu liman kış aylarında donduğu için artık Uzak Doğu'da aktif roller almak isteyen Rusya'nın deniz üssü ihtiyacını karşılayamıyordu. Bu yüzden Ruslar güneyde yaz-kış kullanabilecekleri bir liman arayışındaydılar. Port Arthur uygun bir limandı. Ruslar 1898 tarihinde Port Arthur'u 25 yıllığına Çin'den kiralamışlardı. Port Arthur, Üçlü İttifakın müdahalesiyle Japonların vazgeçmek zorunda kaldıkları en önemli kazanımdı ve Port Arthur'un Rusların eline geçmesi kelimenin tam anlamıyla Japonları çılgına çevirmişti. Japonya'nın bu tarihte Rusya'ya savaş ilân etmemesinin sebebi, ordusunun henüz Rusya gibi bir güce kafa tutabilecek konumda olmamasıydı.¹⁷ Ancak Japon Ordusu hızla gelişmekteydi. Gayrisafi milli hasılanın hatırı sayılır bir kesimi (1898'de %50'yi geçmişti) ve Çin'den alınan savaş tazminatının tamamı orduya harcanmaktaydı.¹⁸

Japonya Port Arthur'un Rusların eline geçmesinden sonra da diplomasiden vazgeçmedi. Ancak Rusların - özellikle 1900 yılında ki Boksör İsyanı'ndan sonra - Kore'ye ve Çin'e daha fazla yayılması ve bu yayılmanın Japonya'yı dışlayan bir tutumla gerçekleşmesi savaşı kaçınılmaz kılmıştı. 1904 tarihine gelindiğinde Trans-Sibirya Demiryolu Hattı tamamlanmak üzereydi ve Japonlar için Rusya'ya tanınan müddetin sonuna gelinmişti. O tarihte Japonlar için var olan durum artık çıkar çatışmasını aşmış, bir güvenlik sorunu haline gelmişti. Japonlar, Çin ve Kore'yi kontrol eden, altyapı sorununu çözmüş bir Rusya'nın eninde sonunda Japonya'ya da sıçramayı deneyeceğini tahmin ediyorlardı ve Rusya'nın bu konuma gelmesine göz yummaya niyetleri yoktu.¹⁹ 28 Aralık 1903'te Yüksek Savaş Konseyi kurularak operasyonun geri sayımı başlamıştı. 13 Ocak 1904'te Rusya'ya karşılık beklenmeyen bir ültimat verilmisti ve 6 Şubat'ta Japonlar diplomatik ilişkileri kesmişlerdi.²⁰ 3 gün sonra da Port Arthur baskını gerçekleşmişti.

Japonlar 1895'te gerçekleşen üçlü müdehalede çıkartılması gereken bütün dersleri çıkartmışlardı ve Ruslara yapacakları saldırının siyasal zeminini hazırlamışlardı. İngiltere müttefikleriydi ve İngilizler üçüncü bir devletin savaşa müdahil olması durumunda kendilerinde müdahil olacakları garantisini vermişlerdi. Sadece İngiliz desteği bile 1895'teki üçlü müdehale vari bir olayın yaşanmaması için yeterliydi.²¹ İngiltere'nin yanı sıra Amerika'dan da ekonomik ve siyasal destek

¹⁷ Nish, *a.g.e.*, 15-17, 34.

¹⁸ Harries, *a.g.e.*, 64-65.

¹⁹ *A.g.e.*, 75. Nish, *a.g.e.*, 18.

²⁰ Harries, *a.g.e.*, 77.

²¹ Jansen, *a.g.e.*, 439. İngilizlerle yapılan ittifak, iki ülkenin 1901'de Rusların Manchurya'dan çıkarılması üzerine mutabakata varmasının bir sonucuydu ve İngiltere Rus-Japon Savaşı'nın en büyük dış

alınmıştı. Rusya ise hiç bir dış gücün desteğine sahip değildi ve Japonların kendilerine saldıracaklarına ihtimal vermediklerinden böyle bir girişimleri de olmamıştı. 1895'in aksine bu sefer izole olan taraf Rusya'ydı.²²

Japonların en ünlü kılıç ustalarından Tsukahara Bokuden, bir çok mücadelesini kılıcını çekmekle vakit harcamadan, kılıcının kabzası ile rakibin midesi ve bileği gibi kritik noktalarına vurmak suretiyle, rakibini daha dövüşün ilk anlarında sakatlayarak kazamıştı. Bu yöntem Japonların stratejik ölçekte de kullanmayı çok sevdikleri bir taktikti.²³ Düşmanın önem verdiği bir noktaya henüz savaş durumuna geçmemişken ani ve çok güçlü bir saldırıda bulunmak, rakibin silahlı gücüne darbe vurmasının yanı sıra düşmanın morali üzerinde de olumsuz etki yaratmaktaydı. Japonlar (çoğunluğu kendi aralarında olmak üzere) bir çok savaşa bu şekilde başlamışlardı ve Rusların, Japonlar hakkında oldukça az fikre sahip olmaları (Japonların da bunun farkında olmaları) böyle bir açılışı fazlasıyla mümkün kılmaktaydı.

Rus-Japon Savaşı, Japonlar için deniz aşırı bir hareket olacağı için hedef olarak Port Arthur'da konuşlanmış olan Rus filosu seçilmişti. Ruslar, İngilizlerin "fleet in being" doktrinini benimsemişlerdi ve bu anlayışa göre donanma, denizlerde varlık sürdürdüğü sürece denizi aşırı operasyona girişen bir rakip, çıkartma yaptığı toprak parçasında varlık gösteremezdi. Bu açıdan Ruslar, Japonlar kendilerine saldırırsa bile deniz üstünlüğünü ele geçirmeden Mançurya'da savaşı devam ettiremeyeceklerini düşünmekteydiler. Japonlar da bu konuda hemfikirdi ve öncelikli amaçları denizi kontrol altına almaktı. Rus Pasifik Filosu Vladivostok ve Port Arthur Limanlarında bölüştürülmüştü ve tüm filo bir araya gelse dahi Japon Donanması'yla başa çıkamazdı. Japonların amacı Baltık Filosu (ve eğer Boğazlardan geçebilirse Karadeniz Filosu)* savaşı alanına gelmeden Pasifik Filosu'na olabildiğince zarar

destekçisiydi. (Çetinkaya Apatay, *Port Arthur'dan Pearl Harbor'a, Pasifik'te Olup Bitenler*, Deniz Basımevi, İstanbul, 2008, s. 17-18)

²² Duslin, *a.g.e.*, 42.

²³ Harries, *a.g.e.*, 77.

* Japonlar Abdülhamid'in Karadeniz Filosu'na geçiş izni vermeyeceğini tahmin etseler de, bu ihtimalin üzerinde durmuşlardı (1902 tarihinde geçmişti ve İngiltere ile Rusya arasında diplomatik krize yol açmıştı) ve Boğaz'dan geçen gemileri gözlemlmek üzere İstanbul'da ikamet eden bir Japon vatandaşı olan Yamada Torajirō'yu görevlendirmişler (Yamada adamlarını Galata Kulesi'ne yerleştirerek, gece gündüz Boğaz'ın gözlenmesini sağlamıştı) ve İstanbul'a bir kaç ajan göndermişlerdi. Japonların tahmin ettiği gibi Ruslar Karadeniz Filosu'nu Pasifik'e göndermeyeceklerdi ancak "Gönüllü Filo" adı verilen, 8 parçalık bir filonun gönderilmesine karar verilmişti. Rus Çarı, Abdülhamid'e gemilerin silahsız olacağı, askeri mürettebat olmayacağı ve ticari flama taşıyacağını belirterek uluslararası antlaşmaların ihlalelmeyeceğini garanti etmişti. Girit adasında silahlanacak olan gemilerin gerçekte görünürde herhangi bir silahı yoktu. İstanbul'da bulunan Japonların gemiler hakkındaki topladıkları istihbarat yetersizdi. Japon ajanı Makino'nun Tokyo'ya gönderdiği telgrafta toplamda kaç gemi geçtiği belli değildi (Boğaz'dan geçen son gemi *Merkürü* Makino'nun telgrafında yer almamıştı) ve gemilerin taşıdığı kargo hakkında bilgi yoktu. Ancak Japonlar istihbarat konusunda İstanbul'daki ajanlarından çok doğrudan

vermekti ve filonun denizde faaliyet göstermesine engel olmaktı. Japonlar denizde güçlerini bölmemişlerdi ve savaş boyunca - Port Arthur Limanı'nın bulunduğu - Sarı Deniz'de faaliyet gösterecekleri için Port Arthur en uygun hedefti. Vladivostok'taki gemiler tek başlarına Japon donanmasına bir tehdit oluşturamayacağı için varlıkları yok sayılmıştı. Ancak Vladivostok Limanı'ndan çıkan akıncılar bir kaç Japon şilebini batırarak Japonların lojistiğine zarar verecekti ve bu gemilerden birinde Port Arthur'a giden (hayati öneme sahip) 280 milimetrelık kuşatma toplarının bulunması karadaki savaşın uzamasına yol açacaktı.²⁴

Port Arthur'a iki aşamalı bir taarruz planı hazırlanmıştı. Birinci aşamada torpido botlar gece karanlığında limana girerek batırabildikleri kadar gemi batıracaklar, ikinci aşamada ise limanın ağzı gemi batırmak suretiyle kapatılmaya çalışılacaktı. Bu girişimlerin ikisi de başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

Ruslar diplomatik ilişkiler kesildikten sonra dahi Japonların saldıracaklarına inanmamışlardı. Diplomatik ilişkiler kesildikten Japon taarruzunun gerçekleştiği üç gün içerisinde Port Arthur'daki bütün Japonlar taşınabilir eşyalarını ve toplayabildikleri kadar kedi ve köpeği yanlarına alarak Port Arthur'u terk etmişler, ancak bu durum bile Rusların dikkatini çekmemişti.²⁵ Rusların gafletlerinin yanı sıra Japonların savaş ilan etmeden taarruza geçmesi baskın etkisini arttıran en önemli unsurlardan biri olmuştu. Torpido botlar rahatça Port Arthur'a girmişti (sahil bataryaları dış etkenlerden korunmak için gresle (koruyucu yağ) kaplıydı ve üzerleri branda ile örtülüydü) ve Ruslar gafil avlanmışlardı. Ancak şans eseri Japonların attığı 19 torpidodan yalnız 3 tanesi hedeflerini bulmuştu ve bu isabetli atışlar da hiç bir gemiyi batırmamıştı. Baskın maddi açıdan ciddi bir hasara yol açmamış olsa da Rusların morali üzerinde savaş boyunca düzelmeyecek yıkıcı bir etki yapmıştı.²⁶

İkinci aşamada da Japonlar üç kez farklı zamanlarda limanın ağzını kapatmaya çalışmışlardı ancak üç girişimde başarısızlıkla sonuçlanmıştı.²⁷ Japonların başarısızlıklarına rağmen Rus filosu Port Arthur'dan çıkmaya cesaret

bilgi aldıkları "İngiliz Donanma İstihbaratı"na (ve Şüveyş Kanalı'nda konuşlanmış olan Japon subayına) güvenmekteydi. İstanbul'daki Japon casus ağının asıl amacı - diplomatik arenada kullanılmak üzere - Boğazlar üzerine imzalanmış uluslararası antlaşmaların ihalleri üzerine delil ve bilgi toplamaktı. Ancak Karadeniz Filosu'nun Boğazlardan geçmeyecek olması, İstanbul'daki Japon emeklerini büyük ölçüde boşa çıkarmıştı. (Inaba Chiharu, "The Question of the Bosphorus and Dardanelles during the Russo-Japanese War: The Struggle Between Japan and Russia over the Passage of the Russian Volunteer Fleet in 1904", haz. Selçuk Esenbel ve Inaba Chiharu, ***The Rising Sun and the Turkish Crescent, New Perspectives on the History of Japanese Turkish Relations***, Boğaziçi University Press, İstanbul, 2003, s. 122-134)

²⁴ Robert B. Edgerton, ***Warriors of the Rising Sun***, Westview Press, Boulder, Colorado, 1997, s.

²⁵ Edgerton, ***a.g.e.***, 116-117.

²⁶ Duslin, ***a.g.e.***, 25-26. Bu girişimler Şubat, Mart ve Mayıs aylarında gerçekleşmiştir.

²⁷ Edward J. Drea, ***Japan's Imperial Army, Its Rise and Fall, 1853-1945***, University Press of Kansas, Lawrence, 2009, s. 103.

edemeyeceklerdi ve limanda ki gemilerin hemen hemen tamamı karadan açılan topçu ateşiyle batırılacaktı.²⁸ Japonlar Sarı Deniz'de üstünlüğü savaşın ilk günlerinden itibaren ele geçirmişlerdi ve Vladivostok'tan gelen bir kaç akıncı haricinde asker ve yük taşıyan gemilerine Rus tarafından bir tehdit gelmeyecekti.²⁹

Japonlar Mart ayında rahatça Kore'ye çıkmışlardı ve Nisan ayının başında Mançurya sınırındaki Yalu nehrine ulaşmışlardı. Ruslar Yalu'nun diğer kıyısında Japonları beklemektelerdi ve burada ilk yenilgilerini alacaklardı. Yalu Muharebesi'nde Ruslar gerek sayı, gerekse kabiliyet bakımından Japonların kendilerinden üstün olduklarını fark etmişlerdi ve Port Arthur Basını ile bozulan moralleri bir darbe daha almıştı.³⁰ Ancak Japonlar da bu savaşın bekledikleri kadar kolay kazanılmayacağını fark edeceklerdi. Yalu'da Japonlar toplamda 900 kişi kayıp vermişlerdi ve bu sayı beklenenin çok daha üzerindeydi.³¹

Yalu zaferinden sonra Japon kuvvetleri hareket alanı olan Mançurya'ya girmişlerdi. Japonların planı, Üçüncü Ordu Port Arthur'u kuşatırken, Birinci ve İkinci Ordu'nun Güney Mançurya Demiryolu Hattı'nı takip ederek kuzeye gitmesi (bkz. Ek A-2) ve önlerine çıkan Rus kuvvetlerini imha ederek Mukden yakınlarında yapılacak olan nihai çatışmanın (Japon Genelkurmayı savaşın kaderini belirleyecek olan muharebenin Mukden yakınlarında yapılacağını savaştan önce öngörmüştü) zeminini hazırlamak üzerine kuruluydu.³² Amaç Avrupa'dan sevk edilecek olan birlikler savaş alanına gelmeden Mançurya'daki Rus güçlerini imha etmektir ve yedekler savaş alanına ulaştığında da son darbeyi vurmaktır.

Yalu yenilgisinden sonra Rus Uzak Doğu Ordusu Komutanı Kuropatkin güçlerini kuzeye çekerek Port Arthur'u kaderine terk etmişti. Japonların Port Arthur'a ulaşması için önce Nanşan tepelerini geçmeleri gerekiyordu. Nanşan Port Arthur'un 40 kilometre kadar kuzeyinde bulunan, iki yanı denizlerle çevrili dar bir alanda bulunan tepelik bir arazi idi. Savunulması çok kolay olduğundan (iki tarafı denizlerle çevrili olduğu için kanatlardan saldırmak mümkün değildi) Ruslar burada tahkimli bir mevzi inşaa etmişlerdi. Nanşan, Port Arthur yolu üzerinde ufak bir engel olarak değerlendiriliyordu ancak hiç beklenmedik boyutta kayıplar verilmişti. Nanşan Tepesi bir gün içinde ele geçirilmişti ancak bu hareketin Japonlara bedeli 4300 kişi olmuştu. Bu rakam bu kadar küçük bir alanda yapılan bir muharebe için hiç kimsenin beklemediği bir rakamdı ve kayıplara dair ilk rapor Genel Karargah'a ulaştığında (o

²⁸ Harries, *a.g.e.*, 89.

²⁹ *A.g.e.*, 82.

³⁰ *A.g.e.*, 83.

³¹ Drea, *a.g.e.*, 102. Bu rakam Çin-Japon savaşında verilen toplam Japon kayıbindan daha fazlaydı.

³² Drea, *a.g.e.*, 105.

an için 3817 kişi), subaylar raporu hazırlayan yazıcının yanlışlıkla bir hane daha eklediğini düşünmüşlerdi.³³

Nanşan Muharebesi'nde 20. yüzyıl teknolojisinin savaşa olan etkisi açık bir şekilde ortaya çıkmıştı. Makineli tüfek ve seri atışlı toplarla savunulan bir mevziye ön cepheden taarruz etmek demek çok ağır kayıpları göze almak demektir ve Nanşan, savaşın geri kalanında yaşanacakların sadece ufak bir provasıydı. Ancak Nanşan Muharebesi'nde Ruslar, Japonlara oranla daha büyük bir şok yaşamıştı. Yalu Muharebesi'nde Japoların hiçde küçümsedikleri gibi beceriksiz bir rakip olmadığını anlamışlardı. Nanşan'da ise Japonların çelikten iradesine şahit olmuşlardı ve ne kadar kararlı bir düşmanla karşı karşıya olduklarını anlamaları zaten çok kötü durumda olan morallerini hepten yerle bir etmişti.³⁴

Nanşan Tepesi'nin aşılmasından sonra General Nogi Marasuke komutasındaki III. Ordu'nun beklenen Port Arthur taarruzu başlamıştı. Port Arthur'un karaya bakan tarafı boydan boya duvarlarla çevrelenmişti ve şehrin çevresinde ki tepelerde de savunma sistemleri bulunmaktaydı. Ruslar, şehri Çinlilerden kiraladıktan sonra tonlarca çimento ve çelik harcayarak savunma sistemlerini oldukça geliştirmişlerdi son teknoloji ürünü silahlarla donatmışlardı.* General Nogi'nin III. Ordu'nun başına getirilmesinin sebebi Çin-Japon Savaşı'nda da Port Arthur'u ele geçiren komutan olmasıydı. Japonlar 1894'te Port Arthur'u bir gün içerisinde, 16 kişi kaybederek ele geçirmişlerdi. 10 yıl sonra da aynı taktiklerle, kararlı hücumlarla şehri ele geçirmeyi planlıyorlardı ancak bu sefer karşılarında öyle yada böyle zamanın şartlarına ayak uydurmuş bir düşman bulunmaktaydı ve artık Japonlar da ağır kayıplar vermeden şehri alamayacaklarının farkındaydılar.³⁵

Japonlar tahkimli şehri kuşatmak yerine taarruz etmeyi seçmişlerdi ve ağır kayıplarla sonuçlanan başarısız girişimlerden sonra kuşatma hareketine girişmişlerdi. Savaşın başında kuşatma planlanmadığından dolayı, III. Ordu'da ağır kuşatma topları mevcut değildi ve 280 milimetrelik mermi atan bu topların savaş alanına ulaşması oldukça gecikmeli olmuştu (ilk partiyi taşıyan gemi Rus kruvazörü *Rurik* tarafından batırılmıştı). General Nogi psikolojik ve taktik açıdan yetesiz bir komutandı ve kuşatmayı etkin bir şekilde yönetemiyordu. Ancak gerek

³³ Drea, **a.g.e.**, 104.

³⁴ Harries, **a.g.e.**, 85.

* Japonların Port Arthur'un yenilenen istihkamları hakkındaki bilgisi zayıftı. Port Arthur'daki Japon casuslarının teknik bilgileri yetersiz olduğu için Rusların inşaa etmeye çalıştıkları savunma sisteminin (savaş başladığında henüz daha tamamlanmamıştı) boyutunu kavrayamamışlardı. (Drea, **a.g.e.**, 105)

³⁵ Harries, **a.g.e.**, 85.

Genelkurmay'ın, gerekse Japon kamuoyunun baskısıyla şehri bir an önce almaya çalışıyordu ve bu da kayıpları arttırmaktaydı.³⁶

Japon halkına göre Port Arthur milli bir dava, Ruslara son darbeyi indirme peşinde olan Genelkurmay içinse bir çıban başıydı. Port Arthur Kuşatması'nın uzaması Genelkurmay'ın hazırladığı plana ters düşmekteydi. III. Ordu'nun Port Arthur'da çakılı kalması Mançurya'da ki Japon kuvvetlerinin operasyonel kabiliyetinin azalması anlamına geliyordu. III. Ordu Port Arthur'a adanmamıştı. En kısa sürede şehri ele geçirerek, kuzeye hareket etmesi ve diğer ordularla birleşmesi gerekiyordu. Sonuçta öyle ya da böyle bu savaş Japonlar için pamuk ipliğine bağlıydı ve Japonların, Ruslarla yapılacak olan nihai savaşta tüm güçleriyle saldırımları şarttı. Bunun yanı sıra Port Arthur Kuşatması Japon Ordusu'nun top mermisi stoklarını hızla tüketmekteydi ve Japon endüstrisi, ordunun cephane gereksimini karşılamakta yetersiz kalmıştı. Almanya'dan ve İngiltere'den top mermisi siparişi verilmişti ancak bu sipariş Aralık'tan önce savaş alanına ulaşmayacaktı. III. Ordu'nun var olan cephaneyi su gibi harcaması (kendisi de dahil olmak üzere) bütün Japon Ordusu'nun operasyonel kabiliyetini azaltan bir başka unsurdur.³⁷

Sonuç olarak Port Arthur'un alınmasında Japonların çabasının yanı sıra şehri savunan komutan Stössel'in teslim olmaya karar vermesinde büyük payı olmuştu. 280 milimetrelilik havan topları savaş alanına ulaştıktan ve şehrin içini gören (şehrin çevresi duvarla kaplı olduğu için gözcüler topçuya hedef tayin edemiyorlardı) 203 Tepesi (her zaman olduğu gibi ağır kayıplar verilerek) alındıktan sonra limandaki savaş gemilerinin biri hariç tamamı Japon topçusunun açtığı ateşle batırılmıştı. Port Arthur Filosu'nun imha edilmesinden sonra artık şehrin stratejik öneminin kalmadığını düşünen General Stössel, (şehir bir süre daha Japon taarruzlarına ve bombardımanına dayanabilecek konumda olmasına rağmen) 1904 yılının son günlerinde teslim olmayı seçmişti.³⁸

Port Arthur oldukça kritik bir zamanda ele geçirilmişti. Japonlar ellerindeki yedekleri ve cephaneyi fazlasıyla kullanmışlardı ve artık Japon Ordusu büyük ölçüde yabancı desteği ile ayakta durmaktaydı. Ayrıca Baltık Filosu'nun hızla Pasifik'e yaklaşması da Japonları oldukça korkutmaktaydı. Baltık Filosu'nun deniz üstünlüğünü ele geçirmesi halinde Japonya'dan gelen lojistik destek kesilecekti ve Mançurya'daki Japon Ordusu'nun operasyonel kabiliyeti oldukça azalacaktı. Bu

³⁶ Harries, *a.g.e.*, 86-87, Edgerton, *a.g.e.*, 122.

³⁷ Drea, *a.g.e.*, 117.

³⁸ Harries, *a.g.e.*, 88-89. Stössel daha sonra bu kararından dolayı yargılanacak ve idama mahkum edilecekti. Ancak ceza uygulanmadan affedilecekti.

yüzden bir an önce Rus Ordusu'na nihai darbe vurulmalıydı ve gereğinden fazla uzamış olan bu savaş en kısa sürede sona erdirilmeliydi.³⁹

Port Arthur'da yaşanan aksaklığa rağmen insiyatif hala Japonlardaydı ve General Nogi'nin III. Ordusu'nun da diğer üç Japon Ordusu ile birleşmesiyle Japonlar tüm güçlerini Ruslara odaklayabilecek konuma gelmişlerdi. Birinci Dünya Savaşı'ndaki siper savaşlarını andıran Mukden Muharebesi'nde iki tarafta ellerinde ki son kozu oynayacaklardı. Japonlar istisnasız her muharebeyi kazanmalarına rağmen ekonomik güçlerinin ve insan güçlerinin sonuna gelmişlerdi. Ruslar ise sayı bakımından Japonlardan üstünlerdi ancak ordularının durumu Japonlardan daha kötüydü ve bu muharebeyi kaybetmeleri halinde Mançurya Japon kontrolüne girecekti. Sonuç olarak Japon taarruzu Mart ayında gerçekleşmişti ve Japonlar bu muharebeyi de kazanarak üç hafta içinde Rusları yenilgiye uğratmışlardı.⁴⁰

Japon Orduları Gene Komutanı Oyama'nın amacı Rus Ordusu'nu kuşatarak imha etmektir. Ancak Japonların kuşatma çabalarının tek sonucu savaş alanının daha da genişlemesi olmuştu ve muharebeyi kazanamayacağını anlayan General Kuropatkin, tam zamanında geri çekilme kararı almıştı. Japonlar Mukden'de önemli bir zafer kazanmış olmalarına rağmen hala Rus Ordusu imha edilememişti ve (her ne kadar uzun bir süre saldırıya geçecek durumda olmasalar da) sayıca hala kendilerinden üstündü.⁴¹

Baltık Filosu Mayıs ayının sonlarına doğru Pasifik Okyanusu'na ulaştığında, karadaki savaş Ruslar için fiilen kaybedilmiş durumdaydı. Port Arthur da kaybedildiği için Filo'nun Komutanı Amiral Rozhdestvenski Japon Donanması'nın peşine düşmek yerine Vladivostok'a gitme kararı almıştı. Bu nispeten doğru bir karardı. Sadece Baltık Filosu'nun Büyük Okyanus'da ki varlığı bile barış masasında Rusların elini bir hayli güçlendirecek bir unsurdur.⁴² Japonlar da Rusların doğrudan Vladivostok'a gitmeye çalışacaklarını tahmin etmişlerdi ve Japon Filosu'nun komutanı Amiral Togo, Baltık Filosu'nun rotasını da doğru tahmin ederek, Rusların Tsuşima Boğazı'ndan geçmeye çalışacaklarını öngörmüştü.⁴³

İki filo Tsuşima yakınlarında karşı karşıya geldiklerinde Japonlar gerek sayı, gerekse etkinlik bakımından Ruslardan üstündü ve sonuç fazlasıyla Japonların lehine olmuştu. Japonlar Tsuşima Muharebesi'nde sadece üç adet torpido bot

³⁹ Harries, *a.g.e.*, 90.

⁴⁰ *A.g.e.*

⁴¹ Harries, *a.g.e.*, 91.

⁴² Edgerton, *a.g.e.*, 201.

⁴³ Edgerton, *a.g.e.*, 203.

kaybetmişlerdi. Baltık Filosu ise - Japonların elinden kurtularak Vladivostok'a ulaşmayı başaran bir kaç gemi haricinde - tamamen yok edilmişti.⁴⁴

Mukden ve Tsushima yenilgilerinden sonra da Ruslar öyle yada böyle savaşa devam edebilir konumdalardı. Kayıtsız-şartsız teslim olma durumu söz konusu bile değildi ancak Japonlara taarruz edebilecek konuma gelmeleri uzun bir zaman alacaktı ve ülkenin siyasi durumu bir an önce barış yapılmasını zorunlu kılmıştı. Japonların durumu ise - istisnasız her muharebeyi kazanmalarına rağmen - Ruslardan daha kötüydü ve gün geçtikçe daha da kötü hale gelecekti. Bu yüzden Japonlar Amerika'dan arabuluculuk yapmasını isteyerek barış yolundaki ilk adımı atan taraf olmuştu ve Amerikan Başkanı Theodore Roosevelt'in arabuluculuk rolünü kabul etmesi üzerine Portsmouth'ta barış görüşmeleri başlamıştı.⁴⁵

Japonlar Portsmouth'ta savaşa girme amaçlarının büyük çoğunluğunu elde etmişlerdi. Mançurya'daki Ruslara ait demiryolu işletmeleri Japonlara verilmişti, Port Arthur ve Sahalin'in güney yarısı Japon kontrolüne girmişti. Rusya Çin'den kovulmuştu ve İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar, İmparatorluk Japonyası ayakta durduğu sürece Çin'e sızamayacaktı. Ancak Japon kamuoyu, verilen kayıplardan dolayı savaş tazminatı alınmamasından tatmin olmamışlardı ve sonunda sıkı yönetim ilanına varacak barış karşıtı protestolar yaşanmıştı.⁴⁶

Savaştan sonra Japonya giderek artan saldırganlıkta bir tutum sergilemişti. Özellikle Çin ve Kore, Japon saldırganlığını en çok hisseden toplumlar olmuştu. Japon toplumuna göre Mançurya'da akan Japon kanı, Mançurya için ödenen bedeldi. Kısa süre sonra Japonya, Kore'yi ilhak edecek, Çin'i de adeta bir ortaçağ emperyalist gücü gibi sömürecekti. Japonya'nın Çin'de ki kontrolsüz yayılması bir zaman sonra Çin'de yatırımları bulunan bütün ülkeleri rahatsız etmeye başlamıştı ve Japonya'nın saldırgan ve umursamaz tutumundan vazgeçmemesi uluslararası ortmada izole bir hale gelmesiyle sonuçlanmıştı. 1937'de Japonya'nın topyekün Çin'e saldırması Amerika'nın sabrını taşıran unsur olmuştu ve Amerika'nın Japonya'ya uyguladığı ambargo - 1941'de başlayacak ve İmparatorluk Japonyası'nın sonunu getirecek olan - Japon-Amerikan savaşının geri sayımını başlatmıştı.

⁴⁴ Harries, **a.g.e.**, 91. Gemilerin büyük çoğunluğu batırılmıştı, teslim olanlar da Japon Donanması'na entegre edilmişti.

⁴⁵ Harries, **a.g.e.**, 91-92.

⁴⁶ **A.g.e.**, 92-93.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI VE İSLAM DÜNYASININ JAPONYA VE RUS-JAPON SAVAŞI ALGISI

1.1. II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE OSMANLI-JAPON İLİŞKİLERİ

Ziya Şakir (Soko) Rus-Japon Savaşı sonrasında yazdığı kitabında Osmanlıların, Japonların varlığının farkına Abdülaziz döneminde vardıklarını ve bu tarihten itibaren giderek artan bir ilgiyle Japonya'yı takip ettiklerini belirtir.⁴⁷ Osmanlılar ve Japonlar arasındaki ilk resmî temas 1871 tarihinde Avrupa ve Amerika'yı ziyaret etmiş bir Japon heyetinin iki üyesinin İstanbul'a gelmesiyle gerçekleşmişti. Bu ziyareti daha geniş çaplı ve önemli kişilerin bulunduğu heyetler izleyecekti.⁴⁸ Dönüş yolunda fırtınaya yakalanarak batan ünlü Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya'ya gönderilmesi bu ziyaretlere cevap olarak gerçekleştirilmişti.* Pertev Paşa'nın da Japonya'ya gönderilmesinin amaçlarından biri iki ülke arasındaki ilişkileri güçlendirmektir. Ancak iki ülke arasında ki tüm bu girişimlere rağmen 1924 tarihine kadar diplomatik ilişki kurulamayacaktır.

Japonya'daki çağdaşlaşma hareketinin belirginleşmesi II. Abdülhamid dönemine denk gelmektedir ve Japonya'nın Osmanlılar tarafından kayda değer bir güç olarak değerlendirilmesi de bu dönemde olmuştur.⁴⁹ Japon kültürü, toplumu, tarihi, ordusu ve dini 1890'lardan itibaren Osmanlı neşriyatında yer almaya başlamıştır. Japonların Osmanlı İmparatorluğu'na olan ilgisinden ve ziyaretlerinden de memnuniyet duyulmuştur. Ancak Japonların Osmanlı'ya karşı olan ilgisi dostluktan ziyade başka amaçlar da taşımaktaydı.

⁴⁷ Ziya Şakir (Soko), *Sultan Abdülhamid ve Mikado*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1994, s. 6-7. Ziya Şakir Bey'in iddiası Japonların adlarını tüm dünyaya duyurdukları Meiji Restorasyonu dönemine denk gelmektedir. Ancak Topkapı Sarayı koleksiyonunda 700'den fazla Japon porseleni bulunmaktadır ve bu porselenlerin bilinen en eski tarihli 1655-1660 arasındadır. Bu açıdan Osmanlı saray erkanı Abdülaziz dönemi öncesinde de Japon kültürü hakkında azda olsa bilgi sahibidir. Japonya 1639 tarihinden itibaren dış dünya ile ilişkilerini kestiği için Osmanlılar bu değerli porselenlere doğrudan Japon tüccarlar aracılığıyla değil, Hollandalılar aracılığıyla ulaşmışlardır. (Ömür Tufan, "The Introduction of the Ottoman Sultans to Japanese Culture and the Contributions of Yamada Torajirô", haz. Selçuk Esenbel, *Hilâl ve Güneş: İstanbul'da Üç Japon: Yamada Torajirô, Itô Chûta, Ôtani Kôzui*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 70)

⁴⁸ Selçuk Esenbel "Japanese Perspectives of the Ottoman World", haz. Esenbel ve Chiharu, *The Rising Sun and The Turkish Crescent*, Boğaziçi University Press, İstanbul, 2003, s. 9-13.

* Ertuğrul'un gönderilme sebeplerinden biri de yol üzerindeki Müslüman toplumların nabzını tutmaktır. Ertuğrul Fırkateyni hakkında detaylı bilgi için bkz. Erol Mütercimler ve Mim Kemal Öke, *Ertuğrul Fırkateyni Faciası ve Türk-Japon İlişkisinin Başlangıcı*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1991. Sultan Abdülhamid Ertuğrul Fırkateyn'i komutanı Osman Paşa vasıtasıyla Japon İmparatoru'na bir mektup ve nişan yollamıştır. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Y. A. HUS. nr. 221/14)

⁴⁹ Selim Deringil, "Ottoman-Japanese Relations in the Late Nineteenth Century", haz. Esenbel ve Chiharu, *The Rising Sun and The Turkish Crescent*, s. 43.

1868 yılında Meiji Restorasyonu'nun gerçekleşmesiyle Japonya tüm hızıyla çağdaşlarını yakalama çabasına girmişti ve işe dünyayı gözlemleyerek başlamıştı. Japonlar bu iş için ülkeleri kategorilerine göre birbirlerinden ayırmışlardı ve hemen her kategorideki ülkelerden öğrenecekleri şeyler vardı. Osmanlı, Çin'le aynı kategorideydi; bunlar zamanın korkulan, güçlü imparatorlukları olsalar da artık rakiplerini korkutan eski güçleri yoktu; yozlaşmışlar ve yavaş yavaş erimektelerdi.⁵⁰ 19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Japonya için örnek alınması gereken değil, sadece ders çıkartılması gereken bir modeldi.

Japonların Osmanlılara olan ilgisi kapitülasyonlardan kaynaklanıyordu. Şogun 1858 yılında Batılı ülkelere ayrıcalık veren ticaret anlaşmaları imzalamıştı. Meiji Hükümeti ise bu anlaşmaları revize ederek eşit şartlarda antlaşmalara dönüştürmeyi umuyordu. Osmanlılar yıllardır kapitülasyonların altında ezilmiş ama hiç bir zaman sömürgeleştirilmemiş bir ülke olarak Japonların dikkatini çekmişti. 1871 ziyaretinin asıl sebebi de zamanın Japonya'sını andıran Osmanlı İmparatorluğu'ndan gerekli dersleri çıkarmaktı.⁵¹ 1871 heyetinin asıl amacı kapitülasyonları iptal etmektir ve bunun için bir çok Avrupa ülkesi ile Amerika'ya uğramışlardı. Ancak gittikleri tek bir ülkede bile başarılı olamamışlardı. Bunun üzerine heyetten iki kişi, Budist rahibi Şimaji Mokurai ve gazeteci Fukuçi Geniçiro Paris'te heyetten ayrılarak İstanbul'a gönderilmişti.⁵² Ancak Fukuçi'nin Osmanlı'nın durumu üzerine tuttuğu rapor bekleneni verememişti.⁵³

Japonlar Abdülhamid döneminde Osmanlılarla ticaret anlaşması yapmak istemişler ama eşit şartlarda bir anlaşmayı reddederek Avrupalı ülkelere sunulan ayrıcalıkların kendilerine de sunulmasını talep etmişlerdi. II. Abdülhamid ise bu talebi reddetmişti. Kapitülasyonlar Osmanlıların da başlarından atmak istedikleri bir belaydı ve Abdülhamid durduk yere bir ülkeye daha bu ayrıcalığı vermek istemiyordu. Japonların ayrıcalıklı bir anlaşma şartından vazgeçmemelerinden dolayı herhangi bir antlaşma yapılmamasının yanı sıra, ilişkileri bulandıran bu olumsuzluk yüzünden iki ülke arasındaki tüm samimiyete rağmen 1924'te Lozan'da kapitülasyonların kaldırılmasına kadar diplomatik ilişki de kurulamayacaktı.⁵⁴

⁵⁰ Esenbel, *Japan, Turkey and the World of Islam*, s. 237.

⁵¹ Edgerton, *a.g.e.*, 14-15. Esenbel, *Japan, Turkey and the World of Islam*, s. 112.

⁵² Erdal Küçüyalçın, "Ötani Kôzui ve Yeni Türkiye Cumhuriyeti: Cumhuriyet Dönemi Türk-Japon İlişkilerinin Kuruluşunda Bir Vizyonerin Rolü", haz. Selçuk Esenbel, *Hilâl ve Güneş: İstanbul'da Üç Japon: Yamada Torajirô, Itô Chûta, Ötani Kôzui*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 161.

⁵³ Esenbel, *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı*, s. 282.

⁵⁴ Esenbel, *Japan, Turkey and the World of Islam*, s. 112-114. Türkiye ile Japonya arasında diplomatik ilişkiler kurulduktan sonra Japonya'ya gerek dil öğrenmek, gerekse askeri eğitim almak (Yüzbaşı Şerafettin Karapınar ve Yüzbaşı Tafdil Zeki Bayat 1938 tarihinde Japon Deniz Harp

II. Abdülhamid şehzadelik döneminden itibaren Japonya'da olup bitenlerin sıkı bir takipçisiydi ve Rus-Japon Savaşı'nı da günü gününe takip etmişti.⁵⁵ İki ülke arasında diplomatik ilişki kurulamamış olsa da Abdülhamid hiç bir zaman Japonya'ya karşı olumsuz bir tutum sergilememişti. Ertuğrul faciasından sonra sağ kalan denizcileri İstanbul'a getiren Japon gemisi ile birlikte 1984 tarihinde İstanbul'a Yamada Torajirô adında bir tüccar da gelmişti. Abdülhamid, bizzat Japon Dış İşleri Bakanlığı'nın referansına sahip olan Yamada'yı himayesi altına almıştı ve Yamada Bey iki ülke arasında gayr-ı resmi elçi vazifesi görerek ilişkilerin gelişmesinde büyük rol oynamıştı.⁵⁶

Abdülhamid savaş esnasında da Japonya'ya sıcak baksa da, Rusya'nın dikkatini çekmemek için tarafsız gibi görünmeye çalışıyordu ve Müslümanların geneli gibi Rusya'nın yenilmesini istemiyordu.* Bunun iki adet politik sebebi vardı. İlki Rusya'nın yenilmesi halinde tekrardan gözünü batıya çevirmesi ve Osmanlı topraklarına saldırması ihtimaliydi. Rusya ile yeni bir savaş yaşanmasa bile Rusya'nın Osmanlı'nın başına bela olmasına kesin gözüyle bakılıyordu.** İkincisi ise olası bir Rus yenilgisi sonucunda çarın otoritesinin sarsılacağını düşünmesiydi. Osmanlı ve Rus İmparatorlukları her ne kadar birbirlerinin hasmı olsalar da Avrupa'nın son mutlak monarşileri olmaları bakımından ortak bir özelliğe sahiptiler.

Akademisi'nden mezun olmuşlardır. Bu subaylardan Şerafettin Karapınar II. Dünya Savaşı yıllarında Tokyo'da askeri ateşe olarak görev yapmıştır ve Japon Ordusu ve Donanması'nın deneyimlerinden faydalanmak üzere subaylar gönderilmiştir. (Apatay, **a.g.e.**, 65-67)

⁵⁵ Klaus Kreiser, "Der Japanische Sieg über Russland (1905) und sein echo unter den Muslimen", **Die Welt Des Islams**, 1981, Nr. 1/4, 209-239, s. 215. Yayınlanmış neşriyatın yanı sıra Abdülhamid'in mütercimi Ahmed Nermi Bey Japonya hakkında Avrupa'da yayınlanmış bir çok kitabı Türkçeye çevirmiştir. Bu kitapların bir kısmı İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde mevcuttur.

⁵⁶ Tufan, **a.g.e.**, 78-80. İstanbul'da bulunduğu süre içinde asıl mesleği olan tüccarlığına devam etmiştir ve Japon malları satan bir dükkan açmıştır. Japonya'ya da bazı Türk ürünleri göndermiştir. (**A.g.e.**, 81)

* Abdülhamid savaş esnasında Osmanlı basınına sansür uygulamıştır ve sadece savaş alanında olup bitenler hakkında haber yapılmasına izin vermiştir. (Esenbel, **Japan, Turkey and the World of Islam**, s. 149-150) Çin-Japon Savaşı için de benzer bir sansür uygulanmıştır ve Osmanlı basını Mısır basınına gerisinde kalmıştır. (Kreiser, **a.g.e.**, 218) İsmet Paşa anılarında Rus-Japon Savaşı'nı merakla takip ettiklerini ancak zorlukla bilgi aldıklarını ve aldıkları bilginin kaynağının da yabancı basın olduğunu belirtmiştir. (İsmet İnönü, **Hatıralar**, haz. Sabahattin Selek, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 26)

Abdülhamid savaşın ilk aylarında Rus çarının isteğini geri çevirmeyerek silahları sökülmiş savaş gemilerinin boğazdan geçmesine izin vermiştir. Bu gemiler Girit'te Yunanlıların yardımıyla tekrardan silahlandırılmışlardır ve Tsushima Muharebesi'nde imha olacak olan Baltık Filosu'na katılmışlardır. (Inaba Chiharu, "The Question of the Bosphorus and Dardanelles during the Russo-Japanese War", haz. Esenbel ve Chiharu, **The Rising Sun and The Turkish Crescent**, Boğaziçi University Press, İstanbul, 2003, s. 132)

** Abdülhamid Rusya'nın ilk yenilgilerini aldığı 1904 yazından itibaren Rusya'nın tekrardan Batı'ya yöneleceğinin kokusunu almıştı ve Rusya ile yaşanacak olası bir savaşa karşı İngiliz büyükelçisi Nicholas O'Connor'a ittifak talebinde bulunmuştu. 1904 sonlarına doğru Osmanlıların İngiliz-Japon ittifakına dahil olmaları ve Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na saldırması halinde Japonların ve İngilizlerin Osmanlı toprağını savunacaklarına dair bir söylenti ortaya çıkmıştı. Bu söylentinin resmi bir dayanağı olmamasına ve böyle bir ittifak hiç bir zaman gerçekleşmemesine rağmen Ruslar son derece rahatsız olmuşlar ve Osmanlılar ile İngilizlerden açıklama talep etti. İngilizler de Osmanlılar da böyle bir ittifak için görüşmeler yaptıklarını reddettiler. (John Burman, **Britain's Relations with the Ottoman Empire During the Embassy of Sir Nicholas O'Connor to Porte, 1898-1908**, The Isis Press, İstanbul, 2010, s. 102-107)

Rusya zaten siyasi krizlerle çalkalanmaktaydı ve Rusya'nın yenilmesi durumunda ciddi anlamda prestij kaybedecek olan çar elindeki gücün bir kısmından feragat etmek durumunda kalabilir ve Rusya'da meşru monarşiye geçilebilir, daha da kötüsü çar tahttan indirilebilirdi. Böylesi bir durum Abdülhamid'i Avrupa'nın tek otokratik monarkı haline getirecek ve kendi sonuna bir adım daha yaklaştıracaktı.⁵⁷ Nitekim, savaş esnasında yaşanan "Kanlı Pazar" olayı ve *Potemkin* İsyanı ile Rus-Japon Savaşı'ndaki yenilginin ardından Duma açıldı ve Çar yetkilerinin bir kısmından feragat etmek zorunda kaldı. Bu durum II. Abdülhamid'in korktuğu gibi İttihatçıların elini güçlendirdi.⁵⁸

Japonya'nın 1890'larda iyice belirginleşen yükselişi, II. Abdülhamid kadar Abdülhamid rejimine muhalif olan Jön Türklerin de ilgisini çekmekteydi. Geri kalmış bir Asya toplumunun hızlı yükselişi tüm Osmanlı ileri gelenleri için Osmanlı İmparatorluğu'nun da "Avrupa'nın hasta adamı" konumundan çıkabileceğinin göstergesiydi. Japonya, Osmanlıların da uygulamakta olduğu "Batı'yı taklit ederek çağdaşlaşma" yönteminin başarılı olabileceğinin ispatıydı ve Japonların bu başarıyı öz kültürlerini muhafaza ederek sağladıkları düşünülüyordu. Bunların yanı sıra Jön Türkler Meiji Japonyası'nın yönetim şeklini, yani monarkın çevresinde bulunan otokratların büyük ölçüde ülke yönetiminde söz sahibi olduğu bir idare şeklini de oldukça beğenmekteydiler. Yani bir bakıma Japonya Osmanlı için her yönüyle mükemmel bir modernizasyon haritasıydı.⁵⁹

Japonların Osmanlı'ya (daha doğrusu İstanbul'a) olan ilgisinin bir diğer sebebi de istihbaratla alakalıdır. Japonlar, İstanbul'u Rusya hakkında toplayacakları istihbaratın önemli bir merkezi olarak değerlendirmişlerdir. Rus-Japon Savaşı esnasında Karadeniz'de bulunan savaş gemilerinin Boğazlardan geçişini gözlemlemek üzere İstanbul'a ajanlar gönderilmiştir.⁶⁰ 1907 tarihinden itibaren de Genelkurmaylık (İstanbul'da Japon Büyükelçiliği olmamasına rağmen) İstanbul'a askeri ateşe atamıştır.

⁵⁷ Deringil, *a.g.e.*, 46.

⁵⁸ Esenbel, *Japan, Turkey and the World of Islam*, s. 150-151. Japon zaferi Müslüman dünyasında büyük bir sevinç yaratmasına rağmen İstanbul'da açıkça kutlanmamıştır. (Kreiser, *a.g.e.*, 222)

⁵⁹ Renée Worringer, "Sick Man of Europe or Japan of Middle East"?, *Constructing Ottoman Modernity in the Hamidian and Young Turk Eras*, *International Journal of Middle East Studies*, May, 2004, vol. 36, No. 2, 207-230, s. 208-215.

⁶⁰ Bkz. Inaba Chiharu, "The Question of the Bosphorus and Dardanelles during the Russo-Japanese War: The Struggle Between Japann and Russia over the Passage of the Russian Volunteer Fleet in 1904".

1.2. OSMANLI KAMUOYUNDA RUS-JAPON SAVAŞI VE JAPONYA HAKKINDAKİ OSMANLI LİTERATÜRÜ

Japonya'nın 1905'te Rusya'ya karşı kazandığı zafer, dünya genelinde yaygın olan genel kanı gibi Jön Türkler içinde anayasal yönetimin mutlakiyete karşı kazandığı bir zaferdi. Enerjik, gelişmiş, homojen ve fanatik düzeyde vatansever bir millet, hantal, demokrasiden son derece uzak ve çok uluslu bir imparatorluğu yenilgiye uğratmıştı. Jön Türkler için Osmanlı'nın ayakta kalması mutlakiyetin sona ermesine bağlıydı ve 1908 Devriminde Japonya örneğinin de payı olacaktı. Devrimden sonra da Jön Türkler - daha doğrusu İttihad ve Terakki Cemiyeti - ülkeyi Japonya'daki *Genro* gibi yönetmeyi planlıyordu. Padişah, Japon İmparatoru gibi bir sembol haline gelecek ve asıl karar alıcılar İttihad ve Terakki Cemiyeti önde gelenleri olacaktı.⁶¹ Enerjilerine güvenen İttihatçılar, kısa zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun, Japonya'nın bulunduğu seviyeye ulaşarak, Avrupalılar tarafından "eşit" statüde değerlendirileceğini umuyorlardı ve Osmanlı İmparatorluğu için "Orta Doğu'nun Japonya'sı" demeye başlamışlardı.⁶²

Japonların o tarihlerde koloniciliğe yoğunlaşması, Osmanlıların rakibi olan İngilizlerle ittifak kurmuş olmaları ve Osmanlıların Balkan Savaşları gibi belalarla uğraşmak zorunda kalması iki ülkenin Abdülhamid döneminden sonra da birbirine yaklaşmasını ertelemiştir. 1914'te patlak veren I. Dünya Savaşı'nda da iki ülke rakip kamplarda yer alacak ve 1924'e kadar iki ülke arasında zaten düşük seviyede olan ilişkiler tamamen askıya alınacaktı.⁶³

Japonya'nın Rusya'ya karşı girdiği savaş Osmanlı yöneticileri kadar Müslüman dünyasının geri kalanının da ilgisini çeken bir olaydı. Rus-Japon Savaşı esnasında sadece Rusya'ya hasmâne düşünceler besleyen Osmanlılar değil hemen hemen bütün Müslümanlar Japon tarafını tutmuş ve Japonya'nın zaferi "Doğu'nun Batı'ya karşı intikamı" olarak algılanmıştır. Japonya'nın da İslamiyet'in hamiliğine

⁶¹ Worringer, *a.g.e.*, 213-215.

⁶² Esenbel, *Japan, Turkey and the World of Islam*, s. 151. Feroz Ahmad bir makalesinde Ahmed Rıza ve Doktor Nazım Beylerin İngiliz Dış İşleri Bakanı Edward Grey'e "Osmanlı İmparatorluğu Yakın Doğu'nun Japonya'sıdır" dediklerini belirtir. (Feroz Ahmad, "The Late Ottoman Empire", Marian Kent ed., *The Great Powers and the End of the Ottoman Empire*, Frank Cass, London, 2005, s. 12)

Tuhaf bir şekilde bir kısım Japon da İttihatçıların tutumlarından etkilenmişlerdir. Osmanlı'da ki modernizasyonun başını çeken asker figürü bazı Japon subaylarının çok hoşuna gitmekteydi. 1927-1930 yıllarında askeri ataşe olarak İstanbul'da bulunan Albay Kingoro Haşimoto Atatürk'ten ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden oldukça etkilenmiştir. 1930 yılında Japonya'ya döndüğünde siyasi olarak yozlaşmaya başladığını düşündüğü ülkesini canlandırmak için İttihat ve Terakki Cemiyeti gibi orta dereceli subaylardan oluşan *Sakura* (Kiraz Ağacı) adlı gizli bir cemiyet kurmuştur. Genelkurmaylığın denetiminde olan bu örgüt iki adet darbe girişiminde bulunmuş, ilk girişim Genelkurmaylık tarafından frenlenmiş, 1931 tarihinde gerçekleşen ikinci girişim de güvenlik güçleri tarafından bastırılmıştır. *Sakura* Kai ikinci girişimden sonra dağıtılmıştır. (Harries, *a.g.e.*, 146-147, 178-179)

⁶³ Esenbel, "Japanese Perspectives of the Ottoman World", s. 19.

soyunmaya niyetinin de etkisiyle, Arap Yarımadası'ndan Rus Müslümanlarına kadar tüm İslam Dünyası Japonya'yı bir "kurtarıcı" gibi görmüştür.⁶⁴ Tsushima Muharebesi kahramanı Amiral Togo'nun ismi özellikle İran ve Mısır'da kullanılmaya başlanmıştır.* Bir Osmanlı entellektüeli olan Halide Edip (Adıvar) de oğlunun adını Togo koymuştu.⁶⁵ Müslümanların Japonya'ya olan hayranlığı, Japonya'da da olumlu karşılanıyor ve Japonya ilk iletişime geçtiği Müslüman toplum olan Osmanlı İmparatorluğu üzerinden tüm İslam Dünyası'na ulaşmayı hedefliyordu.

Japonya'da ki gelişmelerin yanı sıra dini akımlar da bir kısım Müslüman tarafından gözlenmiştir. Bazı Müslüman düşünürleri Japonların inançlarını ve tutumlarını İslamiyet'e yakın bularak İslamiyet'i Japonya'ya götürme fikirlerini ortaya atmışlardı. Bu kişilerin en ünlülerinden biri olan ve İslamiyet'i Japonlara kabul ettirmek için 1908 yılında Tokyo'ya giden Rus Tatarı Abdürreşid İbrahim, Japonların İslamiyet'i kabul etmesi halinde, Asya'nın üçte birini kontrolleri altına alacaklarını iddia etmekteydi.⁶⁶ Bunların yanı sıra Abdürreşid İbrahim Bey hiç bir zaman Japonları pagan kafirler olarak da görmemişti. Temiz, çalışkan ve ahlâklı bir toplum olarak, İslamiyet'i kabul etmeleri halinde mükemmel Müslümanlar olacaklarını iddia etmişti.⁶⁷

Japonya'nın Müslümanlaştırılması düşüncesi dönemin Müslüman kamuoyunun genelinde var olan bir temennidir. Müslümanlar Japonları Uzak Doğu'nun beşerî dinlere iman etmiş diğer toplumlarından ayırarak potansiyel Müslüman olarak görmüşlerdir. 1894 tarihinde Japonya'da bulunmuş olan Osmanlı vatandaşı Mustafa bin Mustafa da Abdürreşid İbrahim Bey gibi Japonların İslamiyet'e yatkın olduğunu belirtmiştir ki o tarihte Japonya ile İslam dünyası arasında herhangi bir çıkar birliği söz konusu değildi.⁶⁸

Japonya bu gelişmelere olumlu olarak bakmasına rağmen, İslamiyet ve Orta Doğu hakkındaki düşünceleri genel olarak olumsuzdu. İslamiyet "geri kalmış bir toplumlara ait bir kültür"dü ve yüzünü batıya dönmüş olan Japonya'ya çok fazla şey

⁶⁴ Esenbel, "Japanese Perspectives of the Ottoman World", s. 28-30.

* Pertev Paşa da anılarında, Rus-Japon Savaşı'na katılmak için gemiyle Japonya'ya yaptığı seyahat esnasında Mısır'da yaptıkları kısa duraklamada hemen hemen bütün Mısırlıların savaşı Japonların kazanmalarını temenni ettiklerini ve iki tarafında Müslüman olmamasına rağmen Japonlara duyulan bu sempatiyi garip bulduğunu belirtmiştir. (Pertev Demirhan, *Hayatımın Hatıraları: Rus-Japon Harbi 1904-1905*, Matbaai Ebuzziya, İstanbul, 1943, s. 29)

⁶⁵ Esenbel, *Japan, Turkey and the World of Islam*, s. 1-5

⁶⁶ Esenbel, *Japan, Turkey and the World of Islam*, s. 7. Abdürreşid İbrahim'den önce de 1902 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'ndan Muhammed Ali adında bir din adamı İslamiyeti yayma amacıyla Japonya'ya gitmiştir ancak bu zat çok dikkate alınmamıştır. (Cemil Lee ve İbrahim İlhan, *Osmanlı Japon Münasebetleri ve Japonya'da İslamiyet*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1989, s. 29)

⁶⁷ Esenbel, *Japan, Turkey and the World of Islam*, s. 8.

⁶⁸ Mustafa Bin Mustafa, *Bir Osmanlı Bürokratinin Uzakdoğu Seyahati*, haz. Ahmet Uçar, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2010, s. 130-131.

vaat edemiyordu. Osmanlı İmparatorluğu da zamanın büyük bir gücü olsa da artık gücünü kaybetmişti ve batılı ülkeler arasında yer almak isteyen Japonya için olumsuz bir örnekti.⁶⁹ 1899 tarihinde İenaga Toyokiçi adında bir gezgin Osmanlı İmparatorluğu'nu gelmiştir. Bu kişi Anadolu'ya adım atan ilk Japon olarak bilinmektedir. Toyokiçi'nin İslamiyet hakkında yaptığı yorumlar olumlu değildi. Osmanlı'nın modernleşebilmesi için mutlaka İslam'ın etkisinden kurtulması gerektiğini ve bir başka yorumunda da modern bilime ait bilgilerin Osmanlı'ya girebilmesi için eğitimin din adamlarının tekelinden çıkarılması gerektiğini belirtmişti.⁷⁰ Toyokiçi'nin düşüncesi Japonların genel olarak İslamiyet hakkındaki düşüncesini yansıtıyor diyebiliriz. Japonlar Orta Doğu'dan ithal edilebilecek pek fazla şey bulamamışlardı. Japonya ile Müslüman toplumlarının birbirlerine yaklaşmalarının sebebi çıkar birliği idi. Japonya, Asya'ya yayılma sürecinde Müslümanların yardımını almayı planlıyordu* ve Japonya'nın gerçek amacı mazlum toplumları savunarak emperyalizme cephe almak değil, geri kalmış Asya ülkeleri arasından sıyrılıp, gelişmiş Avrupa ülkeleri arasında yer almaktı.⁷¹

Japonya'da da Batı düşmanlığı mevcuttu ancak bu düşmanlığın boyutu Orta Doğu'daki ve Çin'deki düzeyde değildi. Japonya restorasyon döneminde Batı'nın tehditlerine ve saldırılarına uğramış olsa da, Batılı kolonialist ülkelere pek fazla şey sunamadığı için sömürge haline gelmemiştir. Ülke büyük ölçüde dağlık ve doğal kaynakları sınırlıydı⁷² ve Japonya'yı sömürgeleştirmeyi düşünen bir gücün prestij dışında pek fazla kazancı olmayacaktı. Ama tabi ki Japonya'da ki modernleşme hareketini tetikleyen temel unsur güvenlik sorunuydu. Japonlar I. Afyon Savaşı ile önemsemedikleri Batı'nın nelere kadir olduklarına şahit olmuşlardı ve bu vesile ile şogunluk bünyesinde ilk primitiv atılımlar başlatılmıştı.⁷³ Restorasyon döneminde, radikal düzeyde Batı karşıtı düşünceler revaçta olsa da restorasyondan sonra bu görüşler terk edilecek ve rasyonel bir yol izlemeye başlanacaktı. Öte yandan Japon

⁶⁹ Esenbel "Japanese Perspectives of the Ottoman World", s. 12-13.

⁷⁰ Hüseyin Can Erkin, **Geçmişten Günümüze Japonya'dan Türkiye'ye Bakış**, Vadi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 98-99.

* Japonlar Çin-Japon Savaşı'ndan sonra Müslümanların Asya'da ki yoğunluğunun farkına varmışlardır ancak Rusya'ya karşı kazanılan zafere kadar Müslümanları bir silah olarak kullanmak söz konusu olmamıştır. (Ali Merthan Dündar, **Pan-İslamizm'den Büyük Asyacılığa, Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2006, s. 146-147) Abdürreşid İbrahim Bey'in ziyareti tamda bu planların yapıldığı döneme denk gelmiştir. Müslüman din adamı kimliğinin yanı sıra Tatarlar adına Japonlardan yardım istemesi Abdürreşid İbrahim Bey'i tamda Japonların aradığı elçi konumuna getirmiştir ve Japon ileri gelenleriyle bağlantı kurmasını sağlamıştır. (Lee ve İlhan, **a.g.e.**, 33-34, 51-55)

⁷¹ Esenbel, **Japan, Turkey and the World of Islam**, s. 237.

⁷² **A.g.e.**, 219.

⁷³ Harries, **a.g.e.**, 8.

modernleşmesi de Batı tarafından tehdit olarak algılanmamış, olumlu karşılanarak desteklenmişti.⁷⁴

Batılılar ile Japonlar arasında yaşanan silahlı çatışmalar, restorasyon döneminde yaşanan ufak çarpışmalardan ibaretti.⁷⁵ Bu saldırılar Japonlar için önemli bir ders olmuştu ama Japonlar, hiç bir zaman sömürgeleşmiş toplumların çektikleri ızdırapları ve gurur kırıklığını yaşamadıkları için Müslümanlarda var olan Hristiyan dünyasına karşı intikam duygusu Japonlarda var olmamıştı. Samizade Süreyya Bey Japonya'yı tanıttığı kitabında, Japonların bir zamanlar Avrupalılardan nefret ettiğini ama artık Avrupalılara ait ne varsa ülkelerine sokarak, Avrupa'nın en sıkı takipçileri haline geldiğini belirtmiştir.⁷⁶ Savaşın önceki yıllarda Ruslara karşı birikmiş bir hırs olsa da savaş iki sömürgeci gücün arasındaki rekabetten ibaretti. Ancak sadece batılı bir güçle savaşıyor olması bile Müslümanlar için yeterli bir sebepti. Bu yüzden Japonya'nın emperyalist emelleri görmezden gelinmiş ve Asyalı bir toplum olarak aynı grubun parçası sayılmıştı. Japonya da Müslüman dostluğundan memnundu ve ilişkilerin güçlenmesini sağlayacaktı ama tabii ki Japonya bu noktada duygusal değil, pragmatikti.⁷⁷ Japonya'nın en acımasızca davrandığı toplumlar kendi kültürüne en yakın olan Çin ve Kore gibi Asyalı toplumlardı. Eğer Çin'in ve Kore'nin bulunduğu coğrafyada Müslümanlar yaşıyor olsaydı Çin örneğinde olduğu gibi Japonya bir anda İslam dünyasının en azılı düşmanı haline gelebilirdi.

Japonya'nın İslam dünyası için model haline gelmesinin bir başka sebebi de Japonya'nın kendi kültürünü muhafaza ederek ve Batı'dan sadece gerekli olan şeyler alınarak modernleştiğinin düşünülmesiydi. Bu bakış açısına göre İslamiyet modernleşmenin önünde bir engel olamazdı ve Batı bilimi ve tekniği İslami değerler tasfiye edilmeden de transfer edilebilirdi. Bu görüş genel olarak Müslümanların olduğu kadar milliyetçilerin de* kafasında yer etse de Prens Sabahattin gibi bu görüşe şiddetle karşı çıkanlarda vardı.⁷⁸

Osmanlı'nın Japonya'ya olan ilgisinin artmasıyla zamanla Japonya hakkında elle tutulur bir literatür ortaya çıkmıştır. Japonya hakkındaki ilk geniş çaplı çalışmalardan biri 1891 yılında Mehmet Zeki Bey'in yazdığı *Japonya'nın Mazisi*,

⁷⁴ Esenbel, *Japan, Turkey and the World of Islam*, s. 220.

⁷⁵ Harries, *a.g.e.*, 11.

⁷⁶ Samizade Süreyya (Erdoğan), *Büyük Japonya*, haz. Ali Ergun Çınar, Kitabevi, İstanbul, 2001, s. 124.

⁷⁷ Dündar, *Panislamizm'den Büyük Asyacılığa*, s. 144-145, 154-155.

* Ziya Gökalp bu görüşün en fanatik savunucularından biridir.(Kreiser, *a.g.e.*, 229)

⁷⁸ *A.g.e.*, 211.

Hali, İstikbali adlı kitaptır. Mehmet Zeki Bey kitabının sonuç kısmında Japonya'nın verimli topraklarıyla normalden daha fazla verim aldığını ve bu sayede topraklarına oranla normalden (normalden kasıt olarak Fransa'yı baz almaktadır) daha fazla insan beslediğini belirtmiştir. Japonya'nın insan gücünü ve kaynaklarını en iyi surette kullanarak hızla kalkındığını belirterek gelecekte Asya anakarasına sıçrayabileceğinin sinyallerini vermiştir.⁷⁹ Japonya'nın henüz o tarihte gözle görülür bir sömürgecilik girişiminin bulunmadığı göz önünde bulundurulacak olursa Mehmet Zeki Bey'in zamanına göre gayet ilginç analizlerde bulunduğunu söyleyebiliriz.

Osmanlı zamanında Japonya ile alakalı olarak yazılan en ilginç eserlerden biri sıra dışı bir gezgin olan Mustafa bin Mustafa'nın "Aksa-yı Şark'ta Bir Cevelan" adlı seyahatnamesidir.* Başına buyruk bu gezgin, bir bürokrat olarak Yemen'de ki vazifesin sona ermesi üzerine Hindistan'dan başlayarak 1893-1894 tarihlerinde Hindi-Çin bölgesi, bu günkü Singapur'da bulunan Cahor Emirliği, Java, Çin ve Japonya'yı kapsayan bir keşif turuna çıkmıştır.

Mustafa Bey Japonya'nın her beldesinde demiryolu, telgraf ve elektriğin olduğunu belirterek Japonya'nın gelişmişlik düzeyine dikkat çekmiştir. Bunların yanı sıra gerek düzen, gerek temizlik ve gerekse halkın çalışkanlığı bakımından da gezdiği diğer ülkelerden daha olumlu bir portre çizmektedir. Çağdaşlaşma hareketinin başının bizzat imparator tarafından çekildiğinin altını çizerek, imparatorun dünyanın dört bir yanına adamlar gönderildiğini ve bu kişilerin Japonya'da bulunmayan objeleri Japonya'ya getirdiklerini belirtmiştir.** Osmanlı İmparatorluğu'ndan da iki adet seccadenin ve bir adet teknenin Japonya'ya getirildiğini ve bunların özel bir sergide sergilendiğini belirterek serginin açılmasına da bu Osmanlı mamullerinin vesile olduğunu iddia etmiştir.⁸⁰ Ancak bunların yanı sıra Mustafa Bey Japonları büyük ölçüde geleneksel bir toplum olarak betimlemiştir. Mimarının büyük ölçüde geleneksel olduğunu belirtmiş ve alternatif tiptan bir örnek vermiştir.⁸¹ Japonya'yı her ne kadar Batı'ya açık bir toplum olarak değerlendirdiyse de Batılılaşan bir toplum olarak değerlendirmemiştir.

Mustafa Bey Çinlileri putperest olarak değerlendirirken Japonları potansiyel Müslümanlar olarak görmektedir. Japonların hiç bir dine mensup olmadıklarını

⁷⁹ Mehmet Zeki, *Japonya'nın Hali, Mazisi, İstikbali*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul, 1308, s. 120-123.

* Çamlıca Yayınlarından çıkan baskısı *Bir Osmanlı Bürokratının Uzakdoğu Seyahati* adındadır.

** Mustafa Bey imparatoru bir sembolden ziyade aktif bir lider olarak değerlendirmiştir. Bu bakımdan söylemleri Japon propagandasıyla benzerdir.

⁸⁰ Mustafa, *a.g.e.*, 125-126.

⁸¹ *A.g.e.*, 124, 132-133.

ancak yaptıkları araştırmalar sonucu İslamiyet'in en üstün din olduğunu anladıklarını iddia etmiştir. Bu bakımdan İslamiyet'e meylettiklerini ve bunun yanı sıra Sultan Abdülhamid'i de çok sevdiklerini iddia ederek Osmanlı'ndan Müslüman bir sefir gönderilmesi halinde kitlesel olarak Müslümanlığı kabul edeceklerini belirtmiştir.⁸² Mustafa Bey'in daha o tarihte, Japonya'nın İslamiyet'le alakalı herhangi bir politikası yokken Pertev Paşa ve Abdürreşid İbrahim Bey gibi Japonları kafir değil, potansiyel Müslümanlar olarak görmesi ilginçtir. Mustafa Bey'in eseri Müslümanların Japonya'ya olan bakış açısının o tarihte de aynı olduğunu göstermektedir.

Japonya ile alakalı bir diğer gezgin raporu da Japonya'da uzun bir süre ikamet etmiş olan Samizade Süreyya (Erdoğan) Bey'in 1917'de yazdığı *Büyük Japonya* (Dai Nippon) adlı kitaptır. Bu kitap Mustafa Bin Mustafa'nın kitabının aksine sadece Japonya ile alakalıdır, çok daha fazla detay içermektedir ve Osmanlı'dan çıkan diğer neşriyate göre çok daha fazla derinlik barındırmaktadır. Kitapta Japonların gündelik hayatından politik olaylara kadar bir çok konu irdelenmiştir ve Süreyya Bey bu çalışmayı yapma sebebinin Japonya'dan ders çıkarmak olduğunu açıkça belirtmiştir.⁸³ Bu dersler arasında Rus-Japon Savaşı'ndan da örnekler bulunmaktadır.⁸⁴ Süreyya Bey Japonya hakkında görüşlerini bildiren diğer Müslümanların aksine Japonların İslamiyet'e karşı herhangi bir ilgi duyduğundan bahsetmemiştir ve Japonların geri kalmış toplumları umursamayarak Batılı toplumların arasında yer almak istediğini belirtmiştir.⁸⁵ Bu yaklaşım Müslümanların geneline göre çok daha gerçekçidir.

Rus-Japon Savaşı ile birlikte sadece Osmanlılarda değil dünya genelinde Japonya'ya olan ilgi artmıştır ve bununla birlikte tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı'da da Japonya üzerine yapılan neşriyatta artış olmuştur. 1905 tarihinden sonra sivil yayınların yanı sıra askerî yayınlara da fazlasıyla rastlanmıştır. Osmanlı binbaşlarından Ali Fuat (Erden) ve Osman Senai (Erdemgil) Beylerin yazdıkları beş ciltlik *Musavver 1904-1905 Rus-Japon Seferi* adlı eser bunlardan biridir. Bu çalışma Osmanlı Ordusu'ndan çıkmış, 1600 sayfalık detaylı bir çalışmadır. Bu çalışma Abdülhamid'in sansürüne takıldığı için son derece yalın bir dile sahiptir ve kimin iyi kimin kötü olduğu hakkında ki yorumlardan kaçınılmıştır.⁸⁶ Sadece önsöz ve sonuç kısımlarında kısaca Japonlar kararlılıkları ve manevi güçleriyle övülmüş ve ders

⁸² Mustafa, *a.g.e.*, 130-131.

⁸³ Süreyya (Erdoğan), *a.g.e.*, 21-22, 154.

⁸⁴ *A.g.e.*, 112-114.

⁸⁵ *A.g.e.*, 55-58.

⁸⁶ Kreiser, *a.g.e.*, 223.

çıkartılması gereken bir toplum olarak tanıtılmışlardır.⁸⁷ Bu çalışma için Rus-Japon Savaşı'nı yakından takip eden diğer ülkelerin orduları tarafından basılmış bol ciltli çalışmaların Osmanlı versiyonu diyebiliriz. Ancak bu eserin hazırlanmasında Pertev Paşa'nın herhangi bir yardımının dokunup dokunmadığına dair bir açıklama olmadığı gibi Pertev Paşa'nın topladığı verilerin kullanılıp kullanılmadığına dair bir ibare de yoktur.

Mehmed Hilmi Bey'in İngilizce'den çevirdiği *Mühim Bir Ders Tarihi* Rus-Japon Harbi'nde ki deniz muharebelerini ele alan bir kitaptır. Basım tarihi belli olmayan bu kitabın sonunda "bu yazılanlar zayıf milletlere ders olması temennisiyle" gibi bir söz yer almaktadır ancak bu yorum çevirmene de ait olabilir.⁸⁸ Binbaşı M. Sadık'ın Rusçadan çevirdiği *Rus-Japon Muharebesi Tecrübelerinden* adlı kitap Balkan Savaşlarından sonra Osmanlı subaylarının yazdığı kitaplara benzer şekilde bir Rus subayının yazdığı özeleştirmedir (yazarın ismi verilmemiştir). Bunların haricinde Mehmed Nihat Bey'in 1925'te yazdığı *904-905 Rus-Japon Harbi*, Mehmed Arif Bey'in 1905'te yazdığı *Musavver Rusya ve Japonya Vekayi-i Harbiyesi* ve Yusuf Ziya Bey'in 1907'de Almancadan çevirdiği *1904-1905 Rus-Japon Seferinden Ropartör* de Rus-Japon Savaşı hakkındaki Osmanlı askerî çalışmaları arasındadır.

Kitapların yanı sıra *Musavver 1904-1905 Rus-Japon Seferi* yazarları Ali Fuad ve Osman Senai Beylerin editörlüğünü yaptığı *Asker* adlı dergide de Rus-Japon Savaşı hakkında askeri makaleler bulunmaktadır. "Aksay-ı Şark Harbi'nden Alınan Dersler" Ali Fuad Bey'in Alman *Militär Wochenblatt* dergisinden çevirdiğini belirttiği bir yazıdır ancak makalenin giriş ve sonuç kısımları kendisine aittir. Ali Fuad Bey Rus-Japon Savaşı'nın Avrupalı toplumlardan ziyade Osmanlılar için önemli olduğunu belirtmiştir çünkü bu savaş Osmanlı (ve Rus) toprağına benzeyen, altyapı seviyesinin düşük olduğu bir arazide gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra Batılılaşma hareketi bakımından Osmanlı İmparatorluğu ile Japonya'yı da birbirine benzetmiştir. Ali Fuad Bey savaşa katılan gözlemcilerden de bahsetmiştir ve bir kaç tane yabancı gözlemcinin ismini vermiştir ancak Pertev Paşa'dan bahsetmemiştir.⁸⁹ Raşid Galip Bey'in "Mançuri Harbi'nde Rusların Yenilmesinin Sebeplerinden Biri Ne İdi?" adlı makalesinde Rus askerinin Japon askeri kadar iyi savaşabileceğini ancak fikren ve terbiye olarak savaşa hazır olmadığı ve Rusya'da erlere çok kötü muamele yapıldığı

⁸⁷ Ali Fuat (Erden) ve Osman Senai (Erdemgil), *Musavver 1904-1905 Rus-Japon Seferi*, Matbaa-i Ahmed İhsan, İstanbul, 1321 (Rumi), s. 1587-1588.

⁸⁸ Mehmed Hilmi, *Mühim Bir Ders Tarihi*, Yeni Turan Matbaası, İstanbul, s. 96.

⁸⁹ Ali Fuad (Erden), "Aksay-ı Şark Harbi'nden Alınan Dersler", *Asker*, 1324(1908), No. 4, 167-175 s. 168-170. *Asker* dergilerini temin ettiğim Atatürk Kitaplığı'nda dergilerin kapakları olmadığından dolayı sayı numaralarını Handan Nezir Akmeşe'nin *The Birth of Modern Turkey* adlı kitabından tespit etmiş bulunmaktayım.

için Rusların savaşı kaybettiğini iddia etmiştir. Bunun yanı sıra Japon askerlerinin başındaki subay vurulsa bile harekate devam edebilecek kapasitede olduğunu ancak Rus Ordusu'nda subayın savaş dışı kalması halinde askerlerin çobanı vurulan koyun sürüsü gibi dağıldıklarını belirtmiştir ve bu durumun savaşın kaybedilmesinde ki en önemli sebeplerden biri olduğunu iddia etmiştir.⁹⁰ Aynı değerlendirme Pertev Paşa tarafından da yapılmıştır. Ali Rıza Bey'in "Muharebenin Tesirat-ı Maneviyesi: Rus-Japon Seferi'nden Mütalaat-ı Umumiye" adlı makalesinde Japon askerinin ve subayının kahramanlıkları ve savaş alanında cesaretin önemi olaylarla örneklendirilerek Osmanlı Ordusu'na örnek teşkil etmek üzere sunulmuştur.⁹¹ Ali Rıza Bey'in elinden çıkan başka bir makalede Rusçadan çevrilmiş olan "Rus Askerlerine Dair Mülahazat-ı Hususiye"dir.⁹²

Asker Dergisi'ndeki Japon zaferi üzerine yazılmış ilginç yazılardan biri de Goltz Paşa'nın "Keşfi İstikbal: Şark'ın Maneviyatı" adlı makaledir. Goltz Paşa makalesinde Japonlar kadar Türklere de atıf yaparak Doğu'nun uyanmaya başladığını ve bir defa uyandığı zaman tekrardan uyumayacağını ve Batılıların Doğuluları anlayamayacağını belirtmiştir. Goltz Paşa'nın makalesi Pertev Paşa'nın adının zikredildiği nadir yazılardandır ve Goltz Paşa, Pertev Paşa için "öğrencim, muavinim ve arkadaşım" kelimelerini kullanmıştır. Ayrıca kullandığı üslup ve sahip olduğu bakış açısı da Pertev Paşa ile benzerdir.⁹³

Bu eserlerin tamamında Japonya ders çıkartılması gereken bir model olarak sunulmuştur. Rus-Japon Savaşı'ndan sonra Japonya dünya genelinde model bir toplum olarak kabul edilmiştir ve özellikle Pertev Demirhan ve Süreyya Erdoğan gibi Japonya üzerine analizlerde bulunan kişiler geri kalmış bir toplum olarak kabul ettikleri Osmanlı'nın hayatta kalabilmesi için, hayatta kalma sınavını başarıyla geçmiş* ve büyük devletler arasında yerini almış olan Japonya'dan çıkarılması gereken dersleri bir alternatif olarak değil, bir zorunluluk olarak sunmuşlardır. Rus-Japon Savaşı üzerine Türkler tarafından yazılmış olan yazıların bir başka ortak özelliği ise hemen hemen tamamında Pertev Paşa'nın adının geçmiyor oluşudur. Yabancı gözlemciler Rus-Japon Savaşı'nın en önemli özelliklerinden biri olmasına

⁹⁰ Raşid Galip, "Mançurya Harbi'nde Rusların Yenilmelerinin Sebeplerinden Biri Ne İdi?", *Asker*, 1324 (1909), No. 10, 498-502, s. 498-502.

⁹¹ Ali Rıza, "Muharebenin Tesirat-ı Maneviyesi: Rus-Japon Seferinden Mütalaat-ı Umumiye", *Asker*, 1325 (1909), No. 17, 199-204, s. 199-204.

⁹² Ali Rıza (mütercimi), "Rus Askerlerine Dair Mülahazat-ı Hususiye", *Asker*, No: ?, 275-280, s. 275-280.

⁹³ Colmar von der Goltz, "Keşfi İstikbal: Şark'ın Maneviyatı", *Asker*, 1324 (1908), No. 3, 113-122, s. 113-118.

* Süreyya Bey eserinin giriş kısmında Japon toplumunu kast ederek "ölmeye mahkum bir millet nasıl kurtulmuş, nasıl yükselirmiş öğrenelim" sözünü kullanmıştır. (Süreyya (Erdoğan), *a.g.e.*, 21)

ve Pertev Paşa önemli bulgularla İstanbul'a geri dönmesine rağmen her nedense Osmanlı subayları yazılarında Pertev Paşa'ya atıf yapmamışlardır.

Osmanlı neşriyatında ve Osmanlıların algısında 1868 tarihi bir milat, bir "sıfırdan başlama" olarak kabul edilmektedir. Feodal düzenden çıkan Japonya'nın 36 yıl içinde Rusya'ya saldıracak ve dize getirebilecek duruma gelmesi bir mucize olarak kabul edilmiştir. Meiji Restorasyonu önemli bir devrim olsa da ve Japonya kısa bir deneme yanılma döneminden sonra hızla yükselmeye başlamış olsa da Japonya'da yaşanan durum tam bir "sıfırdan başlama" durumu değildi. Japonya'nın erken modern dönemi olan Tokugawa döneminde, modernleşme sürecine olumlu olarak yansiyacak bir çok gelişme yaşanmıştı ve modernleşme sürecinin diğer geri kalmış toplumlara göre çok hızlı yaşanacak olmasının sebebi feodal zamandan modernleşmenin önünü tıkayacak çok da fazla kalıntının kalmamış olmasıydı.

Tokugawa dönemi başladığında Japonya 150 yıllık savaş döneminden çıkmıştı. Tokugawa şogunluğunun ilk işlerinden biri savaş döneminden kalan enkazları kaldırarak, yeniden yapılanmayla başlamak olmuştur ve böyle bir dönemin tekrardan yaşanmaması için bir dizi karar alınmıştı. Bu kararlardan ilki savaş döneminde iyice agresifleşmiş olan samurayların pasifleştirilmesiydi. İlk etapta samuraylara ve feodal lordlara bir çok kanuni kısıtlama getirilmişti. Samuraylar biri kısa, biri uzun olmak üzere iki adet kılıç taşıyorlardı ancak bunları kullanma özgürlükleri çok sınırlıydı. Lordlar ise ordularına hala sahiplerdi ancak bunları kullanma hakları yoktu.⁹⁴ Bakufu (şogunluk) bu dönemde şiddet kullanımını kısmen de olsa tekelleştirmeyi başarmıştı. Yani bir anlamda feodaliteyi "merkezi feodalite"ye dönüştürmüştü.⁹⁵ Samurayların pasifleştirilmesindeki ikinci adım da samurayları bürokrasiye dahil etmek olacaktı. Yeni düzende ki sivil makamlar için eğitimli memurlar gerekiyordu ve bu makamlar artık savaş yeteneklerine ihtiyacı olmayan samuraylar tarafından doldurulacaktı. Ancak iç savaş dönemi artığı samurayların büyük çoğunluğu (hatta yüksek rütbeliler bile) eğitimsizdi. Bu açık Çin'den ithal edilen Konfüçyanizm temelli eğitimle kapatılmıştı ve sivil bir toplumun anlayışı olan Konfüçyanizm'in samurayların pasifleştirilmesinde önemli rolü olmuştu.⁹⁶

Tokugawa döneminde düzenin korunması uğruna samurayların savaşçı özelliklerinden feragat edilecekti. Samurayların yönetici sınıf olarak hakları, onur kültürü ve savaş sanatları muhafaza edilmişti ancak savaşçı sınıfın bürokrat rolünü

⁹⁴ Eiko Ikegami, *The Taming of the Samurai: Honorific Individualism and the Making of Modern Japan*, Harvard University Press, Massachusetts, 1997, s. 151, 157-158.

⁹⁵ Selçuk Esenbel, *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı: Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 26.

⁹⁶ Jansen, *a.g.e.*, 33, 160.

fazlasıyla benimsemesiyle - zaten bu dönemde teknolojik ve doktriner olarak geri kalan - Japonya'nın askeri gücü iyice azalacaktı. 19. yüzyılın başında şoguna sunulan bir raporda her on samuraydan yedisinin herhangi bir askeri değerinin kalmadığı belirtiliyordu.⁹⁷

Tokugawa Dönemi'nde samurayların elinden alınan agresivite savaşçılıktan tüccarlığa kayacaktı. Bu dönemde ülkenin ticari altyapısı fazlasıyla gelişecekti ve bu alt yapı Japonya'nın modern çağında ki sanayileşme hareketinin temelini oluşturacaktı.⁹⁸ Bu dönemde Edo (Tokyo), Osaka, Kyoto ve Nagazaki gibi şehirler önemli ticaret merkezleri olarak ön plana çıkmış ve bu merkezlerde elinde önemli oranda sermaye biriken burjuvalar oluşmuştur.⁹⁹ Tokugawa Dönemi'nde şehirlerde olduğu kadar köylerde de kalkınma yaşanmıştır. Anarşinin ortadan kalktığı bu dönemde tarımsal üretim artmış, sonrasında da atölye bazında üretimine geçilmiş ve Japon köyleri proto-endüstriyel bir seviyeye gelerek pazar ekonomisine eklemlenmiştir. Köylerde ki üretim artışının bir getirisi de nüfustaki artıştır.¹⁰⁰

Hem köylerde hem de şehirlerde yaşanan kalkınmayla erken modern Japonya'da proto-endüstriyel ve proto-kapitalist seviyeye ulaşılması feodal sınırları belirsizleştirerek ülkeyi merkezileştiren unsurlardan biri olmuştur. Bunun yanı sıra gerek köyde, gerekse şehirde biriken sermaye Meiji Restorasyonu sonrasında Japonya'nın ihtiyacı olan ivmeyi yakalamasında önemli rol oynamıştır.¹⁰¹

Tokugawa döneminde yaşanan bir başka gelişme de eğitim yönündeydi. Bu dönemde ülkede bir çok okul açılmış ve okur-yazarlık oranı hatırı sayılır derecede artmıştı. Feodal düzen sona erdiğinde Japonya dünya genelinde okuma yazma oranının en yüksek olduğu ülkelerden biriydi.¹⁰² Japonlar çağdaşlaşma döneminde imparatorluk merkezli endoktrinasyonu gerekli görmüşlerdi ve eğitim endoktrinasyon için en etkin araçtı.¹⁰³ Modernleşme sürecinde Japonya'da ki geleneksel eğitim tipi çağdaş bir ülke için yetersizdi ve Meiji Japonyası yöneticilerinin gerekli gördüğü endoktrinasyon amacını gütmemekteydi. Ancak ülkede sağlam bir eğitim altyapısının ve kültürünün olması önemli bir unsurdu. Meiji döneminde eğitim

⁹⁷ Jansen, *a.g.e.*, 261.

⁹⁸ Kären Wigen, *The Making of a Japanese Periphery 1750-1920*, University of California Press, California, 1995, s. 95.

⁹⁹ Hunter, *a.g.e.*, 128.

¹⁰⁰ Hunter, *a.g.e.*, 27, 48, 154-155. Esenbel, *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı*, s. 63.

¹⁰¹ Wigen, *a.g.e.*, 95-98. Kırsal kesimin üzerindeki yük şehirlere göre çok daha fazladır. Restorasyon sonrası konulan vergilerle Japon köylüsü 30 yıl boyunca Japonya'yı sırtında taşımıştır. (Esenbel, *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı*, s. 149, 157)

¹⁰² Jansen, *a.g.e.*, 187-191.

¹⁰³ Harries, *a.g.e.*, 40-41.

konusunda da Batı'dan bir çok şey alınmıştı ama zaten temellerin önceden atılmış olması Japonlara zaman kazandırmıştı.¹⁰⁴

1853 yılında izolasyon sona erdiğinde Japonya özellikle sanayi ve askeri konularda Batı'nın oldukça gerisindeydi ancak Batı'dan gelecek bütün yenilikleri kucaklamaya hazırdı. Japonya'nın modernleşmesine engel olabilecek ana unsur feodal düşünce yapısıydı ama Tokugawa Şogunluğu bu mentaliteyi belli bir oranda törpülemiş ve bu dönemden önce açıkça birbirinden ayrılmış olan sınıflar (her ne kadar hala belirginliklerini koruyor olsalar da) birbirine yaklaşmışlardı.¹⁰⁵ 19. yüzyılda çağdaşlaşmaya çalışan her Asyalı toplumda olduğu gibi Japonya'da da gelenekseli savunan muhafazakar kesimden reformlara muhalefet gelmişti. Gelenekselciliği savunan muhafazakar samuraylar, yeniliklere şiddetle karşı çıkmışlardı ve samuray muhalefeti özellikle samuray sınıfının tasfiyesinin gerçekleştiği sırada kritik bir sorun haline gelmişti.¹⁰⁶ Ancak 1878 yılında samuray isyanlarının sonuncusu olan Satsuma İsyanı'nın bastırılmasıyla birlikte çağdaşlaşmanın önündeki son engelde kaldırılmıştı.¹⁰⁷ Muhalefetin savaşı ve yönetici sınıftan geliyor olması Japonya'nın geleceği için ciddi bir sorun teşkil etmişti ama reformcularda aynı sınıftandı ve gelenekselcileri hükümetten uzaklaştırarak başarıyla izole etmişlerdi. İki tarafında meşruiyet konusunda sorunu yoktu* ancak askeri olarak reformcular üstün konumdaydı ve sorun savaş alanında çözülecekti. Satsuma İsyanı'ndan sonra feodal düzenden kalan son kalıntı samuray ruhu olmuştu ve bu ruh modern Japon Ordusu'nun manevi tabanını ve millet bilincini oluşturmak üzere muhafaza edilecekti.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Esenbel, *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı*, s. 167.

¹⁰⁵ Wigen, *a.g.e.*, 25.

¹⁰⁶ Hunter, *a.g.e.*, 363-366.

¹⁰⁷ Esenbel, *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı*, s. 61-62.

* Japon hükümeti hiç bir zaman isyancıları halkın gözünde "devlet ve imparator düşmanı" kategorisine sokmayı başaramamıştı ve isyandan sonra hükümet isyancıların savaşta ölmüş olan lideri Saigo Takamori'den özür dilemek zorunda kalmıştı. (Mark Ravina, *The Last Samurai, The Life and Battles of Saigo Takamori*, Wiley, New Jersey, 2004, 11-12)

¹⁰⁸ Handan Nezir Akmeşe, *The Birth of Modern Turkey: The Ottoman Military and the March to World War I*, I. B. Tauris, London, 2005, s. 76.

İKİNCİ BÖLÜM

PERTEV PAŞA'NIN GÖZÜNDEN RUS-JAPON SAVAŞI

2.1. PERTEV PAŞA'NIN ASKERİ KARIYERİ VE RUS-JAPON SAVAŞI HAKKINDAKİ ESERLERİ

[Said] Pertev (Demirhan) Paşa 1871 İstanbul doğumludur. Babası, Gazi Osman Paşa'nın serasker olduğu dönemde yaverliğini yapmış olan Mustafa Paşa'dır.¹⁰⁹ 1883 tarihinde Gazi Osman Paşa'nın isteğiyle Kuleli Askeri Lisesi'ne girmiştir. Pertev Paşa, hayatına yön verecek kişi olan Goltz Paşa ile ilk defa Kuleli'de tanıştığını belirtmektedir.¹¹⁰ 1886 tarihinde girdiği Mekteb-i Harbiyye'den 1889 yılında mülâzım rütbesiyle mezun olmuştur. Aynı tarihte Erkân-ı Harb Mektebi'ne girmiştir. 1892 tarihinde buradan mezun olmuş ve erkân-ı harb yüzbaşılığına yükseltilmiştir.

Pertev Bey, Goltz Paşa'nın favori öğrencilerinden biri (ve gayr-ı resmi asistanı) olarak 1894 tarihinde Almanya'ya gönderilmiştir.* Almanya'da dört aylık dil eğitiminden sonra¹¹¹ Alman Ordusu'nda ve Alman Genelkurmayı'nda görev yapmıştır. Pertev Bey, Almanya'da bulunduğu süre içerisinde Goltz Paşa'nın maiyetinde kalmıştır. Hatıralarında, bu dönemde pek çok kez Goltz Paşa'nın evine gittiğini belirtmiştir. Goltz Paşa, Pertev Bey'i bir çok kişi ile tanıştırmıştır ve bunlardan biri kendisini en çok etkileyen Alman subaylarından biri olan Kont Gottlieb von Haeseler'dir. Haeseler, Pertev Paşa'ya komutanı olduğu 16. Ordu'nun kurmay heyetinde ordu donatım subayı olarak görev vermiştir.¹¹² Almanya'da kaldığı süre içerisinde Goltz Paşa ve Haeseler vesilesiyle pek çok manevrada yer almıştır. Pertev Paşa 1897'de Türk-Yunan Savaşı patlak verdiğinde Almanya'da bulunduğu için bu savaşa katılamamıştır. Savaşta görev alabilmek için Berlin Büyükelçiliği'ne gittiğini ama girişiminin başarısız olduğunu, bunun üzerine padişaha çektiği telgrafa cevap gelmediğini belirtmiştir.** Bu durumun bir hayli sınırlarını bozması sebebiyle Goltz

¹⁰⁹ Akmeşe, **a.g.e.**, 24. Goltz Paşa, Pertev Paşa'nın Arnavut olduğunu belirtmektedir. (Goltz, "Keşfi İstikbal: Şark'ın Manevîyatı", s. 118)

¹¹⁰ Demirhan, **Colmar Freiherr von der Goltz**, s. 15.

* Pertev Paşa harp akademisinden mezun olduktan sonra Goltz Paşa'nın kendisini maiyetine aldığını ve pek çok kez Goltz'un Moda'da ki evine gittiğini belirtmektedir. (Demirhan, **Colmar Freiherr von der Goltz**, s. 17, 24)

¹¹¹ **A.g.e.**, 30. Pertev Paşa Almanya'ya gitmeden önce Goltz Paşa'yla Fransızca konuşmaktaydı.

¹¹² **A.g.e.**, 31-32. Pertev Paşa daha sonra Haeseler'in hayatını kaleme almıştır.

** Pertev Paşa'nın savaştan uzak tutulması Abdülhamid'in çok korktuğu kurmay subay sınıfına dahil olmasından kaynaklanmış olabilir. Bu savaşta Abdülhamid kurmay subayları olabildiğince muharebeden uzak tutmaya çalışmıştır ve önceliği alaylı subaylara vermiştir.

Paşa'nın tavsiyesiyle önce bir Londra seyahati ve sonrasında İsveç, Norveç ve Danimarka seyahatleri yaptığını hatıralarında nakletmektedir.¹¹³

Pertev Bey, 1898 yılında binbaşı rütbesiyle İstanbul'a dönmüştür. 1899 yılında Bulgaristan sınırında iki aylık bir teftişte bulunmuştur.¹¹⁴ 1900 yılında yarbay rütbesine yükseltilmiş ve Harp Akademisi'ne tabiye ve harp tarihi muallimi olarak atanmıştır.* 1900 yılında Berlin'e askerî ataşe tayin edilmesi söz konusu olmuştur ancak Pertev Paşa'nın bu makama getirilmesi Abdülhamid tarafından onaylanmamıştır.¹¹⁵ 1901 yılında Haeseler'in komutasındaki Metz Tatbikatı'na katılmak için tekrardan Almanya'ya gitmiş, ancak seyahat izni geç çıktığı için tatbikatın son iki gününe katılabilmektedir. 1902 tarihinde albay rütbesine yükseltilmiştir. 1904 tarihinde hala harp okulunda öğretmenken Rus-Japon Savaşı'na gözlemci olarak gönderilmiştir. Savaş alanında Rus topçusunun attığı bir şarapnel mermisi ile bacağından yaralanmıştır. Bu olaydan on bir gün sonra, 25 Haziran 1905 tarihinde mirliya rütbesine yükseltilmiştir. Savaş sona erdikten sonra önce Almanya'ya geçerek Goltz ve Haeseler ile görüşmüş, 27 Ocak 1906 tarihinde de İstanbul'a dönmüştür.¹¹⁶ 1906 Mayıs'ında Askerî Teftiş Komisyonuna, Haziran ayında da Altıncı Ordu Kurmay Başkanlığı'na atanmıştır.** 1907 tarihinde Bağdad'a yapılan yığınağı yöneten lojistik şefi olarak bu bölgeye gitmiş ve burada kendisine başarısız bir suikast girişiminde bulunulmuştur.¹¹⁷ Aynı tarihte ferikliğe terfi etmiştir. Ağustos 1908'de Harbiye Nezareti Müsteşarı, Eylül 1908'de Üçüncü Ordu Kurmay Başkanı olmuştur ve 31 Mart Vakası'nda bu unvanla isyanın bastırılmasında rol almıştır.¹¹⁸ Haziran 1909'da Altıncı Ordu Komutanlığı'na tayin edilmişse de, Tasfiye-i Rütbe kanunu çerçevesinde rütbesi miralaylığa indirilmiştir. Eylül 1909'da Almanya'daki İmparatorluk Manevralarına katılmıştır. Ekim 1909'da Erkân-ı Harbiye Riyaseti

¹¹³ Demirhan, *Colmar Freiherr von der Goltz*, s. 35

¹¹⁴ *A.g.e.*, 46.

* Pertev Paşa hocalık yıllarında Enver Paşa'nın ve Mustafa Kemal Atatürk'ün öğrencileri olduğunu belirtmiştir. (Demirhan, *Colmar Freiherr von der Goltz*, s. 54)

¹¹⁵ *A.g.e.*, 54.

¹¹⁶ *A.g.e.*, 93.

** İstanbul'da ki İngiliz Askeri Ataşesi Albay Conyer Surtees 6. Ordu'nun acınacak halde olduğunu ve Pertev Paşa'nın nizami ve redif birliklerinin komutasında köklü değişiklikler yapmaya çalıştığını ancak yetenekli yardımcılarının olmadığı için başarısızlığa mahkum olduğunu belirtmektedir. Ayrıca 18 Ağustos tarihinde yazdığı raporda Pertev Paşa'nın Rus-Japon Savaşı'nda gördüğü ve dağda kullanmaya gayet müsait olan iki tekerlekli bir arabanın Japonlardan satın alınmasını tavsiye ettiğini (Pertev Paşa buna benzer bir araçtan *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler*'de bahsetmektedir) ve Nakamura adında İstanbul'da ikamet etmekte olan bir seyyahın kendilerine bildirdiğine göre Japonların Osmanlı ile olan ilişkilerini güçlendirmek adına bu araçtan bir adet hediye edildiğini belirtmiştir. Surtees yazının devamında Abdülhamid'in de bu gelişmeden memnun olduğunu ve ileriki bir tarihte bu aracın Osmanlı Ordusu'nda kullanıma girmek üzere sipariş edilmesinin beklendiğini belirtmektedir. (National Archives (NA) FO 195/2226)

¹¹⁷ BOA, BEO, nr. 229957/3067.

¹¹⁸ Siddık Yıldız, "Çıkışından Bastırılmasına Kadar 31 Mart İsyanı", Gazi Üniversitesi, 2006 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 229.

Birinci Şubesine atanmıştır. Balkan Savaşlarının başlamasıyla birlikte 29 Eylül 1912 tarihinde Başkomutanlık Karargâhı'nda kurmay başkan yardımcısı olmuştur. Ekim ayında tekrardan ferik rütbesine terfi etmiştir. Temmuz 1913'te önce Beşinci Ordu Komutanlığı'na, daha sonra Dördüncü Ordu Komutanlığı'na atanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi haricinde cephede aktif rol almayarak İstanbul'da ve İzmir'de (4. Kolordu Komutanı olarak) bulunmuştur. 1917-1918 yılları arasında Avusturya'ya askerî temsilci olarak gönderilmiştir. Döndükten sonra Askerî Mektepler Müfettişliği'ne atanmıştır ve Kurtuluş Savaşı'nda da aktif rol almayarak bu makamda kalmıştır.* 1923 yılında Genelkurmay Harp Tarihi Şubesi Müdürlüğü'ne atanmıştır. 1924 yılında Coğrafya Encümeni umumi kâtibi olarak tayin edilmiştir. 1928 yılında korgeneralliğe terfi etmiştir ve Askeri Temyiz Mahkemesi Divan Üyeliği'ne atanmıştır. 1931'de kendi isteğiyle emekli olmuştur. Emekliliğinden sonra Erzurum CHP 5., 6. ve 7. Dönem milletvekili olarak görev yapmıştır ve sonrasında Millet Partisi'ne geçmiştir. 1964 tarihinde vefat etmiştir ve Fatih Camii'nde ki Gazi Osman Paşa'nın türbesinin önüne defnedilmiştir.¹¹⁹

Pertev Paşa hiç bir yazısında İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne mensup olduğunu belirtmemiştir. Ancak İngiliz askerî ataşesi Albay Conyer Surtees 31 Mart Vakası günlerinde Pertev Paşa'yla yaptıkları bir sohbette (Pertev Paşa'nın yakın arkadaşı olduğunu iddia etmektedir) Pertev Paşa'nın İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne mensup olduğunu söylediğini belirtmektedir.¹²⁰

Pertev Paşa'nın yazdığı, bilinen on iki kitabı, çevirdiği bir kitabı, on cilt olması planlanan ama sadece ilk cildi yayınlanmış anıları ve çeşitli makaleleri bulunmaktadır.¹²¹ Bunların haricinde Rus-Japon Savaşı'ndan sonra Sultan

* Pertev Paşa Cumhuriyet Gazetesi'nde Abdülhak Hamid'in ölümü üzerine yazdığı kısa bir yazıda kendisini perişan eden bir aile felaketi yüzünden Kurtuluş Savaşı'nda aktif rol almadığını belirtmiştir. (Pertev Demirhan, Eski Bir Hatıra, *Cumhuriyet*, 16 Nisan 1937, s. 5)

¹¹⁹ Milli Savunma Bakanlığı Arşivi (MSBA), Askerlik Safahat Belgesi, Sicil No: 1305-3, Piyade Korgeneral Sait Pertev Demirhan. "Müteakid Ferik Pertev Paşa Hazretlerinin Hal Tercümeleri," *Askerî Mecmua*, Mart 1932, No. 84, s. 5-6.

¹²⁰ NA, FO 195/2323.

¹²¹ 1317 *Sene-i Rumiyesi Son Baharında İcra Olunan Meç Manevralarına Dair Bir Kaç Söz*, Kitabhane-i İslam u Askeri, İstanbul, 1317, *Balkan Harbi'nde Büyük Karargah-ı Umumi*, Askeri Matbaa, İstanbul, 1927 (Alfa Yayınları tarafından 2012 yılında tekrardan basılmıştır), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti*, Kanaat Matbaası, İstanbul, 1329, *1325 Sonbaharında İcra Edilmiş Olan İkinci Ordu Manevraları*, Ahmed İhsan ve Şükerası Matbaacılık Osmanlı Şirketi, İstanbul, 1326, *Oğlum Ömer İhan'a Öğütlerim*, Matbaai Ebüzziya, İstanbul, 1939, *Türk Çocuğuna ve Türk Gencine Öğütlerim*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1962, *Türk Milletinin İstikbalı*, Ankara Kitabevi, İstanbul, 1943, *Japonların Asıl Kuvveti: Japonya Niçin ve Nasıl Yükseldi?*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1942 (İlk baskı 1937'de yapılmıştır), *Musiki* Berlin, 1905 (Türkçe baskısı mevcut değildir), *Generalfeldmarschall Colmar Freiherr von der Goltz: das Lebensbild eines grossen Soldaten Aus meinen persönlichen Erinnerungen*, Göttinger Verlagsanstalt, Göttingen, 1960 (Türkçe baskısı mevcut değildir).

Pertev Paşa'nın yazdığı üç adet makale tespit ettim. Makalelerden biri askeri içerikli bir yayın olan *Foto Magazin* dergisinin 1939 tarihli 12. sayısında bulunmaktadır. Diğer 1960 tarihinde *Hayat* adlı

Abdülhamid'e sunduğu, basılmamış bir layiha mevcuttur.* Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Rus-Japon Savaşı hakkında Pertev Paşa'nın elinden çıkan yazılı raporlar da bulunmaktadır. Bu çalışmalardan layiha, *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler, Japonların Asıl Kuvveti*, ilk cildi basılmış olan anıları Japonya ve Rus-Japon Savaşı'yla alakalıdır. Bunlardan ilk ikisi askerî niteliklidir. Pertev Paşa, diğer kitaplarında da hayran kaldığı Japonya'nın adını en az bir iki defa zikretmiştir ve Japon başarısını Türk milleti ile Türk gençliğine ideal bir model olarak tanıtmıştır.

Pertev Paşa'nın 1906 tarihinde padişaha sunduğu layiha tam bir rapor özelliği taşımaktadır ve savaş hakkındaki ilk geniş çaplı çalışmasıdır. İlk bölümde Japon Ordusu'nun organizasyonunu inceleyerek, Japonların savaşı nasıl kazandıklarının analizini yapmış ve bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Sonraki bölümler ise bağlı olduğu III. Japon Ordusu'nun faaliyetlerinin kronolojisi niteliğindedir. Pertev Paşa 16 Ekim 1904 tarihinde savaş alanına ulaştığı için bu tarihten önceki kayıtlar gördüklerini değil, duyduklarını ve okuduklarını içermektedir (kronoloji III. Ordu'nun hareketine başladığı Haziran ayından başlamıştır). Pertev Paşa gecikmeli olarak

derginin 11. sayısında yayınlanmış olan "Rus-Japon Harbi'nde Bir Türk Subayı" adlı makedir. Üçüncüsü de Abdülhamid döneminde çıkmış olan *Asker* dergisinde ki "Fırat Üzerinde Nakliyat-ı Askeriye" adlı makedir. Bu makede Pertev Paşa 1906 tarihinde Osmanlı-İran ilişkilerinin gerilmesi (ve Rusya'nın Japonya karşısında aldığı yenilgi ile İran'da ki nüfuzunun zayıflaması) sonucu İran'ın Azerbaycan bölgesinin ele geçirmek için Bağdad'a gönderilen askerî malzemeyi denetleyen lojistik şefi olarak nakliyatın nasıl gerçekleştiğini anlatmaktadır. (Pertev (Demirhan), "Fırat Üzerinde Nakliyat-ı Askeriye" *Asker*, No. ?, 149-160, s. 154-156) Bunların yanı sıra Pertev Paşa Alman *Militär Wochenblatt* dergisine bir makale yazdığını ancak bu makalenin politik unsurlar içermesi sebebiyle yayınlanmadığını ve bunun üzerine aynı makaleyi isimsiz olarak *Deutsche Rundschau* dergisinde yayınlattığını belirtmiştir. (Demirhan, *Colmar Freiherr von der Goltz*, s. 62-63)

* Layiha Atatürk Kitaplığında mevcuttur. *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay ZarfındaTarafeyn Ordularının (Japonya-Rusya) Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat Hususâtına Dair Layiha* (1321). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı (İBBAK), Nadir Eserler, Belediye Yazmaları, BEL_Yz. B.000043.*Düşüncelerim, Ebüzziya Matbaası*, İstanbul, 1946, *Goltz Paşa'nın Hatırası ve Hal Tercümesi, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Askeri Basımevi*, İstanbul, 1953 (Almanca'dan çeviridir), *Hayatımın Hatıraları, Rus-Japon Harbi, 1904-1905*, Matbaai Ebüzziya, İstanbul, 1943, *Milletler Arası Birlik ve Kardeşliğin Hakiki Çaresi ve İslam*, Sinan Matbaası, İstanbul, 1945 (1950'de İngilizce baskısı yayınlanmıştır), *Unter Graf von Haeseler, persönliche Erinnerungen*, Mittler und Sohn, Berlin, 1905 (Türkçe baskısı mevcut değildir), *Generalfeldmarschall Colmar Freiherr von der Goltz: das Lebensbild eines grossen Soldaten Aus meinen persönlichen Erinnerungen*, Göttinger Verlagsanstalt, Göttingen, 1960 (Türkçe baskısı mevcut değildir).

Pertev Paşa'nın yazdığı üç adet makale tespit ettim. Makalelerden biri askerî içerikli bir yayın olan *Foto Magazin* dergisinin 1939 tarihli 12. sayısında bulunmaktadır. Diğer 1960 tarihinde *Hayat* adlı derginin 11. sayısında yayınlanmış olan "Rus-Japon Harbi'nde Bir Türk Subayı" adlı makedir. Üçüncüsü de Abdülhamid döneminde çıkmış olan *Asker* dergisinde ki "Fırat Üzerinde Nakliyat-ı Askeriye" adlı makedir. Bu makede Pertev Paşa 1906 tarihinde Osmanlı-İran ilişkilerinin gerilmesi (ve Rusya'nın Japonya karşısında aldığı yenilgi ile İran'da ki nüfuzunun zayıflaması) sonucu İran'ın Azerbaycan bölgesinin ele geçirmek için Bağdad'a gönderilen askerî malzemeyi denetleyen lojistik şefi olarak nakliyatın nasıl gerçekleştiğini anlatmaktadır. (Pertev (Demirhan), "Fırat Üzerinde Nakliyat-ı Askeriye" *Asker*, No. ?, 149-160, s. 154-156) Bunların yanı sıra Pertev Paşa Alman *Militär Wochenblatt* dergisine bir makale yazdığını ancak bu makalenin politik unsurlar içermesi sebebiyle yayınlanmadığını ve bunun üzerine aynı makaleyi isimsiz olarak *Deutsche Rundschau* dergisinde yayınlattığını belirtmiştir. (Demirhan, *Colmar Freiherr von der Goltz*, s. 62-63)

* Layiha Atatürk Kitaplığında mevcuttur. *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay ZarfındaTarafeyn Ordularının (Japonya-Rusya) Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat Hususâtına Dair Layiha* (1321). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı (İBBAK), Nadir Eserler, Belediye Yazmaları, BEL_Yz. B.000043.

savaş alanına ulaştığı için bir dizi muharebeyi kaçırmıştır ancak Nanşan Tepeleri gibi bazı önemli muharebelerin yapıldığı savaş alanlarını gezerek, üçüncü şahıslar tarafından bilgilendirilmiştir.

1911 tarihinde yayınlanan *Rus-Japon Savaşı'ndan Alınan Maddi ve Manevi Dersler* ise bir seminerde yapılan konuşmanın yazılı metnidir ve kurmay subaylara hitaben yazılmıştır. Bu kitap maddi ve manevi dersler olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Genel olarak yapılan analizlerin ve tavsiyelerin derlendiği bu kitap askerî konularda detay bakımından layihanın gerisinde kalmaktadır ancak özellikle manevi dersler kısmında Japon tarihinden verilmiş olan bazı örneklerle layihada olmayan yorumları da barındırmaktadır. Pertev Paşa kitabının giriş kısmında "bu savaş bize maddi olarak pek bir şey öğretmemiştir"¹²² gibi bir cümle kullanmış olsa da gerek maddi, gerekse manevi dersler kısmında altı çizilen unsurların büyük çoğunluğu Osmanlı'da eksik olan ve Osmanlı Ordusu'na transfer edilmesi gerekli görülen hususlar gibi görünmektedir.

Japonların Asıl Kuvveti Japonya tarihinin bilinen başlangıcından 1942 senesine kadar olan kronolojik tarihinin (kitapta Japonya'nın II. Dünya Savaşı'na dahil olduktan sonraki ilk yılda yaptıkları faaliyetler de bulunmaktadır), askeri faaliyetlerinin ve Japon toplumunun değerlendirilmesidir. Pertev Paşa mucizevi bir yükseliş olarak değerlendirdiği Japon çağdaşlaşmasını ve Japonya'nın zamanın güçlü devletleri arasında yer almasını Türkiye için örnek alınması gereken bir model olarak okuyucularına sunmuştur. Pertev Paşa'nın Japonya hakkında yazdığı bütün yazıların genel olarak propaganda unsurları içerdiği söylenebilir. Bu kitaptaki propaganda unsurları ise Pertev Paşa'yı pro-Japon kategorisine sokacak kadar yüksek düzeydedir ve zamanın pro-Almanlarıyla üslup benzerliği göze çarpmaktadır.*

On cilt olması planlanan ancak sadece ilk cildi yayınlanan anıları ise İstanbul'dan ayrılışından Port Arthur'a ayak bastığı kesiti içermektedir ve resmi olmayan bu kaynak en kritik noktada sona ermektedir. Anılarının devamı

¹²² Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (İstanbul, 1329), s. 4.

* Pertev Paşa Japonların yanı sıra İkinci Dünya Savaşı yıllarında Almanlara da sempati duymuştur. Kitabının sonunda Hitler'i ve Mussolini'yi övmüştür. (Demirhan, *Japonların Asıl Kuvveti*, s. 111-115) 1939 tarihinde CHP millet vekili iken Ali Fuat Cebesoy'un da içinde bulunduğu bir heyetle Hitler'in doğum gününe katılmıştır. ("Hitler'in 50'nci Yıl Dönümü, Alman Milleti Führer Şerefine Bayram Yapıyor", *Cumhuriyet*, 21 Nisan 1939, s. 7) Ayrıca zamanın Ankara Büyükelçisi Franz von Papen'le bir çok kez görüştüğü ve von Papen'in yakın arkadaşı olduğu (von Papen 1960 yılında Pertev Paşa'nın 89. yaş gününe katılmak üzere Türkiye'ye gelmiştir ("Von Papen Dün Şehrimize Geldi", *Cumhuriyet*, 25 Mayıs 1960, s. 5)) bilinmektedir.

yayınlanmadığı için Pertev Paşa'nın Mançurya'da başından geçenler hakkında elimizde bilgi yoktur. Diğer çalışmalarında da kendinden pek fazla bahsetmemiştir.

Pertev Paşa'nın Abdülhamid'e sunduğu layiha ile Abdülhamid döneminden sonra yayınladığı *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler* arasında üslup bakımından bazı farklar mevcuttur. Dönemin padişahı II. Abdülhamid ülkedeki tüm politik unsurları denetlemek isteyen son derece otokratik bir padişahı ve ordu üzerinde de güçlü bir etkisi vardı. Doğal olarak böyle bir düzende Abdülhamid taraftarları, karşıtları ve Abdülhamid'e yaranmak isteyen kimseler olacağı için Abdülhamid'e sunulacak olan herhangi bir çalışmanın da taraflı olması ihtimali yüksektir. Pertev Paşa mektepli bir subay olarak muhtemelen Abdülhamid karşıtları arasında yer almış olmalıdır. Layihada Abdülhamid'in ordu üzerindeki etkisine doğrudan olmasa da üzeri kapalı olarak bir iki eleştiri getirmiştir. Pertev Paşa'nın Abdülhamid'i doğrudan eleştirmemesinin sebebi Abdülhamid'in tepkisinden korkması olabileceği kadar genel olarak üslubunun yumuşak olmasından kaynaklanıyor olabilir. Pertev Paşa yayınladığı eserlerinde kullandığı kelimeleri çok iyi seçtiği görülmektedir. Pertev Paşa'ya göre çok daha dobra bir üslubu olan Japon Ordusu'ndaki İngiliz gözlemcisi Ian Hamilton direk İngiltere'yi açıkça aşağılarken Pertev Paşa Osmanlı'yı nazikçe eleştirmiştir. Bunun yanı sıra layihanın hiç bir yerinde Abdülhamid'i öven bir ton göze çarpmamaktadır. Bu da Pertev Paşa'nın Abdülhamid'e yaranmak çabası içinde olmadığının göstergesi olabilir.

Pertev Paşa Japon İmparatoru'nun ordunun başkomutanı olduğunu ancak savaş zamanında generallerine hiç karışmayarak, sadece generallerinden gelen raporlarla yetindiğini belirtmiştir. Ayrıca 1870-1871 yıllarında gerçekleşen Fransız-Prusya Savaşı'nda da (savaştan sonra Kayser unvanını alacak olan) Kral Wilhelm'in ve Genelkurmay Başkanı Moltke'nin generallere nadiren müdahale ettiklerini belirtmiştir. Fransız tarafında ise durum tam tersidir. İmparator III. Napoléon'un ve savaş bakanlığının Fransız generallerine fazlasıyla müdahale ettiklerini ve yenilginin sebeplerinden birinin bu durum olduğunu belirtmiştir.¹²³ Abdülhamid de ordunun iç işlerine müdahale eden bir monarktı ve 1897 yılındaki Teselya Savaşı'nda da gerek savaş öncesinde ve gerek savaş esnasında savaşı olumsuz yönde etkileyecek kararlar almıştır.¹²⁴ Pertev Paşa'nın Fransız Ordusu ile verdiği örnek nispeten Osmanlı'da ki durumu yansıtmaktadır. Osmanlı'nın bizzat kendi içinde benzer bir örnek olmasına rağmen Pertev Paşa'nın dışarıdan bir örnek

¹²³Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat Hususâtına Dair Layiha*, s. 1-2.

¹²⁴Mesut Uyar ve Edward Erikson, *A Military History of the Ottomans*, Greenwood, California, 2009, s. 209-211.

vermesi düşündürücüdür. Bunun yanı sıra Pertev Paşa'nın üzerinde durduğu husus olgusal olarak Teselya Savaşı'nda yaşananları yansıtmaktayken, Prusya ve Japonya hakkında verdiği örnekler çok sağlıklı görünmemektedir. Fransız-Prusya Savaşı esnasında Prusya'daki asıl karar alıcı Kral Wilhelm değil Şansölye Bismarck'tı ve Bismarck da bir çok kez orduya müdahale ederek Moltke'yle ve diğer generallerle ciddi boyutlara varan sürtüşmeler yaşamıştı.¹²⁵ Japon tarafında da karar alıcı imparator değil, (büyük ölçüde) generallerdi. İmparator generaller için bir meşruiyet kaynağı vazifesi görmekteydi. Generaller İmparator Meiji'ye uygulanması gereken emirleri tavsiye ederlerdi, Meiji de çoğu zaman "her şeyin en iyisini siz bilirsiniz" yanıtını verirdi. Japon generalleri üzerinde meclisin de etkisi oldukça azdı. Üst düzey subaylar hiç bir bürokratik engele takılmadan imparatorun huzuruna çıkabiliyorlardı ve bu sistem muhtemelen Japon generallerini dünyanın en özgür komutanları yapmaktaydı.¹²⁶ Bunun yanı sıra yeri geldiğinde generaller imparatorun ricalarını da geri çevirebiliyorlardı.¹²⁷ Bu bakımdan Meiji'nin savaş müdahale etmemesi kendi inisiyatifinden çok Japonya'nın militarist bir ülke olmasından kaynaklanmaktadır diyebiliriz.

Pertev Paşa'nın üzeri kapalı olarak eleştirdiği diğer konu da kurmay subayların, kıta görevlerine getirilmeyerek sadece bürokratik işlerde görev almalarıdır ki bunun sonucu olarak da komutanlık yeteneklerinin gelişmemesidir. Pertev Paşa ideal kurmay subay olarak hem kıtada görev yapan, hem de masa başı işleriyle görevlendirilen ve bunların yanı sıra düzenli olarak savaş oyunlarına ve tatbikatlara katılan Japon kurmay subaylarını model olarak göstermektedir.¹²⁸ Pertev Paşa bu durumu teknik bir mevzu olarak lanse ederek tamamen ordunun içindeki unsurlardan kaynaklanan bir sorunmuş gibi göstermiş ve sanki subayların bizzat kendilerinden kaynaklanan bir yozlaşma gibi lanse etmiştir. Yazısında padişahın etkisine dair herhangi bir ima yoktur. Ancak bu durum tamamen Abdülhamid'in aldığı kararların bir sonucudur. Sultan Abdülhamid mektepli subaylardan gelebilecek bir darbe girişiminden korktuğu için Alman eğitimi almış değerli ve hırslı subaylarını hak ettikleri makamlara getirmekten kaçınmıştır. Bunun yerine kendine nispeten daha bağlı ancak alaylı ve yetersiz subayları üst düzey makamlara getirmiştir. Bunun yanı sıra Abdülhamid tümen ve üzeri birliklerin tatbikat yapmasına izin vermemiştir ve bu da generalleri komuta deneyiminden yoksun bırakmıştır. Bunun sebebinin de

¹²⁵ Edgar Feuchtwagner, *Bismarck*, Routledge, London, 2003, s. 174.

¹²⁶ Harries, *a.g.e.*, 36-37.

¹²⁷ Doris B. Bargen, *Suicidal Honor: General Nogi and the Writings of Mori Ogai and Natsume Soseki*, University of Hawai'i Press, Honolulu, 2006, s. 57.

¹²⁸ Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat, Hususatına Dair Layiha*, s. 3-4.

Abdülhamid'in darbe korkusu olduğu iddia olunagelmıştır. Teselya Savaşı, saha görevi almayan Osmanlı subayının eksiklerini fazlasıyla gün yüzüne çıkartmıştır ve Osmanlı generallerinin savaş durumunda birliklerinin yönetimiyle alakalı temel konularda bile yetersiz olduklarını ortaya koymuştur.*

Pertev Paşa'nın Abdülhamid'in otoritesine karşı yaptığı son eleştiri genelkurmaylık hakkındadır.¹²⁹ Abdülhamid generallerinin kendisine karşı bir harekette bulunmasına engel olmak için genelkurmaya askerî açıdan luzumu olmayan bir çok bürokratik görev ve departman ekleyerek, genelkurmayın etkili bir emir-komuta zincirine sahip olmasına engel olmuş ve bürokrasi genelkurmayı daima denetimi altında tutmaya çalışmıştır. Bu departmanlar¹³⁰ ve bürokratik yükümlülükler büyük ölçüde Abdülhamid'in genelkurmaylığı denetlemesini sağlayan unsurlardır. Bunların yanı sıra Abdülhamid dönemi genelkurmayı, Fransız sisteminin orduya hakim olduğu dönemden kalan seraskerlik kurumuna bağlıdır ve tüm bu unsurlar genelkurmaylığı olması gerekenin aksine askerî konularda kendi başına karar alamayacak ve varlık nedenini anlamsızlaştıracak düzeyde sivil otoriteye bağlı hale getirmiştir.¹³¹

Pertev Paşa genelkurmayın seraskeriyeye olan bağlılığını ve içinde barındırdığı bürokrasi yoğunluğunu eleştirerek, genelkurmaylığın vazifesini gerektiği gibi yerine getiremediğini ve genelkurmaylığın ilgi alanına girmeyen, alakasız kurumların ve vazifelerin genelkurmaylığın bünyesinden çıkarılması gerektiğini belirtmiştir. Yazının devamında var olan genelkurmaya alternatif olarak sekiz şubelik yeni bir genelkurmay şeması çizmiştir.¹³² Bu alternatif genelkurmayın sivil otorite ile hiç bir bağlantısı yoktur ve Pertev Paşa bu genelkurmaylık şemasını çizerken Japon Genelkurmayı'ndan esinlendiğine veya doğrudan kopya ettiğine dair hiç bir ifadede bulunmamıştır.

Pertev Paşa'nın şiddetle tavsiye ettiği genelkurmay reformu Abdülhamid tahttan indirildikten sonra 1908-1914 yılları arasında genelkurmay başkanlığı yapan

* Uyar ve Erikson, *A Military History of the Ottomans*, s. 210-211. Goltz Paşa üst düzey subayların tamamının yetersiz olduğunu belirtmiş ve savaşta beklenenden iyi sonuç alınmasını bizzat eğitimlerinde rolü olan genç subaylar tarafından gerçekleştiğini belirtmiştir. (Colmar von der Goltz, "Osmanlı'nın Gücü ve Zaafı", *Yirminci Yüzyıl Başlarında Osmanlı-Alman İlişkileri, "Goltz Paşa'nın Hatıratı"*, haz. Faruk Yılmaz, İz Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 28)

¹²⁹ Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat Hususatına Dair Layiha*, s. 3-4.

¹³⁰ Teftiş-i Askerî Dairesi ve Maiyet-i Seniyye-i Erkân-î Harbiyye Dairesi. (Uyar ve Erikson, *a.g.e.*, 206)

¹³¹ *A.g.e.*

¹³² Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat Hususatına Dair Layiha*, s. 4.

Ahmed İzzet Paşa* tarafından yapılmıştır. Genelkurmay gereksiz kurumlardan arındırılarak beş şube altında toplanmıştır; Eğitim, Haberleşme, Topografya, İstihbarat ve Seferberlik. Genelkurmay kurumunun kurulması ile bir işlevi kalmamış olan, Fransız sisteminin son kalıntısı Seraskerlik kurumu da lağvedilmiştir. Bu dönemde Osmanlı Genelkurmayı tamamen bağımsızlaşarak askeri mevzular konusunda tek otorite haline gelmiştir.¹³³

Pertev Paşa bu konuların hiç birine 1911 yılında yayınladığı *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler* adlı kitabında değinmemiştir. Bu da Pertev Paşa'nın layihada yer verdiği eleştirel yorumların ve tavsiyelerin hedefinin Abdülhamid olması ihtimalini güçlendirmektedir. Sonuçta bu kitap büyük ölçüde Osmanlı Ordusu'ndaki eksiklikleri ele almaktadır. 1911 tarihinde ise artık sultanın orduya müdahale etmesi gibi bir durum söz konusu değildir ve bu tarihe gelene kadar ordu içinde Abdülhamid döneminden kalan kalıntılar büyük ölçüde temizlenmiştir.

Pertev Paşa savaşı Japon tarafından izleyen bir gözlemci olarak, yazılarını büyük ölçüde Japon ordusu hakkındaki gözlemleri üzerine bina etmiştir. Rusya hakkındaki yorumları oldukça azdır ve çoğu zaman Japon Ordusu'ndaki uygulamaları açıklamak için "yardımcı bir öge" olarak kullanılmıştır. Bu yorumların büyük çoğunluğu da askerî teknik konular üzerinedir ve hemen hemen tamamı olumsuzdur.

Pertev Paşa, Rusya ile iki yüzyılı aşkın bir husumete sahip olan Osmanlı Ordusu'nun bir subayı olarak Rusya'ya karşı olumsuz hislere sahip olması normal karşılanabilecek bir durumdur. Ancak diğer yabancı gözlemciler arasında da Rus Ordusu hakkında nadiren olumlu yorumlara rastlanabilmektedir. Rus-Japon Savaşı'nın tarafları hakkındaki genel kanı Japonların ne yaptıklarını gayet iyi bildiği, Rusların ise hiç bir fikri olmadığı yönündedir. Pertev Paşa'nın savaşı gözlemlediği Japon tarafından gördüğü manzara, savaşmayı beceremeyen ve muhteşem Japon Ordusu'nun altında ezilmeye mahkum bir güruhtu. Pertev Paşa'nın Rusya hakkında yaptığı yorumlar yüzeyseldir ancak doğrudur. Rus Ordusu için çizdiği portre son derece olumsuz gibi görünüyorsa da yazdıkları özellikle Rus Ordusu'ndaki gözlemcilere göre hafif sayılabilir. Rus Ordusu'nda görev yapan İngiliz gözlemcilerden Albay Waters, Rus başarısızlığından daha büyük bir başarısızlığı tanımlamanın çok zor olduğunu belirtmiştir. Waters'a göre Rus Ordusu'nda vasat

* Ahmed İzzet Paşa da Pertev Paşa gibi Goltz Paşa'nın favorilerindendir ve eğitim için Almanya'ya gönderilmiştir. (Uyar ve Erikson, *a.g.e.*, 220)

¹³³ *A.g.e.*

düzeyde olan iâşe ve ulaşım ile zaman zaman kahramanca savaşılan erat haricinde her şey rezalet durumdadır.¹³⁴

2.2 RUS-JAPON HARBİ'NDEN ALINAN MADDİ VE MANEVİ DERSLER VE JAPONLARIN ESBAB-I MUZAFFERİYETİ ADLI ESERİN TRANSKRİPSİYONU

Medhal

"Zevce, çocuk benim nemelâzım, benim emelim daha yüksek şeylerdedir!"

Senelerce Japonya'da yaşamış, Japon Saray-ı İmparatoryası'nda tabib-i hususilik etmiş olan Almanyalı meşhur profesör "Belç"* Japonların "fıkr-i harbî" ve "istihkâr-ı mevî" hassaları üzerine geçen Rus-Japon Harbî'ni müteâkıb Yokohama'da neşretmiş olduğu bir makaleye Alman şuarasından meşhur "Heine"nin** şu yukarıdaki sözleriyle başlamıştı. Profesör Belç'in bir Japonyalı ağzından çıkıyor gibi zikrettiği bu sözlerde ki Japon emeli nedir? Bu emel vatanı her şeyden mukaddes tutmak, vatan için seve seve, sevine sevine fedâ-i cân etmektir. Japonlarda fedâ-i cân etmeyi teshil eden bir hass-ı mümtaze vardır ki bu hassa "istihkâr-ı mevî" daha doğrusu "istihkâr-ı hayat"tır. Fakat altmış milyonluk Japon milletine bilâ-istisnâ has olan bu meziyetten mâ-adâ bu milletin daha bir çok havâss-ı ma'nevi yesi vardır. Japon ordusuyla Japon donanmasının vakt-i hizada her sûretle harbe hazırlanmış bulunmasından sarf-ı nazar, en ziyâde - her millete nasib olmayan - bu ma'nevi hassalar sayesinde ki Japonlar iki seneye karîb devam eden Rus-Japon Harbî'nde hemen bilâ-istisna muzafferiyetten muzafferiyete yürümüşler, bütün dünyayı ve bilhassa o zamana kadar Japonları adeta bebek ve oyuncak makamında telâkki eden bir çok Avrupa devletlerini hayretler içinde bırakmışlardır.

O hâlde Rus-Japon Harbî'nden alınacak dersler iki kısımdır: Biri maddi diğeri ma'nevi derslerdir. Bu harb esas itibariyle bize maddi olarak yeniden pek çok şey öğretmemiştir. Kavâid-i esâsiyye-i harbiyye hiç değişmemiştir. Yalnız san'at âleminde bir çok yeni şeyler îcad edilmiş, toplar tüfenkler değişmiş, bir orduda kullanılan vesaîf-i fenniyye-i saire lâ-yenkatî terakki ve teceddüd etmiş olduğundan tabi bunlar harbin umûmi cereyanına ve bilhassa muharebelerin sûret-i icrasına te'sir eylemiştir. Tabir-i âherle Rus-Japon Harbî'nde "sevkü'l-ceyş" yeni bir kâide göstermemiş, fakat "ta'biye" terakkiyat-ı fenniyye-i âhire nisbetinde bazı tadilâta

¹³⁴ Jones, *a.g.e.*, 171-172.

* "Zevce ve çocuk gâilelerdir nemelâzım fikrim, emelim çünkü hep ulviyete âzim."

* Bälz, Erwin (1849-1913): Alman doktor ve antropolog. İmparator Meiji ve ailesinin özel doktorluğunu yapmıştır ve Tokyo Üniversitesi'nde tıp dersleri vermiştir (Ç. N.).

** Heine, Heinrich (1787-1856): Alman şair (Ç. N.).

uğramıştır. Bu tadilât dolayısıyla Rus-Japon Harbi'nden alınmış olan maddi dersler şimdiye kadar intişar eden bir çok âsârda yazılmış ve tabi hemen tekmil arkadaşlarımız tarafından mütâlâa edilip anlaşılmıştır. Ben burada, bir seneye karîb Japonlarla birlikte bulunduğum Mançuri darü'l-harbinde, ehemmiyetleri ikinci derecedeki harekât-ı harbiyyeden sarf-ı nazarla başlıca Por Artur* Muhasarasıyla Mukden Meydan Muharebesi esnasında edindiğim maddi ve ma'nevi istifadelerden bahs etmek ve bu sayede hem mevki-i müstahkem, hem sahra muharebâtına dair mücmel ve umûmi bir fikir vermek istiyorum. Ancak takib etmiş olduğum harekât-ı harbiyyeden uzun uzadıya bahs etmeye şimdi vakit müsaid olmadığı gibi zaten yakında bilhassa Por Artur Muhasarası'yla Mukden Meydan Muharebesine aid vaktiyle yazmış olduğum resmî raporları ve bunu müteakib ilk fırsatta Rus-Japon Harbi'ne aid hatıratımı neşr etmek emelinde olduğumdan doğrudan doğruya vakayi-i harbiyyenin zikrinden vaz geçiyorum.**

Rus-Japon Harbinden Alınan Maddi Dersler

Şimdi evvela Por Artur Muhasarasına aid mütalaâtdan bahs edelim:

Muhasara ordusundaki Japon piyadesi mevki-i müstahkem etrafındaki araziden fevkalade istifade etmiş ve Rus ta'biyeleri ile diğer Rus tahkimâtı aleyhine daima hutût-ı takarrübiyye ve mevâzilerden istifade etmek şartıyla ilerlemiştir. Japon piyadesi istihkam efradının dalâletiyle bu hutût-ı takarrübiyye ve mevâzileri harikulâde sür'atle ve pek âmelî bir sûrette inşa ederlerdi.

Kitaât-ı askeriyye her yerde tepe ve sırtlar gerisinde, zavâyâ-i meyyitede, mevâziler içinde gerisinde, kesik vadeciklerde daima düşmanın nazar ve ateşinden mahfuz sûrette ikamet ederlerdi. Kışın şiddetinden ve bâ-husus hemen daima şimal istikametinden esen gayet muz'ic ve soğuk rüzgardan tahaffuz için, araziden istifade etmek şartıyla, tıpkı bizim vaktiyle kullandığımız zemlikler*** gibi tahte'l-arz ikamet yerleri ve mahfuz mahaller inşa edilmişti. Bu esnada gerek dam ve kiremit makamında, gerek dîvâr ve döşeme makamında boş pirinç çuvallarından istifade edilirdi. Bu çuvallar kuvvetli ve kalın bir nev'i hasırdan yapılıp derûnlarında Japonya'dan kitaât-ı askeriyyeye pirinç nakl olunurdu. Gerek hutût-ı takarrübiyye,

* Port Arthur. Çinliler Lüşun, Japonlar Ryojun demektedirler. 1898 tarihinde Ruslar tarafından kiralanmıştır. Japonların savaştaki başlıca hedeflerinden biridir. (Ç. N.) (Rotem Kowner, *Historical Dictionary of the Russo-Japanese War* (Oxford, 2006), 290-292, 461)

** Hatıratın sadece Pertev Paşa'nın İstanbul'dan yola çıkıp, Port Arthur'a ulaştığı kısmı yayınlanmıştır. Raporlar hiç bir zaman yayınlanmamıştır. (Ç. N.)

*** Toprağın altında, üzeri sazlarla örtülmüş bir çeşit barınak (Ç. N.).

mevâziler, gerek ikamet yerleri ile mahfuz mahaller hiç bir nazari şekil ve numûne gözetilmyerek daima ahvâl-ı araziye göre yapılırlardı.

İstihkâm askeri hutût-ı takarrübiyye, mevâzi, batarya ve tahkimât-ı saire ile tahte'l-arz lağımların inşasında fevkalade maharet ve fedakârlık göstermiştir. Ondan başka yol tamiri, tepelere topların çıkarılmasını teshil edecek yollar inşası, mevâni-i fer'iyyenin imhası, el humbaralarıyla icra edilen hücûmlardan büyük bir kısmının bizzat icrası gibi vezâfi ifâ etmiş ve hele son vazife dolayısıyla pek büyük kahramanlıklar ibraz edilmiştir. Por Artur'da Japon istihkam sınıfı o kadar çok zayiata uğramıştır ki muhasaranın nihayetine doğru Liaoyang* cihetindeki asıl ordudan yeni istihkam kıtaâtıyla ve bizzat muhasara ordusundan hayli piyade takviye edilmesine ihtiyac görülmüştür. Zaten Japonlar umûmiyetle gerek muharebât gerekse bidayet-i muhasara da görülen beriberi** gibi hastalıklar yüzünden vukû'a gelen zayiât-ı azîme sebebiyle pek zayıf düşen mevcudları doldurmak için fevkalade fedakârlık ihtiyar ederlerdi. Misâl olarak söyleyeyim: Üçüncü Ordu Nanzan [Kinçav] Muharebesi'nden*** Por Artur Mevki-i Müstahkemi'nin sukûtuna kadar telef, mecrûh ve hasta olarak kesirsiz 100.000 nefer gaib ettiği ve hâlbuki bidayette mezkûr ordunun kuvveti ancak 60.000 nefer kadar bulunduğu hâlde mevki-i müstahkemin zabtını müteâkib bu ordu şimale yürüyerek Mukden Meydan Muharebesi'ne**** iştirâk etmiş ve muharebenin büyük bir muvaffakiyetle kazanılmasına bâis olmuştur ki bu miktarlar mezkûr orduya muhasara esnasında vürûd etmiş olan takviye kıtaâtı hakkında bir fikir verebilir.

Kıtaât-ı askeriyyenin mevcudlarını mümkün olduğu kadar dolgun bulundurmak meselesi harbde son derece mühimdir. Napoléon "bir ordunun kıymet ve mevcudiyeti *deboy* taburlarına verilen ehemmiyetle mütenasibdir" demiştir. Hemen tekmil harb-i âhir müddetince Japonlar dâhil-i memlekette kalmış olan muntazam *deboy* taburları***** marifetiyle mümkün olduğu kadar az zamanda seyyar bölük ve taburlar teşkil ve bunları talim ve tekmil ederek dârü'l-harbe gönderiyorlardı. Bunlar büyük muhârebâtın vuku'ı muhtemel zamana kadar darü'l-harekâtın menzil

* Port Arhur'un kuzeyinde, bu günkü Kuzey Kore'nin kuzeybatısında yer alan bir şehir (Ç. N.).

** B vitamini eksikliğinden kaynaklanan bir hastalıktır (Ç. N.).

*** Nanşan Muharebesi (26 Mayıs 1904): Savaşın ilk büyük muharebelerindendir ve Nanşan Tepesi üzerinde ki tahkimli Rus mevzilerine Japonların taarruz etmeleri sonucu gerçekleşmiştir. Japon galibiyetiyle sonuçlanmıştır. Muharebe yalnızca bir gün sürmüştür ancak her iki taraftan da beklenmeyen ağır kayıplar verilmiştir (Ç. N.).

**** Mukden Meydan Muharebesi (23 Şubat - 10 Mart 1905): Savaşın son büyük muharebesidir. Japon zaferiyle sonuçlanmıştır. Her iki taraf da ağır kayıplar vermişlerdir (Ç. N.).

***** Depo (ihtiyat) taburu (Ç. N.).

muhafızlıklarında kullanılıp muharebeden biraz evvel kıtaât-ı askeriyyeyi takviye eder ve bu sûretle düşman karşısındaki Japon taburlarının mevcudunu büyük bir muharebe esnasında 1000 hatta, 1200 nefere kadar iblâğ etmiş bulunurlardı. Harekât-ı harbiyyenin tevakkufa uğradığı durumlarda bu yeni gelen efradın muntazaman tatbikât ve endaht icra etmelerine dikkat olunurdu.

Japonlar Por Artur Muhasarası'nda öteden beri malum olan toprak rengindeki torba ve çuvallardan tahkimât hususunda pek çok istifade etmişler ve bunlardan yüz binlerce istimâl etmişlerdir. Rusların tahkimât-ı kaviyyesine karşı yapılan hutût-ı takarrübiyye ve mevâzilerdeki sütrelere hemen tek mil bu yolda çuvallar içine adi toprak doldurarak teşkil edildi. Bu yolda torba ve çuvallar gayet kolay nakl olunurlar, çünkü hafiftirler. Ondan başka pek ucuzdurlar. Ancak vakt ü zamanıyla tedarik edilmeleri icab eder. Zirâ zaman-ı harbde pek çok adette ihtiyac olduğundan iş başında hemen tedarikleri kabil olamaz. Por Artur Muhasarası esnasında Japonlar tarafından 14.472 metro imtidâdında mevzi'ler, 19.558 metro imtidâdında zikzak yollar yani hutût-ı takarrübiyye ve 9568 metro tûlunda mestûr yollar ve hutût-ı muvasalât olmak üzere cem'an yekûn 43.598 metroluk ameliyât icra edildiği ve bunların hemen cümlesi için toprak dolu torba ve çuvallarla siperlendiği göz önüne getirilirse ve ondan başka sair bilcümle Japon ta'biye ve istihkamâtında, batarya mevâzî'nde tarassud mahallerinde ve sairede dahi hep toprak ile dolu torba siperleri kullanıldığı düşünülürse bir muhasara esnasında ne kadar çok torba ve çuvala ihtiyac görüleceği tezahür eder. Por Artur'da Rusların nezdinde mikdar-ı kâfi toprak renginde torba ve çuval olmadığından ekserî yerlerde bi'l-mecburiyye beyaz veya siyah renkli torba ve çuvallar kullanılır ve bu sûretle Japonlara iyi hedef teşkil ederdi. O cihetle bu gün harb edecek askerîn kıyafeti nasıl baştan aşağıya kadar toprak renginde olması lâzım ise mezkûr torba ve çuvalların dahi bu renkte intihabı iktizâ eder.

Muhasara esnasında Japon topçusu sahra ve ağır toplarından mürekkepti. Ağır efvâh-ı nâriyye 28 santimetroluk obüslerle 15 ve 12 santimetroluk obüs, 10 santimetroluk havanlar ve 10,5 santimetroluk Krupp toplarıyla 7,5, 12, 15 santimetroluk uzun bahriye toplarından ibaretti. Muhasara topçusu vazifesini pek mükemmel mevzi' intihab etmiş ve düşmana karşı tamamiyle mestûr tepeler gerisinde yayılmıştı. Bizzat tepeler tarassud noktası makamında kullanılıyordu ve tarassud noktaları top, batarya mevzi'lerinde telefon ile rapt edilmişlerdi. Bu bataryaların kumandanları daima mezkûr tarassud mahallerinde bulunurlar ve

yanlarında ki hiposkop* denilen pek mükemmel dürbünlerle başlarını siperden çıkarmaya hâcet kalmaksızın ileri araziye ve düşmanı tarassud ederek toplarının ateşini telefon vasıtasıyla idare ederlerdi. Misâl olarak 28 santimetroluk cesîm iki obüsün nasıl endaht ettiği söyleyeyim:

Bu iki obüs alalâde olduğu gibi bir tepe gerisinde düşmana karşı tamamiyle mestûr bir hâlde mevzi' almıştı. Sağda diğer bir tepede kumandan olan yüzbaşı kavî siperlerle mestûr ve hiposkop denilen dürbünle mücehhez bir tarassud mahallinden endahtı tanzim ediyor, aşağıdaki topun alacağı istikameti ve zaviyeyi tayin ederek telefon vasıtasıyla aşağıya topun olduğu mahalden uzak bir yerdeki topçu mülâzımına haber veriyordu. Sonra bu mülâzım asıl top yanındaki bir topçu çavuşuna aynı o emri ihbâr ediyor, bu çavuşun bizzat efrada olan kumandasıyla top hazırlanıyor, mermi sokuluyor ve endaht olunuyordu. Bu sûretle ne aşağıdaki mülâzım, ne de bizzat topu atanlar düşmandan ve üzerinde top attıkları, mahalde hiç bir şeyi görmüyorlardı. Yalnız yüzbaşı telefon sayesinde topları istediği gibi kullanıyordu. Por Artur'da bu vechle her biri icabına göre ya bir iki top veya bir batarya için veyâhûd her biri müteaddid bataryalardan mürekkep bir hat için batarya tarassud mahalleri mevcud idi ki bunların cümlesi bir taraftan bizzat top ve batarya mevzi'lerine ve diğer taraftan o bataryaların mensup olduğu alay kumandanının tarassud mahâlline telefonla merbût idi. Ondan başka muhasara topçusu kumandanı dahi tekmil muhasara, bahriye ve sahra bataryalarıyla daimi olarak telefon muharebâtında bulunduğundan bu sayede gayet sür'atli i'tâ-yı evâmire ve idare-i endahta muvaffak olabiliyordu. Ruslar Por Artur'da bir balona mâlik olmadıklarından Japon toplarının mevzi'ni lâyıkiyla tayin edemiyorlar ve bundan dolayı endahtı tanzim eyleyemiyorlardı. Bâ-husus Japonların obüs ve havanları alçak mevzi'de ve âlelekser hakim tepeler gerisinde adeta vadiler derûnunda yerleştirilmiş olduğundan Ruslar için mes'ele büsbütün güçleşiyordu. Sahra bataryaları, muhasarada fevkalade hâiz-i ehemmiyet olduğu üzere, düşmanı iğfâl ve endahtını işkâl etmek için âlelekser tedbil-i mevzi' ediyorlardı.

Ağır çaplı efvâh-ı nâriye arasında bilhassa 28 santimetroluk obüsler fevkalade faide gösterdiler. Bu obüsler Ruslara fevka'l-gaye hasar irâs ettiler ve ta'biyelerin mukavemetini kesre yardım ederek bu sûretle mevki-i müstahkemin sükûtunu teshil eylediler. Japonlar harbden evvel Por Artur İstihkamâtı'nın ahvâlini ve bu istihkamâtın derûnundaki efvâh-ı nâriyenin cins ve çaplarını tahkik için fevkalade fedakârlıklar etmişlerdi. Bu tahkikat neticesinde istihkam siperlerinin 15

* Siper periskobu (hyposcope). Tüfeklere monte edilen versiyonları da bulunmaktadır (Ç. N.).

santimetroluk top, obüs ve havanlara mukavemet edemeyeceklerini zann ettiklerinden bidayet-i muhasara da önden büyük çapta efvâh-ı nâriye kullanmamışlar ve hatta bu zandan dolayı muntazam bir muhasara ya hâcet kalmayarak mevki-i müstahkemin hücum-ı cebri ile zabt olunabileceğini ümit etmişlerse de ilk hücum-ı cebrîler esnasında bu çapın kâfi gelmeyeceğini anlayarak bin türlü müşkilât içinde 28 santimetroluk obüsleri - ki cem'an 18 aded idi - Japonya'nın sevâhil istihkamlarından Por Artur önüne nakletmişlerdi. Sonradan bazı büyük Rus siperlerine karşı bu çapın bile gayri kâfi geldiği görülmüşse de Japonlarda o zaman daha ağır çapta efvâh-ı nâriye bulunmaması hasebiyle mezkûr 28 santimetroluk obüslerle iktifâya mecburiyet hâsıl olmuştur. O zamana kadar umûmiyetle muhasaralarda kullanılmış olan efvâh-ı nâriye-i sakilenin en büyüğü 24 santimetroluktu. Her hâlde Por Artur Muhasara sı düşman mevki-i müstahkemesinin tahkimât ve teslihâtına dâir daha vakt-i hazırda mağlûmat-ı mevsûka elde etmek hususunun ziyâdesiyle hâiz-i ehemmiyet olduğunu bize yeniden ispat etmiştir ki şâyet vakt-i harbte bu mevaki-i müstahkemenin muhasara sına mecburiyet hâsıl olursa düşmanın mukavemetini kırabilecek vesâit vakt u zamanıyla ihzar edebilsin. Por Artur Muhasarası esnasında Japon süvarisi hemen hiç bir vazife ifa etmedi. Yalnız Çin cunklarının* kaçakçılığına karşı sevâhili tarassud etmek husunda ve muhtelif karâr-gâhlar nezdinde muhafız müfrezesi makamında kullanıldı. Başka türlü istihdamları için fırsat yoktu. Çünkü sahra muharebâtında olduğu gibi keşif hıdemâtı yapılamıyordu ve her türlü muvasalât vazifesini telefon ifâ ediyordu. O cihetle muhasara fırkalarına mensup süvarinin kısm-ı âzamı bidayetten itibaren Mareşal Oyama* Ordusuna gönderilmişti ki orada Rusların Kazak-ı kuvâ-yı cesîmesine karşı süvariye çok ihtiyac vardı. Por Artur önündeki fırkaların her birinde ancak bir süvari bölüğü bırakılmıştı.

Por Artur Muhasarası esnasında umûmiyetle telefon pek mühim bir vazife ifâ etmiştir. Hatt-ı muhasaranın girişinde bir Çin köyünde tesis edilmiş olan telefon merkezinden muhasara ordusu başkumandanlığıyla fırka kumandanlıklarına ve muhasara topçusu kumandanlığına telefon muvasâlatı tesis edilmiş olduktan mâ-âda piyade ve süvari bölüklükleriyle bataryalara varıncaya kadar bilcümle sunûf-ı muhtelif cüz' ü tâmları beyninde ve muhtelif tarassud noktaları, hatta müfrez postalar arasında bile telefon muvâsalatı mevcut idi ki bu sayede muhasara-ı

* Cesim yelkenli kayık.

* Oyama Iwao (1842-1916): Japon devlet adamı ve mareşali. Satsuma Klanı'ndan gelmesine rağmen Çoşu tekelindeki orduda yükselmiş istisnai bir kişidir. Satsuma İsyanı ve Çin-Japon Savaşı'nda görev almıştır. Rus-Japon Savaşı esnasında Mançurya'daki Japon ordularına başkomutanlık yapmıştır. Savaş ve donanma bakanlıklarında bulunmuştur. Savaşın sonra prens statüsüne yükseltilmiştir. Genro üyesi olması bakımından Japonya'da ki önemli karar alıcılarından biridir (Ç. N.).

harekât-ı harbiyyesinin idaresi fevkalade kolaylaştırdı. Zaten hemen cümlesi okur yazar olan Japon efrad-ı askeriyyesi orduda müsta'mel ivata sisteminde gayet sade, hafif ve seyyar telefon aletleriyle görüşmeyi bir iki saat zarfında öğreniyorlardı.

Muhasara esnasında telefonda mâ-âda birde dekovil sistemindeki dar hatlı şimendiferlerden, bilhassa ağır çaplı topların cephanesini nakil hususunda, fevkalade istifade edildi. Japonlar hem üçüncü ordunun menzil-i mebde' noktası ittihâz olunan Dalni'de,* hem Por Artur önünde, hem de Dalni ile Por Artur arasında dar hatlı şimendiferler inşa etmişlerdi. Por Artur önünde nerede ağır top mevâzi' varsa o mevâzi'n gerilerine kadar bir dar hatlı şimendifer temdid edilmişti. Misâl olarak 28 santimetroluk obüsler ile cephanenin naklini beyan edeyim:

Por Artur önünde tedricen adedi 18'e bâliğ olan bu cesîm obüsler muhasara başlayıp Rus istihkamâtının metanet-i fevkaladesi meydana çıktıktan sonra nakliye sefainiyle muhtelif zamanlarda Japonya'dan Dalni'ye naklediliyor ve sonra oradan namlu, kundak kısımları ayrı ayrı olarak, üzeri açık eşya vagonlarıyla Por Artur civarlarında tesis edilmiş olan Japon cephanesi parkına getiriliyorlardı. Topu açık vagonlardan indirmek için cephanesi parkının istasyonunda cesîm maçunalar kurulur ve vagonlardan kemâl-i maharetle çıkarılıp indirilen namlu ve kundaklar ayrı ayrı alçak tekerlekli ufak, fakat pek kavî arabacıklar üzerine oturtulurdu. Sonra bu arabaya önden merbût üç dört sıra cesîm muhkem halatlara iki yüz ve bazen daha ziyâde nakliye efradı yapışarak - mahsus yapılmış yollardan - top âksamını çekmeye başlarlardı. Bu esnada topun vaz' olunacağı tepe veya sırt gerisinde lâ-akall iki metro derinliğinde ve o kadar kutrunda taş ve betondan temel yapılır ve etrafına demir çemberler çekilirdi. İstasyondan alınan top bazen ancak iki üç gün sonra buraya getirilip yine cesîm bir maçuna mu'avenetiyle mezkûr temel üzerine oturtulurdu. Top için intihab olunan mevzi'de bu yolda temel yapılırken oraya hemen dar hatlı bir şimendifer dahi uzatılır ve topun cephanesi bu şimendifere mahsus ufak vagonlara konulup geceli gündüzlü mezkûr top mevzi'ne nakil edilirdi. 28 santimetroluk obüs mermilerinin her biri 220 kilogram sıkletinde olduğundan ancak üç tanesi böyle bir arabaya konulabilir ve bir kaç nefer tarafından çekilirdi. Her topun yanına da bu sayede lâ-akall 180 mermi daima hazır olarak bulundurulurdu.

İşte böyle her muhasara top veya bataryası gerisinde mestûran bir dar hatlı şimendifer uzatılmıştı. Dar hatlı şimendiferler olmasaydı o top veya batarya mevâzi'ne muntazaman cephanesi nakli hemen 'adîmü'l-îmkân olurdu. Ondan başka dar hatlı şimendiferler fırkalara vesâit-i iaşe ve malzeme-i saire nakli hususunda da

* Port Arthur yakınlarında bir liman şehri (Ç. N.).

büyük hıdmet görmüşlerdir. Tekmil Japon Ordusu'nun üssü'l-harekâtı ve menzil merkezi ittihâz edilmiş olan Dalni Mevki'nde dahi dar hatlı şimendiferlerden çok istifade edilmiştir Mukden Meydan Muharebesi'nden evvel Por Artur'dan celb olunup merkezdeki, bizzat Mukden şehrine karşı ahz-ı vaz'iyet etmiş olan, Dördüncü Japon Ordusu nezdinde mevzi'ye götürülen ağır çaplı ve bilhassa 28 santimetroluk müteaddid topların cephaneye nakliyatı ancak dar hatlı şimendiferlerden istifade sayesinde hâsıl olmuştur. Teselya harb-i âhirinde Karaferye ile Alasonya arasında ve sonradan daha ilerilere doğru dar hatlı şimendiferlerimiz olaydı, ordunun nakliyatı muntazaman icra olunabilir ve harekât-ı askeriyyede o kadar teehhürât olmaz idi.

Hâsılı zaman-ı hâzır muharebâtında ve bilhassa mevâki-i müstahkeme muhasara ve müdafaalarında "telefon" ile "dar hatlı şimendiferler" el-yevm iki lâzıme-i gayr-ı müfârik kabilindedir.

Japonlar alalâde nakliyat için "Japon arabası" nâmiyle hepimizin ma'lûmu olan tek beygirli arabaları kullanıyorlardı. Bu arabaların her biriyle takriben 190 kilogram sıklet taşıyordu. Bilumûm cephaneye, erzak ve sıhhiye kolları ile büyük ağırlıklar bu arabalardan teşkil olunmuştu. Arabanın tarz-ı inşasında merkez sıkletin mümkün merteye aşağıda olmasına dikkat edildiği gibi arabayı idareye me'mur nefer dahi pek müstesna hâlâtda ve ancak araba boş olduğu zaman arabaya bindiğinden, arızalı olan ve muntazam araba yolu mevcut olmayan yerlerde dahi ekseriya bu arabalardan istifade olunurdu. Büsbütün yolsuz ve dağlık arazide tabi her şey mekkârı sırtında nakil olunurdu. Küçük ağırlıklar umûmiyetle mekkârı hayvanatı üzerinde nakledilirdi. Erzak kollarında ve bilhassa menzil mahallerinde Japonlar her biri 800 kilogram kadar sıklet taşır ve 3-4 hayvan veya merkeb tarafından çekilir cesm Çin arabalarından dahi pek çok istifade etmişlerdir. Bunların bir faidesi vardı ki her araba bir Çinli tarafından idare edilir ve ordudan asker tahsisine ihtiyac bırakmazdı. Hâlbuki Japon arabalarının her birine bir nefer tahsis olduğundan bu sâika ile ordudan hayli kuvvet gâib edilmiş demek oluyordu. Ancak Çin arabaları pek ağırdı ve dağlık, yolsuz mahallerde hiç kullanılamıyordu.

Nakliyatı teshil etmek ve bilhassa ağır muhasara toplarının sevkini ve mevzi'lerine vaz'ını te'min eylemek için Japonlar Por Artur etrafındaki yolları tamir etmişler ve yeniden bir çok yol inşa etmişlerdi. Bu toprak ihrac istasyonundan mezkûr mevâziya kadar yüzlerce askerler tarafından çekilirdi. 28 santimetroluk cesm obüslerin sür'at-i naklini misâl olarak biraz evvel hikaye etmiştim.

Dalni ile Por Artur arasındaki şimendifer hattı muhasara ordusuna fevkalade mühim hıdmetler ifâ etmiştir. Bu hat ordunun her türlü ihtiyacını nakle kâfi

olmakla bire bir Japonlar zahâir nakli hususunda denizden ve menzil hatlarından dahi istifade etmekten geri durmamışlardır.

Herhâlde Japon Donanması'nın denize hakim olması, yakın bir mesafede Dalni gibi mükemmel bir limanının ve ordunun gerisinde hayli malzeme-yi müteharrike ile bir şimendifer hattının mevcut bulunması, ondan başka Kuantung Şebh-i Ceziresi'ndeki* Çinli ahâlinin Ruslardan kat kat ziyâde Japonlara meyli cihetiyle geride şimendiferi ve menzil hatlarını te'min için ayrıca kuvâ-yı askeriyye terkine hâcet kalmaması hususları muhasara ordusunun hareketini fevkalade teshil etmiştir.

Por Artur Muhasarası'nda ki tecrübeler göstermiştir ki istihkamât-ı cesîmeden bir daimî ta'biyeyi zabt edebilmek için yalnız ta'biye ilerisinde avcı metrisleriyle mukâbil astari ve harici hendeği ve hatta asıl siper-i fevkaniyi işgal etmek kâfi olmayıp belki, müdafinin asıl mukavemetini kırmak için, ta'biyenin dâhilini dahi elde etmek lâzımdır. Ta'biye dâhiline nüfûz edebilmek için ise asıl siperi aşmak lâzımdır ki, bu mesele, bâhusus muannid bir düşmana karşı, nazarî kitaplarda okunduğu kadar kolay değildir. Japonlar ta'biye hücumlarında kaç defalar asıl siper-i fevkaniyi zabt ettikleri hâlde ta'biye içine giremeyerek harikulâde hücumlarına rağmen geriye püskürtülmüşler ölüme koşarcasına ta'biye dâhiline atılmış olan en cesur fedakâr zâbitân ve efrad ise düşmanla boğaz boğaza gelmeye vakit bulmazdan evvel mahvolarak hemen hiç bir defa geriye dönmeye muvaffak olamamışlardır.

Bu muvaffakiyetsizliklerin birinci sebebi Japonların hücumlarından evvel icra ettikleri topçu ve bilhassa 28 santimetroluk obüs atışları esnasında Rusların siper-i fevkanide durmayarak bu siperin iç tarafındaki mahal-i mahfuzda saklanmaları ve Japon piyadesi ta'biye dâhiline atır atılmaz mahâll-i mezkûrede geriye ta'biye Meydanına doğru açılmış olan mazgallardan girenler aleyhine tersine dehşetli ateş yağdırmaları olur idi ki bu sâika ile meselâ 26 Teşrinisani'de "Niryozan"*** ve "Şoşuzan"*** ta'biyelerine icra edilen hücumlarda muvaffakiyet olamamış ve Japonların en güzide zâbitân ve efradı gâib edilmişti. Japonların 28 santimetroluk obüs mermiyâtı ta'biyelerin cephe siperlerini delemediğinden bombardıman esnasında siperler derûnundaki Rus efradına tabi bir şey olmazdı.

* Kwantung Yarımadası. Güney Manchurya'dadır. Savaşın büyük çoğunluğu bu bölgede gerçekleşmiştir (Ç. N.).

** Niru San (Jp.) Tabyası. Ruslar 3. Tabya demektir (Ç. N.).

*** Şo Ju San (Jp.) Tabyası. Ruslar Fortificatsia 3 demektir (Ç. N.).

Bundan dolayıdır ki Japonlar yalnız mukabil astarlar aleyhine değil, asıl siperler aleyhine dahi tahte'l-arz lağımlar inşasına mecbur olmuşlardır. Bu ameliyat tabi çok devam etmiş ve mevki'n sükûtunu te'hire bâdi olmuştur. Fakat zabtı arzu edilen ta'biye aleyhine bu gibi lağım ameliyatı biter bitmez müdhiş bir iştiâl ile asıl siper berhavâ edilir ve bu sûretle nev'e-mâ ta'biye dâhiline doğru bir yol açılırdı. Öyle iken bile ta'biye dâhiline atılmak isteyen Japonlar ta'biyenin boğaz tarafındaki tahkimâtta mukavemete devam eden Rus piyadesinin ve bâ-hûsus makineli tüfenklerle el humbaralarının şiddetli atışına dûçar olurlar ve ta'biyenin birden bire zabt u işgaline imkân bulamazlardı. Mesela 18 Kanûnuevvel'de "Hingaşi Keykanzan Kitahoday"* Ta'biyesi'ne edilen hücum bu sâika ile bidayette şiddetle püskürtülmüş ve ancak gece yarısına doğru bizzat fırka kumandanının gösterdiği kahramanlık sayesinde zabt olunabilmiştir.

İşte Por Artur'da ki meşhur "Niryozan", "Şuşuzan", "Hingaşi Keykanzan Kitahoday" ta'biyelerinin zabtına ancak lağım sayesinde muvaffakiyet el vermiş mevki-i müstahkemin tamamıyla sükutu en mühim hatt-ı müdafa'a üzerinde bulunan mezkûr ta'biyelerin zabtı sayesinde kabil olmuştur.

Şu söylediklerimizden anlaşılıyor ki "lağım" yeni muhasaralarda dahi pek mühim bir vazife ifâ eder ve cesîm bir daimi ta'biyenin zabtı mutlaka lağım isti'maline ihtiyac gösterir. Japonlar "Niryozan" Siperi'ne atmak için 3000 kilogram sarı barut, "Şuşuzan" siperine atmak içinde 7000 kilogram siyah barut kullanmışlardır ki bu mikdarlar yapılan lağım ameliyatının büyüklüğü hakkında bir fikir verebilir. Bu gün yalnız lağım ve mukâbil lağım tertibatının değil, el dâneleri, el humbaraları, ufak tahta toplar ve hattı düşmana fırlatmak için iri taş parçalarının bile îcâbında işe yaradığı Por Artur Muhasarası'nda görülmüştür. Vâkıa Por Artur Mevki-i Müstahkemi dünyanın en büyük mevâki'-i müstahkemesinden ma'dûd olmakla beraber, tam manasıyla usûl-u cedide üzere ve zırhlı istihkamât vasıtasıyla tahkim edilmiş değildi. Fakat en yeni bir mevki-i müstahkem muharebesinde dahi bu gün isti'mali eskimiş zannolunan bazı vesâ'itten istifade olunabilir. Çünkü harbde iş gören, istihkamlar ve esliha değildir; onlar vasıtaadır. Asıl işi gören bizzat insanlardır. İnsan ise daima o insandır.

Muhasara esnasında her iki taraf makineli tüfenklerden fevkaladeistifade etmişlerdir. Çok defalar - mesela Kitahoday Ta'biyesi'nin zabtında olduğu gibi - Ruslar kendi istihkamları dâhilindeki makineli tüfenkler sayesinde Japon hücum kollarını telefât-ı harikulâdeye uğratmış ve istihkâmın birden bire zabtına mani

* Hyaku Ginzan Kita Ho Dai (Jp.) Tabyası. Ruslar 1. Tabya veya Güney Tabyası demektedir (Ç. N.).

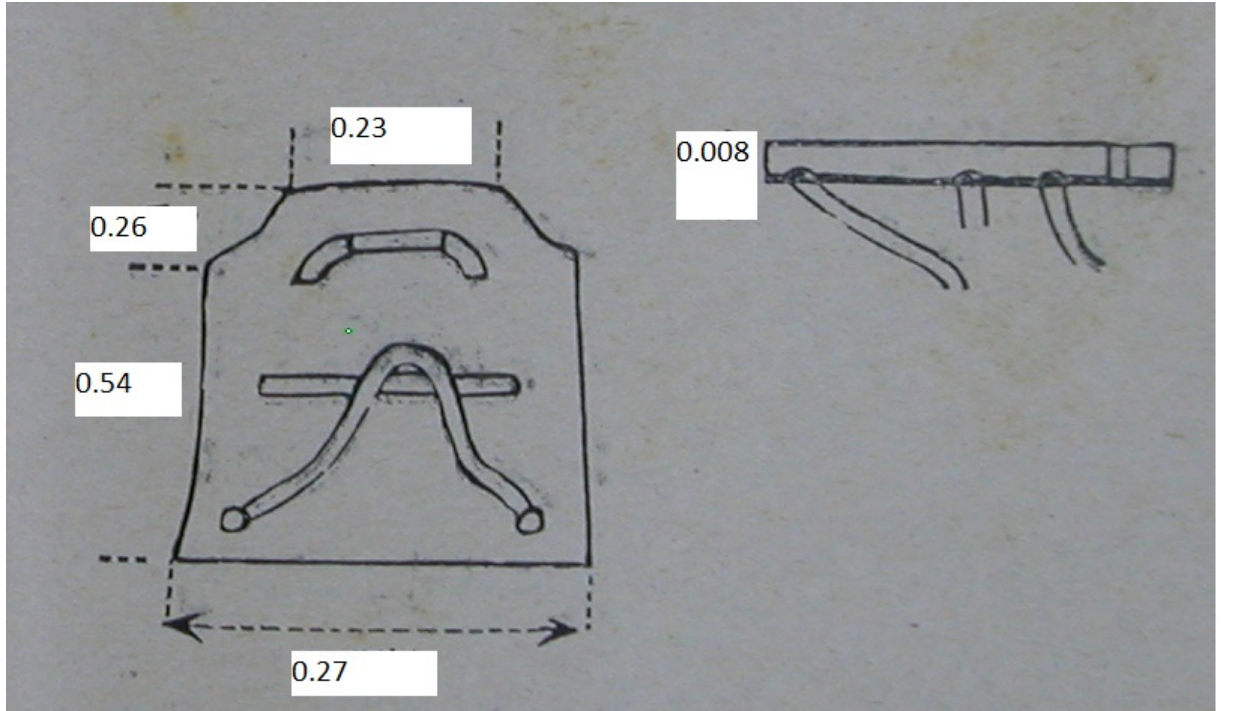
olmuşlardır. Por Artur Muhasarası'nda ve tekml Rus-Japon Harbi esnasında ne otomobil, ne de tayyare ve seyyar balonlar kullanılmamıştır. Por Artur Muhasarası esnasında Japonların ve Mukden Meydan Muharebesi'nde Rusların birer sabit balonu olduğu hâlde hiç biri lâıykıyla işe yaramamıştır. "Sandepu" Muharebesi'nde* Rusların havalandırdığı bir sabit balonu icray-ı keşfinden men' etmek için Japonlar müstahkem "Sandepu" köyünü dumana boğmuşlar, balon daha yaklaşıncaya şarapnel atışıyla mukabele ederek balonu aşağı inmeye mecbur etmişlerdir.

Por Artur'da "projektor"ler dahi, bilhassa baskın tarzında gece hücumlarının men'i nokta-i nazarından, büyük bir vazife ifâ etmişlerdir. Mesela 26/27 Teşrinisani gecesi Japonların "Şuşuzan" Ta'biyesi gerisindeki Rus bataryalarına icra ettikleri hücum Rusların projektor ziyaları sayesinde görülmüş ve 2200 kuvvetindeki Japon hücum kolunun 1200 ziyâdesi telef veya ağır mecruh olduğu hâlde geriye püskürtülmüştür. Por Artur'da ki Rus Ordusu'nda dört beş projektor vardı ve mütemâdiyen işliyorlardı; bunlar Rus istihkamâtının en başlıca noktalarına vaz' edilmiş olup esna-i muhasaradan Ruslara çok nâfi' hıdmet görmüşlerdir. Fakat diğer taraftan Rus projektorleri ekseriyâ Japon mevâzını görüp keşf edecek yerde bilakis kendi mevzilerini meydana çıkarmışlardır. Japon Ordusu'nda ise bidâyette iki elektrik projektorü bulunduğu hâlde biri hiç kullanılmamış, bir tepe üzerinde yerleştirilmiş olan diğeri ise 2000 metroden ziyâde mesafeye ziya vermediğinden sonraları bununda isti'malinden adeta vazgeçilmişti. Rusların büyük mikyasta baskınlarından kalan artık hiç ihtirâz kalmadığından Japonlarca projektor isti'maline hâcet dahi yoktu. Harb-i âhirde umûmiyetle gece hücumları esfar-ı sâlifeye nisbetle daha ziyâde ızhâr-ı ehemmiyet ettiğinden ve hele kal'a muharebâtında düşman baskınlarına karşı pek mütebassırâne davranılması icab edeceğinden elektrik projektorlerinin bu gibi teşebbüsâtta bulunacak düşmana karşı isti'malinde faide vardır.

İstihkamât önünde ve etrafında mevâni-i feriyye makamında müsta'mel "tel örgüleri" Por Artur Muhasara s'ında ve umûmiyetle Rus-Japon Harbi'nde büyük büyük hıdmetler gördü. Dâiren mâdâr tel örgüleriyle mücehhez Rus tahkimâtı karşısında Japonlar gerek Por Artur'da, gerek Mukden Muharebesi'nde dehhaş bir sûrette telefât verdiler. Vâkı'â bir çok yerlerde Japonlar telefât-ı kesîreye rağmen Rusların tel örgü mevânini tahribe muvaffak oldular; fakat bunun bir sebebi Rus mevâni-i feriyyesinin ekser mahallerde bir kaç kat olmasına rağmen, kâfi derecede kavi ve mukavemeti hâiz olmaması ve bazen mesel'a on metro arzında olacak yerde

* 25-29 Ocak 1905 tarihinde gerçekleşmiştir. Japon zaferiyle sonuçlanmıştır. İki tarafta ağır kayıplar vermiştir (Ç. N.).

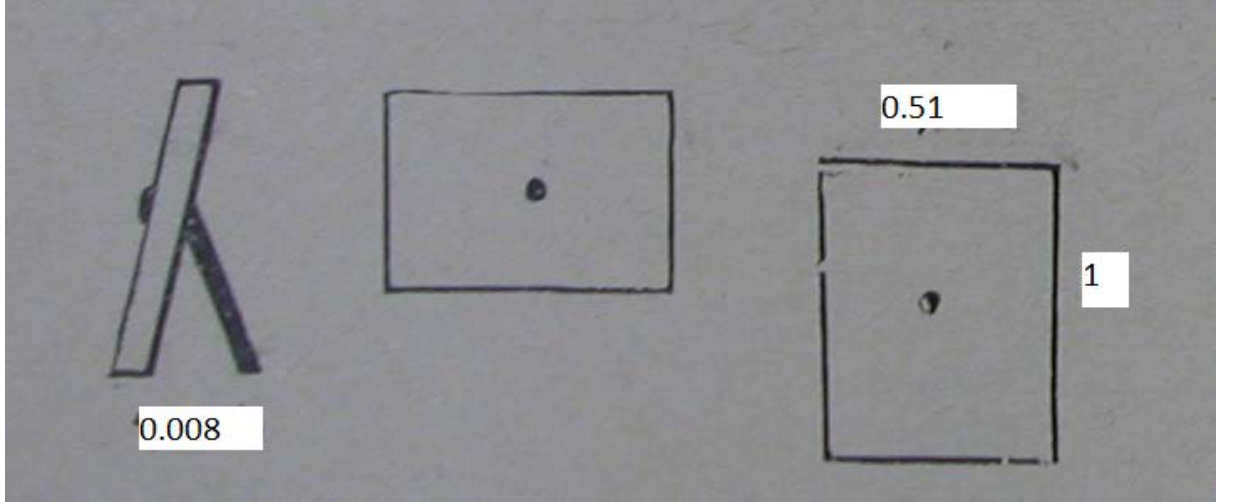
ancak dört metro arzında yapılmış bulunması oldu; diğer sebebi Japon istihkam efradının bu gibi tahribât esnasında önlerine geçirdikleri çelik levhalar (nev-'amâzre göğüslükler) ve ellerinde kullandıkları uzun kollu ve gayet kuvvetli ve keskin tel örgü makaslarıydı. Mezkûr çelik levhalar dört köşe 8 milimetro sathında olup efradı vücûdun aşağısından başın üst tarafına kadar örterdi ve efradın tel örgüleri keserken görmesi için birer ufak mazgal yarığı ile delinmişti. Bu levhalar bir kuşakla aşağıdan sol omuz üzerinden ve diğer ikinci bir kuşakla yukarıdan boyun etrafından tesbit edilir ve üçüncü bir kuşak, demir neferin vücûduna ve bâ-husus yüzüne pek yaklaşmaması için, ortada iki düğme vasıtasıyla tutuklu olarak göğüs üzerine gelir.

Levhalar 25 kilogram sıkletindeydi. Bazı kıtaât-ı askeriyye nezdinde nikel çeliğinden daha hafifleri dahi vardı. Tahkimât etrafındaki tel örgüleri îcâbât-i fenniyyeye tamamen muvâffık sûrette yapılmış bulunursa ve hücum kollarının istihkam efradında bu gibi âlât-ı tahribiyye ve tahaffuziyye mevcut olmazsa tel örgülerinin kolay kolay tahrib olunamayacağı ve bu hâlde gerisindeki düşman tahkimâtının ele geçirilmesi kabil olamayacağı bedihidir. Binâen aleyh mevâni-i feriiye makamında tel örgülerinin ehemmiyet-i fevkâlâdesi olduğu gibi mütearrızîn nezdinde onları tahrib için behemehâl makas, çelik levha gibi sâitin bulunması elzemdir.

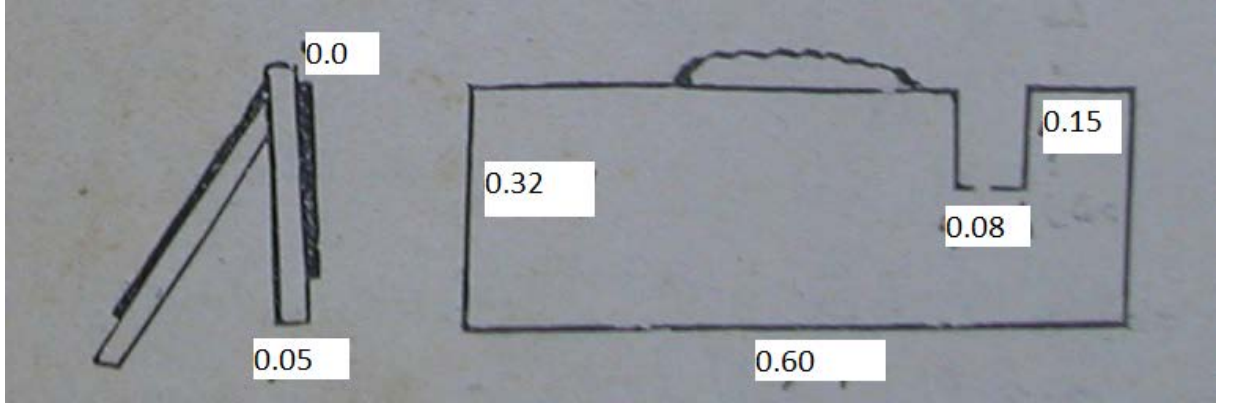
Japonların Por Artur önündeki istihkam parkında mevcut diğer mühim âlât ve edevâtın başlıcaları şunlardı:

a. Hutût-ı takabbüriyyede efradı setr etmek için 8:10 milimetro kalınlığında, bir metro kadar yüksekliğinde ve 51 santimetro genişliğinde çelik levhâlar [siperler]ki arazide derin hutût-ı takabbüriyye hendeği yapılamazda yerine yalnız kum torba siperleri yapmak mecburiyeti hâsıl olursa o vakit bunlar - efradı hîn-i ameliyâtta setr etmek için - sıra ile ileriye yan yana konulduktan sonra gerisinde kum torba siperleri yapılır ve sonra siperler biter bitmez tekrar çekilirdi. Mezkûr çelik levhalar bir demir çubuk vasıtasıyla geriye istinad ettirilmek üzere vaz' olunur ve bu sayede sür'atle düşmanın tüfenk ve şarapnel atışına karşı tamamiyle emin bir hat teşkil edilmiş bulunur.

En ilerideki ateş hatlarında seyyar avcı metrisi makamında bu levhalardan kullanılması icabında pek faideli olabilir.

b. Mevâzilerde toprak siperini örtmek için çatı şeklinde ve her iki tarafı ikişer milimetro sahanında çelik levhalarla mücehhez ve bir mazgalı hâvi bir nevi tahta siperler ki sahanları 5 santimetrodur ve tek mil âletin sıkleti 15 kilogramdır. Yukarısında tesbit edilmiş bir ip vasıtasıyla taşınabilir. Bu tahta siperler doğrudan doğruya toprak siper üzerine vaz' olunur, düşman tarafından mermi gelirse devirilemez.

t. Japonlar Por Artur ta'biyelerinin hendeklerini geçmek için bambus ağacından mukavim seyyar merdivenler hazırlamışlardır ki böyle bir merdiven iki uzun bambus ağacının ortasında yine bambusdan yapılmış kademelerden ibâretti. Merdivenin dört kenarına merbût 2 tel, merdivenin ortasındaki bir demir parçasına merbût olup bir metrodan ziyâde tûlu olan çatallı demir çubuğa tesbit olunmuş ve bu sûretle üzerine basıldığı zaman ortası sıkletle meyl eden merdivenden -sıkletin her iki tarafa verilmesi sayesinde- kırılmaktan muhafaza olunmuştu. Ortadaki demir parçaların üzerine köprü düşmemesi makamında boylu boyunca bir tahta vaz' edilirdi.

Hendek hücumlarında bu gibi merdivenlerin faidesi olmakla beraber Japonlar bunları kullanmamışlardır. Zirâ Rus ta'biye hendeklerinin genişliği merdivenlerin tûlundan daha ziyâde idi.

Japonlar tarafından icad olunup Por Artur'da kesretle kullanılmış olan ufak tahta toplar, ne düşman istihkamâtı aleyhine ilerletilen hutût-ı takarrubiyye ve mevâzilerin bazı köşelerine vaz' edilirdi, bu toplar atılacağı zaman mevâdd-ı müşta'leyi ve barut u hâvi torbalar topun içine vaz' olunur ve haricden bir fitil vasıtasıyla ateş verilerek bu fitil 7 saniye zarfında yanıncaya kadar torba düşmana gider, orada patlayarak hasârât îkâ' ederdi.

c. Tahte'l-arz lağım işlerine aid her türlü âlet ve edevat: meselâ lağım yollarında lâzım gelen cereyân-ı havayı temin etmek için müstamel havâ tulumbası; lağımlara hava cereyânı vermek veya lağımların sularını çekmek için müsta'mel ve yekdiğerine, mahsus vidalarla, takılır âdi borular; lağımları elektrik vasıtasıyla ateşlemek için ufak dinamo makineleri vesaire ile, yayılan lağımları doldurmak için iktizâ eden barut.

Evvelce ikâmet mahallerinden biraz bahs etmiştim. Bunlar gibi elbise ve iaşe dahi muvâfık idi. Japonların giydiği hâki elbisenin fevâidinden bahs etmek zâidirdi. Lehül-hamd bu gün biz de hâki renkte elbise kabul eyledik. Fakat harbde hâki

elbisenin fevâidinden tamamiyle istifade etmek için paltolarında hâki olması, düğmelerle kılınçlar vesairelerinde hâki renkte çuhalara sarılmış bulunması lâzımdır, birde vakt-i seferde zâbitân ile efradın elbiseleri arasında pek az fark olmalıdır ki düşman uzak mesafelerden zâbitânı fark ve temyiz ile ateşini bilhassa onların üzerine tevcih etmesin. Harb-ı âhirde Rus zâbitânının, giydikleri mükellef üniformalar hasebiyle, uzaktan fark ve temyiz edilmeleri kolay olduğundan Japon piyadesi Muharebelerde en evvel düşmanın zâbitânını muharebeden hariç bırakmaya gayret ederdi. Harb esnasında bilumum Japon kıtâat-ı askeriyyesi ne yakada, ne de apolette hiç bir kıt'a numarası taşımadıklarından Ruslar gerek telef olan, gerekse tesadüfen esir düşen Japon efradının hangi alaya ve hangi fırkaya mensup olduklarını bilemez ve bundan dolayı Japon Ordusu'nun nizâm-ı harblerini kat'i olarak tayin edemezlerdi ki bunun vakt-i harbte fevkalade ehemmiyeti vardır. Şu kadar ki esir edilen veya yaralı olarak düşman tarafında kalan efradın, hayatı pahasına olsa bile, bu bâbda hiç bir şey söylememesi şarttır. Japonlar bu hususta şâyân-ı hayret bir ketumluk ibiraz ederlerdi.

İlâşeye gelince: Her Japon neferine günde 18 bisküvi ile pirinç, ale'l-ekser konserve et, çay, bir nevi Japon salçası ve sebze verilirdi. Bu yiyecek bir sabah bir öğleyin, bir de akşam alınmak üzere üçe taksim edilirdi. İçki olarak açık sarı renginde şekersiz Japon çayı ile iyi kaynatılmış su kullanılırdı. Bisküviler buğday ve bazen pirinç ile yumurtadan yapılmış, pek lezzetli idi. Konserveler Japon Ordusu'nda gerek Por Artur Muhasarası'nda, gerek sahra muharebâtında pek ziyade işe yaramışlardır.

Hıdmet-ı sıhhiyye tamamiyle Alman sistemi üzerine pek mükemmel sûrette tanzim ve ihzâr edilmişti. Düşmanın top ve tüfenk mermileri yağmuru altında düşman aleyhine hücum için ilerleyen Japon efrad-ı askeriyyesi yaralanırsa kemâl-i dikkatle geriye nakl edilerek mükemmel sargı mahallerinde, seyyar ve sabit hastahanelerde fevkalade ihtimamla tedavi edileceklerinden emin idiler. Bu emniyet ve itimadın hücumlarda efradın cesaret ve şecâatini bir kat daha arttırmaya tabi dahil oluyordu. Hemen tekmil müessesât-ı sıhhiyye düşmanın nazarından mestûr idi. Bu müessesâtta nezâfete pek ziyade itina edilirdi. Zaten nezâfet Japon askerinin en büyük meziyetlerinden biridir. Büyük hücumlardan evvel efrad-ı askeriyye ahvâlin müsâadesine göre mutlaka gayet sıcak su ile yıkanır ve temiz çamaşır giyinirlerdi. Japonların başlıca sâlik oldukları Buda ve Şinto Mezhepleri böyle emrediyordu. Nezâfet-i vücûdun bilhassa harbde fevkalade faide ve ehemmiyeti vardır. Zira temiz bir yaranın tedavisi kolaydır.

Seyyar ve sabit hastahaneler muhasara hattının gerisinde bulunan Çin köylerinde kurulmuştu. Daha ilerideki sargı mahalleri için derûnı teshîn edilmiş çadırlar kullanılırdı.

Muhtelif cephane ve erzak kollarını birleştirmek hususunda dahi Çin köylerinden istifade olunmuştu, bu köyler bilhassa muhasara ordusunun hayvanlarını muhafazaya yarıyordu. Kışın şiddetli zamanında köy ahırlarında barındırılmayan hayvanlar için samanla boş pirinç çuvallarıyla mestûr tahte'l-arz mahfuz mahaller inşa edilmişti.

Muhasara ordusuna mensup kıtaât-ı muhtelifede itâ-yı evâmîr için hiç bir şekle, hiç bir modele riâyet olunmazdı. Telefon bu hususta en mühim bir vazife ifâ eder ve emirler gürültüsüz, telaşsız daima hâle mutabık seri ve ameli bir sûrette verilirdi. Dünyanın en meşhur vek'ay-i harbiyyesinden olan Plevne Müdafaası esnasında da böyle hareket edilmiş olsa gerekir. Harbde, her şeyde olduğu gibi, emir vermek hususunda dahi "şekl"e değil daima "ruh"a ehemmiyet vermek lâzımdır.

Japonlar harb-i âhirden evvel kemâl-i ehemmiyetle ve her türlü tafsîlâtıyla Kırım Seferinde ki "Sivastopol" Muhasarası'nı tetkik ve mütâla'a etmişler ve onu, muhasara mütâla'a harekât ve ameliyyâtının tafsîlât-ı fenniyyesini tertip hususunda, bir misâl-i ittihaz etmişlerdi. Fakat doğrudan doğruya muharebeye aid hususâtta daima "Plevne"yi mıkyaş tutarlardı. Hatta muhasara esnasında, bizzat Ceneral Nogi de* dâhil olduğu hâlde, bir çok Japon zâbitleri defâtle Plevne'de ki muvaffakiyât-ı hârikulâdemizi zikr ederek Gazi Osman Paşa nâmını tebcil etmişlerdir, "Plevne'de Osmanlı askerinin gösterdiği himmet ve fedakârlığı acaba bizde burada gösterebilirmiyiz" diyerek beni bir Osmanlı zâbiti sıfatıyla büyük iftiharlar içinde bırakmışlardır.

*

Şimdi gelelim Mukden Meydan Muharebesi'ne aid mütâla'âta:

Mukden Harekât-ı Harbiyyesi esnasında Japon Ordusu'nun sol cenâhından ilerleyip Rusların sağ cenâhını çevirmekle netice-i kat'iyeyi istihsal etmiş olan Üçüncü Japon Ordusu'yla birlikte bulunduğumdan başlıca bu ordunun harekâtından edindiğim maddi dersleri mücmelen zikr edeceğim:

* Nogi Maresuke (1843-1912): Japon generali. Rus-Japon Savaşı'nda -Pertev Paşa'nın da atanmış olduğu- Port Arthur'u kuşatan III. Ordu'ya kumanda etmiştir. Hagi ve Satsuma İsyanları ile Çin-Japon Savaşı'nda görev almıştır. İmparator Meiji'nin ölümünden sonra eşiyile birlikte intihar etmiştir (Ç. N.).

Üçüncü Ordu'nun "Şohokfa"dan itibaren ileriye harekâkata başladığı arazi "Hun Ho"* ve "Liyao Ho" nehirleri arasında olup hemen tamamıyla düz ovalık, fakat müteaddid Çin köylerini hâvi idi. Bu köylerde ikamete salih hâne ve kulübeler ile hayvanları barındıracak münasip ahırlar mevcuddu. Köylerde her hânenin, bâhusus, köy kenarındaki hânelerin birer açık avlusu vardı. Bu avlu etrafında alçak, fakat kalın toprak dîvârlar bulunurdu. Köy kenarındaki bu misillü avlu dîvârları ale'l-ekser cesîm ağaçlar vasıtasıyla tutturulmuş, bu sayede tüfenk atışıyla şarapnel mermiyâtına karşı bir sûtire ve iyi bir hatt-ı müdafaa teşkil eylemişlerdi. Bu sebeptendir ki Çin köyleri Mukden Harekât-ı Harbiyyesi'nde mühim bir vazife ifâ eylemişlerdir. Çünkü bu köylerin haricinde arazi üzerinde, müstesna olarak tesadüf edilen ufak bazı vadi ve dereler ile pek nadir görülen bir kaç tepecik ve sırttan mâ-âda, hiç bir sûtire mevcut olmadığından kıtaât-ı askeriyye ancak köyler vasıtasıyla düşmanın nazarından tahaffuz edebilirdi. Bu sûretle düşmana doğru avcı hatları ilerlemeye başlar başlamaz geride kalan ve avcı hattında veya pek yakınında bulunması lâzım gelmeyen mütebâki kuvvetler kâmilten köy dâhilinde kalırlardı. Fırka, livâ, hatta bazen alay hey'et-i erkânı gibi doğrudan doğruya kıt'a yanında bulunmasına hâcet görülmeyen karargâh hey'etleri alalâde bir köyün düşmana müteveccih olan toprak dîvârlarından birinin gerisinde mestûren ahz-ı mevki' ederlerdi. Kıt'a ihtiyâtları grup grup böyle toprak dîvârlar veya hanelerin alekser taştan ma'mûl avlu dîvârları gerisinde bulunurlardı; civarda bir derecik veya tepecik gibi sûtire varsa bazen bundan istifade tercih olunurdu. Cephane sandıkları ile malzeme-i sıhhiye taşıyan küçük ağırlıkların mekkâri hayvanları köy hâneleri gerisinde mestûren kalırlar, topçuya aid cephane arabaları ile hayvanâtla ve ileriye alınmış olan cephane kolu âksamı dahi köy içinde bir sûtreden istifade ederlerdi. Hâsılı Muharebe hattının doğrudan doğruya gerisinde bulunan köyler bu sûretle efrad ve hayvanla dolar ve binâenaleyh tabi düşman topçusunun pek şiddetli ateşine hedef olurdu. Bu ateş dâneleri tahrîb eder, bazen yangın zuhuruna dahi sebep olurdu. Fakat Rus topçusunda dâne olmayıp yalnız şarapnel mevcut olduğundan Japonlar için o kadar zararı mucib olmazdı. 7.5 santimetroluk Rus sahra topları seri atışlı mükemmel bir top olmakla beraber şarapnelin müsâdeme tapasıyla isti'mâlinden tamamıyla dâne tesiri hâsıl edemezdi. Binâenaleyh köyler içinde yığılan Japon kıtaâtı, havyanâtı, arabaları vesaire hemen hiç bir ziyana uğramazlardı. Kıymeti daha aşağı olan 7.5 santimetroluk adi ateşli Japon sahra toplarında ise hem dâne, hem şarapnel müsta'meldi. Dânenin ne kadar faideli ve elzem olduğunu Rus-Japon Harbi bir kat daha Meydana çıkarmıştır. Rusların şarapneli Japon toplarına bi't-tabi

* Hun Nehri (Ç. N.).

hasar vermezdi, Japon numero efradı ise toplarına sonradan rabt etmiş olan zırhlı kalkanlar gerisinde veyâhûd, endaht ettikleri esnada, ufak toprak siperler gerisinde şarapnele karşı tahaffuz ederlerdi.

Rus topçusunda dâne bulunmaması ve arazi üzerinde tabi sûtrelere mevcud olmaması hasebiyle Japon topçusu hemen daima bir köyün önünde veya iki cenâhında, hatta bazen - bâ-husus cebel topları - köy kenarındaki avlu dîvârlarının gerisinde mevzi' alırdı. Toplar mevziye girer girmez topçu efradı vakit ve hâl müsaid ise topraktan, kum torbalarından, tahta ve ağaçlardan ... ilh kendileri için, bazen toplar içinde sûtrelere vucûda getirirlerdi. Fakat daima evvela "te'sir" sonra "tesettür" düşünülürdü. İhtiyaç görüldüğü takdirde ve kat'î anlarda Japon bataryaları düşman piyadesine pek ziyade yaklaşır ve kendi zaiyâtına bakmaksızın düşmanın mukavemetini kırmaya çalışırlardı. Bu maksat için Japon topçusunun kendi piyade hattına kadar ilerlediği bile görülmüştür. Mukden Meydan Muharebesi'nin son neticesi kat'iyye günü olan On Mart'ta Üçüncü Japon Ordusu'nun sol cenâhında Kakusanton (?) köyünde iki Japon bataryası düşmandan ancak 350 metro mesafede bulunan kendi piyade hattına kadar sokulmuştur.

Japon topçusu kendi piyadesinin hücumunu teshil etmek için kâideten en son zamana kadar düşman piyadesi üzerine ateşe devam ederlerdi. Bu sâika ile bazen Japon piyadesi geriden kendi topçusunun mermiyâtına hedef olduğundan, sonraları en ilerideki Japon piyade hatları kendi mevzi'lerine geriye topçuya belli etmek için büyücek sarı flamalar göstermeyi i'tiyâd etmişlerdi.

Mukden Meydan Muharebesi'nde düşmanın her tarafta mevcud olan tahkimât-ı kaviyyesine karşı sahra toplarının paralayıcı *şimoze* barutundan* yapılmış tahrib dâneleri mükemmel bir tesir hâsıl eylediği gibi ağır çaplı toplar dahi faideli işler görmüş ve düşman mevâzi-i müstahkemesine karşı hareket edecek olan seyyar ordunun nezdinde mutlaka 12 ve 15 santimetroluk obüsler mevcud olması lüzûmunu meydana çıkarmıştır. Ondan başka hemen dâimen dağlık arazide hareket eden Birinci Japon Ordusu'nun nezdindeki hafif cebel bataryaları da mükemmel olmağla beraber, ağır olan sahra toplarıyla dağlık arazide hemen hiç bir iş göremezler ve hatta ekseriye Japonların eline geçecek korkusuyla toprak tepelere bile çıkarmayarak ihtiyatta bırakıyorlardı. Memleketimizin ahvâl-i coğrafyası nazar-ı mütala'aya alınırsa bizde cebel topçusunun ehemmiyet-i fevkalâdesi tezâhür eder.

* Japon kimyager ve donanma mühendisi Şimose Masaçika'nın (1859-1911) geliştirdiği ve onun adıyla anılan şimose barutu diğer tipteki barutlardan farklı olarak pitrik asit ihtiva etmektedir ve zamanın barutları arasında en güçlü patlayıcı etkisine sahip olanıdır (Ç. N.).

Yalnız te'siri mükemmel bir topa mâlik olmak kâfi değildir, onu istediğimiz noktada kullanabilmekte lâzımdır.

Japonlar harb-i âhirde sûret-i umûmiyyede fırkalar nezdinde bulundukları. 36'şar toptan mâ-âda "3" ile "5" fırkadan mürekkebi olan ordular nezdinde dahi ayrıca ordu topçusu nâmı ile bir ihtiyat topçusu bulundurmaktan pek çok fâide görmüşler ve bu sâyede topçuyu her yerde müttehiden kullanarak Muharebelerin kazanılmasını teshil eylemişlerdir.

Japonlar düşmanın mestûr mevâzini keşf için bazı kere tek mil topçuyu yaymazdan evvel uzak mesafeden bir kaç münferid bataryaya ateş açtırır ve bu sûretle Ruslar aldanıp mukabele eder etmez bu bataryalara ateş kestirirlerdi. Bu sırada asıl topçu daha ilerleyerek düşmanın meydana çıkmış olan mevâzı'ı üzerine şiddetli bir ateş açardı. Evvelki münferid bataryalar ise sonradan asıl topçu hattının zayıf noktalarını takviye ederlerdi.

Biraz evvel ahvâlinden bir nebze bahs etmiş olduğum Çin köyleri yek-diğerine tabi tarla yollarıyla merbût idi. Fakat Mukden Harekât-ı Harbiyyesi'nin icra olunduğu Şubat evâhiri ve Mart evâilinde toprak henüz don hâlinde olduğu gibi yağmurlar dahi başlamadığından bu yolların cümlesi araba ve top mürûruna müsâit bir hâlde idi. Arazi üzerinde tesadüf edilen ufak tefek dereler hatta *Tayça Ho*, *Hun Ho*, *Liyao Ho* nehirleri bile, ve bir de bazı bataklık arazi aksâmı don hasebiyle her taraftan geçilebilirdi. Esâsen bu arazi üzerinde pek çok yol vardı. Arazide ekili olan *kanolyan** ile *milet** henüz çıkmaya başlamıştı. Hava kuru ve nisbeten mu'tedildi. Ne rüzgar, ne yağmur ve ne de kar vardı. Geceleri vâkı'a soğuk olurdu. Fakat tahammül edilemeyecek derecede olmadığından geceleri köyler civarında açıkta konmak kabil olabiliyordu. Kanolyan kamışları iyi bir vasıta-i teshîn idi.

Bu ahvâlden dolayı Üçüncü Ordu'nun ileri yürüyüşüyle harekât-ı harbiyyesi pek suhûletle icra olunabilmiştir. Bu yürüyüş esnasında her fırkaya ve her müstakil kıt'aya ayrı ayrı yollar, istikametler gösterilmiş ve bunlar düşmana doğru yayılmayı ve ilerlemeyi teshil eden diğer bir çok yollardan dahi istifade edilmiştir.

Mütala'ât-ı mesrûdeden bize çıkan ders, yapılacak harekât-ı harbiyyede dar'ül-harekâtın ahvâl-ı araziyyesiyle ikliminin ve umûmiyetle mevsimin ne kadar mühim te'sirâtı icra edecekleri ve binâenaleyh ne derece nazar-ı dikkate alınması elzem bulunduğu hususudur.

* Yazın ve son bahara doğru 4:3 metro irtifâya kadar büyüyen bir nevi mısırdır.

* Yazın ve son bahara doğru 2:1 metro irtifâda bir nevi buğdaydır.

Evvelâ topçudan bahs etmiştim. Şimdi piyadeye gelelim:

Açık arazide gerek ilk hatta, gerek geride istinad ve ihtiyâtlarda yalnız avcı hatları görüldü. Ancak geride bir köy veya mestûr bir dere olduğu zaman ihtiyâtları, düşmanın nazar ve ateşine karşı tamamiyle mahfuz olacak sûrette, mülâsık nizâmda bulunurlardı. Fakat ihtiyâtlar birinci hatta ilerleyecekleri zaman düşman henüz kendileri görmezden evvel avcı hâline geçer ve böylece düşmandan mesafeleri ne kadar olursa olsun, yeni bir avcı hattı makamında ileriye ilk hatta yaklaşırlardı. Bu sûretle ale'l-ekser arazi üzerinde birbiri gerisinde veya birbirinin yanında müteaddid avcı hatları görülür, bunların cümlesi ileriye doğru yer kazanmaya çalışırlardı ki eğer bu günkü Muharebelerde bir çok telefât vermemek murad olunursa bu sûret-i hareketten başka çare yoktur. Japon topçusu der'akab düşman topçusunu bularak onu şiddetli ateşle işgal etmek ve bu sayede Japon piyadesinin ilerlemesini teshil etmek hususunda fevkalade himmet göstermekle beraber böyle açılmış Japon avcı hatları bile düşmanın şarapnel ateşinden hasar görüyorlardı. Eğer ihtiyâtlar ale'l-ekser vakt-i hazar tatbikat ve manevralarında görüldüğü vechle mülâsık nizâmlarda dursalar veya yürüselerdi bu hasar tabi daha çok ziyâdeleşecekti. Japonların ilk avcı hattı düşmanın hatt-ı müdafaasına mümkün mertebe yaklaştıktan sonra ateş açardı. İlerlemek alalâde sıçramalarla olurdu. Bazen açık arazide taarruz için ilerlerken efrad kendilerine siper yaparlar, bu hâlde bir nefer böyle kazma ile yattığında çalışırken diğer nefer düşmana ateş ederdi. Avcı hattını idare eden zâbitân hemen daima bizzat hattın içinde bulunurlar ve sıçramayı efrad ile birlikte kalkarak yaparlardı. Fakat bu her yerde câiz olmayıp ancak Japon askeri gibi maddi ve manevî harikulâde bir terbiye-i askeriyeye mazhar edilmiş olan kıtaâtda olabilir. Yoksa düşmana karşı sıçramalarda ilerleyen avcı hatlarında zâbitânın önce atlayarak askere delâlet etmesi ve numûne-i imtisâl göstermesi şarttır. Sıçramalar bazen 300 metroya kadar çıkarlar idi. Şaho Meydan Muharebesi'nde* Tara Yama sırtları üzerine hücum eden Japonlar bir kere hiç durmadan 500 metroluk sıçrama yapmışlardır. Tabur, hatta alay kumandanları dahi oldukları hâlde böyle uzun mesafeleri hiç durmadan koşmaya daha vakt-i hizada alışmak lâzımdır. Lehü-l'hamd bizde alkol tesiriyle kalpler zayıflamamış ve ciğerler yağlanmamış olduğundan bazen böyle uzun sıçramalara ihtiyac gösteren hücumları Avrupalılardan daha iyi icra ederiz. Düşman karşısında bir hatta sûtresiz çok vakit kalınırsa, bazen sıçrama hareketinde olduğundan ziyâde telefâta uğranıldığı meşhud olduğundan, böyle zamanlarda Japonlar mümkün mertebe sür'atle ileriden

* 10-17 Ekim 1904 tarihlerinde gerçekleşmiştir ve Mukden Muhârebesi'nden sonra savaşın ikinci büyük muhârebesidir. Muhârebe berâbere bitmiştir ancak Ruslar geri çekilmişlerdir. İki tarafta ağır kayıplar vermiştir ancak Rus kayıpları Japon kayıplarının iki katı kadardır (Ç. N.).

yer kazanmaya çalışırlardı. Nadiren vukû' bulduğu üzere, Japonlar bir mevzi' ele geçirmek için büyük sıçramalarla ilerlemekte acele edipde muvakkaten geriye püskürtölseler dahi, çok telefât vermekle beraber hiç bir vakit karma karışık sûrette ric'at ve firâr etmezler ve ma-fevk bir işâret üzerine hemen tekrar düşmana karşı cephe ederek durur ve tahkimâta başlarlardı. Vakt-i hazarda efradı bu yolda terbiye etmek ve umûmiyetle düşman karşısında muvakkaten icra edilen ric'atların düşmanı yeniden daha büyük bir kuvvet ve şiddetle kahr u tedmir için yapıldığı efrada iyice anlatmak son derece mühim bir meseledir.

Bir düşman mevzi' zabt olunur olunmaz düşmanın avdet-i taarruziyyesini men' için bir tehlike mevcut olmasa bile hemen o mevzi'de tahkimât icra ederlerdi. Ekseriyâ Japon avcı hattı düşmana yakın mesafeye kadar yaklaştıktan sonra asıl hücumu akşam karanlığında icra ederdi. Piyade atışıyla düşman iyice sarsılmazdan evvel düşman hatt-ı müdafaası üzerine hücum icra edilmezdi: meğerki Ruslar, çok defalar vâki' olduğu üzere, bu hücumu beklemekten evvel mevzi'yi tahliye etmiş olsunlar. Umûmiyetle taarruz tertibâtı için bir şekl-i kat'î yoktu. Her defa hâle göre ittihâz tedbir olunurdu. Maksat, mümkün mertebe az telefât vermek şartıyla düşmanın kabil olabildiği kadar yakınına ilerleyebilmek ve ilk hatta mümkün olduğu kadar çok tüfenk bulundurarak düşmanı ateşle ezmekti. Rus-Japon Harbi'nde Japonların ve bilhassa Birinci, İkinci ve Dördüncü Japon Ordularının taarruz tertibâtına dâir tafsîlât almak ve bir çok misâller görerek daha sarîh bir fikir edinmek isteyen arkadaşlarımla İhtiyât Zâbitân Mektebi Müdürü Naci Bey Efendi* kardeşimiz tarafından pek mükemmel sûrette Almanca'dan tercüme edilmiş olan Binbaşı "Fon Lutviç" in** eserini tavsiye ederim.

Mukden Harekât-ı Harbiyye'si göstermiştir ki mütearrızın kendi topçu ve piyadesini iyi kollamak ve heyecâna düşmeden ve acele etmeksizin kat'î ve sahîh bir ateşle hücumu ihzar etmek şartıyla, bu gün dahi açık ve düz bir arazide cepheden hücum icra edebilir. Filhakika piyademiz düz arazide topçu ateşinin himayesi altında bir kere düşmana 600 metro kadar bir mesafeye yaklaşırsa avcı hattımızdaki baş hedefleri düşmanın lâıkiyla artık görölen baş hedeflerle karşı karşıya bulunacağından, hangi taraf daha iyi endaht eder ve karşıdan gelen ateşe daha iyi mukavemet ederse o taraf neticeyi istihsal eder. Plevne'deki şanlı muvaffakiyetlerimiz müdafaanın tarz-ı tertip ve idaresiyle beraber ekserisi redif ve

* Korgeneral Abdölatif Naci Eldeniz. (Ç. N.).

** Baron Arthur von Lüttwitz. Kitabın orjinal adı; *Das Angriffs-Verfahren der Japaner im ostasiatischen Kriege 1904/05*. Türkçe tercümesinin adı; *Asya-yı Şarkî Sefer-i Âhırinde Japonların Sûret-i Taarruzları*'dır (Ç. N.).

müstahfız taburlarından ibaret olan kahraman askerimizin cevher ve meziyeti ve ateşe düşmandan ziyade mukavemeti sayesinde kazanılmıştır.

Bu günkü muharebelerde ateş üssü'l-esâstır. Piyademiz düşmanı ateşiyle ezecek sûrette tüfenkini hüsn-i isti'mâl etmeyi araziden istifade eylemeği ve mühim anlarda kendiliğinden hareket etmeyi bilirse daima muvaffakiyetten emin olmalıdır. Şu şartla ki aynı zamanda "kalb" sahibi olmalı, daima i'tidâl-i demini muhafaza etmeli ve her ihtimale ve nâ-gehânî ahvâle karşı korkusuz bir lâ-kaydî ibraz eylemelidir. İşte Japon piyadesi bu meziyet-i maddiyye ve ma'neviyyeyi kendisine cem' etmiş olduğu içindir ki her yerde muzaffer olmuş, Rus piyadesi ise bu meziyetlerden ve bilhassa kendiliğinden hareket hassasından mahrûm olduğu cihetle daima mağlubiyete uğramıştır.

Bu günkü muharebelerde bilhassa kendiliğinden hareket keyfiyeti efrad için dahi fevkalade ehemmiyet kesb etmiştir. Çünkü muharebelerde zâbitân ve küçük zâbitân zâyiâtı muhârebât-ı sâlifeden pek çok olduğu gibi, esâsen muharebe mevâzinin vüs'at ve imtidâdı da eskisine nisbetle daha ziyade bulunduğundan ve meselâ ava yayılmış bir bölüğün 200-300 metro vüs'atında bir yer işgal ettiği bile vâki' olduğundan, ekseriyetle, en mühim kararlar verilmesi lâzım gelen anlarda efrad kumandansız, zâbitsiz veyâhud bunlardan uzak ve kendi başlarına kalarak kendilerinden bir şeye karar vermek mecburiyetinde bulunurlar. Japon efradı vakt-i hazardaki talim ve terbiye-i askeriyyelerin mükemmeliyeti sayesinde en nazik zamanlarda bile daima kemâl-i maharetle işin içinden çıktıkları hâlde, düşmana yakın mesafeye kadar yaklaşıp zâbitsiz kalan Rus efradı bir çok muharebelerde nasıl hareket edeceklerini bir türlü kestiremediklerinden çobansız koyun sürüsü gibi ortada kalırlar ve zaten kullandıkları kesif ve mülâsık nizâmlarla fevkalade telefâta uğrayarak daima karma karışık sûretle firâr ederlerdi.

Bu münasebetle burada pek büyük askerin nam-ı muhteremini zikre mecburum ki o zat geçenlerde 75'inci seneî vilâdetini ikmal eden Almanyalı Mareşal Kont Hezler'dir.* Bu zat bundan tam 21 sene evvel Meçt'e** yeni teşkil olunan Onaltıncı Alman Kolordusu'nun kumandanlığına tayin olduğu andan itibâren kolordusunu o derece hâl-i harbe muvâfık sûrette yetiştirmeye, başlamıştı ki bu gün Rus-Japon Harbi'nin neticesi olarak ta'biyeye âid ne gibi şeylere ehemmiyet vermek

* Haeseler, Gottlieb Ferdinand Albert Alexis von (1836-1919): Alman mareşali. Danimarka-Prusya, Avusturya-Prusya, Fransa-Prusya Savaşlarında ve danışman olarak I. Dünya Savaşı'nda görev almıştır. Pertev Paşa Haeseler ile Goltz Paşa tarafından tanıştırılmıştır ve Almanya'da bulunduğu süre içerisinde Haeselerin komutası altında görev yapmıştır (Ç. N.).

** Metz (Ç. N.).

tavsiye olunuyorsa cümlesi daha o zaman Onaltıncı Kolordu'da tamamiyle tatbik olunmaya başlamıştı. Bundan on sene evvel müşârûnileyhin davetiyle bulunduğum Meç sonbahar manevralarından avdetimde "Meç Manevraları" diye ufak bir risâle karalamıştım; Rus-Japon Harbi başlamazdan biraz evvelde bizzat Kont Hezlere aid Almanca hatîrâtını kaleme almıştım. Bunların içinde müşârûnileyhin efkâr-ı mahsûsası olmak üzere sunûf-ı muhtelifeye aid zikr ettiğim mücmel mütâlaât bu gün dahi tamamiyle muhafaza-i kıymet etmektedir. Kont Hezler mesafenin tahminine, doğru nişangâh ve doğru nişan noktası intihabına, muharebe endahlarına, kıtaât-ı askeriyyenin fazla sun'î hareketten sarf-ı nazarla yalnız harbe aid talim ve tatbikât icra etmelerine ve be-tahsîs efrad-ı askeriyyenin terbiye-i ma'nevîlerine son derece ehemmiyet verirdi ki Rus-Japon harb-i âhiri müşârûnileyhin ne kadar haklı olduğunu yakından isbat eylemiştir. Bu şeylerin öğrenilmesi sade ve tabi görülmekle beraber çok dikkatle ve büyük bir himmete muhtâcdır, o cihetle vakt-i hazarda hiç vakit gaib etmeyerek çalışmaya ihtiyac vardır.

Evvelki ve geçen sonbaharda eski Birinci, İkinci ve Üçüncü Ordular dâhilinde yapılan manevralar ve tatbikât-ı askeriyye dolayısıyla üstâd-ı muhterem Golç Paşa Hazretleri tarafından bazı mütâlaât kaleme alınmış ve bunlar "mahrem" kaydıyla bilumum kıtaât-ı askeriyyeye tevzi' kılınmış idi. Bunların muharebeye ve bilhassa düşman karşısında muhtelif mesafât dâhilinde kıtaât-ı muhtelif-i askeriyyenin sûret-i hareketine aid aksâmı fevkalade mühim ve tamamiyle harb-i cedîdin şerâitine muvaffak olduğunu bu vesileyle arkadaşlara hatırlatarak tekrar tekrar mütâlaâlarını tavsiye ederim.

Japonlar askerin talim ve terbiye-i askeriyyesine o kadar ehemmiyet vermektedir ki bu günkü yeni sunûf-ı muhtelif talim-nâmeleri en muktedir cenerallerden mürekkep hey'etler vasıtasıyla tadil ve tanzim edilmiş ve kat'î olarak kabulleri için son ictimâlarda daima bizzat imparator hazretleri ile Mareşal Yagamata ve Mareşal Oyama gibi devletin en büyük ve en meşhur ricâl-i askeriyyesi hazır bulunmuştur. Mezkûr yeni talim-nâmelerin cümlesinde fikir ve maksad-ı aslî tevhid edilmiş ve en ziyâde kıtaât-ı askeriyyenin fikr-i harbiyyesini uyanık bulundurmak cihetine ehemmiyet verilmiştir.

Harb-i âhirden Japon piyade efradının üzerinde muharebeye ilerlerken 350 ile 400 fişenk bulunurdu. Muharebe esnasında efrad, yanlarında takriben 150 fişenk kalır kalmaz, zâbitânlarına hiç cephanemiz kalmadı derlerdi. Evvelce efrad mahsûsen böyle alıştırılmıştı. Bu sayede Japon piyadesi hiç cephanesiz kalmak muhâtarasına uğramazdı. Hatt-ı harbe yeniden cephaneye göndermek lâzım geldiği

zaman, geride köy veya bir derede mestûren kalmış olan ve buna memûr bulunan efrad omuzlarına cephanesandıklarını alarak büyük aralıklarla avcı hattı hâlinde ilerler ve bu sûretle cephanes tevzi' ederlerdi.

Japon efradı gerek yürüyüşte, gerek muharebede daima hâki renginde paltolarını ve çantalarını beraber bulundururlardı. Fakat taarruzlar esnasında ekseriyâ çantaları çıkararak geride ağırlıkların yanında bıraktıkları olur ve bunun yerine yalnız hafif bir nev'i torba taşırlardı ki içinde yedek tayinât ile cephanes ve en ziyâde lâzım bir kaç hafif eşyadan başka şey bulunmazdı. Efradın küçük kasma, küreği paltolarına rabt edilmiş idi. Esâsen muharebede askerîn bizzat taşıyacağı en mühim ağırlık cephanes ile yedek tayinât olmalı ve bunların mümkün olduğu kadar çok mikdarlarda bulunmasına ehemmiyet verilmelidir. Mukden Harekât-ı Harbiyyesi devrinde Japon askerinin iki hafta mütemâdiyen çantasız kaldığı bile görülmüş ve bundan hiç bir mahzûr çıkmamıştır.

Por Artur Muhasarası'nda o kadar faideleri görülen hâki renkteki torba ve çuvalların sahra muharebelerinde dahi siper yapmak için çok faideleri görülmüştür. Bilhassa don sebebiyle setleşmiş ve buz tutmuş arazi üzerinde bu torba ve çuvallar iyi bir sûtire teşkiline yarıyorlardı. Japon piyade kıtaâtında mikdar-ı kâfi boş torba ve çuvallar bulunduğu gibi her sahra ve cebel bataryası nezdinde dahi daima münasib mikdarda bir mahalle istif edilmiş torba ve çuvallar nakl olunur ve bu sayede batarya bir yerde mevzi' alır almaz sür'atle numero efradını düşman atışından saklayacak siperler teşkili kabil olurdu.

Arazi üzerinde mestûr bir nokta bulunmazsa kıtaât-ı askeriyyenin sargı mahalleri alalâde gerideki köyler derûnunda bırakılır ve yerleştirilirdi. İleriye celp edilen seyyar hastahaneler dahi ale'l-ekser bu köylerde sargı mahalleriyle birlikte bulunurlardı. Bu hususta, mevcud ise, kesik ve mestûr vadiler dahi işe yarıyordu. Seyyar hastahanelerde toplanan mecrûhlar - yaralarının hâline göre - müteâkiben sedyelerle daha gerideki seyyar hastahanelere (harb hastahanelerine) nakl edilir ve buradan tedricen en yakın menzil istasyonuna i'zâm olunurlardı. Hafîf yaralıları daha gerideki seyyar hastahanelere kadar bizzat yürüyerek giderlerdi.

Esâsen menzil teşkilâtı pek muntazam idi. Üçüncü Japon Ordusu ilerledikçe gerisindeki menzil tertibâtı orduyu takib eder ve ordunun gerisinde daima bir ilâ iki günlük mesafede yeni bir menzil istasyonu tesis edilmiş bulunurdu. Orduya lâzım olan her türlü malzeme Dalni'den şimendiferle Liyaoyang'a kadar getirilir, oradan sonra Şohokfa (?) üzerinden tesis edilmiş olan cesîm bir menzil hattı vasıtasıyla temin edilirdi. Bu hatt üzerinde yek değeri 15-20 kilometre mesafede menzil

istasyonları teşkil edilmiş olup aralarında Çin arabaları vasıtasıyla nakliyat temin olunurdu. Fırkaların en yakın menzil istasyonuna kendi erzak ve cephane kollarını göndererek noksânlarını ikmal ederlerdi. Bilhassa erzak kolları alelâde bir gün zarfında mezkûr menzil istasyonuna hem gidip hem de dönmek ve erzak kıtaât-ı askeriyyenin ufak Japon arabalarıyla mekkâri hayvanâtından müteşekkil ağırlıklarına teslim eylemek sûretiyle kıtaâtın iaşesini teshil ederlerdi. Düşmanla doğrudan doğruya ilk hatta temasta bulunan kıtaât-ı askeriyyeye alelâde geceleyin, bisküvi ve kaynatılmış su gönderilirdi. Çünkü çok defalar düşmanla uzun müddet karşı karşıya tahkîm edilmiş hatlar dâhilinde kalındığı vaki' olmuştur.

Bu takayyüdât ile beraber, Üçüncü Japon Ordusu, Mukden Harekât-ı Harbiyyesi esnasında bilâ-fâsıla günlerce ileriye hareketinde devam ettiğinden dolayı, iâşe hususunda bazı müşkülâta dûçar olmuştur. Fakat umûmiyyetle tek mil Rus-Japon Harbi esnasında Japon Ordusu'nun iâşesi pek mükemmel sûrette icra edilmiştir. Efrad-ı askeriyyenin başlıca gıdası, Por Artur Muhasarasına âid mütâlaâtda söylediğimiz vechle, pirinç olup ondan mâ-âda her nefere pek leziz yumurtalı buğday veya pirinç peksimetisi ile bir nev'i Japon salçası, konserve tarzında koyun eti, kurutulmuş balık vesaire verilir, meşrubât makâmında daimâ kaynatılmış su ile sarı renkte hafif Japon çayı içirilirdi. Bu erzak hep muntazaman Japonya dâhilinden getirilir ve Japonlar Mançuri dâhilinde Çin şehir ve köylerinde harb sebebiyle ihrac olunmayıp müdahhar kalmış olan milyonlarca kilogram kuru fasulyeden istifade etmeye bile muhtâc kalmazlardı. Japon askerinin her hususta mazhar edildiği şu teshilât ile geçen harblerimizde Osmanlı askerinin tedâbir-i sıhhiyyeye, vesâit-i iâşe ve umûmiyyetle nakliyat-ı askeriyye yüzünden dûçar olduğu mahrûmiyyet ve müşkülât mukâyese edilir ve öyle iken kahraman askerimizin yine büyük büyük işler görmüş ve hattâ her yerde Japon askerinden ziyâde yol yürümüş ve sefer hayatına tahammül eylemiş olduğu düşünülürse cidden iftihar etmemek ve istikbal için parlak ümid beslememek kabil değildir.

Geçen yaz Sinaya'da* iken Romanya Kralı Karol** hazretleri tarafından yemeğe davet edilmiştim. Vaktiyle Romanya Ordusu'nun başında Plevne'ye karşı muharebe etmiş olan müşârün-ileyh mükâleme esnasında "Ben askerinizi fevkalade takdir ederim. Başında iyi kumandanlar, iyi zâbitânlar olursa Osmanlı askeri muzaffer olmağa mecburdur, başka türlü yapamaz" buyurmuşlardı. Bir ordunun maksad-ı mevcudiyeti harbde mutlaka te'min-i muzafferiyet olduğuna göre bu

* Sinaia. Romanya'da, Karpatlarda bir şehir (Ç. N.).

** I. Carol. Romanya'nın ilk kralıdır (Ç. N.).

"muzaffer olmağa mecburdur" sözünü icâbında bilfiil isbat eyleyecek sûrette çalışmak hey'et-i zâbitânânımız için en mukaddes bir vazifedir.

Esasen bir ordunun iâşesi fevkalade mühim ve müşkil keyfiyettir. Darü'l-harekât dâhilinde mikdar-ı kâfi şimendiferle mevcut olursa vesâit-i iâşenin ordunun yakınlarına celbi ve bu sayede erzak kollarının anbarlara kadar kat' etmeğe mecbur oldukları mesâfatın taksiri kâbil olabilir ise de, bu şart mevcut olmadığı ve hâlbuki harekât-ı harbiyye-i seri'a icrasına mecbur bulunduğu takdirde mesele ziyâdesiyle müşkülât kesb eder. Bâ-husus mezkûr harekât-ı harbiyyenin neticesinde ordu kıtaâtını bir meydan muharebesi için birbirine yaklaştırmak lâzım gelirse kıtaât-ı askeriyyenin muntazaman iâşesi adeta imkânsız olur. Böyle zamanlarda iâşe yüzünden harekât-ı askeriyyenin te'ehhürâta uğramasına meydan vermemek için "seyyar ekmeççi kolları" ile iki tekerlekli ufak araba şeklinde "seyyar matbahlar"ın isti'mâlinden mâ-âda beheme hâl konserve tarzında vesâit-i iâşeden istifade etmek lâzım gelir.

Japonlar harb-i ahîrde umûmiyetle geceden pek mükemmel sûrette istifade etmişlerdir, geceleyin düşmanla temâsta bulunan ilk hatta cephe ve yiyecek nakl edildikten başka düşmanın nazar-ı dikkatini celb etmemek için gündüzün yapılmayan harekât-ı askeriyye dahi gece icra edilir ve düşmandan zabt olunmak istenilen bir noktaya ekseriyâ geceleyin yaklaşılarak ale's-seher, hatta bazen gece bile, müdâfîn üzerine hücum olunurdu. Mukden Harekât-ı Harbiyyesi esnasında bir gece teknil bir fırka yerini değiştirerek Üçüncü Ordunun sağ cenâhından merkezine gittiği gibi daha evvelce düşmanla 500 metro mesafede temasta bulunan ilk hattı geriye çekmeğe de muvaffak olmuştur. Mezkûr düşman karşısında bu mesafede İkinci Japon Ordusu'nun bir fırkasına mensup diğer bir avcı hattı evvelki fırka mevzini tahliye ettiği sırada - gelerek aynı mevziyi işgal eylemiştir. Bu harekâtın ve bilhassa ilk avcı hattının değiştirmek hareketinin ne derecede müşkil ve tehlikeli olduğu göz önüne getirilirse Japon Ordusu'nun vakt-i hazardaki mesaisi sayesinde ne kadar teknil etmiş olduğu bedahaten anlaşılır. Filhakika Japon Ordusu'nun Rus-Japon Harbi'nden evvel - Japon arazisi manevra icrasına gayr-ı müsaid olmakla beraber - yazlı kışlı icra edilen tatbikât-ı askeriyye ve manevralarda gösterdiği gayret ve şiddet sonradan bizzat harbde ibrâz eylediği himmet ve faaliyetle tamamen mütenâsibdi. Harb-i ahîrin zuhûrundan bir sene kadar evvel Japonya'nın dağlı bir kısm-ı arazisinde icra edilmiş olan bir kış manevrası esnasında yüz elli Japon piyade neferinin birden kar tipileri altında kalarak donmuş olmaları buna bir delildir.

Şaho Meydan Muharebesi'nde Japon sağ cenâhının on kilometre ilerisine sürülmüş olan "Omazava" (?) Livâsı kendi aleyhine ilerleyen Üç Rus kolordusuna karşı geceleyin hiç hissettirmeksizin terk-i mevki' ile ric'ata muvaffak olmuştur. Çorlu ile Lüle Burgaz arasında icra edilmiş olan geçen 1326 ordu manevramızda Garp Ordusu'nu sevk günü Lüleburgaz şarkındaki Kavak ve Yörük Dere sırtlarında gecenin hulûluna kadar düşmana mukâvet ettikten sonra karanlıkta garb ve garb-i şimâli istikâmetlerine doğru üç yoldan ric'ata başlamaya karar vermişdi ki bu karar pek muvaffaktı. Başka türlü bir tedbir ittihâzına imkân yoktu. Fakat her taraftan düşmanla muharebe temasında bulunan böyle üç firkalık bir ordunun gece esnasında düşmana sezdirmeksizin mevzi'lerini tahliye edebilmesi ve yolları muntazam olmayan epeyce karışık bir araziden intizamla ric'at eylemesi hakikatte pek müşkil olurdu. Hâlbuki harpte bu gibi vaz'iyetlere tesadûf etmek ihtimali daimâ mevcuttur. İşte böyle zamanlarda muntazaman icraî harekâtı temin edebilmek için mutlaka Japonlar gibi vakt-i hizada ona göre çalışmak ve gece hareketlerine de ehemmiyet verip alışmak iktizâ eyler.

Filhakika Japonlar muttasıf oldukları cesaret ve sukûnet-i tabi sayesinde gece harekâtına bilhassa müste'id olduktan mâ-âda bu hususta fevkalade muntazam bir talim ve terbiyeden dahi geri durmazlar. Meselâ bütün Japon acemi efradına haftada bir kere gece ameliyâtı icra ettirilmektedir. Gece harekât ve muhrebâtı esâsen gayet güç olduğundan vakt-i seferde bu gibi teşebbüsâta girişmezden evvel vakt-i hizada sık sık talimlerle bu hususta meleke ve mümârese kesb etmek elzemdir. Fa'âl bir kumandan düşmana nisbetle az kuvvette, fakat daha cesur ve mâhir askerle geceleyin düşmana karşı mühim işler görmek ve hâl u vaz'iyet müsaid olursa ihtimâl ki baskın tarzında bir muvaffakiyet bile elde etmek fırsatını bulabilir. Muvaffakiyet için en büyük şart düşman mevzi'ne vusûl için kat' olunacak arazi ile bizzat düşman mevzi'nin vakt ü zamanıyla mükemmelen keşf edilmesi ve hareket esnasında son derece iltizâm-ı sukûnet edilerek düşmana bir şey hiss ettirilmemesi hususlarıdır. Geceleyin harekete başlamazdan evvel askere kabilse sıcak yemek yedirmek pek faidelidir. Gece harekât ve muharebâtına dâir burada tafsîlât vermeye maa't-teesûf zemin müsaid değildir. Gece muharebeleri için meselâ "İmanuel" in eseri gibi bazı mühim âsârın mütâlası şâyân-ı tavsiye olmakla beraber arkadaşlara en ziyâde piyade talim-nâmesinin gece muhârebâtına aid kısmı ile arazi üzerinde ki gece tatbikâtları esnasında bizzat kazanılacak tecrübelerin faideli olduğunu beyân ederim.

Por Artur Muhasarası'nda olduğu gibi Mukden Meydan Muharebesi'nde ve umûmiyyetle sahra muhârebâtında dahi makineli tüfenklerden fevkalade istifade

edilmiştir. Makineli tüfenkler, düşman topçusu tarafından tahrib edilmemek için müstakilen kullanılmayarak, piyade ve süvari kıtaâtıyla müştereken icrai faaliyet eylemişlerdir. Bunun içindirki Japonlar elyevm her piyade taburuna ve her süvari alayına dörder makineli tüfenk itâsını tersib etmişler ve müstakil makineli tüfenk kıtaâtı teşkilinden sarf-ı nazar eylemişlerdir.

Japon süvarisi Rus süvarisine nisbetle kuvvetçe pek zayıf olduğuna mebnî Mukden Harekât-ı Harbiyyesi esnasında Japon piyade ve topçusu derecesinde ifai vazife edememiştir. Bundan dolayı Üçüncü Japon Ordusu'na ilhâk edilmiş olan müstakil süvari livâsı Por Artur'da Ruslardan alınmış bir kaç seri atışlı topla bir kaç makineli tüfenge mâlik olduğu ve martın dördünde diğer bir süvari livâsıyla takviye edildiği hâlde bile daima Üçüncü Ordu'nun sol cenâhında bulunmak ve düşman süvarisine karşı tecessüs ve arasına yaya cenk icra etmek sûretiyle nev'e-mâ tedâfü'î bir vaziyette kalmaya mecbur olmuştur. Japon süvarisinin bu za'fından dolayı kendisine ara sıra piyade terfik edildiği vâki' olurdu. Denilebilir ki Mukden Meydan Muharebesi esnasında Japon süvarisi asıl süvariden ziyâde atlı piyade makamında kullanılmıştır. Rusların asıl hezimet ve ric'at günü olan On Mart'ta Japon süvarisinin bir şey yapmaya ve düşmanı takib etmeye muvaffak olamaması kuvvetinin za'fından idi. Ondan başka bütün Japon Ordusu Mukden'de esâsen Rus Ordusu'ndan zayıf kuvvette olduklarından mâ-âda piyade kıtaâtı çantalarını geride bırakmış olduğu ve topçu kıtaâtının hayvanâtı üzerinden yürüyüşlere dayanacak hâlde bulunmadığı içindir ki Rus Ordusu'nun takibine imkân bulunamamıştır. Esâsen bir meydan muharebesini müteâkib düşmanı şiddetle takib edebilmek hususu nazariyatda zan olunduğu kadar kolay değildir.

Süvarinin bozulmuş bir düşmana karşı bu gün dahi muvaffakiyyetle kullanılacağı bedîhî olmakla beraber vazifesini iyi ifâ eden bozulmamış bir piyadeye karşı ciddi bir iş görebilmekle muktedir olmadığı Rus-Japon Harbi'nde yeniden Meydana çıkmıştır. "İnkav"* önünde Ceneral Meyçenko'nun¹³⁵** muvaffakiyyetsizliği buna iyi bir misâldir.

Japon süvarisi harb-i âhirde büyük hücûmlar ve faideli teşebbüsler icra edememekle beraber diğer cihetten istikşaf hıdmetinde umûmiyetle iyi ifai vazife etmiştir. Japon süvari efradının kâffeten okuyup yazmaya kâdir ve harita kırâatına

* Rus süvarileri İnkau'daki Japon erzak deposuna ani bir baskın düzenlemek için harekete geçmişler ancak üzerlerine bir kaç Japon taburunun geldiğini öğrendiklerinde geri çekilmişlerdir. Erzak deposu yerine bir tren istasyonu basılarak yerlebir edilmiştir (Ç. N.).

** Mishchenko, Pavel Ivanovich (1853-1918): Rus generali. Rus-Japon Savaşı'nda Rus süvârî birliklerine komuta etmiştir. 93 Harbi'nde, Boksör Ayaklanması'nda ve I. Dünya Savaşı'nda görev almıştır. Rus İç Savaşı esnasında intihar etmiştir. (Ç. N.)

muktedir olması keşif vezâifini fevkalade teshil eylemiştir. Zeki ve cesur zâbitler kumandasında bazı müstakil zâbit keşif kolları Mukden Meydan Muharebesi'nden evvel bile, Mukden'i pek uzakta dolaşmak ve alalâde gündüzleri herhangi bir Çin köyünde saklanarak geceleri yol almak şartıyla, şimale doğru gitmişler ve düşman ordusunun gerilerinde mühim istikşafât icra eylemişlerdir. Bu sûretle sevk edilen kuvvetli keşif kollarından biri harbin cenûbunda mühim bir şimendifer köprüsü berhavâ ederek Rusların şimendifer nakliyatını 13 gün te'hir ettiği gibi General Kuropatkin'in* geride - şimendifer hattının muhafazası için zâten bırakmış olduğu 25.000 neferden mâ-âda - ayrıca bir piyade livâsıyla bir Kazak fırkası daha terk etmesini mûcib olmuş ve bu kuvvetler kat'î bir meydan muharebesi demek olan Mukden Muharebesi'ne iştirâk eyleyememiştir. Böyle şimendifer tahribâtında atlı istihkam efradından pek çok istifade olunur.

Rus-Japon Harbi'nde yaya cenginin lüzûm ve ehemmiyeti bir kat daha meydana çıkmıştır. Ancak hâtırdan çıkarmamak lâzım gelir ki süvari muharebeyi müteâkib çok telefât vermeksizin ata binmeğe muvaffak olabilmek için - bazı müstesna hâlâtda sarf-ı nazar - ateş muharebesini ancak uzak mesafeden icra etmelidir. Hâlbuki bu mesâfâtdan icraî te'sir edebilmek için çok cephane sarfına ihtiyac olduğundan meselâ düşmanın bir cenâhında atışla mühim bir iş görmek isteyen süvarinin vakit ve zamanıyla çok cephane edinmesi iktizâ eder.

Japon süvarisi istikşafât esnasında Çinli klavuzlardan pek çok istifade eylemişlerdir. Düşmana dâir malûmat almak hususunda - haberlerine her vakt-i i'timâd câ'iz olmamakla beraber - Çinli casuslardan dahi pek çok faide görülmüştür. Bundan anlaşılır ki dârü'l-harekâtdaki yerli ahâlinin bize dost olup olmamasının harbde fevkalade ehemmiyeti vardır.

İstihkam sınıfı Mukden Meydan Muharebesi esnasında Por Artur önünde olduğu kadar saha-i faaliyyet bulamamakla beraber yine sunûf-ı sairenin tahkimât işlerine muavenet ve delâlet hususunda pek mühim vazifeler ifâ eylemiştir. Geçen Rus-Japon Harbi'nde Ruslar hemen her yerde müstahkem mevâzi'dan istifade eyledikleri cihetle bunları zabt etmek isteyen Japon kıtaât-ı askeriyyesi ekseriyâ taarruz için ilerlediği esnada, bilhassa geceleyin, kendilerini tahkim ile tedricen yer kazanmaya mecbur olurlardı ki bu sürede esâsen her sınıf kendi tahkimâtını bizzat icra etmekle beraber istihkam sınıfının büyük yardımı olurdu. Evvelce de bir nebze bahs edildiği vechle Ruslar kendi istihkam larının ale'l-ekser yüz metro daha

* Kuropatkin, Aleksei Nikolaevich (1848-1925): Rus generali ve devlet adamı. Rus-Japon Savaşı'nda Doğu Asya Orduları Başkomutanı olarak görev yapmıştır. Rus-Japon Savaşı'ndan önce savaş bakanlığı yapmıştır. 93 Harbi'nde ve I. Dünya Savaşı'nda görev almıştır (Ç. N.).

uzağında tel örgü mevâni' fer'iyyesi tertib ile bunları makineli tüfenk atışlarının taht-ı tesirinde bulundurdıklarından bu gibi istihkam ların zabtı Japonlarca fevkalade müşkülât ve telefâtı dâ'î bulunur ve ancak istihkam sınıfının geceleyin makaslarla tel örgülerini keserek breşler peydâ etmek gibi maharet ve cesâretleri sayesinde kabil olurdu. İşte Rus-Japon Harbi devam ettiği müddetçe hemen dâimâ müstahkem mevâzi'ye hücum etmek mecburiyeti görüldüğü içindirki Japon piyadesi nezdinde esâsen vakt-i hizada mevcut olan seyyar kazma ve kürekler harb esnasında tezyid olunmuş ve her piyade bölümünde mevâni' fer'iyyenin imhâ'sına mahsûs olmak üzere 30 büyük makas da verilmişti. İstihkâm sınıfına yeni harblerde fevkalade mühim ve müşkil vezâif tertib edecektir. Mukden Harekât-ı Harbiyyesi'nde bazı istihkam ve köprücü kıtaâtı geride Tayça Ho ve Hun Ho Nehirleri üzerinde inşa edilmiş olan askerî köprülerini buzların çözülmesine karşı muhafaza için bırakmışlardı.

Mukden Harekât-ı Harbiyyesi esnasında Üçüncü Japon Ordusu'nun tarz-ı kumandasına gelince: Üçüncü Japon Ordusu'nun ileriye doğru olan harekât-ı harbiyye-i taarruziyyesini geriden dâimâ telefon hutûtı takib ediyor ve bu sayede Ceneral Nogi'nin Karârgâh-ı Umûmisi - tek mil harekâtı harbiyye ve bizzat muharebeler esnasında "Yatai"de* kalmış olan - Mareşal Oyama'nın Büyük Karârgâh-ı Umûmisi'yle dâimi telefon muharebesinde bulunabiliyordu. Diğer taraftan Üçüncü Ordu Karârgâh-ı Umûmisi'yle bu orduya mensûb fırkalar ve kıtaât-ı müstakile arasında dahi telefon muhareberâtı mevcut idi. Ondan başka Üçüncü Ordu Başkumandanı her fırka nezdinde haber zâbiti sıfatıyla Ordu Karârgâh-ı Umûmiyyesi'ne mensûb birer Erkân-ı Harbiyye zâbiti bulunduruyor ve bunlar vasıtasıyla fırkalardaki harekâta her an vâkıf olabiliyordu; aynı vazife ile Büyük Karârgâh-ı Umûmiyye dahi bir Erkân-ı Harbiyye zâbiti gönderilmişti. Diğer Japon Orduları nezdinde dahi aynı hâl câri idi. Bu sayede Umûm-ı Japon Ordusu'nun emir kumanda ve idaresi fevkalade teshil ve kıtaâtın yek diğeriyle irtibâtı temin edilmiş olabilirdi. Bilhassa bu mesele ziyâdesiyle hâiz-i ehemmiyettir. Telefonun bu sûretle sahra muharebâtında dahi fevâid-i azîmesi olduğu anlaşılıyor.

Fakat tek mil bu tedâbir ile beraber Üçüncü Ordu Başkumandanı Ceneral Nogi Ordu'nun ileriye harekâtı esnasında - Büyük Karârgâh-ı Umûmi'nin hilâfına olarak - hemen daima en ilerideki kıtaât kurbunda bulunurdu. Çünkü Üçüncü Ordu düşmanın sağ cenâhını çevirmek ve darbe-i kat'iyyeyi vurmakla mükellef olduğu cihetle en mühim ve müşkil vazifeyi der-uhde etmiş demektir. Hâlbuki düşmanın

* Çin'in Şantung eyaletinde bir kıyı şehri (Ç. N.).

harekâtına ve ittihâz edeceği tedâbire dâir henüz bir malûmât olmadığından - bâhusus bidayette - mütereddidâne ilerlemek lâzım geliyordu. Şedid ve fa'âl olan Ceneral Nogi böyle her an pek mühim kararlar verilmesi lâzım gelebilecek bir zamanda çok geride kalmayı hâiz görmemişti. Fakat sonradan bizzat muharebeler esnasında Ceneral Nogi Ordu'nun gerisinde kalmış ve tıbkı Mareşal Oyama gibi adeta hiç görünmemiştir. Şu kadar ki bu hareket ve bilhassa Mareşal Oyama'nın teknil meydan muharebesi müddetince ordudan kilometrolarca geride kalması ordu kumandanları için la-yeteggayyür bir misâl ve kâide teşkil eylemez. Bu yolda hareket için bir kere kolordu ve fırka gibi büyük cüzz ü tam kumandanlarının kâffeten aynı fikirde, aynı tarzda yetişmiş olmaları, harekât-ı harbiye esnasında birbirini anlamaları şart-ı a'zamdır. Ondan başka ileride muharebe hattında mühim muvaffakiyetsizlikler vuku'a gelmemesi elzemdir. Şerâit-i mezkûre mevcut olmadığı takdirde yalnız uzaktan telefonla, telgrafla emir verilmek kâfi değildir. Mühim ve tehlikeli anlarda bazen teknil ordunun başkumandanı bile, tafsilâta girişmeksizin şahsiyetinin tesiriyle işi düzeltmek için, ileride kıtaât-ı muharebenin yanında bulunabilir.

Bir harbi kazanmak için, hemen teknil-i kumandan ve zâbitânın aynı fikirde, aynı tarzda yetiştirilmiş olması lâzımdır. Askerlik ve kumandanlık başka san'at gibi değildir. Bir ressam, bir mûsikî-şinâs, bir mimar, bir doktor, bir mühendis, bir avukat, hatta bir diplomat kendi odasında, salonunda istirahat-ı fikirle düşünerek çalışır. Bir kumandan ise karşısında hayâl gibi bir mübhemiyet, bir mechuliyet içinde hareket eden düşman ordusu bulunduğu hâlde vücûd ve fikir yorgunlukları içinde, fenâ havâlarda ve pek büyük mes'uliyet-i maddiye ve ma'nevi yye altında geceli gündüzlü çalışmaya, en mühim kararları vermeğe mecburdur: o düşman ordusu ki her hareketi, her teşebbüsü ile dâimâ bize muhâlif tedbirler ittihâz etmeye, bütün planlarımızı, o güzel düşüncelerimizi bozmaya sâ'idir! İşte bu gibi müşkülât-ı fevkalade ortasında bir kumandanın vereceği o emir hiç bir vakit kat'î hesablara ve faraziyyelere istinad edemeyeceğinden emri alıp icraya me'mûr olan mâ-dûn kumandanların emirdeki itaat maksadı bozmayacak vechle - ekseriyâ içinde bulundukları hâl ve vaz'iyete göre, kendiliklerinden hareket etmeleri lâzım gelir. "Kendiliğinden hareket" ise emri veren ile emri alan bir fikirde, bir tarzda yetişmiş olmaları şartıyla makbuldür. Böyle olmaz ve tarafın yek diğerini anlamazsa "kendiliğinden hareket" bilakis muzırr olacağından bu mazarratı mutlaka daha vakt-i hizada gidermek ve kumandanları sırf şu nokta-i nazardan yetiştirmek ve intihab

etmek iktizâ eder. Moltke'nin* şâkirdi olan Almanyalı Ceneral "Mekel" in** üç sene temâdi eden bir himmetle Japon kumandanlarına ve Erkân-ı Harbiyye hey'etinde harb-i cedid idaresini öğretmesi sayesinde ki Japonlar harb-i âhiri emsâlsiz bir şân ve şerefle kazanmışlardır.

"Mukden" Meydan Muharebesi orduyu vakt-i sulhte mükemmel sûrette tensik ve techiz etmek ve tamamıyla harbe hazır bulundurmak lüzûmunu bir kat daha meydana çıkartmıştır. Japonlar büyük bir gayret ve faaliyyetle vakt-i sulhte buna çalıştıkları için her yerde ve bilhassa "Mukden" Meydan Muharebesi'nde kuvvetçe Ruslardan dûn oldukları hâlde bile taarruz etmiş ve parlak bir muzafferiyet istishâline muvaffak olmuşlardır. Filhakika Mukden Harekât-ı Harbiyyesi'nde Rusların 370 taburlarına ve 1246 toplarına mukâbil Japonların yalnız 323 taburları ve 1062 topu mevcut idi.

Şimdiye kadar tarih âleminde malum meydan muharebelerinin en büyüğü olan "Mukden" Muharebesi bu günkü büyük meydan muharebelerinde cephelerin pek geniş olacağı ve harekât ve muharebâtın çok devam edeceğini göstermiştir. Mesela Mukden'de Harekât-ı Harbiyye cem'an iki tarafta devam etmiş ve nihayetinde Japon Ordusu'nun bir cenâhından diğer cenâhına kadar olan mesafe 140 kilometroya bâliğ olmuştur. Her iki taraftan cem'an yekûn "600" bini mütecâviz bir kuvvet muharebeye iştirak ettiği hâlde cephelerin pek geniş olmasından ve askerin her tarafta dağınık nizâmda bulunmasından dolayı - bakıldığı zaman - arazi üzerinde ekseriyâ bir kaç avcı hattıyla bir kaç bataryadan ve gerideki bazı kıtaât-ı muharibe ve gayr-ı muharibeden başka bir şey göze ilişmezdi ki bu gün edebiyât-ı askeriyyede pek müsta'mel ve makbûl olan "meydan-ı muharebenin boşluğu" tabiri işte bu sûretle meydana gelmiştir.

Mukden Meydan Muharebesi'nden alınan en mühim derslerden biride icra olunan bir çok yarma hareketinin muvaffak olması için düşmanın cepheden dahi şiddetle muharebeye icbâr edilmesi ve bunun için bazen kuvvet düşmana nisbetle az olsa bile cepheden düşman aleyhine taarruz icrasından ictinâb olunmaması hususlarıdır. Bu muharebede Japonlar cenâhdan olduğu kadar cepheden dahi

* Moltke, Helmuth Karl Bernhard von (1800-1891): Alman mareşali ve devlet adamı. Aslen Danimarka kökenlidir. 1821 yılında Danimarka Ordusu'nu terk ederek Prusya Ordusu'na geçmiştir. 1835-1839 tarihleri arasında Osmanlı Ordusu'nda görev yapmıştır ve Nizip Savaşı'nda bulunmuştur. 1857 tarihinde genelkurmay başkanı olarak 1864 Danimarka-Prusya, 1866 Avusturya-Prusya ve 1870-1871 Fransa-Prusya Savaşlarında Prusya Ordusu'nu yönetmiştir. 1870 tarihinde kendisine kontluk ünvanı verilmiştir. (Ç. N.).

** Meckel, Klemens Wilhelm Jacob (1842-1906): Alman generali. 1885 tarihinde binbaşı rütbesindeyken Japonya'ya gelmiştir ve 3 yıl boyunca Japon Ordusu'nda danışmanlık ve harb akademisinde hocalık yapmıştır. Japon Ordusu'nu Alman modeline adapte eden kişidir (Ç. N.).

dâimâ kendilerinden daha çok kuvvetde ve mükemmel tahkimât dâhilinde bulunan düşman üzerine taarruz etmişler ve bu sayede düşmanı her taraftan aynı şiddet ve metânetle tutup sarsmışlardır.

Bir de yeniden bir daha anlaşılmıştır ki uzun bir taarruz cephesinin bazı yerlerinde ya zayiât-ı fevkaladeye uğranılması veya kumandanların ağır mecrûh veya şehid olması hasebiyle kısmen muvaffakiyetsizlik meşhûd olabileceğinden böyle bir hâl vukû'ndan mücâvir kıtaâtın mutlaka kendi mevzi'lerinde sebât etmesi icâb eder ki İkinci Japon Ordusu Başkumandanı Ceneral Oku* - ki elyevm Japonya Erkan-ı Harbiyye-i Umûmiyye Re'isi'dir - Mukden Harekât-ı Harbiyyesi'nden evvel verdiği muharebe talimatında bunu kat'î olarak emretmiş ve filhakika muharebe esnasında bunun fevkalade faidesi görülmüştür. Bu mesele pek sâde, fakat sâde olduğu derecede mühimdir.

Mukden Meydan Muharebesi'nde görüldüğü vechle bazen bir kaç günler mütemâdiyen - geceli gündüzlü - muharebe etmek mecburiyetinde bulunabileceği ve ondan başka hâl-i hazır vesâit-i harbiyyesi gittikçe tekemmül eylediği cihetle bu günkü muharebelerde kıtaât-ı askeriyyenin eskisine nisbetle daha cesur, daha muhtemel ve kuvve-i ma'neviyyeleri daha mükemmel olmak lâzım gelir. Buna muvaffakiyett ise mükemmel bir terbiye-i askeriyyeye ihtiyac gösterdiğinden mâ-âda ciddi bir itaat ile hakikî bir zabt u rabt ve ciddi istilzâm eder. Napoléon "bir askerîn en birinci hassası tahammül ve itâattir; cesaret ikinci derecede kalır" demiştir ki pek doğrudur. Herhâlde hiç bir zaman hatırdan çıkarılmamak lâzım gelir ki Mukden muzafferiyeti mâddi olarak ikmal edilmiş techîzâtta, ihzârâtdan ziyâde "azm u merâm", "kuvve-i ma'neviyye" ve "şehâmet-i kalb" sayesinde kazanılmıştır.

İşte burada bahs Rus-Japon Harbi'nde Japonlara her şeyden ziyâde temin muzafferiyet etmiş olan "havâss-ı ma'neviyye"ye intikal ediyor.

Rus-Japon Harbi'nden Alınan Manevi Dersler

Düşman tahkimâtı üzerinde vukû' bulan hücûmlarda Japonlar - düşmana nisbetle pek az kuvvetde olsalar bile - hayata hiç ehemmiyet vermeyerek harikulâde bir şiddet ve cesâretle ileriye atılır, düşmanın ateşi ne kadar şiddetli olursa olsun ve bu sâika ile ne kadar telefât verilirse verilsin, mutlaka maksadı istihsale çalışırlardı. Din-i İslâm'da "cihâd"dan ibaret olan gazâ ve şehâdet efrad-ı askeriyye üzerinde ne mühim, ne ulvî birer müesser ma'nevî olduklarını biliriz, tabîki bunun gibi Japonlar

* Oku Yasukata (1846-1930): Japon generali (1911 tarihinde mareşalliğe yükseltilmiştir). Rus-Japon Savaşı esnâsında 2. Japon Ordusu'na komuta etmiştir. Satsuma İsyanı'nda ve Çin-Japon Savaşı'nda görev almıştır (Ç. N.).

üzerinde de "Konfüçyüs"ün* kavâid ahlâkiyyesi fevkalade ehemmiyetli bir t'esir-i ma'nevî icra ediyordu. "Konfüçyüs" herşeyden evvel hükümdara, ülû'l-emre ve umûmiyyetle büyüklere daima ve en müşkül ahvâl altında bile hiç şikâyet etmeksizin ve hiç mırıldanmaksızın itâat-i mutlakayı emreder; küçüklerin daima büyüklere hürmet ve itâatine mukabil büyüklerde küçüklere muhabbet ve riâyet etmelerini tavsiye eyler. Bunun içindir ki Japon efrad-ı askeriyyesi imparator uğruna, imparator nâmına mâ-fevklerinin verdikleri emirleri mukaddes add ederler, her yerde bilâ tereddüd ateşe en büyük tehlikelere atılırlardı. Fakat efradın bu meziyetine mukabil zâbitânda onlara kendi kardeşleri veya çocukları imiş gibi fevkalade samimiyetle muamele ederler, hiç bir zaman efrada kendilerinden aşağı bir tabakaya mensûb mahluk nazarıyla bakmazlardı. Japon zâbitânı kendilerini sırf zabt u rabt-ı askeriyyenin muhafazası nokta-i nazarında Japon efradından büyük tutarlar, yoksa zâbitle nefer arasında ki muamele samimi bir familya dâhilindeki muâmeleyi andırırdı. Bu sûretle zâbitânla efrad arasında emsâlini başka hiç bir orduda görmediğim harikulâde bir ahenk-i imtizâc rû-nümâ, emsalsiz bir ittihâd hükm fermâ idi. Vakt-i hazarda vazife-i asliyyelerinin en ufak teferruatına vâkıf oluncaya kadar geceli gündüzlü çalışmaktan başka bir şeyle meşgul olmayan Japon zâbitânı vakt-i harbde her yerde efrad-ı askeriyyenin uğradığı meşâkk u mezâhim-i seferiyyeye tamamiyle iştirak eder. Onlar gibi yer içer, onlarla beraber düşünüp kalkarlardı. Zâbitân muharebe esnasında kendi kıtalarını idare ederken hayata ehemmiyet vermeyecek sûrette şedid davranmakla beraber bizzat kendilerini de hiç korumazlar, hatta en tehlikeli işlere evvelâ kendileri atılırlardı. Por Artur önünde bir Japon miralâyı "şânlı bir ölüme nâil olmak ve büyük bir şeref kazanmak için gelecek hücûmda urulmak isterdim. Çünkü bu vesile ile ibka-yi nâm ederdim ve bir çok batınlara kadar evlâd u ahfâdım bu şerefi muhafaza edecek sûrette yaşamak mecburiyetinde kalarak namus ve haysiyeti muhall her türlü harekâtdan ictinâb eder ve bu sûretle vatana bir çok fedakâr adamlar yetiştirirlerdi" demiştir. İşte harb-i âhirde Japon muzafferiyetlerini kazandıran esbâbın en mühimlerinden biri Japon zâbitânının şu ulu himmeti, bu sûretle şâyân-ı imtisâl olan mezeyâtı olmuştur. Orduyu vucûd-ı beşere teşbih edersek Japonya'da zâbitân bu vucûdun belkemiği makamında telâkki edilir.

Zâhiri, cebrî itâatin harbde ateş karşısında ve umûmiyyetle tehlikeli zamanlarda hiç faidesi yoktur. Fakat itâat-i kalbi, hakiki olursa önüne geçilemez sanılan en büyük mevânî' ve müşkülât bile iktihâm olunabilir. Asker mâ-fevkini bütün

* Japonların "Koşi" ismini verdikleri Konfüçyüs eski Çin hikemâsıdan meşhur bir vâz'-ı kanûn olup Dünya'nın en büyük feylozoflarından biridir.

kalbiyle sevmeli, tekrim etmelidir. Plevne'de askerimiz Gazi Osman Paşa'yı bir muhterem baba gibi tanımasaydı tarih askerimize en parlak bir sahife ilâve eden o şanlı müdafaa başa çıkarılamazdı. Mâ-fevke karşı olan kalbi itâat askerde vefâ ve sadâkat ve bunun neticesi olarak fedakârlık hâsıl eder. 1905 Haziranı'nda* Mançuri ile Moğolistan hudûdu üzerindeki "Liyo Kaka Ho" (?) Muharebesi'nde bir Rus bataryasının şarapnel yağmuru altında refâkatımdaki Japonyalı mülâzım-ı evvel "Oka" ile birlikte yaralanmıştık, ikimizde sargı mahâllinin tesekküreleri içine yatırıldığımız zaman onun maiyetindeki Japon süvari neferi zâbitân dizlerine kapanarak teessüründen hüngür hüngür ağlıyordu. Ben emin idim ki o nefer Oka'nın selâmeti için icab ederse o anda terk-i hayat etmeğe hazırды; neferin gözlerinden Moskoflara karşı dehşetli bir kin ve adâvet nümâyân oluyordu.

Doğrudan doğruya Mançuri dârü'l-harbinde bulunduğum bir seneye karib müddet zarfında tek bir defa bile olsun bir zâbitin bir nefere bağırdığını, onu hiddetle azarladığını işitmedim. Her şey mülâyemetle, tatlılıkla cereyân ederdi. Japonların üss-i hareketi dâimâ "min lânetu kelimetehu ve cebtu muhabbetehu" hadîs-i şerifine tatbik-i hareketten ibâret idi ki bu hadîs-i âliyyenin manası "sözü mülâyim olana muhabbet ve binâen aleyh itâat vâcib olur demektir." Esâsen Japonlar son derece sâkin, sukûfî, adeta cem'iyetden muhteriz adamlardır. Rus-Japon Harbi'ne kadar Japon milletinde ki mezâyâ-i askeriyyenin Avrupalılar tarafından anlaşılamamış olmasına Japonlardaki bu tabiat-ı sâkinânenin çok te'siri olmuştur. Hatta harbi âhirden bir kaç sene evvel meşhur bir Alman cenerali kendi idaresi altındaki alaylarda hıdmet etmekte bulunan Japon zâbitânından bahs ettiği sırada "bu zâbitler pek nâzik, çalışkan ve sâkin adamlar; fakat harb adamı olduklarını gösterecek bir te'sir yapmıyorlar" demiştir ki şâyân-ı dikkattir. Filhakika Japon zâbitleri gerek hıdmet dâhilinde, gerek salon hayatında olsun Avrupa zâbitlerinde olduğu gibi güzel ve süslü üniformalar giyinmek, ökçelerini birbirine urarak, ileriye eğilerek ve ciddi bir vaziyet-i askeriyye takınarak te'âtî-i selâm etmek ve her sûretle kendini göstermek heveslerini bilmezler; Japonlarca zâhiren fa'âliyete, çevikliğe dalâlet eden bu gibi hâllerin "fıkr-i harbî" ile hiç bir münasebetleri olmadığından nazarlarında bir kıymeti yoktur. Zâten bir Japon çocuğu küçük yaştan itibaren "bir centilmen dâimâ mahviyetli olmalı, kendini gösterecek harekâtdan ictinâb etmeli, asla sabır ve te'enniye gâib etmemeli, dâimâ itidâl demeni muhafaza eylemeli, bağıra bağıra görüşmemeli" nasihatleriyle büyür. Hatta Japonlar bu hususta daha ileriye giderek bir zâbitin salonda, cem'iyet âleminde dâimâ mahviyeti ve mütevâzi' bulunması ve çünkü salondan ziyâde asker başında kendini göstermesi iktizâ ettikten mâ-âda

* 16 Haziran 1905 (Ç. N.).

zâbitânın vakt-i hazarda milletin erkân ve efrad-ı sairesine nisbetle fazla bir meziyete mâlik olmamaları lâzım olduğunu dahi ileri sürerler. Bu tarz-ı terbiyenin te'siriyledir ki meselâ "Amiral Togo"* gibi bu gün dünyanın en meşhur bir adamı her hâl ve hareketinde en büyük bir sadelik gösterir, şahsı tanılmasa bakıldığı zaman en değersiz bir adam hissini verir, kendisiyle görüşüldüğü vakit adeta çocuk gibi sıkılır. İngiliz Aksâ-yı Şark Donanması'nın Yokohama Limanı'nı ziyareti vesilesiyle Tokyo Bahriye Kulübü'nde kendi şerefine verilen iki bin kişilik bir ziyafet-i resmiyyede İngiliz amiraline cevâben söylemeğe mecbur olduğu bir nutukta beş on kelimeyi muntazaman bir yere toplayıp söylemez. Miralay Recep Vahyi Bey Efendi birâderimizin âtideki kıt'ası Japonlar için bir misâl olarak alıp gösterdiğim Amiral Togo'nun hâlini tamamiyle tasvir eder;

Olmasun mu'temedin kendini irfanlı satan;

Muntazam nutkı da olsa ona aldanma hemen.

Hüküm ki vermek için herkesin ef'âline bak.

Kişinin fi'lidir irfânına ancak burhan.

Mahviyet ve tevâzı, fakat bu mahviyet ve tevâzı içinde temkin u vakâr, tekmil Japon milletin en büyük mezâyâsından biridir.

İşte umûmiyetle Japon milletine has olan bu mezâyâtdan dolayıdır ki Japonlar gündüz olsun, gece olsun her türlü hareket-ı askeriyyelerinde büyük bir sukûnet muhafaza ederlerdi. Bilumum hücûmlarda hiç gürültü, telaş, bağırma çağırma olmazdı, Japonların nidâ-i milliyyesi olan "Banzai" sedâsı bile işitilmezdi. Dârü'l-harbde zaten yalnız ordu başına bir bando muzıka mevcud olduğundan hücûmlarda hiç bir zaman muzıka çalınmazdı. Japonlar gûya hissiz, kalbsiz, ruhsuz sessiz bir makina imiş gibi insâna hayret verir bir lâkaydı içinde düşman üzerine atılırlar, mühim bir noktayı veya bir hatt-ı müdafaayı elde etmek için ne telefâta, ne müşkilâta hiç ehemmiyet vermeyerek bazen bir birini müteâkıb müteaddid hücûm hatlarıyla - ateşe, ölüme ilerlerlerdi.

Japonlar taarruzda gösterdikleri azm u şiddet nisbetinde müdafaada dahi sebât ve metânet gösterirlerdi. Ceneral Kuropatkin harb-i âhir üzerine yazdığı eserinde "Japon kıtaât-ı askeriyyesi emsâlini eski harblerimizde hiç görmediğimiz bir azm-i fedakâri ibrâz itmekde idiler. Ancak böyle bir muhabbet-i vatan perverâne

* Togo Heihaçiro (1847-1934): Japon büyük amirali ve devlet adamı. Rus-Japon Savaşı'nda Japon Donanması'na komuta etmiştir ve Tsuşima Muharebesi'nde Rus Baltık Filosu'nu imha etmiştir. Genro üyesidir (Ç. N.).

sayesinde idi ki ale'l-ekser meselâ bir köyü musır'âna müdafaa ettikleri sırada Japonlar bize teslim olmamak için mevcut siper ve binalarda son nefeslerine kadar müdafaa ile telef olmağı tercih ederlerdi" demiştir. Mukden Muharebesi esnasında Mart'ın 9-10 gecesi Üçüncü Japon Ordusu'ndan dört piyade taburu müstakilen düşman hatlarını yararak "Hoku Ziyô"* nâmındaki eski Çin İmparator türbelerinin bulunduğu bir ormana girmiş ve ormandan sabaha kadar muharebe etmek şartıyla ertesi gün gayet erken "Hoku Ziyô"nun bahçesi etrafındaki kârgîr divârları işgal etmeğe muvaffak olmuştu. Saatlerce aç ve susuz burada mahsûr kalan mezkûr dört tabur düşmanın bir çok şiddetli mukâbil hücumlarını geriye püskürttükten sonra nihayet her taraftan umûmi ric'at hareketine başlayan düşman kıtaâtını şiddetli ateşle pek çok hasârâta uğratmağa muvaffak olmuştur.

Fakat sûret-i umûmiyyede "ilk uran kazanır" darb-ı meselince Japonlar için harb itmek demek taarruz itmek demektir. Çünkü muvaffakiyyet için en emin vasıta onlarca "taarruz"dur. "Rûh-ı taarruz" Japonlarda umûmîdir; bilhassa hücum zamanlarında olanca şiddetle kendini gösterir. Gerek kumandanlar ve gerek kıtaât nezdinde "rûh-ı taarruz" manasına gelen "kogeiki zayşin"** pek meşhur bir tabirdir.

İşte gayet nârin ve diğer milletlerin nisvânıyla kıyas kabul etmeyecek derecede nâzik ve nermin vâlidelerin yetiştirdiği bu çelimsiz, tavırsız adamcıklar düşman karşısında adeta birer vahşî kaplan kesilir, maksadlarını istihsâl etmeyince geri dönmek bilmezlerdi. Ruslarla süngü süngüye, boğaz boğaza kalındığı zamanlar dahi küçücük Japonlar -arada kesretçe pek çok ihtilaf bulunmadığı takdirde - daima iri yapılı Ruslara galebe etmişlerdir. Ufak ve cinsi fena bir hayvana râkib olup filinta ve kısa bir kılıçtan başka silâhı olmayan ufak Japon süvarileri uzun kılıç ve uzun mızrakla mücehhez ve büyük, cinsi iyi hayvanlara râkib büyük Kazak süvarilerini hemen her müsâdemede muvaffakiyyetle geriye püskürtmüşlerdir.

Kinçav Muharebesi diye şöhret bulan "Nanzan" Muharebesi'nde Birinci, Üçüncü ve Dördüncü fırkalarda mürekkebe olup Ceneral Oku kumandasında bulunan İkinci Japon Ordusu Rusların her iki tarafını denizle muhât olan gayet müstahkem mevzi müdafaaasına taarruz ettiği vakit, Japonlar, birbiri ardınca yek diğerine hâkim ve ilerilerinde her türlü mevânî-i fer'iyye ile mücehhez müte'addid müdafaa hatlarına her taraftan şiddetli hücumlar icra etmişler ve bir çok kereler geriye püskürtülüp telefât-ı fevkalade ye uğradıklarına bakmayarak tâ akşama kadar bu hücumları tâze

*北陵: Japonca; Hoku-Ryô, Çince; Beiling. "Kuzey Mozolesi" anlamına gelmektedir. "Zhao Mozolesi" olarak da anılmaktadır. Qing Hanedanı'nın ikinci imparatoru Huang Taji ve imparatoriçe Xiaoduanwen Borjite'nin mezarı burada bulunmaktadır (Ç. N.).

** Kogeiki zanşin 攻撃殘心 (Ç. N.).

kuvvetle tekrar eylemişlerdir ki bu hâl ve zaman bazı Avrupa münekkîdin-i askeriyyesi tarafından âdeta bir ta'biye hatası makâmında telâkki edilmiş ve çünkü göz göre ölümle pençeleşmek demek olan bu inadın kuvve-i askeriyyeyi maddeten de ma'nen de dûçâr-ı zaaf ve perişân edeceği fikrinde bulunulmuş idi. Bu münekkîdin düşünmüyorlardı ki milletlerin ahvâl-i ruhiyyeleri, tabîatları, derece-i mukavemet ve fedakârları birbirine asla benzemez. Bir milletin efradı bir hücumda muvaffak olamazsa artık muvaffakiyetten ümid kestiği hâlde diğer bir milletin efradı bilakis sebât ve inadını arttırarak maksadında mutlakâ muvaffak olmak ister.

Japon Ordusu'nun her ferdine mutlaka düşmanı ezip kahretmek azm-i kat'îsini bahş eden esbâbdan biri de Ruslara karşı olan şedîd bir kin ve adâvet idi. Çünkü sekiz on sene evvel Çinliler ile vukû' bulan harbde Japonlar birinci defa olarak Por Artur mevki-i mühimmini zapt ettikleri hâlde harbi müteâkıb Ruslar işe müdahale ederek Por Artur'un Japonların elinde kalmasına mâni' olmuşlar ve nihayet gûya muvakkat bir zaman için o mevki'i kendileri işgal eylemişlerdi. İşte bu haksızlık tek mil Japon efrad-ı milletinde Ruslara karşı pek derin bir hiss-i intikâm uyandırmış ve gittikçe kesb-i şiddet eden bu hiss ve emel altında sekiz sene mütemâdiyen harikulâde bir faaliyyet-i muntazamana ile çalışan ordu ve donanma nihayet bu himmeti Por Artur'un yeniden feth u zabtıyla tetvic eylemiştir.

Konfüçyüs'ün vaz' etmiş olduğu kavâid-i ahlâkiyyeden biri de aile, yurt ve ocak muhabbetidir ki bu günkü manâsıyla "milliyet ve vatan" muhabbetinden başka bir şey değildir. Japonlar milliyetleriyle en ziyâde iftihâr eden akvâmdan biridir. Hangi tabakaya mensub olursa olsun bir Japonyalı, meselâ tahsil-i ilim u ma'rifet için memleketinden çıkarak Avrupa ve Amerika'da seyahat ettikten sonra tekrar vatanına avdet ettiği zaman, eskisinden daha şedîd bir hiss-i milliyetle mütehassıs bulunur ve memleketine eskisinden ziyâde bir muhabbetle merbût kalır; Avrupa'nın, Amerika'nın yalnız kendisince istifadeli şeylerini edinip getirir, medeniyet nâmı altındaki bir çok muzırr ve luzûmsuz şeylerine i'tibâr etmez. Altmış milyon Japonyalı bu gün en küçüğünden en büyüğüne kadar milletlerini aynı hisle, aynı şiddetle sever ve takdîs ederler. Geçen Mart'ın yirmi yedinci Pazar günü intişar eden Tercümân-ı Hakikat Gazetesi'nde Ahmed Agayef Efendi* "Terbiye-i Milliye" ünvânlı pek mükemmel bir makalesine "terbiye-i milliye her kavmin kâfil ve zâmin-ı sa'âdetidir. Terbiye-i milliye mâlik olmayan bir kavim ne sa'âdet görür, ne de bekâ bulur. Böyle bir kavim bî-pâyân bir sahrada yolunu şaşırmış yolcuya benzer ki her gördüğü seraba doğru koşar, bilâhare kendisi için bir râh-ı necât ve selâmet bulamayarak

* Cumhuriyet döneminde Ağaoğlu soyadını almıştır (Ç. N.).

mahv ve nâ-bûd olur" sözleriyle başlamıştı ki biz Osmanlılarca bir an unutulması câiz olmayan bir hakikattir. Milliyete olan şiddet-i merbûtiyetleri sâikasıyladır ki Japonlar muamelelerinde gayet nazik olmakla beraber umûmiyyetle ecnebilere karşı - bilhassa harb esnasında - bir nev' vesvese ve adem-i emniyet hiss etmekten kendilerini alamazlar. Harb-i âhir esnasında harekât-ı askeriyyeye dâir ecnebi ateşemiliter ile ecnebi ve hatta yerli gazete muhabirlerine verilen malûmât-ı resmiyyenin mündericâtına son derece itinâ ediyor ve onların yalnız başına istedikleri gibi orada burada dolaşmalarına kat'îyyen müsâ'ade olunmadığı gibi memleketlerine gönderecekleri raporlar, mektup, telgraf, vesair-i muharrerât dahi muntazaman sansüre tâbi' tutulurdu. Vakt-i harbde bu me'seleye ve bilhassa gazetelerin kendiliklerinden sevkîyât ve harekât-ı harbiyyeye dâir bir şey neşr etmemelerine ne kadar ehemmiyet verilirse yeri vardır. Çünkü ecnebilere fazla nezâket göstermek ahâliye havâdis yetiştirmek arzûsundan dolayı nevemâ esrar-ı harbiyyeyi ifşa etmek harbde tamiri gayr-ı kabil felâketlere sebebiyet verebilir. O cihetle Japonlar harb esnasında şu nokta-i nazardn ecnebi ateşe ve muhbirlerine karşı gösterdikleri takayyüd ve mektûmiyet-i fevkaladede yerden göğe kadar haklı idiler.

Terbiye-i milliyye ve bu sayede iktisâb olunan hiss-i milliyyet "vatan muhabbeti"ni meydana getirir ve bu muhabbeti tezyid ve te'min eder. Japonların vatanperverliklerine ufacık bir misâl: Por Artur Muhasarası esnasında biz ecnebi ataşe militerlerinin refâkatine ta'yin edilmiş olan Japon topçu yüzbaşısı Şimauçi'ye (?) latife olarak bir gün "Kuropatkin muzaffer olarak Japonları Mançuri'den çıkaracak ve Japonya'ya asker dönecektir" demiştim. Kendisiyle samimi ve teklifsiz görüştüğüm Şimauçi (?) bunun latife olduğunu bildiği hâlde "Japonya'ya asker dönecektir" sözünden müteessir oldu ve yüzü gözü kızarak büyük bir teessür ve fakat o nisbette büyük bir itimâd-ı kalble "memleketimize tek bir düşman ayağı bastırmamak için teknil Japon Milleti kadınlarıyla, çocuklarıyla fedâ-i cân etmeğe hazırdır" cevabını verdi. Filhakika şimdiye kadar yirmi beş, yirmi altı asırdan beri Japonya adalarından hiç biri hiç bir düşman tecavüzüne uğramamıştır ki bunun tarih-i âlemde nihayet bir nazîri daha mevcut değildir.

İşte hükümdara, vatana ve Japon milletine ifrat derecede olan bu muhabbet ve irtibat sâikasıyladır ki Japonlar icâb ettiği zaman bu uğurda fedâ-i cân etmeği tabi görür ve hayata kat'îyyen ehemmiyet vermezlerdi. Hayatın Japonlarca dahi kıymeti hiç yok değildir. Fakat hayattan daha kıymetli bazı şeyler mevcut olursa o zaman bu şeyler için hayattan vâz geçmeği Japonlar murehhec ve mukaddes bir vazife add ederlerki bunlar hükümdar, vatan ve millet muhabbeti ile beraber bir de namus ve

haysiyet-i zâtiyye meselesidir. Japonlarda asırlardan beri câri olan "harakiri" yani bıçakla karnını deşmek adeti sırf namus ve haysiyet-i zâtiyyenin muhâfazası için vaz' edilmiş bir âdettir. Namus u haysiyetin tarz-ı telâkkisi milel ve akvâmın her birinde başka başkadır. Bunda bir kavmin âdet ve ananât-ı milliyyesiyle derece-i ma'ârifinin büyük tesiri vardır. Yaralandığı dakikadan vefât anına kadar gösterdiği âlî-cenâblık ve büyük kalblilikle kalanlara pek büyük bir ders-i mu'âliyât bırakmış olan Kaim-makam "Fon Şilihting"* uran İpekli Bayram bu cinâyete ancak üzölmüş, tahkir edilmiş sandığı namus u haysiyet-i zâtiyyesi lekeden kurtarmak zulamıyla tasaddi etmiştir. Şimdiye kadar askerlikle münasebeti olmamış, asırlardan beri güdülen kan da'valarını bir vazife-i mukaddes sûretinde âmir olan "Leğ dö Kakin"den başka kanûn tanımamış, daima mağrur, namus ve milliyetle müftehir, fakat âlemden mücerred ve ma'ârifden tamamiyle bi-behre olarak yaşamış dağılı bir Gega delikanlısı el ile baş ve omuzunu dürtmenin ve silâhını düzeltmenin bir tahkir add olunamayacağını bilse, seviye-i tefekkür ve tahsili buna müsâade etseydi elbette kendi hayatı bahasına demek olan böyle bir hareket-i mecnûnâneyi ihtiyar eylemezdi. Bayram'ın kurşuna dizilmezden bir az evvel Arnavutça "yazık, vefâtından evvel Kaim-makam Bey'e hakkını helâl ettiremedim" demesi ve sonra yaptığı işten kat'iyyen nedâmet göstermeyerek namus u haysiyet-i zâtiyyesini temizlemiş ve izzet-i nefsinı kurtarmış olduğı fikr-i musırrânesiyle fevkalade metinâne ölümü karşılaması buna en büyük şahiddir. Bu vak'adan bize iki büyük ders çıkar ki biri Fon Şilihting'in en tehlikeli zamanında ibrâz ettiğı numûne-i imtisâl bir terbiye-i ahlâkiyyenin hız-ı cân edilmesi, diğeri de ne kadar büyük fedakârlıklar mukâbilinde olursa olsun bu zavallı ümmet-i Osmaniyye'nin cehâletinden tahlis kılınmasıdır.

Japonların nazarında düşmana teslim-i nefis etmek, esir düşmek namus ve haysiyet-i zâtiyyeyi lekeleyici bir harekettir. Onun içindir ki harbin bidayetinde Rus sefâin-i harbiyyesi tarafından denizde yakalanıp teslim olmaya davet edilen müte'addid Japon nakliye sefâini derûnundaki Japon kıtaât-ı askeriyyesi düşman eline geçmektense ölmeyi tercih ederek "Yaşasın İmparator, Yaşasın Vatan" sözleriyle kendi sefînelerini kendileri berhavâ ederler ve buna muvaffak olamazlarsa kendi kendilerini telef ederlerdi. Rus Ordusu'nun ahvâlini tahkik etmek üzere tebdîl-i kıyâfetle bidayetinde Rusların içinde bulunan bazı Japon zâbitânı hüviyetleri Meydana çıkar çıkmaz ilk fırsatta kendilerini telef etmişler, buna muvaffak olamayanları ise edilen tazyikât-ı şedîdeye rağmen ağzından bir söz bile çıkarmayarak kemâl-i tevekkül ve sükûnetle kurşuna dizilmişlerdir. Muharebelerde

* Von Schlichting (Ç. N.).

nâdiren düşman eline esir düşen Japon zâbitân ve efradı dahi ale-l'ekser telef-i nefis etmeğe muvaffak olmuşlardır.

İşte Japonlarda her milletten ziyâde meşhûd olan "istihkâr-ı hayat" hâssası kuru kuruya hâsıl olmuş bir meziyet değil, belki bâlâda zikr edilen mutâlebât-ı ahlâkiyyenin netâyiciyle kazanılmış tabi bir fazîlettir.

Japonlarda "istihkâr-ı hayat" esâsen "daimyo"* , "samuray" devrinden devr-i hâzıra intikal etmiş bir hâssadır. Bundan sekiz yüz sene kadar evvel "Yoritomo"nun** zamanında derebeğliği usûlü te'sis olunup imparator yalnız rûhânî bir hükümdâr sûretinde telakki edilmeğe ve imparatorun yerine asıl cismânî hükümdar makamında "şogun" denilen bir vekil hükûmet sürmeğe başladığı andan itibaren Japonya'da "daimyo" denilen derebeğleri ile "samuray" denilen şövalyeler icra-i hükm ve nüfûz etmeğe başlamışlardı. Memleket "harb cem'iyeti"ni teşkil eden daimyolar ile samuraylar arasında tedricen şeref ve namusa müte'allık bazı mukarrerât kabul ve tatbik olunmağa başlamıştı ki buna "muharib yolu" manasına olan "buşido" ismi verilmiştir. "Buşido" kat'i bir şekilde yazılıp meydana çıkarılmış bir kanun-nâme olmakla beraber tıpkı bir dinin veya kat'i bir kanunun bir millet üzerindeki te'sirâtı gibi tekml Japon harb cem'iyetlerinin hayatı üzerinde büyük bir te'siri hâiz idi. Bilhassa on altıncı asr-ı mîlâdînin nihayetinde hüküm süren meşhur Şogun "İyeyazu"*** zamanından On Dokuzuncu Asr Mîlâdî'nin evâsıtında şimdiki imparatorun bilfiil tahta geçtiği zamana kadar olan uzun bir devre-i sulh ve sükûnda "buşido"nun ahkâmı bütün kuvvetiyle hükm-fermâ olmuş ve tekml Japon milletinin terbiye-i ahlâkiyyesi üzerine fevkalade icra-i te'sir eylemiştir. Buşido'dan uzun uzadıya bahs etmeğe burada zemin müsaid değildir. Muhtasaran diyebilirim ki Buşido merdlik, fedakârlık, kahramanlık nâmına ne kadar meziyyet-i ahlâkiyye varsa hepsini câmi bir mecmûa-i celâdet, bir risâle-i hamâsettir.

Buşido'nun emr ettiği vezâifden en mühimleri iki tanedir. Biri maiyetinde bulunulan reis veya derebeği için icâb ederse sevine sevine fedâ-i cân etmek; diğeri istihkâr-ı hayattır. Birincisi Konfüçyüs'ün telkin ettiği, ikinciside doğrudan doğruya Buda mezhebinin Japonya'ya ithâl ettiği terbiye-i ahlâkiyye neticesidir.

* Derebeyi (Ç.N.).

** Minamoto no Yoritomo (1147-1199): Kamakura Şogunluğu'nun kurucusu ve Japonya'nın ilk şogunudur. Minamoto ile birlikte Japonya resmen samuray sınıfı tarafından yönetilmeye başlanmıştır (Ç. N.).

*** Tokugawa İeyasu (1543-1616): Tokugawa Şogunluğu'nun kurucusu ve *Sengoku* (Savaşan Devletler) Dönemi'ni sona erdirerek Japonya'yı uzun bir barış dönemine sokan kişidir (Ç.N.).

Konfüçyüs reis veya hükümdar ile maiyet ve ahâli, baba ile oğul, zevc ile zevce, iki kardeş ve iki dost arasındaki irtibat ve münasebetin ne sûretle cereyan etmesi lâzım geleceği hakkında beş kâide vaz' etmiş olduğu gibi sıdk-ı hulûs, insaniyet, şefkat, menfaat-i şahsiyyeden tecerrüd, nefs-i zâtiye tahakküm, istikbârdan mu'arrâ bir vakar-ı şahsi, sözde ve fiilde tezellülden müberrâ bir mahviyet gibi mezayyât-ı ahlâkiyyenin kabûlünüde tavsiye eylemiştir ki Buşido'nun içinde bu kavâid ve mezeyâtın cümlesi dâhildir.

"İstihkâr-ı hayat"ın hikmetini anlamak biz Müslümanlar için güç bir şey değildir. Madem ki âhirete ve kadere mu'tekidiz, hayatın nazarımızda hiç bir ehemmiyeti yoktur. Japonya'nın en büyük adamlarından biri olan -demincek ismi geçen İyeyazu kendi haleflerine terk ettiği "vasiyet-nâme-i siyasî ve ictimai"sinde şu sözleri söyler: "uzun müddet süren hayatımda doksan muharebede bizzât uruştum ve on sekiz defa öyle bir vâziyyette kaldım ki ölüm artık gayr-ı kabil-i ictinâb göründü. Öyle iken yine tehlikeden kurtuldum. Ben bunu hayatın hiç bir ehemmiyeti olmadığına ve bilakis ölümün bizi dünyanın sıkıntılarından kurtulup âhiretin rahat ve huzuruna sevk etmesi itibâriyle arzû edilir bir şey olduğuna dâir Buda rahiplerinin verdiği derslere medyûnum. Kim bu derslere riâyet eder ve göğsünde hayatın hiç ehemmiyeti olmadığı itikadını taşırsa o her tehlikeden muzafferâne kurtulur."

Bir Japon samurayı için en büyük şeref muharebe meydanında kahramanca terk-i hayat etmek idi; yatakta vefât etmek samuraylarca bed-bahtlık add olunurdu. Daimyo ve samuraylardaki bu meziyetler tabi olarak taht-ı hükümlerindeki ahâliye dahi intikal eder ve her Japon çocuğu küçük yaşından itibâren merdlik, kahramanlık, fedâkârlık hisleriyle büyüyerek hayata hiç ehemmiyet vermezdi. İşte bu sûretle tek mil Japon milleti, Rus-Japon ve Çin-Japon Harblerinden evvel Avrupalıların zann ettikleri gibi, harb u darbe yaramaz, oyuncak gibi adamlardan mürekkebe olmayıp belki asırlardan beri efkâr-ı harb-cüyâne içinde büyüyüp yetişmiş idi.

Daimyolar ile samurayları vaktiyle bizde mevcut olan zeâmet ve timar ashâbına teşbih edebiliriz; şu kadar ki bizde bilhassa saray erkânının te'siriyle zeâmet ve timarlar tedricen eski kuvvetini gâib ettiği ve nihayet büsbütün ortadan kalktığı hâlde Japonya'da daimyolar ile samuraylar mütemâdiyen yekdiğeriyle cenk ve cidalda bulunmak sayesinde mezayât-ı harbiyyede gittikçe temeyyüz etmiş ve bu günkü muazzam Japonya'nın esasını teşkil eylemiştir.

Şogun devrinin hitâmıyla şimdiki imparator "Muçuhito"* hazretlerinin bilfiil hükümdar sıfatıyla Kyoto'dan Tokyo'ya nakl-i mekân ettiği tarihten itibaren Japonya'da derebeğlik devri zâil olmuş ve "daimyo" ile "samuray" sınıfları resmen ortadan kalkmışsa da buşidonun ahkâmına evvelkinden daha şiddetli sûrette riâyet edilmeğe ve ahâlinin evvelce kendi derebeğleri ve reisleri için ibrâz ettikleri itâat ve fedakârlık tamamıyla memleketin artık müstakil ve yegâne reisi olan imparatora karşı gösterilmeye başlamıştır. Avrupa ve Amerika'nın terakkiyât-ı maddiyyesini Japonya'ya ithal eden bu yeni devirle beraber hidmet-i askeriyye dahi ta'mîm olunarak buşido kavânîninin millete bahş ettiği mezâyâ-yı fevkâlâdeden hârice karşı istifade ciheti temin edilmiş ve eskiden yalnız mahdûd bir derebeğlik dâiresi içine munhasır kalan toprak ve ocak muhabbeti yerine tek mil Japon mülküne şâmil umûmi bir vatan muhabbeti kâim olmuştur.

Japonlardaki vatan muhabbeti üzerine ufak bir misâl daha zikr etmek isterim:

Rus-Japon Harbi'nden on sene kadar evvel Tokyo'da genç bir adam kendi familyasına aid makbere üstünde intihar eder. Bu gibi ahvâlde hemen dâimâ olageldiği gibi gencin üzerinde sebep-i intihârını mu'lin bir kâğıd bulunur. Bu genç adam evvelce büyük Japon adalarının en şimâlinde bulunan Yezo Adası'ndaki** ki kıtaât-ı askeriyyede zâbit imiş, Rusların Yezo Adası'na yakın olan sevâhile mütemâdiyen ve muntazaman takarrüb etmesi kendi vatanı için bir tehlike teşkil edeceğini görmüş ve bu hususta yazdığı âsâr ile kaç defalar nazar-ı dikkatî celb etmeğe uğraşmışsada bir şey yapmağa muvaffak olamamış. Onun üzerine hayatını fedâ etmeğe karar vermiş. Sağlığında sözüne kimse ehemmiyyet vermediği hâlde belki öldükten sonra ehemmiyyet verirler fikriyle şimdi o âsârının umûm gazetelerle neşrini istihâm ediyor. Kalbi hükümdar, millet ve vatan muhabbetiyle dolu olduğu hâlde düşmana karşı harbe giden bir Japonyalı kendi familyasıyla, memleketiyle ebediyyen veda eder, kendisini bu dünyaya rabt eden münasebetin hepsini unuttur, meydan-ı harbde ölmek ve bir daha dönmek üzere yola çıktığı için artık her şeyiyle alâkasını keser ve tamamıyla serbest kalır. 1904 Teşrin-i Evvel bidayetinde Ozaka'dan Vakazu Maru nâmındaki nakliye sefînesiyle Dalni'ye giderken bir akşam vapurdaki Japon piyade taburunun zâbitânıyla beraber yemek yiyor idik. Tarafeynden söylenilen bir kaç nutuk müstesna olmak üzere yemek esnasında

* Mutsuhito (1852-1912): Meiji olarak da bilinir. Japon imparatoru. Yamato Hanedanı'na mensuptur. 1868 yılında şogunluğun ortadan kaldırılmasıyla birlikte 7 yüzyıldan sonra yönetimde tekrardan söz sahibi olan ilk imparatorudur. Rus-Harbi esnâsında sembolik ve diplomatik rolü olmuştur. 59 yaşında kanserden ölmüştür. Meiji Dönemi Japonya'nın modernleştiği dönem olarak bilinir (Ç.N.).

** Bu günkü adıyla Hokkaido. Japonya'nın ikinci büyük adasıdır ve Japonya'nın ana adası olan Honşu'nun kuzeyinde bulunmaktadır (Ç. N.).

fevkalade bir sukûnet muhafaza edildi; sonradan pirinçten yapılan sake ismindeki sıcak Japon içkisinden içilmeğe başlandı. Birden bire mevcut Japon zâbitânı arasında en kıdemli olan İstihkam Miralayı Kojima (?) oturduğu yerden garip bir ahenkle bir Japon harb şarkısı söylemeye başladı. Şarkı söylenirken Japon zâbitânının gösterdikleri âsâr-ı teheyücden bu şarkının güftesindeki sözlerin kendilerine pek ziyâde te'sir eylediğini anladım. Güftenin meali şu idi: "Bin keder. Bin ye'is. Fakat her şeye rağmen ileri. Başka hiç bir şey düşünmek lâzım değil. Kim bilir belki bu gece terk-i hayat ederim. Belki bu gece simsiyah bir ebediyete kavuşurum. Memleket ve familya beni asla ağlatmazlar. Naaşımı meydan-ı muharebede teşhir etmek, bu, Cenâb-ı Hakkın arzusudur."

İşte bu hissiyâtla düşmana karşı yürüdükleri içindir ki Japonlar muharebe esnasında karşısındaki düşmanı mağlûb ve makhûr etmekten başka hiç bir şey düşünmezler ve en tehlikeli anlarda bile asla telâş ve irti'âş göstermezlerdi; gerek topla ve gerek tüfenkle endaht ederken göz ve elleri gayet sâkin kalarak düşmanın ateşi ne kadar şiddetli olursa olsun asla metânetlerini gâib etmezlerdi.

Rus-Japon Harbi'nin bidayetinde Amiral Togo kendi kumandası altındaki Japon Donanması'yla Sasebu Limanı'nından* harbe çıkarken familyasına yazdığı mektupta bu andan itibâren artık kendisinden haber beklememelerini ve kendisinde vazife esnasında meşgul edilmemek için familyası tarafından hiç bir haber almak istemediğini yazmıştır. General Nogi Por Artur Muhasarası'yla mükellef olan Üçüncü Japon Ordusu'nun emir kumandasını der-uhde etmek üzere Tokyo'dan hareket eylediği sırada istasyona kadar kendisini teşyi' eden ehıbbâsına "Nasıl? Şimdi on beş yaş daha genç görünmüyor muyum?" demiştir ki bununla harbe gitmekden mütehassıl sürûr ile kendini daha gençleşmiş hiss ettiğini bildirmek istemiştir. Hâlbuki daha Japon toprağını terk etmezden evvel General Nogi'ye büyük oğlunun Nanzan Muharebesi'nde kalbinden urulup terk-i hayat ettiği haberi erişmiştir. Bunun üzerinde Nogi familyasına yazdığı bir mektupta "Merhum oğlumun külleri Tokyo'ya getirildiği vakt hemen defn olunmasın. Pek yakında ben ve küçük oğlumda bu uğurda terk-i hayat edeceğimizden o zaman üçümüzü birden defn edersiniz" demiştir.** Filhakika müşârün-ileyhin ikinci ve son oğlu da Por Artur'da 203 Tepesi*** aleyhine vukû' bulan meşhur hücumlar esnasında alnından urularak vefât

* Nagazaki yakınlarında bir liman şehri. Rus-Japon Savaşı esnasındaki önemli donanma merkezlerinden biridir (Ç. N.).

** Atatürk bu cümleyi *Zâbit ve Kumandan ile Hasbiha*'de alıntılanmıştır. (Mustafa Kemal (Atatürk), *Zâbit ve Kumandan ile Hasbiha*, Minber Matbaası, İstanbul, 1334, s. 16. (Ç. N.).

*** 203 Rakımlı Tepe: Port Arthur çevresinde ki en yüksek noktalardan biridir. Port Arthur duvarlarla çevrili olduğundan dolayı gözcüler topçu için hedef seçemiyorlar ve bu yüzden yapılan bombardımanlar

etmiştir. Ertesi gün Üçüncü Japon Ordusu nezdindeki ecnebi ateşemiliterlerinin en kıdemlisi bulunmak sıfatıyla General Nogi'ye ecnebi zâbitânı nâmına bir tezkire ile beyân-ı ta'ziyet ettiğim zaman müşarünileyh cevaben "Böyle, düşman karşısında vatan uğruna terk-i hayat etmenin büyük bir bahtiyarlık olduğunu" yazdığı gibi bir müddet sonra bizzat ordu karârgâh-ı umûmiyyesine giderek te'essür'atımı şifâhen kendisine bildirdiğim zaman dahi nîm-tebessümle "Evlatlarımın her ikisine de bizzat muharebe meydanında vatan için fedâ-i cân etmek nasib olması hem onlar, hem de benim için büyük bir şereftir" mukabelesinde bulunmuş ve gerek Por Artur Muhasarası, gerekse Mukden Meydan Muharebesi esnasında kat'iiyen itidal ve metânetine hâlel getirmeksizin kumandanlık vazife-i mühimmesini bütün fa'aliyet-i dimâgiyyesiyle ifâya muvaffak olmuştur. General Nogi'nin bu hareketi büyük kalbliliktir; vatanın selâmeti için ihtiyar edilmiş bir "fedakârlık"dır. Büyük işler görmek için büyük kalbli olmak lâzımdır, zekâ, ma'lûmât ve tecrübe yalnız başına fa'ide vermez: Sehâmet-i kalbiyye esâsen şehîmül-kalb olarak yaradılmağa mütevâkıfır. Fakat küçüklükten beri alınan terbiye-i hayatında bir dereceye kadar hüsn-ü tesiri olabilir. Japonlar harbin bir çok safahâtında ne kadar büyük kalbe mâlik olduklarını göstermişlerdir. 1904 senesi Ağustosunda Dokuzuncu Japon Fırkası Por Artur'daki Banlyozan Ta'biyelerine* vâkı' olan meşhûr hücum-u cebrilerde, verilen telefât-ı harikulâdeye rağmen, yine muvaffak olamayınca fırka kumandanı General Baron Oşima** tek mil fırka karâr-gâhiyla en önde düşman tahkimâtı üzerine atılmağa, yani bu muvaffakiyetsizlikten mütevellid te'essürünü şanlı bir ölümle ta'dil etmeğe karar vermiş, hatta Japonya'daki familyasına gönderilmek üzere vasiyetnâmesini yazmış, eşyasını hazırlamıştı, fakat fırka kumandanının bu tecrübe-i hamâsetine meydan kalmadan Japonlar inanılmayacak bir şecâ'at ve fedakâriyle nihayet Banlyozan Ta'biyelerini ele geçirmişlerdir. Harbin bidayetinde Japonya'dan 250 şer mevcudla Por Artur'a hareket eden piyade bölüklerinden Mukden Meydan Muharebesi'ni müte'âkib ancak birer ikişer neferin hayatda kalması, Dokuzuncu Fırka'da ilk Japonya'dan Mançuri'ye nakl olduğu zaman mevcut olan piyade mülâzımlarından harbin mütârekeden bir az evvelki devrinde - oda bir obüs mermisiyle bir kulağı kâmilan sâmi'adan mahrum kalmış olan fırka yâveri olmak üzere - tek bir zâbitin ve tek mil istihkam taburundan tek bir zâbit ile iki yüz neferlik

da etkili olamıyordu. Bu tepeden Port Arthur'daki hedefler rahatça seçilebildiğinden dolayı hayati bir öneme sahipti ve verilecek olan ağır kayıplara rağmen ele geçirilmesine karar verilmişti. Tepenin ele geçirilmesiyle Port Arthur Japon topçusuna karşı tamamen savunmasız kalmış ve kısa süre sonra teslim olmuştur (Ç. N.).

* Banru San Higaşi (Jp.) Doğu Panlung (Ruslar "Redut 1" demektir) ve Banru San Nişi (Jp.) Batı Panlung (Ruslar "Redut 2" demektir) Tabyaları (Ç. N.).

** Oşima Yoşimasa (1850-1926): Japon generali. Rus-Japon Savaşı esnâsında 2. Ordu'nun 3. Tümeni'nde komuta etmiştir. Savaşın sonra Çin'den kiralanan Kwantung Bölgesi'nin valiliğine atanmıştır. Satsuma İsyanı ve Çin-Japon Savaşı'nda görev almıştır (Ç. N.).

bir istihkam bölüğünden yalnız altı neferin ber-hayat kalmış olması Japon milletinin nasıl harb ettiklerine dâir bize bir fikir verebilir.

203 Tepesi ve civarlarının günlerce edilen fevkalade kanlı ve telefâtlı muharebelere rağmen henüz zabt edilememesi Japonya'da fenâ bir tesir icra etmeğe başlamıştı. Bunu izzet-i nefesine yediremeyen General Nogi tıpkı General Oşima gibi tek mil ordu karârgâhıyla birlikte bizzat en ileride 203 Tepesi üzerine hücum-ı icra etmek ve bu sûretle düşman mermiyâtı altında telef-i nefis eylemek istemiştir. Fakat bu haberin yıldırım sür'atıyla tek mil ordu dâhilinde yayılması ve o sırada Mançuri Ordusu Erkân-ı Harbiyye Re'isi General Baron Kodama'nın* Por Artur'a vâsıl olarak askerî kuvve-i ma'neviyyesini bir kat daha arttırması sayesinde Japonlar harikulâde bir azm u fa'âliyyet ibrâzıyla nihayet 203 Tepesi ve civarını işgale ihrâz-ı muvaffakiyyet eylemiştir.

Yine Por Artur Muhasarası'nda Hingaşi Keykanzan Kitahoday Ta'biyesi'nin asıl siper-i fevkanisi işgal edildiği halde ta'biyenin boğaz cihetindeki tahkimâtın zabtına düşmanın makineli tüfenklerinden dolayı bir türlü muvaffakiyyet elvermediğinden, gece yarısına doğru fırka kumandanı General Samecima** bir iki ihtiyât taburunun başına geçerek bizzat ta'biyeye getirmiş, bundan tezyid-i şevk eden asker telefât-ı harikulâdeye bakmayarak düşmanın makineli tüfenklerinin endahet eylediği mazgalları kapamağa ve nihayet tek mil ta'biyeyi elde etmeğe muvaffak olmuşlardır. Ertesi sabah hala düşmanın şiddetli top ve tüfenk atışına ma'ruz olan ta'biyenin içini gezdiğimiz vakit mermiyâtın hâsıl ettiği tahribât-ı müdhîşe hasebiyle ve telef olanlarla ağır mecrûhların kesret-i fevkalâdesi cihetiyle ta'biyenin şekli hakkında bile doğru bir fikir almak kâbil olamamıştı. Bâlâdaki misâller diğer taraftan harbde te'min-i muvaffakiyyet hususunda kuvve-i ma'nevîyyenin ne kadar çok ehemmiyeti olduğunu isbat eder. Dünyanın en büyük cihangirlerinden biri olan Timurlenk ve ona imtisâlen Osmanlılığın kıymetli bir dahisi add olunan Yavuz Sultan Selim harbde muzaffer olmak için on şey lâzımdır: "biri para, dokuzu ma'neviyâttır" demişlerdir ki bu ma'neviyât ber-vech âtîdir: şahâmet, şecâat, istihkâr-ı mevât, hiss-i vatan perveri, itimad-ı nefis, sebât, mekânîyet, ulûv-i himmet, azm-i kat'i.

Por Artur mevkî-i müstahkemesi Japonlar tarafından zabt u işgâl olunduktan sonra bir gün Rus istihkam larını ziyâretten avdet ediyorduk. "Suiyaşya" (?)

* Kodama Gentarô (1852-1906): Japon generali ve devlet adamı. Rus-Japon Harbi'nde Mançurya Orduları Kurmay Başkanı olarak görev yapmıştır (savaşın sonradan genelkurmay başkanlığına yükseltmiş ve ölene kadar bu makamda kalmıştır). Boşın Savaşı, Satsuma İsyanı ve Çin-Japon Savaşı'nda görev almıştır. Genro üyesidir (Ç. N.).

** Samejima Şigeo (1849-1928): Japon generali. Satsuma İsyanı ve Çin-Japon Savaşı'nda görev almıştır (Ç. N.).

köyünden geçerken yanımızdaki bir Japon kaim-makamı sağdaki Şuşuzan ve Niryozan Ta'biyelerini göstererek: "Bunları nasıl zabt ettik bilir misiniz? Ruslar iri adamlardır; fakat kalbleri küçüktür. Biz ufacak adamlarız; fakat kalblerimiz büyüktür. İşte bu sayede zabt edebildik" demiştir.

Şehâmat-ı kalbiyye "fedakârlık hissi" tevlîd eder. Japonların fedakârlıklarına dâir bir iki misâl daha zikr etmek isterim.

On üç sene evvel vukû' bulan İspanya-Amerika Harbi'nde Amerikalılar Küba'daki Santiago Limanı'nın medhâlinde bir sefîne batırarak medhâli kapatmak istedikleri zaman, "Hobson"* isminde bir Amerikan mülâzımı İspanya topraklarının ateşi altında yapılması lâzım gelen bu tehlikeli ve cüretli teşebbüsü gönüllü olarak ifâ etmiş ve bunun üzerine teşebbüsünde muvaffak olamamakla beraber- milletinin büyük bir kahramanı makâmında tanınmış, hatta şu fedâkarlığa mükâfeten Amerikalılık'ın garâib âdâtından olmak üzere - memleketin tekmil kızlarına kendisini birer defa öptürmesi kararlaştırılmıştı. Rus-Japon Harbi'nde ise, Por Artur Limanı'nın medhâlinde bu vechle sefîneler batırmak için 77 gönüllüye ihtiyac olduğu ilân olunur olunmaz, Amiral Togo'nun donanmasındaki zâbitân ve efraddan 2000 kişi birden bu işe me'mûr edilmelerini rica etmişlerdir. Bu işi görmeğe âdi cesâret kâfi gelemezdi. Meydan-ı Muharebede kumandaya tâbi' olarak bir cem'iyet-i kesîre ile düşman üzerine gidilmesi, zâten başka türlü yapmak imkânı olmadığından, o kadar büyük bir kahramanlık sayılmaz. Halbuki o mühlik işte her biri 2000-3000 tonlatoluk sefînelerde on beşer kişi bulunarak bunların bir kısmı makineleri kullanacak, diğer kısmı güverte üzerinde kalacaktı. Bunlar fevkalade bir soğukkanlılık göstermeğe ve büyük bir sukûnet ve maharetle iş görmeğe mecbur idiler. Çünkü düşmanın sahil bataryaları ile düşman sefâin-i harbiyyesini şiddetli ve mütekarib ateşleri altında kendi gemileriyle muayyen bir noktaya doğru gitmek ve sonra sür'atle gemiyi batırmak vazifesiyle mükellef idiler; gemi batmağa başlar başlamaz gemiden indirecekleri küçük sandallara binip Japon donanmasına iltihâk etmeğe çalışacaklardı. Böyle bir işten sağ olarak dönmek ise hemen gayr-ı kabil gibi idi. Öyle iken Japonların, hubb-ı nefsi kâmilten unutturan ve binâen aleyh kuvve-i akliyyenin tamamıyla yerinde kalmasını intâc eden, harikulâde soğukkanlılıkları sayesinde bir çoğu bu pek cüretli teşebbüsten sağ sâlim avdete muvaffak olmuşlardır.

* Hobson, Richmond Pearson (1870-1937): 1898 tarihli İspanya - Amerika Savaşı kahramanı (Ç. N.).

Bu münasebetle o zaman Azama Zırhlısı'nın* kumandanı bulunan Yaşıro** kendi maiyetindeki efrad-ı bahriyyeden ayrılan gönüllüleri etrafına toplayarak her birine vedâ-i ebedi alâmeti olmak üzere bir kab derûnunda ayrı ayrı su içirttikten sonra kendilerine hitâben şu sözleri söylemiştir: "Ben şimdi sizi Por Artur Limanı'nı kapamak üzere gönderirken ve sizi bir daha göreceğimi binde bir ümit etmezken asıl kendi çocuklarımı gönderiyorum sanıyorum. Çünkü benim yüz çocuğum dahi olsaydı bu fedakârâne iş için hepsini birden gönderirdim, tek bir çocuğum olsaydı onu da gönderirdim. Bu teşebbüsler esnasında sağ elinizi gâib ederseniz sol elinizle çalışırsınız. Her iki elinizi gâib ederseniz ayaklarınızla, onları da gâib ederseniz başınızla çalışırsınız. Her halde mâ-fevklerinizin size verdikleri vazifeyi mutlaka ifâya gayret ediniz. Ben sizi ölüme gönderiyorum. Sizin fedâi câna hazır olduğunuzu biliyorum. Fakat siz hayatınızı cesâret-i harikulâde ibrâziyla bir nâm kazanacağım diye maksatsız yere tehlikeye atmayınız. Benim sizden beklediğim şey hayatınızı nazar-ı ehemmiyyete almayarak vazifenizi ifâ eylemenizdir. Eğer içinizden muvaffakiyetle avdet eden olursa tekrar meserretle görüşürüz. Şimdi artık hayatınızı Cenâb-ı Hakka tevdi ediniz ve kemâl-i sukûnetle müşkül vazifenizin ifâsına koşunuz."

Por Artur Limanı'nı medhâlde gemiler batırmak sûretiyle ikinci defa olarak sedd etmek istenildiği zaman - birinci defa icra edilen teşebbüsten sağ salim avdete muvaffak olmuş olan - Kapudan Hirozo bu defa terk-i hayat eylemişti. "Hirozo"*** milletin en büyük, en fedakâr kahramanları sırasına geçirildi. Filhakika bu adam cesâret-i fitriyye, şehâmet-i kalbiyye, hiss-i fedakâri, menfaat-i zâtiyyeden tecerrüd gibi insaniyete şeref veren mezâyâ-i ulviyyenin cümlesini câmi' idi.

Osmanlı tarih-i bahriyyesinde dahi vaktiyle böyle harikulâde kahramanlık âsârı görülmüştür: Sultân Bâyezid-i Sâni devrinde "Burak Reis" in râkib olduğu bir sefîneye Venediklilerin Amiral Loradano ve Amiral Armanyô kumandalarındaki iki sefînesi yanaşmıştı. Burak Reis vâkı' olan muharebede mağlub olacağını hiss eder etmez her üç gemiye birden ateş vererek düşmanlarıyla beraber büyük bir şân ve şeref içinde terk-i hayat eylemiştir.

* Asama Zırhlı Kruvazörü: 1899'da denize indirilmiş, 1947 yılında hurdaya gönderilmiştir. 4 adet 8 inçlik topu bulunmaktadır ve 9.850 ton ağırlığındadır. Tsuşima Muharebesi'nde yaralanarak dümeni zarar görmüştür (Ç. N.).

** Yaşıro Rokurô (1860-1930): Japon amirali. Savaşta albay olarak görev yapmıştır ve 1907 yılında amiralliğe yükseltmiştir. Rus-Japon Savaşı'nın haricinde I. Dünya Savaşı ve Çin-Japon Savaşı'nda da bulunmuştur ve donanma bakanlığı yapmıştır (Ç. N.).

*** Hirose Takeo (1868-1904): 26 Mart günü, şehit olmuştur. Rus-Japon Savaşı'nda ki kahramanlık sembollerinden biri haline gelmiştir (Ç. N.).

Buna benzer bir misâlde Kandiye'nin muhasarası zamanında vukû' bulmuştur: Osmanlı dilâverlerinden bir genç, düşman donanmasına bir gece yüze yüze giderek cebhane gemisine çıkmış ve barut mahzenine bizzat ateş vererek kendisiyle beraber â'dânın bir çok sefâinini yakmış, batırmıştır.

Japon milletine has olan fedakârlık hissinin en parlak bir numûnesi Japon devr-i cedîdinin ilk açıldığı zaman görülmüştür. O zaman şimdiki imparator "hükümdâr-ı ruhânî" sıfatıyla Kyoto Sarayı'nda kapalı bulunmakta iken Tokyo'da "hükümdâr-ı cismânî" sıfatıyla fi'len icra-i hükûmet eden Şogun Tokugawa* kendi arzusuyla makâm-ı hükûmeti imparatora terk etmiş, tekml daimyolarda kendiliklerinden her türlü hukûk ve imtiyâzattân ferâgat eylemişlerdir ki bu sayede bu günkü mütehhid ve azametli Japonya İmparatorluğu'na itâat kurulmuştur. Müşârun-ileyh Tokugawa hâlâ ber-hayat olub yegâne mülkü olan ufak bir çiftlikte pek sade bir ömür geçirmektedir.

Japon milletinin mezâyâ-yı fevkalâdesinden biri de "vazife hissi"dir. Vazife her şeyden mukaddes add olunur. Hükümdara, vatana, millete muhabbet ve irtibât ile "büyük kalblilik ve fedakârlık" meziyetlerini en ziyâde "vazife hissi"dir ki Japon ordusunda numûne-i misâl ve şâyân-ı imtisâl bir "uhuvvet-i askeriyye" vücûda getirmiştir. Bir orduda ciddi, hakiki bir uhuvvet-i askeriyye mevcut olmazsa o ordu maddî olarak ne kadar kuvvet ve intizam, ne kadar şevket ve ihtişam bulursa bulsun ciddi bir kıymet-i harbiyyeye mâlik sayılmaz. Çünkü bir ordu bir çok a'zâ ve aksâmdan mürekkeb cesîm bir makineye benzer. Makinenin noksansız işlemesi bu parçalardan her birinin zinde ve yerinde olmasına mütevakkıftır. Ordunun teâlisi orduyu teşkil eden hey'et-i zâbitânın menfaat-i şahsiyyeyi, ihtiras ve rekâbeti unutarak bir fikr-i mukaddes uğrunda müştereken icrai fa'âliyet etmesine vâbestedir. Bu fa'âliyet-i müştereke ancak metin ve mekîn bir "uhuvvet-i askeriyye" ile kabildir. Rus-Japon Harbi'nde kumandanlar ve zâbitân arasında muhâsede, ihtiras, rekâbet şöyle dursun, en ehemmiyetsiz bir bürûdet ve iğbirâr-ı şahsî bile mevcut değildi. İki kumandandan meselâ biri, zeka ve iktidarca diğlerinden aşağı hâlde, büyük bir muvaffakiyet kazandığına mukâbil diğeri, daha zeki ve muktedir olduğuna rağmen, böyle bir muvaffakiyete mazhar olmamış bulursa bu sonraki kumandan evvelkini aslâ kıskanmaz, bilakis onun kadar memnun ve müftehir olurdu. Maksud istihsal, düşman perişan ve istîsâl edilmesinde hangi kumandan ma'arifetiye olursa olsun

* Tokugawa Yoşinobu (1837-1913): Japonya'nın son şogunu. Kendi rızasıyla şogunluktan feragat etmiş ve şogunluğu tasfiye etmiş olsa da asıl sebep şogunluğu ortadan kaldırmaya kararlı olan, imparator taraftarı Satsuma, Çoşu ve Tosa klanlarıyla başa çıkamayacağını düşünmesinden kaynaklanmaktadır. Bulunduğu pozisyon tasfiye edilmiş ve meşruiyetini kaybetmiş olsa da suçlu konumuna düşmemiş ve 1902 yılında kendisine prenslik ünvanı verilmiştir (Ç. N.).

bunun ehemmiyeti yoktu. Çünkü Japon kumandan ve zâbitânı dâ'îye-i teferrüd nedir bilmezler, ferdî bir şan ve şeref arkasından koşmazlardı. Şahıslarını, nefislerini unutarak müşterek bir vücûd etmişler gibi yalnız vatanın selâmetini, ordunun muvaffakiyetini düşünür, bunu te'mine çalışırlardı. Por Artur'da 203 Tepesi ve civarlarının zabtı hayli müddet te'ehhür edince Liaoyang* şimâlinde kâ'in Yantai'deki** umûm Japon Ordusu Karârgâh-ı Umûmisi'nden, Erkân-ı Harbiyye Reis'i Ceneral Baron Kodama ittihâz-ı tertibât hususunda icâb ederse Ceneral Nogi'ye muâvenet etmek üzere Por Artur'a gönderilmişti. Filhakika 203 Tepesi'nin işgaline, tesadüfen Kodama'nın muvassalâtını müte'âkib, muvaffakiyet hâsl oldu. Bu münasebetle Ceneral Nogi'nin bir dereceye kadar izzet-i nefsi kırılmak lâzım gelirken müşârün-ileyh böyle bir küçüklüğü hatırdan bile geçirmede. Bilakis eski mekteb ve silah arkadaşı olan Kodama'yı bizzat kendi odasında misafir etti, bu ziyareti kemâl-i memnuniyet ve iftiharla kabul eyledi. Bu sırada iki defa Ordu Karârgâh-ı Umûmisi'ne müşârüneyhümâyı ziyarete gittiğim zaman her iki zâtı karşı karşıya oturmuş, gayet dostâne çay içmekle meşgul gördüm. Bu hâl bilumum ordular kumandanları için ibret alınacak, hırz-ı can edilecek fevkalade zengin ve parlak bir numûne-i ahlâktır. Numûne-i imtisâl olmağa şâyân böyle büyüklükler Japon ordusunda sayıp anlatmayla tükenmez.

Japon ordusu dâhilindeki "uhuvet-i askeriyye" aynıyla Japon donanması dâhilinde ve ordu ile donanma arasında dahi meşhûd idi. Por Artur Muhasarası esnasında Amiral Togo bir iki defa donanmadan karaya çıkarak eski çocukluk refiki olan Ceneral Nogi'yi ziyaret etmiş ve mevki-i müstahkeme karşı müştereken yapılması lâzım gelen tedbir hakkında dostâne, samimâne müdâvele-i efkâr eylemiştir.

Por Artur'un zabtını müte'âkib Üçüncü Japon Ordusu Mukden Harekât-ı Harbiyyesi'ne iştirak etmek üzere şimale yürüdüğü sırada biz bir kaç ecnebi zâbiti Liyaoyang'dan Yanta'ya giderek Umûm Mançuri Ordusu Başkumandanı Mareşal Oyama ile Erkân-ı Harbiyye Reis'i Ceneral Kodama'yı ziyaret etmiştik. Mükâleme sırasında Mareşal Oyama kendine mahsûs nezâket hâliyle ve mütebessim bir çehre ile Kodama'yı göstererek bize hitâben "bizim Erkân-ı Harbiyye Reis'i günde oniki saat uyur" der demez Ceneral Kodama aynı neş'e ile "bizim Başkumandan da günde yirmidört saat uyur" demiştir ki resmiyet haricindeki bu lâubâlilik

* Mançurya'da bir Çin şehri. Savaşın en büyük muharebelerinden biri burada yaşanmıştır (Ç. N.).

** Doğu Mançurya'da bir liman şehri (Ç. N.).

başkumandan ile erkân-ı harbiyye reisi arasında nasıl bir samimiyyet mevcut olduğunu vehleten gösterir.

İnsan bir bunlara bakar, bir de bizim geçen Rus-Osmanlı Seferi'nde ve daha evvelki esfârımızın bir çoğunda kumandanlar ve serdarlar arasında - tâ Murâd Hüdâvendigâr devrinde Lâlâ Şahin Paşa'nın Hacı İl Beyi kıskanarak zehirletmesinden bidâ' ile hüküm sürmüş olan müdhiş rekabetleri ve bu yüzden devletin uğradığı gayr-ı kabil-i telâfı bunca felâketleri düşünürse içinden kan ağlaması kabil olamaz.

Biz Rus-Japon Seferi'nden en ziyâde bu nokta-i nazardan istifade etmeli, ibret almalıyız.

Japonlarda uhuvvet-i askeriyyeye dâir ufak bir misâl daha: senelerden biri Japonya Harbiye Nezâreti'nin başında bulunup Japon ordusunu bugünkü mükemmel tensikât ve techizâtla nâil eden Ceneral Terauçi* - ki elyevm aynı zamanda da Kore Vali-i Umûmisi'dir - kendisinden daha kıdemlileri bulunduğu beyânıyla feld mareşallik rütbesini kabul etmemiştir. Fakat buna mukâbil Japonya'da hiç bir zaman muktedir bir zâtın hakkı ızâa edilmez, herkes meziyet ve iktidarı derecesinde yükselir, mükâfât görür. Çünkü büyük bir makine demek olan hükûmet ve ordu ancak bu sayede tek mil kuvvetiyle işleyebilir ve vatan ancak bu kuvvetden tamamıyla istifade etmekle hakiki bir teâliye mazhar olur.

Japon ordusunda ma'nen ve maddeten mevcut olan bu metîn ve rasîn uhuvvet-i askeriyye sayesinde ki kumandanlar, zâbitler, kıtaât-ı askeriyye harb esnasında her yerde, hatta en müşkül ahvâlde bile, bütün kuvvetleriyle yek-diğerinin muâvenetine şitâb etmekten geri durmamışlardır. 1905 Şubatı evâhiline doğru başlamış olan Mukden Harekât-ı Harbiyyesi'ne mahsûs emirlere bir mukaddime olmak üzere daha Şubat'ın beşinci günü Ceneral Baron Nogi Üçüncü Ordu'da bir talimât neşr eylemişti. Mezkûr talimâtın en mühim kısımlarını burada mücmelen zikr edeceğim: "harekâtın müştereken icra edilmiş olduğunu ileri sürerek bir vak'anın mes'uliyetini mücâvir kola isnad eylemek tek mil kıtaât-ı askeriyye için büyük bir hatadır. Bizzat kendisi imdâd ve mu'âvenete intizar eylemeksizin dostlarına bin müşkülâta rağmen muâvenet etmek lâzımdır.

* Terauçi Masatake (1852-1919): Japon mareşali ve devlet adamı. Rus-Japon Savaşı esnâsında savaş bakanlığı yapmıştır ve parlamentoda orduyu temsil etmiştir. Boşın Savaşı'nda ve Satsuma İsyanı'nda görev yapmıştır. Satsuma İsyanı esnâsında ağır yaralanarak sağ elini kaybettiği için bir daha kıt'a görevi verilmemiştir. Savaş bakanlığının yanısıra dış işleri bakanı, ekonomi bakanı, başbakanlık ve Kore Genel Valisi Mevkilerinde bulunmuştur (Ç. N.).

Sahra muharebesinde kat'i olarak muzafferiyeti istihsal için yegâne çare cesurâne muharebe etmektir. Ordumuzun bir kısmı perişân edilse bile sebât ve cesâret sayesinde yine muzafferiyet-i umûmiyye kazanılmış olur.

Aynı mevki'de uzun müddet kalınırsa beyhûde yere bir çok zâiyata ve ileri yürürken müşkilâta uğranır. O cihetle yürüyüşlerde çok gecikmemek, her türlü tehlikelere rağmen şeci'âne ilerlemek lâzımdır. İmparatorumuzun ordusu meydan-ı muharebede kendisine fâik adeddeki düşmana karşı daima azm u metâneti sayesinde ihrâz-ı galebe etmiştir. Bu defa dahi bizim ordumuza fâik kuvvette bir düşmana tesâdüf etmemiz muhtemeldir. Bu düşmanı muzmahill etmek için kuvve-i ma'nevîyye metin ve nâkabil-i zevâl olmalıdır".

Görülüyor ki General Nogi bu talimâtta başlıca mu'âvenet-i müşterekeye, cesârete ve kuvve-i ma'nevîyyeye ehemmiyet vermektedir. Filhakika kuva-yı ma'nevîyye tek mil muzafferiyâtın üssü'l esâsıdır. Meşhur Alman şairi Fihte'nin* "muzaffariyyetler orduların kesretiyle, silâhların dehşetiyle değil; muzafferiyetler kalb ve ruhun kuvvetiyle kazanılır." sözü pek büyük bir ders-i hakikattir. Miralay Receb Vahiyî Bey Efendi biraderimiz tarafından tanzim edilmiş olan âtideki kıt'acıkda aynı meali işrâb eder:

"Sanma te'min-i zafer eyleyen esbâb-ı vega adedin kesreti, ya eslihanın dehşetidir. Harbi tetvic edecek varsa bir iklîl bir zafer, o da fitrî sayılan, cân ve yürek kuvvetidir."

Japonların muttasıf oldukları ahlâk-ı hâmideden biri de fesad ve tezvirâtdan kat'iyyen ictinâb etmek, kimsenin aleyhinde ve kimsenin arkasından söz söylememektir; ondan başka bir kimsenin aleyhinde tesadüfen işitilen en ehemmiyetsiz bir kelâmı bile o kimseye gidip bildirmemektir. Fesad ve gıybetin insanlar, arkadaşlar, hatta kardeşler arasında bile ne büyük bir zıddiyyet ve münafaret peydâ edeceği ve bu sâika ile bazen ne büyük felâketlere meydan açabileceği nazar-ı mütâ'la'aya alınırsa Japonları şu meziyetlerinden dolayı tebrik etmemek elden gelmez.

Japonlar harekât-ı harbiyyede umûmiyyetle her işlerinde fevkalade mektûmiyet ve bu mektûmiyetle beraber büyük bir sür'at iltizâm ederler. Harbin bidayetindeki "Por Artur" ve "Çemulpo"*** baskınları buna en iyi birer misâldir. Bu

* Johann Gottlieb Fichte (Ç. N.).

** Çemulpo Baskını (8-9 Şubat 1904): Kore'de bir liman şehridir ve Japon Donanması'nın açılış hamlesi olarak vurduğu ilk hedeflerdendir. Limanda ki Rus gemilerinin tamamı batırılmıştır (Ç. N.).

mektûmiyet-i fevkalade sayesinde ki Mukden Harekât-ı Harbiyesi esnasında ve Rusların sağ cenâhı aleyhine büyük bir çevirme hareketi icra etmekte olan Üçüncü Japon Ordusu Ruslar tarafından harekât-ı mezkûrenin bidayetinde hâlâ diğer cenâhta zann olunuyordu. Japonların Mukden muvaffakiyyetine bunun pek büyük dahli olmuştur. Fatih Sultan Mehmed hazretlerinin "müdîr-i umûr için en büyük haslet sür'at ve mektûmiyettir" kelâmı aynen Japonlara kabil-i tatbikdir.

Japonlar ordu ve donanmalarını ufak teferruâta varıncaya kadar mükemmel bir sûrette harbe hazırlamış olmakla beraber yukarıdan beri ta'dâd ettiğim meziyât-ı ahlâkiyye ve evfsâf-ı 'aliyye ile kendilerini tezyin de ederek kalb ve ruhlarını kuvvetlendirmiş olmaları sayesinde ki açılan harb-i azîme mutlaka muzaffer olmak azm u merâmıyla girişmişler ve filhakika hiç bir tehlikeden, hiç bir müşkilâtтан yılmak bilmeyen bu azm u merâm kuvvetiyle düşmanı karada ve denizde bilâ-istisnâ dâimâ makhûr ve perişan etmeğe muvaffak olmuşlardır.

Esâsen kumandanda ve teknil orduda mutlaka gâlib gelmek fikr u merâmı mevcut olmadıkça harbde "muzaffer olmak" kâbil değildir. Gâib etmek hiss u havfiyle, noksan bir kuvve-i ma'neviyye ile muharebeye ilerleyen bir ordu daha muharebeye başlamazdan evvel yarı yarıya mağlub olmuş demektir. Geçen Osmanlı-Rus Harbi'nde Plevne'nin sukutundan sonra bizim ordumuzun ve Rus-Japon Harbi'nde denizde ilk Por Artur hezimetinden ve karada Yalu* mağlûbiyetinden sonra Rus ordusunun hâli buna en iyi misâldir. Onun için en büyükten en küçüğe kadar teknil kumandan ve zâbitler askere muharebe için lâzım olan şerâit-i maddiyyeyi öğrettikten başka "zafer arzusu"nu dahi ilkâ ve telkin etmelidirler.

Kuvva-yı ma'neviyyenin sarsılmaktan vikayesi için "ahlâk"ın metin ve sağlam olması şarttır. Metânet-i ahlâk kalbe, rûha, fikre kuvvet ve celâdet bahş eder. Milletler dâimâ ahlâk sayesinde teâli etmişler, ahlâksızlık sâikasıyla hufre-i inkirâza gitmişlerdir. Buna tamamiyle kâni' olan Japonlar milletin ahlâkını bozulmaktan vikaye etmeğe her şeyden ziyâde ehemmiyyet verirler. Japonya'nın en büyük erkân-ı askeriyyesinden olan Por Artur kahrâmanı Ceneral Baron Nogi bu gün Tokyo'da asil aile kızlarının tahsiline mahsûs olan mekteb-i âlinin müdürüdür. Maksad Ceneral Nogi gibi fazilet ve şehâmet müşahhısı bir zâtın taht-ı nezâretinde vatana 'âli fikirli vâlideler yetiştirmek, bu vâlideler sayesinde de fedakâr ve vatanperver evlâdlar meydana getirmektir. Mareşal Mareki Oyama'nın dahi böyle

* Yalu Muhârebesi (1-5 Mayıs 1904): Ruslar ve Japonlar arasında ki ilk geniş çaplı muhârebedir. Japon zaferiyle sonuçlanmıştır. Bu muharebe ile birlikte Japonların üstün olan taraf olduğu ortaya çıkmıştır (Ç. N.).

diğer bir mekteb-i âlinin müdüriyetini der-uhde etmiş olduğunu geçenlerde şehrimizdeki Japon Erkân-ı Harbiyye Kaim-makamı Sato'dan* işitmişim. Bunlar belki bize garip görünür ve Nogi gibi, Oyama gibi en büyük meşâhirin büyüklükleriyle gayr-ı mütenâsib zann olunur. Fakat bir çocuğun en esaslı terbiyesi ana kucağında aldığı düşünülürse bunun tekmil milletin istikbâli nokta-i nazarından ne kadar faideli bir tedbir olduğu vehleten anlaşılır.

Mareşal Oyama ile Ceneral Nogi'nin vakt-i hizada vazifeleri yalnız mekteb müdürlüklerine inhisâr etmez. Onlar aynı zamanda doğrudan doğruya Japonya imparatorunun taht-ı riyâsetindeki "Meclis-i Âli-i Hafi"nin âzii daimesindedirler. Japonya'da vatanın selamet ve mevcudiyetine aid en mühim mesâil-i siyâsiyye ve harbiyye bu mecliste taht-ı karara alınır. Meclisin â'zâsı geçenlerde bir Koreli tarafından katl edilen Prens İto** gibi, Mareşal Yagamata***, Amiral Togo vesaire gibi vatana büyük büyük hizmetlerde bulunmuş ve bilâ-istisnâ tekmil Japon milletinin hürmet ve itimâdını kazanmış zevâtından mürekkebdir.

Esâsen Japonya'da her vazife, her me'mûriyyet ehline tevdi' olunur. "Okuyontana vir" ma'nasına gelen "itaü'l-kavs bârehâ" hadîs-i şerifi şu ifadenin tamamen mürâdifidir. Bu hususta katiyyen intisab ve taraf-girlik gözetilmez; hatıra gönüle bakılmaz. Bir işin eri olan adamlar adâletle ve tamamıyla bî-tarafâne sûrette aranır. Büyük işlere daima büyük kalbli adamlar intihab olunur. İş başına geçirilen bir zâtın sâiki yalnız vicdanıdır. Milletinde zemm ve gıybet, fesad ve tezvirât olmadığından hiç bir me'mûr gadr u iftiraya uğramaz, haksız yere şübhe altında kalmaz. Bir kere emniyet ve itimâd-ı umûmiyyeyi kazanmış olan hamiiyetli bir adam esassız bir sû'i zann yüzünden nazardan düşürölüp de ma'nen mahv edilmez. Çünkü insanın bir makine olmayıp rûh, fikir ve hisse mâlik bulunduğuna, her işin muharriki "kalb" olduğuna kanâ'at getirmiş olan Japonlar bir kere küsmüş, kırılmış olan bir "kalb"ın artık pek güç tamir edilebileceğini bilirler. Japonlardaki ahlâk-ı hamide-i milliyyeyi nazar-ı imândan geçirirken, beşeriyetin en büyük dâhilerinden biri olan, Hazret-i

* Sato Tetsutaro (1866-1942): Japon amirali (savaş sırasında albay rütbesinde bulunmaktaydı) ve askerî teorisyeni. Çin-Japon Savaşı'nda görev yapmıştır ve bu savaş esnâsında yaralanmıştır (Ç. N.).

** Ito Hirobumi (1841-1909): Japon devlet adamı ve Japonya'nın ilk başbakanı ve toplamda dört kez başbakanlık yapmıştır. Savaşın sona Kore Genel Valisi görevine getirilmiştir ve Koreli bir aktivist tarafından öldürülmüştür. Genro üyesidir (Ç.N.).

*** Yamagata Aritomo (1838-1922): Japon mareşali ve devlet adamı. Japon ordusunun modernizasyonunun ve Japon militarizminin başını çeken önemli figürlerden biridir ve ilk genelkurmay başkanıdır. Başbakanlık ve savaş bakanlığı makamlarında da bulunmuştur. Rus-Japon Savaşı esnasında genelkurmay başkanlığı yapmıştır (20 Haziran 1904'ten itibaren). Satsuma İsyanı esnasında İmparatorluk Ordusu'nu yönetmiştir. Boşın Savaşı ve Çin-Japon Savaşı'nda görev yapmıştır. Genro'nun en etkili üyesidir (Ç. N.).

Fârûk-u A'zam'ın* zaman hilâfetini hatıra getirmemek gayr-ı kabildir; o zamanı ki sırf hakk ve adâlet sayesinde akla hayret verecek, dünyada bir misâli daha bulunmayacak muvaffakiyât-ı hârikulade iktisâb edilmişti.

Terbiye-i ma'neviyyelerine "Buşido"nun ahkâm-ı esâsiyyesine göre fevkalade dikkat edilen Japon çocuklarının terbiye-i maddiyyeleri de büyük bir himmetle ve hep vatanın muhafaza ve müdafa'ası nokta-i nazarından ikmâl olunur. Japonya'da bilumum mekâtib-i ibtidâiyyede çocuklara muntazaman cimnastik ve harekât-ı saire icra ettirilir. Çocuklar dokuz yaşında usûl-ı askeriyye üzere yürümeğe ve cimnastik harekâtı yapmağa ve onbir yaşından itibaren silahsız münferiden ve manga dâhilinde talim etmeğe başlar. Rüşdiyeye tekabül eden mekteplerde haftada lâ-ekall üç saat cimastik ve asker talimleri yaptırılır ve bu talimler silahlı ve silahsız bölük talimine kadar çıkarılır. İ'dâdiye derecesindeki sınıflarda talebeye oda cebhânesi ve adî cebhane ile nişân ve endaht talimleri dahi yaptırabilir. Mekâtib-i 'âliyyede ise terbiye-i askeriyye - tüfenk, süngü, palaska ve çanta ile mücehhez bulunduğu hâlde - tabur talimine kadar tevsî' olunur ve bazı def'a arazi üzerinde yürüyüş ve muharebe talimleri yapılır.

Bütün bu talimler oyuncak makâmında telâkki edilmeyip bilakis ehemmiyet ve ciddiyetle icra olunur ve müteakid veyahûd ihtiyât zâbitânı tarafından bir vazife-i vatanperverâne sûretinde idare edilir. Mezkûr talimler esnasında ale'l-ekser civardaki askerî kışlaların talim, cimnastik ve endaht meydanlarından istifade olunur. Bilumum mekâtib talebesi merâsim-i mühimme-i askeriyyeye davet edilir, yapılan merasimin maksad ve ehemmiyeti zâbitân ve küçük zâbitân tarafından kemâl-i dikkatle kendilerine anlatılır. Ondan başka memleketin vekayî-i mühimme-i tarihiyyeye saha olmuş mahallerine, mühim ziyâret-gâhlarına ve meşhur olan muharebe meydanlarına götürüp gezdirilir ve bu sûretle büyük adamların gördükleri büyük işler hatıra getirilerek talebenin hissiyât-ı vatan-perverânesi dâimâ uyanık bulundurulur. Bu gibi cevelânlar esnasında hükûmet memurları, şimendifer ve vapur kumpanyaları ve saire mekteblere her türlü teshilât' ibrâz ederler.

İşte bu himmetler sayesinde Japon çocukları kalbleri vatan muhabbeti ve fedakârlık hissi ile mâlî, vücûdları çevik, zinde ve sıhhatli olduğu hâlde müdhiş bir "millet-i müselleha"ya esâs teşkil ederler. Biz Osmanlılar dahi hakiki bir millet-i müselleha teşkil ettiğimiz, maddeten ve ma'nen kuvvetli bir orduya mâlik olduğumuz müddetçe satvet ve azamet in en yüksek noktasında bulunuyorduk. Sonradan uzun bir devre-i inhitât geçirmemizin en mühim esbâbından biri bütün manâsıyla

* Hailfe Ömer (Ç. N.).

"muntazam ordu" nâmına lââyık olacak bir kitle-i askeriyyeden mahrûm kalmamız olmuştur. O devre-i intihât esnasında ara sıra meşhûd olan parlak harb muvaffakiyyetlerimiz sırf askerin meziyât-ı şâhsiyeyi fevkalâdesi sayesinde iktisâb olunmuştur.

Bu gün hıdmet-i askeriyyenin İslâm, Hristiyan tekmiil vatandaşlarımıza tamîm edilmiş olması umûm Osmanlıların yeniden mehib bir "millet-i müselleha" teşkil edeceklerine 'alâmettir. Bu "millet-i müselleha" vakt-i hazarda efrad-ı milleti terbiyye ve tenvir etmek ve vakt-i seferde düşmana karşı muzaffer olmak vazifeleriyle mükellef olan kuvvetli bir "Osmanlı Ordusu"na esâs olacaktır.

Hıdmet-i askeriyye vakt-i hazarda diğer iştigâlât gibi vatana doğrudan doğruya maddî bir kâr te'min etmezse de bizzat vatan ve devletin selâmet u mevcudiyetini te'min edeki esâsen sair bilcümle iştigâlât ve hıdmetin ancak te'min-i mevcudiyetimiz sayesinde muvaffakiyet pezir olacağını unutmamak lâzım gelir. Hıdmet-i askeriyye ve binâen-âleyh "ordu" - Mareşal Moltke'nin dediği gibi - yetişmekte olan nesile "intizâm, vaktinde hareket, nezâfet, itâat ve sadâkat" mezayâtını öğretecek bir mektebdir. Yetişmekte olan nesli "Osmanlı çocukları" teşkil eder. Biz de Japonlar gibi çocuklarımızda "hiss-i vatanperverî"yi ve "fikir-i askerî"yi tâ mekâtib-i ibtidâiyyeden ibaret telkin eder ve sonra onları orduda hükümdar, vatan ve millet için her an fedâ-i cânâ hazır bir kahrâman sûretinde yetiştirirsek "Osmanlı Ordusu" Cenâb-ı Hakk'dan başka artık dünyada kimseden korkmaz.

Transvaal Harbi esnasında Boerlere karşı "Mafeking"* Mevki'ni muvaffakiyyetle müdafaa etmiş olan İngiliz Mirâlayı* Sir Robert Baden Powell İngiliz çocuklarında fikir-i askeriyyeyi uyandırmak için 1908'den itibaren bu güne kadar geçen üç sene zarfında İngiltere'nin hemen her şehrinde "Boy Scouts" nâmıyla çocuk cem'iyetleri teşkiline muvaffak olmuştur. Bir çocuk bu cem'iyete dâhil olmak için âtîdeki ahkâm ve mükerrerâta riâyet edeceğine dâir resmen söz vermeğe mecburdur:

- "1. Cenâb-ı hakka ve hükümdara itaât etmek.
2. Muâvenete arz u ihtiyac eden her ferde yardım eylemek.
3. Mâ-fevkin emr ettiği her vazifeyi neş'eli bir itâatle ifâ etmek."

* Transvaal Harbi ifâdesi 1880-1881 yılları arasında gerçekleşen I. Boer Savaşı için kullanılmaktadır. Pertev Paşa'nın bahsettiği Mafeking Kuşatması 1899-1902 yılları arasında cereyan eden II. Boer Savaşı'nda gerçekleşmiştir (Ç.N.).

* Elyevm Ferik.

Şu üç noktayı Japon çocukları da tamamiyle hırz-ı cân ederek büyürler. "Ree's-ül-tâ'a tü'r-rızâ" kelâm-ı kibâri tamamiyle Japonlara kabil-i tatbiktir. Bundan otuz sene kadar evvel elyevm imparator bulunan Musuhito hazretleri tarafından Japon ordusuna hitâben bir emir neşr olunmuştu. Japonlarda hükümdar ile ordu arasındaki münasebete ufak bir numûne olacağı için bu emrin en mühim yerlerini aynen zikr edeceğim:

"Ben sizin başkumandanınızım. Siz benim muhâriblerimsiniz. Ben bir vücûdun başı gibiyim. Siz o vücûdun â'zâsısınız. Onun için dâimâ bir olmalı ve birbirimize tamamiyle merbût kalmalıyız. Muhâribler! devletimizi muhafaza etmek ve Cenâb-ı Hakkın inâyetine mazhar olmak istersek bu sizin elinizdedir. Devletimizin şerefine hâlel gelirse kederimizde, namus ve haysiyyetimiz parlak kalırsa şân ve şerefimizde müştereksiniz.

Ben sizden büyük işler beklediğim için âtîdeki nasâyıhi hırz-ı cân etmenizi isterim:

1. Muharibin birinci vazifesi hükümdar ve vatan için fedakârlık hissidir. Zamanımızın türlü türlü efkârına ehemmiyet vermeyiniz. Politikaya karışmayınız, belki her şeyden evvel fedakârane bir sadâkat gösteriniz ve biliniz ki "hak" dağlardan ağır ve fakat "ölüm" bir tüy kadar hafiftir...

2. Muharib her fazilette en ileri gitmiş olmalı. Bir mâ-fevkin emri benim emrim imiş gibi tanılıp icra edilmeli...

Rütbe ve kıdemce sizden yüksek olanlara, doğrudan doğruya sizin mâ-fevkiniz olmasalar dahi, fevkalade hürmet etmelisiniz. Mâ-fevkde mâdûna hiç bir vakit hakaret ve gurur ile muamele etmemeli.

3. Şecâat muharibin ziynetidir.

4. Muharib doğru özlü, doğru sözlü ve vazifesinde sadık olmalı! Doğru özlü, doğru sözlü olmayan bir asker bizim aramızda bir gün bile kalmaya lâıyk değildir...

5. Muharib mahviyetli ve sâde olmalı!

Bu nasâyıha riâyet etmezseniz az zamanda ahlâkınız o kadar bozulur, tabiatınız o kadar değişir ve lekelenir ki siz artık eski sadakat ve cesareti kendinizde bulamazsınız.

Askerler arasında zevk u sefâhat bir kere yerleşti mi artık illet-i sâriye gibi tevessü' eder ve hem namus-u askeriyyeyi hem de şeref-i harbiyyeti ihlâl eyler..."

Bu gün her Japonyalı'ya malum olan şu emr-i elân Japon çocuklarının talim ve terbiyesine esâs-ı ittihâz edilmekte ve mühim bir hatıra-i tarihiyye makâmında hıfz u takdis olunmaktadır.

Japonlar hatirât-ı tarihiyyeyi pek mu'teber tuttukları gibi 'âdât-ı esâsiyye-i milliyyede ne kadar temeddün ve teceddüd ederlerse etsinler - fevkalade riâyet gösterirler. Almanya İmparatoru müteveffâ Birinci Wilhelm'in söylediği şu:

"Eskiden biri müteâmil olmuş şeyleri çok değiştirmek ve çok sarsmak iyi değildir, ba-husus pek sür'atli tebeddülât vücûda getirmekten ictinâb etmelidir. Hakikaten eskimiş olan şeyleri zaman bertaraf eder. Bozmak yapmaktan kolaydır."

Sözleri her millet için hırz-ı cân edilmeğe şâyândır.

İşte Japonya hükûmeti ordu ve donanmasını vakt-i hazarda lâıkiyla harbe hazırlamış olmakla beraber en ziyâde milletin şimdiye kadar söylediğim kuvâ-yı ma'neviyyesi sayesinde ki Rusya İmparatorluğu gibi Avrupa ve Asya'nın en muazzam görünen devletini bilâ-istisnâ her yerde mağlup etmiş ve bununla İstanbul'un Hazret-i Fatih tarafından fethinden bu güne kadar hükmü süren karn-ı âhire fikrimce nihayet verip tarih-i 'âlemde yeni bir karn küşâd eylemiştir. Zaman ve istikbal bunu isbat edecektir. İçinde yaşadığımız şu On Dördüncü Asr-ı Hicri "Asya Asrı" olup akvâm-ı şarkıyyenin intibâhı nokta-i nazarından yakında daha pek çok vekayi-i nâ-gehânî ile âlemi hayrette bırakacaktır. Japon muzafferiyetlerinin Çin'deki intibâha, İrân'daki galeyâna, Hindistan ve Mısır'daki heyecana fevkalade te'siri olduğu gibi dolayısıyla hürriyet ve meşrutiyetimizin tulû'una te'siri olmuştur. Japonlar bu gün nasıl ahlâk ve mezayât-ı ma'neviyyeleriyle cihangirliğe doğru yol almışlarsa, vaktiyle biz Osmanlılar da ancak ahlâk ve mezayât-ı ma'nevîyyemiz sayesinde zaferden zafere yürümüş, bütün dünyayı kendimize hayran etmiştik. Bu gün dahi meşrutiyet sayesinde önümüzde açılan saha-i azm u fa'âliyetde terakki etmek, sevgili vatanımızı dâhilî hâricî tehlikelerden kurtararak mes'ûd eylemek istersek her şeyden evvel ahlâk ve mezayât-ı ma'neviyyeye ehemmiyet vermeli, ahlâk ve ma'nevîyât-ı bozulmuş milletlerin en yüksek terakkiyât-ı mâddiyyeye mazhar olsalar dahi mahkûm u zevâl u inkirâz olduklarını her vakit göz önünde bulundurmalıyız.

Biz bu gün yeni doğmuş eski bir milletiz. Hiç kimsenin intizâr etmediği bir zamanda bize gençliğin bahş ettiği nur-ı meşrutiyet ve bu nûr-ı meşrutiyetin bahş ettiği gençlik istikbâlimizin emin olduğuna berâ'ât-ı istihlâl add olunmalıdır. Fakat

gurur ve tefâhür istemez; mahviyet ve sukûnetle çalışmak gerektir. Kendimizi henüz yeni toplamakla meşgul olduğumuz cihetle vatan hâlâ tehlikede sayılır. Nefs-i zâtiyyeyi, menfaat-ı şahsiyyeyi unutacak ihtirâs ve istirkâbdan ictinâb edecek zaman en ziyâde bu zamandır. Bu ise "Lâ-mevcudillahu" sırr-ı ilâhiyesine tâbi olan şu üç günlük fâni hayatda o kadar güç değildir. Şehzâde Salâheddin Efendi hazretleri bir kaç ay evvel "müstakîm olan fikirler ittihad ederlerse sakîm olan fikirler hükümden düşerler" buyurmuşlardı: Altın kalemle yazılmağa şâyân bir sözdür. İşte böyle müstakîm fikirlerle, şehîm kalblerle ittihad edelim ve daima "fâsiteküm kemâ ümirte" âyeti celilesinin hüküm-ü beliğini hırz-ı cân edinelim. Böyle yaparsak bir kaç sene evvel "şark-ı aksâ"da doğan güneş pek yakında bizde dahi aynı parlaklıkla doğar. Herhâlde hiç bir zaman unutmayalım ki bir milletin tali'i dâimâ kendi kuvvetindedir.

2.3 BİR MÜSLÜMAN VE BİR OSMANLI KURMAY SUBAYI KİMLİĞİYLE PERTEV PAŞA'NIN RUS-JAPON SAVAŞI'NA BAKIŞ AÇISI

Pertev Paşa'nın gerek Batı eğitimi almış, İttihad ve Terakki Cemiyeti üyesi bir kurmay subay ve gerek bir Müslüman olarak Japonya hakkındaki düşünceleri iki grubunda ortak özelliklerini yansıtmaktadır. Nadiren bu iki grubun Japonya algısına tezat oluşturacak söylemlerde bulunmuştur.

Pertev Paşa da Japon zaferini diğer İttihatçılar gibi Asya'nın uyanışı olarak tanımlar. Japonya doğru kararlarla yönlendirilmiş iyi bir modernizasyon sürecinin ardından kabuğundan çıkarak bütün geri kalmış Asya toplumlarına örnek teşkil edecek iyi bir başlangıç yapmıştı ve mutlaka bunun devamı gelecekti. Pertev Paşa 1908 Devrimini* ve 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu da bu sürece dahil etmiştir. Ona göre, özellikle II. Meşruiyet'in ilanında Japonların Rusya'ya karşı kazandıkları zaferin etkisi vardır.¹³⁶

Diğer Müslümanlar gibi Pertev Paşa için de Japonlar Batılılardan sadece gerekli gördükleri şeyleri alarak ve kendi kültürlerini muhafaza ederek çağdaşlaşmışlardır. Batılı bir süper gücü yenilgiye uğratacak düzeye gelmelerinde de kendi kültürlerinden kopmamanın önemli rolü olmuştur. Bu tipteki bir modernleşme hareketi tam da Pertev Paşa'nın istediği tipte bir modernleşmedir ve Müslüman olduğu kadar İttihacı bakış açısını da yansıtmaktadır. Pertev Paşa için Japonya, hem başarılı bir şekilde çağdaşlaşan, hem de öz kültürünü muhafaza eden

* *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler*'in sonunda II. Meşruiyet'in ilanını işaret ederek "biz bu gün doğmuş yeni bir milletiz" ve reformların devamı gelmesi koşulunda "Uzak Doğu'da doğan güneş pek ala aynı parlaklıkla bizim için de doğar" cümlelerini kullanmıştır. (Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti*, 100)

¹³⁶ Demirhan, *Japonların Asıl Kuvveti*, s. 58.

bir örnek olması bakımından Osmanlı (ve sonrasında Türkiye) için Avrupa'dan da daha önemli bir örnek haline gelmiştir.

Selçuk Esenbel, "Batı tarihini bir ideal olarak sorgulayan Japon ve Türk düşünürü için bu yerel çok kültürlü ortamın yarattığı karışım, ya klasik Batı'ya kıyasla tutarsızdır, ya da kendine özgü bir egzotizm olup, moderniteye Batı'dan farklı, alternatif ve olumlu bir uyum sağlamaktadır" tezini dile getirir.¹³⁷ Pertev Paşa'nın fikirleri ikinci kategoriye daha uygun gibi görünmektedir. Pertev Paşa, yerel kültürün günü geçtiği için ya da Batı kültürünün yerel kültürle uyuşmayacağını düşünerek, yerel kültürün tasfiye edilerek yerine Avrupa kültürün yerleştirilmesine karşı çıkmaktadır. Pertev Paşa'ya göre yerel kültür olabildiğince muhafaza edilmeli ve Batı'dan alınan şeyler yerel kültüre adapte edilmelidir. Japonya örneği bunun yapılabileceğini ispatlamıştır.

Pertev Paşa hayat görüşünü hemen hemen bütün eserlerinde Japonya'dan ve Osmanlı'dan verdiği örneklerle desteklemektedir ve 1962'de yayınlanan *Türk Çocuğuna ve Türk Gencine Öğütlerim* adlı çalışması gençlik yıllarındaki fikirlerinin yaşlılığında da değişmediğini göstermektedir. Bir müzik aşığı olarak yayınladığı *Musiki Düşüncelerim* adlı kitabında dahi bazı yorumlarıyla modernleşme hakkındaki bakış açısına dair ipuçları vermektedir. Pertev Paşa Türk müziğinin, Türk kültürünün geri kalanı gibi çok zengin olduğunu iddia etmiş ancak tek seslilikten ve tek bir tarzdan kurtulamaması sonucu hemen her şeyde olduğu gibi bu konuda da Avrupa'ya uyum sağlanamadığını belirtmiştir.¹³⁸ Pertev Paşa bu eleştirisinde Türk müziğinin izole kalmasından ve hayranı olduğu klasik müzik türüne evirilememesinden şikayetçi gibi görünmektedir. Sonuçta Avrupa'daki modernleşme hareketi de Paris, Londra gibi büyük merkezlerden Avrupa'nın geri kalanına yayılarak diğer yerel kültürlerle birleşmiştir.¹³⁹ Müzik içinde aynı şey geçerlidir. Avrupa'daki bir çok müzik türü klasik müzik adı verilen üst kültürle birleşerek - Pertev Paşa'nın tabiriyle - çok daha zengin bir hale gelmiştir. Ancak bu durum Türk müziğinde yaşanmamıştır. Anadolu türküleri, bir Çek kültürü olan Polka gibi popülerleşerek klasik müzik orkestraları tarafından yorumlanmamış ve bir üst kültür olan "klasik müzik" kategorisinde yer almamıştır.

Pertev Paşa ne Batı müziğini geleneksel Türk müziklerinden üstün tutmuş, ne de Türk müziğinin diğer kültürlerden izole bir şekilde yol almasını savunmuştur. Pertev Paşa modernleşmenin müzik konusunda gerçekleşmediğinden

¹³⁷ Esenbel, *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı*, s. 248.

¹³⁸ Pertev Demirhan, *Musiki Düşüncelerim*, s. 11.

¹³⁹ Esenbel, *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı*, s. 248.

yakınmaktadır ve özlemini çektiği şey bir kısmı Batı'dan alınmış ancak kendine has bir egzotizmi olan ve Batı'dakine alternatif bir karışımdır.¹⁴⁰

Pertev Paşa özün korunması hakkındaki bu fikirlerini, söz konusu siyasal alan olduğunda, daha ciddi olarak, bir ölüm kalım mevzusu gibi savunmaktadır. *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler*'de yurt dışına giden Japonların sadece Japonya için ve kendi gelişimleri için gerekli olan şeyleri aldıklarını, gereksiz, farazi bir çok şeyle hiç ilgilenmediklerini belirtmiştir ki bu yorum, Japonya hakkında düşüncelerini belirten bir çok Müslüman'ın da ortak fikridir. Pertev Paşa'ya göre Japonların bu kadar güçlü bir konuma gelmelerinin sebebi köklerini hiç bir zaman unutmuyarak daima milli değerlerine sahip çıkmalarıdır. *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler*'deki yazısının devamında Ahmed Agayef Bey'in* yazdığı bir gazete makalesinden alıntı yaparak milli değerlerini yitirmiş bir toplumun yolunu şaşırmış olduğunu ve yok olmaya mahkum olduğunu belirtmiştir ve bunun Osmanlıların hiç bir zaman unutmaması gereken bir hakikat olduğunu belirtmiştir.¹⁴¹

Pertev Paşa'ya göre Ruslara karşı kazanılan zaferde Japon tarihinden gelen savaşçı kültürün yaşatılmasının önemli rolü vardır. Pertev Paşa *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler* kitabının "Manevi Dersler" kısmında Japon tarihini ele alarak, derebeylik sisteminin tasfiyesiyle birlikte "savaşçının yolu" anlamına gelen "buşido"nun da tasfiye edilmediğini belirtmiştir. Buşidoyu bir kanunname olarak tanımlayarak, samurayların temel özellikleri olarak belirttiği mertlik, fedakarlık, kahramanlık namına her şeyin bu felsefede barındığına dikkat çeker. Ona göre Japonlar Batı'nın savaş bilimini ve teknolojisini buşidoyla harmanlayarak eşi benzeri görülmemiş bir güç ortaya çıkarmışlardı ve bu şekilde Rusya'ya nasıl boyun eğdirildiyse gelecekte Batı'nın geri kalan emperyalist güçlerine de aynı şekilde boyun eğdirilecekti.¹⁴²

Pertev Paşa buşidonun savaşçıya iki temel emrinin olduğunu belirtmiştir. Biri efendisi için seve seve canını vermek, diğeri de istihkar-ı hayat olarak tanımladığı hayatı yok saymaktır. Pertev Paşa ilkinin kökenini Konfüçyanizm'e bağlarken, ikincisini Budizm'e bağlamaktadır.¹⁴³ Ancak buşidoyu tanımlarken, tamamen

¹⁴⁰ Esenbel, *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı*, s. 248.

* Cumhuriyet'in kurulmasından sonra Ağaoğlu soyadını almıştır.

¹⁴¹ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 79.

¹⁴² Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 82-84.

¹⁴³ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 82.

Japonya'ya özgü bir din olan ve buşidonun içinde önemli bir yer kaplayan Şintoizm'i atlamıştır.

Dindar bir Hristiyan olan Inazo Nitobe adlı Japon düşünürü, 1899'da kaleme aldığı *Buşido: Japonya'nın Ruhü* adlı kitabında¹⁴⁴ buşidonun kökeninde Konfüçyanizm'in, Şintoizm'in ve Budizm'in yattığını belirtmiştir. Nitobe'ye göre buşidodaki kadere olan inanç, soğukkanlılık, hayatı küçümseme ve ölümle dostluk anlayışları Budizm'den; sakinlik, erdemlilik ve kaideli olmak Konfüçyanizm'den; sadakat ve vatanseverlik anlayışları ise Şintoizmden gelmektedir.¹⁴⁵ Bu tanıma göre Pertev Paşa'nın Konfüçyanizm'in ögesi olarak tanımladığı efendi için canın feda edilmesi anlayışı Şintoizm'e uymaktadır. İstihkâr-ı hayat anlayışını ise Nitobe de tıpkı Pertev Paşa gibi, Budizm kategorisine sokmuştur.

Konfüçyanizm (daha doğrusu Neo-Konfüçyanizm) Japonya'ya 17. yüzyılda girmiştir. Bu tarihte Budizm ve Şintoizm yüzyıllardır Japonya'da varlık göstermekteydi.¹⁴⁶ Tokugawa Şogunluğu'nun kurulmasıyla birlikte 150 yıl süren iç savaş döneminin yerini alan barış döneminde Tokugawa Hükümeti uzun yıllar süren savaşlar boyunca iyice militaristleşmiş olan toplumu tamamen olmasa da bir nebze sivilleştirilenin yolunu aramaktaydı. Ülkeye düzen tekrardan getirildiğinde şogunluk sivil bürokrat sıkıntısı yaşamıştı. Yönetici sınıf olan samurayların eğitim seviyesi genel olarak düşüktü ve samurayların bürokrasinin gerektirdiği sivil anlayışa alıştırmaları gerekiyordu. Çin oturmuş bürokratik sistemi ile Japonya'ya gerekli olan şeyi sunmaktaydı ve Konfüçyanizm de bu vesileyle Japonya'ya girmişti.¹⁴⁷ Çin sivil bir toplum olduğu için Konfüçyanizm de sivil bir değerler sistemine sahipti ve zaten Japonya'ya geliş amacında samurayların savaşçı yönlerini törpüleyerek onları sivil görevlere alıştırmak olacaktı.*

Buşido terimi de Tokugawa döneminde kullanılmaya başlanmıştır. Aslında istihkar-ı hayat ve feda-i can gibi buşidonun barındırdığı bir çok anlayış Orta Çağ samuraylarının tutumlarında mevcuttu ancak Tokugawa dönemine adları konulmamıştı.¹⁴⁸ Konfüçyanizm bu anlayışlara eklentiler yaparak buşido anlayışının tamamlanmasına katkıda bulundu. Buşidonun savaşçılıkla alakalı öğeleri Orta Çağ

¹⁴⁴ Rus-Japon Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın en çok satan kitapları arasına girmiştir. (Harries, *a.g.e.*, 94)

¹⁴⁵ Inazo Nitobe, *Bushido: The Soul of Japan*, Teibi, Tokyo, 1908, s. 10, 13-14.

¹⁴⁶ Jansen, *a.g.e.*, 45.

¹⁴⁷ *A.g.e.*, 159-161.

* Samurayların pasifleştirilmesi anlayışı bir çok muhafazakar samuray tarafından eleştirilmiştir. *Hagakure* de bu anlayışı protesto etmek için yazılmış bir eserdir. *Hagakure* buşido hakkındaki en radikal eser sayılmaktadır ve İkinci Dünya Savaşı öncesinde ki militaristlerin ve aşırı milliyetçilerin başucu kitabı haline gelmiştir. (Ikegami, *a.g.e.*, 279)

¹⁴⁸ Ikegami, *a.g.e.*, 278.

samuray anlayışında fazlasıyla bulunduğundan, Konfüçyanizm'in buşidoya olan etkisi daha çok "medenilik" alanında oldu.¹⁴⁹ Bu bakımdan Pertev Bey'in Japon askerinin savaş alanında gösterdiği performans hakkındaki gözlemleri Konfüçyanizm'den ziyade Şintoizm ve Budizm'e aittir. Bununla beraber, sivil bir anlayış olarak Konfüçyanizm'in buşidoya yaptığı ahlaki katkılara değinmeyi de esgeçmemiştir. Pertev Bey'in buşidonun insan ilişkilerine olan ahlaki etkisi hakkında verdiği tanımın benzerini Inazo da vermiştir.¹⁵⁰

Pertev Bey, istihkar-ı hayat anlayışını hayata hiç önem verilmemesi gerektiğini kavramak olarak açıklamıştır. Samuraylara has olan bu özelliğin zamanın çocuklarına da aşılandığını belirterek Japon Ordusu'nun o gün de samurayların döneminde ki gibi korkusuzca savaştığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra İslamiyet'te ki şehadet anlayışı ile buşido arasında bağlantı kurarak "istihkar-ı hayatı anlamak biz Müslümanlar için zor değildir" cümlesini sarf etmiştir. Pertev Bey bu yaklaşımıyla, Japonların gösterdiği korkusuzluğun Müslümanlar tarafından da gösterilebileceğini ima etmesinin yanı sıra istihkar-ı hayatın Batılılar tarafından anlaşılamayacağını da ima etmektedir ki bir sonraki paragrafta Avrupa kültüründe benzer bir anlayışın olmamasından dolayı Japonların savaşa ne kadar yatkın ve gözü kara olduklarını anlayamadıklarını belirtmiştir.¹⁵¹

18. yüzyılda yaşamış ve buşidonun bilinen en radikal tanımlarından birini yapmış olan Yamamoto Tsunetomo da buşidoyu benzer şekilde istihkar-ı hayata öncelik vererek tanımlamaktadır. Yamamoto savaşçının yolunun ölümden geçtiğini belirterek ancak kararlılıkla ölüme ilerleyebilen birinin görevini sorunsuz bir şekilde yerine getirebileceğini ifade eder.¹⁵² Bu tanıma kitabının hemen başında yer veren Yamamoto, hayattan vazgeçebilmenin bir savaşçının en önemli özelliği olduğunu vurgular.

Pertev Bey'in birbirine benzer olarak gördüğü Müslümanlardaki istihkar-ı hayat anlayışıyla, Japonların istihkar-ı hayat anlayışı savaş alanında benzer amaçlara hizmet ediyor olsa da iki toplumun inançları arasında ciddi farklılıklar vardır. Müslümanlar için ölüm yeni bir hayatın başlangıcıdır ve savaş alanında ölen Müslümanlar cennetle mükafatlandırılacaklardır. Buşido ise ölümden sonra bireye

¹⁴⁹ Ikegami, *a.g.e.*, 299.

¹⁵⁰ Nitobe, *a.g.e.*, 15. Demirhan, *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 82.

¹⁵¹ *A.g.e.*, 83-84.

¹⁵² Yamamoto Tsunetomo, *Hagakure: Saklı Yapraklar*, Türkiye İş Bankası, İstanbul, 2006, s. 7-8.

hiç bir şey vaat etmemektedir.* Esasen Pertev Bey'de bunun farkındadır ve iki toplumun ölüme olan yaklaşımlarını tamamen birbirlerinin aynısı olarak tanımlamamıştır. Japonların ölümden korkmamalarını cennet-cehennem gibi öteki dünya inançlarına değil, vatanseverlik gibi bu dünyaya ait olan inançlara bağlamıştır.

Onun buşido (ve tarihçesi) hakkında yaptığı tanımlar bazı yanlışlar içerse de, Japon düşünürlerinin yaptığı tanımlarla paralel gibi görünmektedir. Derin bir felsefi anlayış olan buşido'ya yüzeysel olarak yaklaşmıştır ancak ilgi alanı farklı olan bu eserde buşidonun detaylı olarak incelenemeyeceğini de belirtmiştir. Neticede Pertev Bey'in hedefi manevi gücün ve öz kültürün önemini vurgulamaktır, Japonya'daki maneviyatın kökenini açıklamak onun için ikinci sırada gelmektedir.

Pertev Bey buşidonun Japonya üzerinde ki etkisini Japon tarihinden verdiği örneklerle açıklarken gerçekte olduğundan çok daha fazla bir uyum tablosu çizmiştir. Pertev Bey'e bakılacak olursa, Japonlar daima ne yaptıklarını bilmekte ve tüm toplum tam bir uyum içinde hareket etmektedir. Samuraylığın tasfiye sürecinden bahsederken son şogun Tokugawa Yoşinobu'nun** kendi isteğiyle şogunluğu tasfiye ederek, yönetme hakkını imparatora teslim ettiğini belirtmiştir. Pertev Bey'e göre şogunluğun bitmesiyle samurayların devri de sona ermiştir ve feodal dönemde sadece samuraylara özgü olan buşido anlayışı Japon milletinin geneline yayılmıştır.¹⁵³ Son şogunun kendi rızasıyla şogunluğu tasfiye ettiği doğru ise de bunu bir iç savaş döneminde, şogunluğun imparator taraftarlarına karşı hiç bir şansı kalmadığı kesinleştikten sonra yapmıştır. Ayrıca samuray sınıfının tasfiye süreci bu gelişmeden sonra başlamış ve merkezî otoritenin güçlkle bastırdığı isyanlar sonucunda gerçekleşmiştir.¹⁵⁴ Ancak öyle yada böyle buşido (büyük ölçüde yüksek dozdeki endoktrinasyonun etkisiyle) Japon halkının geneli tarafından kabul görmüş ve her ne kadar Pertev Bey'in yorumları devlet propagandasını yansıtıyor olsa da Rus-Japon Savaşı'nın Japon zaferiyle sonuçlanmasında etkili olmuştur.¹⁵⁵

Japonların modernleşme sürecinde milli geleneklerini muhafaza etmelerini takdirle karşılayan Pertev Paşa, maddi kültür öğelerinin muhafazasına ise değinmemiştir. Hiç bir eserinde modernizasyonun en önemli sembollerinden biri olan

* Samurayın uyguladığı şiddet dinen meşrulaştırılmadığı gibi Budizm'in yaygın olduğu Japonya'da bir samuray akıttığı kan sonucunda üzerine yüklenen kötü karmayı kabullenmekle yükümlüdür. Ancak Budizm samurayların şiddet üzerine kurulu onur kültürüne herhangi bir muhalefet de getirmemektedir. (Ikegami, *a.g.e.*, 103-107)

** Pertev Paşa anılarında Tokugawa Yoşinobu'nun prens ünvanına sahip olan oğluyla tanıştığını belirtmektedir. (Demirhan, *Hayatımın Hatıraları*, s. 100)

¹⁵³ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 84.

¹⁵⁴ Hunter, *a.g.e.*, 364-365.

¹⁵⁵ Jansen, *a.g.e.*, 488.

kiyafet konusuna dair bir şey yoktur. Ne Osmanlı'da (ve Türkiye'de) ne de Japonya'da eski geleneksel kıyafetlerin tasfiye edilerek yerine Batı'ya ait bir stil getirilmesine dair bir yorum yapmamıştır. Sonuçta Japonya'da geleneksel giyim (ve görünüş) tarzı toptan yasaklanmamış olsa da samurayların kafalarının üzerinde bıraktıkları topuz saç şeklinin yasaklanması gibi bazı sınırlandırmalar getirilmişti ve özellikle devleti temsil eden kesim Batı tipi kıyafetin savunucusuydu.¹⁵⁶ Pertev Paşa materyal öğelere değinmeyerek, modernleşme sürecinde Japonya'dan tasfiye edilen unsurlara değinmekten de kaçınıyor gibi görünmektedir. Pertev Paşa "Japonların sadece gerekli gördükleri şeyleri ülkelerine getirdikleri" iddiasıyla büyük ölçüde Japonya'da eksik olan şeyleri kast etmektedir ancak Batı'dan gelen bazı şeylerin Japonya'da var olan bazı şeylerin yerini aldığı da olmuştur. Sonuçta modernleşme sürecinde Japonya'da tasfiye edilen tek şey samuray sınıfı değildi.

Pertev Paşa'nın maddi kültürü toptan es geçerek sadece zihniyet olarak gelenekselin muhafaza edilmesi gerektiğini savunmasının altında pragmatizm yatıyor gibi görünmektedir. Neticede layiha ve *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler* metinleri Osmanlıların bu savaştan çıkarması gereken dersler üzerine kuruludur ve Osmanlı Ordusu'ndaki en büyük sorunlardan biri firardır.¹⁵⁷ Pertev Paşa'nın modern üniforma içindeki geleneksel ruhu savunuyor olması, askeri bu üniforma içinde tutacak olan manevi gücün Japonya'da fazlasıyla bulunduğunu görmüş olmasından ve her ne kadar aksini iddia ediyor olsa da kendi ülkesinde bu ruhun eksikliğinin farkında olmuş olmasından kaynaklanıyor olabilir. Onun Japonlarda gözlemlediği manevi değerler Osmanlılarda da mevcuttu belki ama endoktrinasyon eksikliği ve diğer altyapı yetersizliklerinden dolayı gözle görülür şekilde ortaya çıkamıyordu.

Pertev Bey'in Japonların kendi yerel kültürlerini baskın Batı modernitesine rağmen başarıyla korumalarını övmesinde Batı düşmanlığı göze çarpmaktadır. Zaten Japonların Ruslara karşı verdikleri savaşın aslında "doğrudan Batı'ya karşı verilmiş" bir savaş olduğunu açıkça belirtmektedir. Sonuçta Osmanlı'nın da modernleşme hareketinin temelinde güvenlik sorunu yatmaktadır ve bu sorunun kaynağı Batı'dır. Bununla beraber Pertev Paşa'nın Batı dünyası hakkında olumsuz bir portre çizdiği de söylenemez. Hemen hemen bütün eserlerinde Batılılardan bir çok kez takdirle bahsetmiştir; bir çok Batılı düşünürden alıntılar yapmıştır veya ders çıkarılması gereken örnekler olarak adlarını zikretmiştir. Bu kişiler arasından

¹⁵⁶ Esenbel, *a.g.e.*, 250-251.

¹⁵⁷ Erik Jan Zürcher ve Jan Lucassen, "Zorunlu Askerlik ve Direniş: Tarihi Çerçeve", haz. Zürcher, *Devletin Silahlanması: Orta Doğu'da ve Orta Asya'da Zorunlu Askerlik (1775-1925)*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, 19-21.

özellikle Colmar von der Goltz'a önem vermektedir ki anılarında Goltz Paşa'yı (özellikle öz babasının ölümünden sonra) baba yerine koyduğunu açıkça belirtmiştir.¹⁵⁸ Avrupalılarla yaptığı sohbetlerden keyif almaktadır ve yine anılarında Japonya'ya yaptığı seyahat esnasında tanıştığı bir Alman kadınıyla yakınlaştığını belirtmiştir. *Musiki Düşüncelerim* adlı kitabında ise Batı müziğinden derin bir haz aldığını belirtmektedir* ve bu kitap klasik müzik hakkında ki bilgisinin ve ilgisinin de oldukça derin olduğunu ortaya koymaktadır. Bunların haricinde genel olarak giyim tarzından bahsetmemiş olsa da muhtemelen daima üst düzey bir Avrupalı gibi şık giyinmektedir. Anılarında Japonya seyahati esnasında Mısır'da kısa bir duraklamanın yapıldığını ve o esnada elinden geldiğince Mısır'ı gezdiğini belirtir. Bu gezi esnasında Müslüman olduğunun ilk etapta Araplarca anlaşılamadığını ve hatta bir keresinde kendisini Hristiyan zannettikleri için camiye almadıklarını ve cebinde taşıdığı küçük Kuran'ı göstererek camiye girdiğini de ifade eder.¹⁵⁹ Pertev Paşa kesinlikle Batılıların arasında - Albert Camus'nün ünlü romanında tasvir ettiği gibi - bir "yabancı" değildir. Bu bakımdan Batı düşmanlığına varan Doğu taraftarlığı Batı'yı anlayamayan (veya anlamak istemeyen) bir Doğulu olarak "Doğu'ya mahkum olmuş" bir kişiden ziyade bir milliyetçi askerin kendi seçimi olmalıdır ki zaten kendini bir Doğulu (Osmanlı) olarak tarif ederken dahi Batılı (rasyonel) bir karakter sergilemektedir. Pertev Paşa'nın yaklaşımı tuhaf görünebilir olsa da Osmanlı genelinde bir tezat oluşturmamaktadır. Japonya'ya modern bir Asya toplumu olarak hayranlık duyan Osmanlı entellektüellerin çoğunluğu Batı eğitimi almış ve dünyaya Batı'nın penceresinden bakan kişilerdir.¹⁶⁰

Müslümanların büyük çoğunluğu gibi Pertev Paşa'ya göre de Japon toplumu ahlaken de bir modeldi ve dinen İslamiyet'le fazlasıyla benzerliği vardı. Birçok yazısında açıkça Türklerle Japonların dost toplumlar olarak birbirleriyle ortak hareket etmelerinin hayalini kurduğunu ve İslamiyet'in Türk-Japon birleşmesi için gayet uygun bir zemin olduğunu belirtmiştir.¹⁶¹ Pertev Paşa da, Abdürreşid İbrahim Bey gibi Japonları hiç bir zaman "pagan kafirler" olarak değil "potansiyel Müslümanlar" olarak görmüştür. 1906 tarihinde yazdığı bir raporda, Tokyo'da bir dinler kongresi düzenlendiğini ve bu kongreye mutlaka Osmanlı'dan çok önemli bir din âliminin gitmesi gerektiğini belirtmesi dikkat çekicidir. Ona göre bu girişimin sebebi Japonların kendilerine uygun bir din arayışı içinde olmalarıdır. İslamiyet'in bir çok

¹⁵⁸ Demirhan, *Hayatımın Hatıraları*, s. 84.

* Ayrıca iyi bir dansçı olduğunu da belirtmiştir. (Demirhan, *Colmar Freiherr von der Goltz*, s. 34)

¹⁵⁹ Demirhan, *Hayatımın Hatıraları*, s. 26, 29.

¹⁶⁰ Worringer, *a.g.e.*, 210.

¹⁶¹ Demirhan, *Japonların Asıl Kuvveti*, s. 106-107.

kuralına uydukları için de doğru bir kişinin Japonya'ya gönderilmesi halinde bu dinin Japonlar tarafından kabul edilmesi oldukça yüksek bir ihtimaldir.¹⁶²

Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler'de, Japonların metafizik unsurlarından bahsettiği manevi dersler kısmında, Japonya'da yaygın olan Şintoizm, Budizm ve Konfüçyanizm'den kısaca ama takdirle bahsetmiştir. Bu kitapta Japonların manevi benzerliklerinden bahsetse de dini benzerliklerine pek değinmemiştir.¹⁶³ Dini unsurlara *Japonların Asıl Kuvveti*'nde çok daha geniş yer vererek, Japon inançlarını İslamiyet'le kıyaslamıştır. Japon inançları ile dinî tutumlarının İslamiyet'e çok yakın olduğunu belirterek, Japonların çok rahat bir şekilde İslamiyet'i kabul edebileceklerini belirtmiştir. Pertev Paşa da, Abdürreşid İbrahim gibi Japonların İslamiyet'i kabul etmeleri halinde kolayca Asya'nın hakimi olacaklarını iddia etmiştir.¹⁶⁴ Bu cümlelerde Japonlarla Türklerin birbirlerine olabildiğince yakınlaşmalarının özlemi göze çarpmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kaleme aldığı "Türk Çocuğuna ve Türk Gençliğine Öğütlerim" adlı eserinde büyük ölçüde Japonları kast ederek, İslam dininden uzak coğrafyalarda doğarak Müslüman olmayan ama yaradılıştan iyi kalpli ve iyi ahlaklı kimselerinde kafir sayılamayacağını ve ruhen Müslüman sayılacağını belirtmesi de bu anlayışının bir devamı niteliğindedir.¹⁶⁵

Dönemin İslam dünyasının genel olarak kurtarıcı gördüğü Japonya'nın emperyalist tutumlarını görmezden gelme eğiliminde olduğu açıktır. Pertev Paşa'da da aynı tavır dikkat çekmektedir. Rus-Japon Savaşı'nın yapıldığı dönemde Japonya henüz daha diğer emperyalist imparatorlukların gücüne ve kolonilere sahip olmadığı için bu bakış açısı normal karşılanabilir. Japon kolonyalizmi ve gaddarlığı asıl I. Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle 1930'lar da kendini gösterecektir. Bu bakımdan Rus-Japon Savaşı'ndan sonra da bir süre için görüşlerin değişmemesi anlayışla karşılanabilir. Ancak Pertev Paşa 1942'de yayınladığı "Japonların Asıl Kuvveti" adlı kitabında da Japonya hakkındaki düşüncelerinin neredeyse hiç değişmediği görülmektedir. O tarihlerde Japonya, Çin ve Kore'yi Orta Çağ imparatorluklarını andıran bir acımasızlıkla himayesi altına almaya çalışmaktaydı. Japonların özellikle 1937'de Çin'e karşı başlattığı saldırıda yaptıkları gaddarlıklar dünya genelinde yankı bulmuştu.¹⁶⁶ Pertev Paşa bunların hiç birine değinmemiş ve Japonya için anti-emperyalist bir portre çizmeğe devam etmiştir. Japonya'nın günün birinde tüm

¹⁶² Bkz. BOA, Y. PRK. ASK., nr. 240/5.

¹⁶³ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 83-84.

¹⁶⁴ Demirhan, *Japonların Asıl Kuvveti*, s. 106.

¹⁶⁵ Demirhan, *Türk Çocuğuna ve Türk Gencine Öğütlerim*, s. 24.

¹⁶⁶ Harries, *a.g.e.*, 99-100, 113-114, 222-230.

Asya'ya hükmedeceğini belirtmiş ve bunu Japonların "sömürgeleşmiş Asya toplumlarını kurtarması" şeklinde tanımlamıştır.

2.4 PERTEV PAŞA'NIN HAREKAT BÖLGESİNE GİDİŞİ, ŞAĞAŞ ALANINDA YAŞADIKLARI VE DİĞER ULUSTAN SUBAYLARLA GÖRÜŞ FARKLILIKLARI VE BENZERLİKLERİ

Pertev Paşa hatıralarında, savaşı alanına gözlemci olarak gitmeyi kafasına koyduğunu ve bunun için Goltz Paşa'dan bir tavsiye mektubu istediğini belirtmiştir. Goltz Paşa'nın saraya yazdığı tavsiye mektubu sonucunda Pertev Paşa'nın Mançurya'ya gönderilmesine karar verilmiştir.¹⁶⁷ Pertev Paşa'nın Rus-Japon Savaşı'na gözlemci olarak katılması her ne kadar şahsi becerisiyle gerçekleşmiş olsa da, aslında o hem Goltz Paşa hem de Osmanlılar için bu görevin verileceği en doğru isimlerden biridir.

Bir Osmanlı subayı olarak Pertev Bey II. Abdülhamid dönemi askerî reformlarının mahsullerindendir. Askerî eğitimini Abdülhamid döneminde Osmanlı'ya gelen Alman askerî heyetinin şekillendirdiği okullarda almıştır. Gelecek vaat eden bir subay olarak Harp Akademisi'nden mezun olduktan sonra Almanya'ya gönderilmiştir.¹⁶⁸ Prusya ekolünde yetişmiş ve zamanın askerî doktrinlerine hakim bu genç gözde subay, hiç kuşkusuz gözlemcilik vazifesi için iyi bir seçimdir. Ancak Goltz Paşa'nın Pertev Bey'i seçip saraya tavsiye etmesinin en önemli sebeplerinden biri de, onun (gerek Almanya'da, gerekse Osmanlı'da) kendisine en yakın subaylardan birisi olmasıdır. O kadar ki Pertev'in von der Goltz'a yakınlığının, savaşı alanındaki sekiz Alman gözlemcisinden daha fazla olması dahi kuvvetle muhtemeldir. Pertev Bey Goltz Paşa'nın savaşı sırasında mektuplarla iletlediği sorularını en samimi şekilde cevaplayacak kişi gibi görünmektedir. Ayrıca Goltz Paşa'nın öğrencisi (ve İstanbul senelerindeki gayri resmi asistanı) olması bakımından Goltz Paşa'nın istediği araştırmaları yapabilecek konumdaki yegâne kişidir. Pertev Bey'in Goltz Paşa'ya savaşı alanından düzenli olarak raporlar gönderdiği bilinmektedir ve Goltz Paşa'nın savaşı hakkında yaptığı değerlendirmelerin önemli bir kısmında Pertev Bey'in sunduğu bilgilerin payı vardır.¹⁶⁹ Yani bir bakıma Goltz Paşa Pertev Bey'i tavsiye ederek savaşı alanına kendi adamını göndermiş ve savaşı boyunca ondan yirmi kadar mektup almıştır.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Demirhan, *Colmar Freiherr von der Goltz*, s. 70.

¹⁶⁸ MSBA, Askerlik Safahat Belgesi.

¹⁶⁹ Akmeşe, *a.g.e.*, 28.

¹⁷⁰ Demirhan, *Colmar Freiherr von der Goltz*, s. 90.

Goltz Paşa Pertev Bey için Japonlara hitaben de referans mektupları yazmış ve İstanbul'daki Alman Büyükelçisi Alco-Walley'in Tokyo'daki elçiye Pertev Paşa'nın gelişini haber vermesini de sağlamıştır.¹⁷¹ Büyükelçinin ve Goltz Paşa'nın bu girişimleri Osmanlı elçiliğinin bulunmadığı Japonya'da Pertev Paşa'ya yardımcı olmak ve herhangi bir diplomatik sorunun çıkması halinde Tokyo'daki Alman büyükelçisinin araya girmesi amacıyla gerçekleştirilmiş olabilir. Pertev Bey'in kendi ifadesine bakılırsa, Mançurya'da yaralandığı zaman saraya ve ailesine bu haberi veren de Goltz Paşa olmuştur.¹⁷²

Goltz Paşa'nın savaş alanına bir Osmanlı gözlemcisi gönderilmesi fikri İstanbul'da gayet olumlu karşılanmış, ancak Pertev Bey'in yola çıkması bir buçuk ay kadar gecikmiştir. Bunun sebebi Sultan Abdülhamid'in Rusya'ya da bir gözlemci gönderilmesini istemesidir. Bir denge politikası izleyen II. Abdülhamid, Rusya'nın es geçilerek sadece Japonya'ya gözlemci gönderilmesine Rusların kuşkuyla bakacağını ve diplomat sıfatıyla savaş alanına gidecek olan bir gözlemcinin Rusya'nın düşmanı olan iki ülkenin birbirine yaklaşması olarak algılanabileceğini düşünerek iki tarafa da gözlemci gönderilmesine karar vermiştir. Ancak bu talebe Ruslardan hiç bir zaman cevap gelmemiş ve Pertev Bey, Abdülhamid'in Japonya'ya da gözlemci göndermekten vazgeçtiğini düşünmeye başladığı bir zamanda hareket bölgesine gidiş iznini almıştır.¹⁷³

Rusların gözlemci talebine geri dönmemesi Osmanlılara karşı takınılmış negatif bir tutum olabileceği kadar, genel olarak ordularında yabancı gözlemci istemiyor olmalarından da kaynaklanmış olabilir.* Ruslar bu savaş esnasında ordularına yabancı gözlemcileri kabul etmişlerse de, bunların bilgi toplamalarına mani olmak için ellerinden geleni yapmışlardı. Buna gözlemcilerin Petersburg'daki büyükelçiliklerle olan bağlantılarının kesilmesi de dahildi. Hükûmetlerinden (ve ordularından) emir alamayarak başıboş kalan gözlemciler kendi içlerinde, resmiyetin aşıldığı otonom bir komünite kurmuşlardı. Böyle bir durum Japon Ordusu'nda var olmadığı** gibi daha önceki savaşlarda da görülmemişti.¹⁷⁴ Bu bakımdan Ruslar da

¹⁷¹ Demirhan, *Colmar Freiherr von der Goltz*, s. 71-72.

¹⁷² *A.g.e.*, 86.

¹⁷³ Demirhan, *Hayatının Hatıraları*, s. 11-13. Ruslar gözlemci talebine cevap vermemişlerdir ancak Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nden bir heyetin Rus Ordusu'nda hizmet vermesi talebine olumlu karşılık vermişlerdir. Bu yardım Teselya Savaşı esnasında Rusların Salib-i Ahmer Cemiyeti'nden bir heyet göndermelerine karşılık olarak yapılmıştır. (BOA, Y. A. RES. nr. 124/80)

* Japonlar da yabancı gözlemcilerin ordularında barınmasına sıcak bakmamaktadırlar. Ancak hiç bir zaman Ruslar kadar ileri gitmemiş ve zamanın diplomasi kurallarına uymuşlardır. (Jones, *a.g.e.*, 151)

** Hatta Japon Ordusu'ndaki bazı gözlemcilerin arasında rekabet olduğu ve tatsızlıkların yaşandığı bilinmektedir. (Philip Towle, "British Observes of the Russo-Japanese War", *Aspects of Russo-Japanese War*, London School of Economics and Political Science, Discussion Paper, 1998, 19-33, s. 23)

yabancı gözlemcilere gösterdikleri tutumun böyle bir sonuca varacağını tahmin etmemiş olmalıdırlar. Bu durum Osmanlıların gözlemci gönderme talebinde bulunduğu zamanlarda gerçekleşmişti. Ruslar, bir Osmanlı diplomatının, diplomatik sınırların büyük ölçüde kalkmış olduğu, samimi ve tüm üyelerinin Rus düşmanına dönüştüğü bu uluslararası grupta bulunmasını kendi çıkarlarına aykırı gördüklerinden Osmanlılara geri dönmemiş olabilirler. Esasen Rus tarafına bir Osmanlı zâbiti gitmiş olsaydı bile daha görevine başlamadan görevi fiilen bitmiş olacaktı, çünkü Pertev Bey'in savaş alanına ulaştığı sonbahar aylarında Rus Ordusu'ndaki gözlemcilerin çoğu ülkelerine geri dönmekteydi.¹⁷⁵

Pertev Paşa'nın ilk bölümü yayınlanan anıları Rus-Japon Savaşı'na gönderilmesi söz konusunu olduğunu öğrenmesiyle başlamakta* ve Mançurya'ya ulaşmasıyla sona ermektedir. Yani bu kitap büyük ölçüde yolculuğunu kapsıyor diyebiliriz. *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler*'in giriş kısmında anılarının tamamını yayınlamayı planladığı için bu kitapta Japonya'da ve Mançurya'da başından neler geçtiğini anlatmayacağını belirtmiştir. Ancak anılarının geri kalanını hiç bir zaman yayınlamadığı için Mançurya'da neler yaşadığını bilmemekteyiz.

Pertev Bey'in yolculuk izni, Mançurya'ya gidişine karar verildikten bir buçuk ay kadar sonra, 1 Ağustos 1904 tarihinde çıkmıştır. Yolculuğuna da 11 Ağustos'ta başlamıştır.** İlk etapta Hıdıviye Şirketi'nin gemisiyle Mısır'a,¹⁷⁶ oradan da Sachsen adlı bir Alman gemisiyle Aden, Kolombo, Hong Kong ve Şangay üzerinden Yokohama'ya ulaşmıştır. Yolculuğu esnasında çoğunluğu Alman olmak üzere bir çok kişiyle tanıştığını belirtmektedir. Bunların arasında Japonya'ya askeri ateşe olarak gönderilen Prens Karl Anton von Hohenzollern ve gelecekte Osmanlı Ordusu'nda genelkurmay başkanlığı yapacak olan Bronsart von Schellendorff da vardır. Pertev Paşa bu kişilerle olan iletişiminin Japonya'da da devam ettiğini ve özellikle Schellendorff'la samimi bir ilişki kurduklarını belirtir.¹⁷⁷

Pertev Paşa 25 Eylül'de Yokohama'ya ulaşmış ve aynı gün Tokyo'ya geçmiştir. Diğer gözlemciler gibi o da diplomat muamelesi görmüş ve Prens Anton

¹⁷⁴ Jones, *a.g.e.*, 154-155.

¹⁷⁵ Sisemore, *a.g.e.*, 107.

* Aynı zamanda bu tarihlerde babası Mustafa Nuri Paşa vefat etmiştir (17 Mart 1904). Anılarında babasının defninden ve tuttuğu yastan da bahsetmektedir. (Bkz. Demirhan, *Hayatımın Hatıraları*)

** Pertev Paşa'ya yol parası olarak ilk etapta 500 Lira verilmiştir ve Japonya ile Mançurya'da kaldığı süre içerisinde aylık 75 Lira maaş bağlanmıştır. (BOA, İ. AS. nr. 51/56)

¹⁷⁶ Bu süreç içerisinde İskenderiye, Kahire ve Port Said'i gezme fırsatı bulmuştur. (Demirhan, *Hayatımın Hatıraları*, s. 20-32)

¹⁷⁷ Bkz. Demirhan, *Hayatımın Hatıraları*.

von Hohenzollern'in yakınında bulunmasının da etkisiyle Tokyo'da bir çok Japon önde geleniyle tanışmıştır. Bu kişilerin büyük çoğunluğu general ve amiraldir (ya da samuray kökenli kişilerdir). Dönemin Japonyası militarist bir rejime sahip olduğundan Pertev Bey'in Mançurya'ya gitmeden önce temas kurduğu subaylar doğrudan veya dolaylı olarak yönetimde söz sahibi olan kişilerdir. Bu kişilerden Yagamata, Katsura ve Ito Genro üyesidir, yani Japonya'nın önde gelen karar alıcılarındandırlar. Pertev Paşa Ito ve Yagamata ile yüz yüze ve uzun bir süre görüştüğünü belirtmektedir.¹⁷⁸ İki ülke arasında diplomatik ilişkinin olmadığını ve Pertev Paşa'nın aynı zamanda bir Osmanlı elçisi rolünü üstlendiğini göz önünde bulundurursak, bu görüşmelerin Osmanlı-Japon ilişkileri bakımından önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Pertev Bey Tokyo'da ki çeşitli protokoller ile seyahat hazırlıklarını tamamladıktan sonra Mançurya'ya gidecek olan gemiye binmek için Osaka'ya geçmiştir. 14 Ekim tarihinde savaşın ilk aylarında Ruslardan ele geçirilen, Port Arthur yakınlarındaki Dalni Limanı'na ulaşmıştır. İki gün sonra da maiyetine atandığı General Nogi Maresuke komutasındaki III. Ordu karargahına ulaşarak asli görevine başlamıştır. Pertev Bey'in görevine başladığı 16 Ekim tarihinde savaşın dokuzuncu ayı, Port Arthur Kuşatması'nın da üçüncü ayı sürmekteydi.¹⁷⁹ Port Arthur'un düşmesinden sonra III. Ordu kuzeye doğru hareket etmiş ve I., II. ve IV. Ordularla birleşerek Mukden Meydan Muharebesi'ne iştirak etmiştir. Mukden Meydan Muharebesi Rus-Japon Savaşı'nda karada gerçekleşen on bir büyük muharebeden sonuncusudur ve Pertev Bey'in katıldığı ikinci muharebedir. Bu muharebeden sonra Rusya'nın savaşı kaybedeceği kesinleşmiş ve Rus Ordusu geri çekilmeye başlamıştır. Pertev Bey, Japon zaferinin kesinleştiği bir zamanda, 16 Haziran'da Rus topçusunun açtığı ateş sonucu sol bacağından yaralanmıştır. Ateşkes yapıldıktan sonra Çin'de Şangay, Tietsin ve Pekin'i; Kore'de ise Pusan ve Seul'u gezmiştir.¹⁸⁰ Savaşın Eylül'de sona ermesiyle birlikte Japonya'ya dönmüş ve 19 Ekim 1905 tarihinde İmparator Meiji'nin huzuruna çıkarak, bizzat imparatorun madalya almıştır.¹⁸¹ Japon imparatoru ona, bir Osmanlı subayının Japon Ordusu'nda bulunmasından memnuniyet duyduğunu belirtmiş ve Sultan Abdülhamid'e selamlarını yollamıştır.* Pertev Bey 15 Kasım tarihinde Japonya'yı

¹⁷⁸ Demirhan, *Hayatımın Hatıraları*, s. 87.

¹⁷⁹ A.g.e., 103-134.

¹⁸⁰ Demirhan, *Colmar Freiherr von der Goltz*, s. 89.

¹⁸¹ Pertev Paşa'ya Japon Ordusu tarafından 1907 tarihinde verilen bir de madalya vardır. (BOA, BEO nr. 3105/232864)

* Pertev Paşa'nın Abdülhamid'e sunduğu 31 Ocak 1906 (18 Kanunusani 1321) tarihli raporda Japon İmparatoru'nun Pertev Paşa'ya söylediği sözler tam olarak şöyledir; "Mançuri darülharbinde bizim ordumuza bir Osmanlı zabitanın refakat etmiş olmasına pek memnun oldum. Ümit ederim ki

terk etmiş ve Kuzey Amerika, Paris ve Berlin üzerinden Königsberg'e, Goltz Paşa'nın yanına gitmiştir. Königsberg'de 10 gün kaldıktan sonra Berlin'e geçerek Haeseler'le buluşmuştur ve onunla da savaş hakkında ki gözlemlerini paylaşmıştır. 27 Ocak 1906 tarihinde İstanbul'a dönmüştür.¹⁸²

Pertev Bey İstanbul'a döndüğünde Sultan Abdülhamid'e savaş sırasında hazırladığı raporların derlemesi olan bir layiha, savaşla alakalı haritalar ve kendisinin çektiği 500-600 kadar fotoğrafı sunmuştur. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde ki bir belgeye göre Abdülhamid tahtan indirildikten sonra, Pertev Bey'in 1906 tarihinde padişaha sunduğu bu materyaller kutular halinde Yıldız Sarayı'ndan Erkân-ı Harbiyye Riyaseti Birinci Şubesi'ne taşınmış, ancak fotoğraflar bu nakil esnasında kaybolmuştur.¹⁸³

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki bazı belgeler Pertev Paşa'nın İstanbul'a döndükten sonra da Japonya'da olan bitenleri takip ettiğini göstermektedir. 16 Haziran 1906 (3 Haziran 1322) tarihli bir belgede normalde pek bahsetmediği Japon sömürgecilik hareketine dolaylı yoldan (Japonya'nın Kore'deki demiryolu faaliyetlerine değinerek) dikkat çekmektedir ve Japonların Ruslardan savaş tazminatı almamalarına ve Rus-Japon Savaşı sonucunda boğazlarına kadar borca batmalarına rağmen ordularını daha da büyüterek çok daha büyük savaşlara hazırlandıklarına değinmiştir.¹⁸⁴

Her ne kadar Rus-Japon Savaşı, savaş gözlemciliği için bir milat olsa da iki taraftaki gözlemciler içinde vazifelerini icra etmek çok da kolay olmamıştır. Ruslar yabancı gözlemcilere vazifelerini gerektiği gibi icra edemeyecekleri kadar zorluk çıkartmışlardır. Japonlar da Ruslar kadar olmasa da gözlemcilere bir takım müşkülât çıkarmış ve zaman içinde azalsa da devamlı olarak belli bir düzeyde sansür uygulamışlardır. Sonuçta gözlemciler "davet edilen" değil, "bulunmalarına izin verilen" kişilerdir ve ancak ev sahiplerinin bilmelerini istediği düzeyde bilgi edinme hakkına sahiplerdir. Gözlemciler Mayıs ayında Mançurya'ya yapılan çıkartmalar başlayana kadar hiç bir orduya atanmayarak sabırsızlıkla görevlerine başlayacakları zamanın gelmesini beklemişlerdir. Bu süre içerisinde Japonlar -ayrıcalıklı konumda olan müttefikleri İngilizler haricinde - yabancı gözlemcilerin hiçbir sorusunu cevaplamamışlardır. Ancak Japon askeri Mançurya'ya ayak bastıktan sonra askeri

gördüğünüz vekayi-i harbiyyeden müstefit olmuşsunuzdur. Zat-ı hazreti Padişah ile Devlet-i Aliyye-i Osmaniye hakkında büyük ve ciddi bir hürmet ve irtibatım vardır. Dersaadet'e avdetinizde Zat-ı Hazret-i Hilafet penahi'ye selam ve ihtiramat-ı samimânemi arz ediniz." (BOA, Y. PRK. ASK. 236/8)

¹⁸² Demirhan, *Colmar Freiherr von der Goltz*, s. 93.

¹⁸³ BOA, BEO 3876/290666.

¹⁸⁴ BOA, Y. PRK. ASK., 240/5. Aynı belgede Siyam (bu günkü Tayland) kralının Japonya'ya yaptığı ziyaretten ve Tokyo'da bir dinler kongresi yapılacağından da bahsetmektedir.

gözlemcilerin üzerindeki sansür gevşemiştir.¹⁸⁵ Gazetecilerin üzerinde ise daha ağır bir sansür uygulanmış ve daha uzun bir süre Tokyo'da tutulmuşlardır. Bunun sonucu olarak da bazı tatsızlıklar yaşanmış ve baskıdan bunalarak Rus Ordusu'na katılmak için Japonya'yı terk eden bir muhabir dahi olmuştur.¹⁸⁶ Japonların bu tutumları savaş anında bazı şeylerin bilinmesine engel olmuşsa da, savaştan sonra yazılanlara pek etkisi olmamıştır.

Pertev Paşa Japonların gizlilik konusundaki tutumlarını anlayışla karşılamış ve bunu savaşın icrası bakımından bir zorunluluk olarak değerlendirmiştir. Neticede savaş gizlilik üzerine kuruludur ve halkı bilgilendirmek üzere düşmandan gizlenen bazı şeylerin ifşa edilmesinin geri dönüşü olmayan sonuçları olabilir.¹⁸⁷ Bu yüzden, Japonların yabancı subay ve gazetecilerin rapor ve telgraf göndermelerinden rahatsız olduklarını belirterek bazı şeylerin görülmesine nezaketle mani olmuşlardır. En iyi bilgi toplama yönteminin ev sahiplerinin güvenini kazanmak olduğunu belirten Pertev Bey, savaş alanından düzenli olarak rapor göndermediğini ve maruzatta bulunmadığını belirtmiş ve gönderdiği yazıların Japonlar tarafından anlaşılabilmesi için Türkçe yerine Almanca, Fransızca ve İngilizce dillerini kullandığını belirtmiştir. Bir Osmanlı subayı olarak kendisine diğer ülkelerin vatandaşlarından daha sıcak davranıldığından ve gayet iyi bir muamele gördüğünden ise sitayişle bahseder. Bunun yanı sıra Japon subaylarının Rusya'nın ortak düşman olduğunu ve Pertev Bey ile diğer subaylarla paylaşılmayan bilgileri paylaştıklarını iddia ettiklerini de belirtmiştir. Yazıları içerisinde herhangi bir sansüre veya engele maruz kaldığına dair bir ibare bulunmamaktadır. Savaş alanına gitmeden önce Japonya'da bir ay kadar zaman harcamışsa da, bu süreci anlatırken kullandığı üsluptan bunun kasti bir bekletilme olmadığı, bilakis başını kaşıyacak zaman bulamadığı anlaşılmaktadır.¹⁸⁸ Pertev Bey'in Japonlara karşı verdikleri tepkilerden dolayı Avrupalıları eleştirmesi ise dikkat çekicidir. Yaşanan tatsızlıkların sebebini Avrupalıların kendilerini Asyalılara karşı üstün görmeleri sonucu bir takım uygulanması zorunlu formalitelere gereksiz tepkiler vermelerinden kaynaklandığı görüşündedir.¹⁸⁹

¹⁸⁵ Jones, *a.g.e.*, 150-152.

¹⁸⁶ Towle, *a.g.e.*, 20-21. Gazeteciler görevleri gereği en kısa sürede ifşa etmek üzere bilgi toplamaktadırlar. Ruslar savaşın başında Japon Ordusu'nun boyutlarını bilmemektelerdi. Japonlar da bunu bildiklerinden ordularının gerçek boyutunu gizlemek için geniş çaplı bir sansür uygulamışlardır. (Jones, *a.g.e.*, 153)

¹⁸⁷ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 80.

¹⁸⁸ Demirhan, *Hayatımın Hatıraları*, s. 90-114.

¹⁸⁹ Demirhan, *Hayatımın Hatıraları*, s. 68.

Pertev Paşa Batılıların bütün Asyalı toplumlar gibi Japonlara karşı da ırkçı bir tutum sergilediklerini ve Asyalı herhangi bir toplumun askerî ya da başka bir konuda kendilerine denk olamayacaklarını ve savaşı oldukça kısa bir süre içinde Rusya'nın kazanacağını düşündüklerini belirtmiştir. Ona göre, Batılılar Japonlara geri kalmış bir Doğu toplumu muamelesi yapmışlar ve 1905'te derslerini almışlardı. *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler* kitabının daha ilk sayfalarında Avrupa'nın Japonya'yı "bebek ve oyuncak makamında telakki ettiklerini" yazmış ve ilerleyen sayfalarda Japonya'nın Batı'nın oyun masasında ciddiye alınmadığını sayfalarda belirtmiştir.¹⁹⁰

Aslında dönemin Batılı çevrelerinde Japon subayının yetersiz olduğuna dair görüşler mevcut olsa da (özellikle Rusların elinde Japon subayları ve Japon Ordusu hakkında oldukça yanlış bilgiler vardı)¹⁹¹ Japon Ordusu Batı standartlarında, özellikle Rus Ordusu'ndan daha modern olarak kabul edilmekteydi ve Japonya özellikle 20. yüzyıla birlikte bir çok Batılı tarafından Avrupa tarzı, sanayileşmiş bir millet olarak tanınmıştı.¹⁹² Bununla beraber, sosyal Darwinizmin zirvede olduğu zamanın Avrupası'nda Ian Hamilton gibi en fanatik Japon hayranlarında bile bazı ırkçı (daha doğrusu oryantalist) söylemlere rastlanıyordu.* Ancak Batılıların gözünde anayasayla yönetilen Japonya, daima otokratik Rusya'ya göre çok daha modern bir toplum olarak kabul edilmişti ve Japonya'ya karşı ırkçı veya ayrımcı söylemlerde bulunanlar çoğunlukla Japonları aşağılamaktan ziyade sarı ırka mensup bir toplumun güçlenmesinden duydukları korkuyu ifade ediyorlardı. Bu kişilerin bir kısmı da Japonları sadece "yabancı" olarak nitelendirmekteydi.

Pertev Paşa'nın üslubunda Rusya'nın Batı dünyası tarafından sahiplenildiğine dair bir ima göze çarpmaktadır. Muhtemelen - Müslümanların geri kalanı gibi - kendisi de Japonya'yı sahiplendiği için ve bu savaşı Doğu ile Batı arasındaki bir mücadele olarak gördüğü için böyle düşünmektedir. Çünkü Batı dünyası bu savaş sırasında hiç bir zaman Müslümanların Japonya'yı sahiplendiği gibi Rusya'yı sahiplenmemiş ve Rusya Avrupa (ve Avrupa sömürgeciliği) için çok

¹⁹⁰ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 83.

¹⁹¹ Edgerton, *a.g.e.*, 100-102.

¹⁹² Esenbel, *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı*, s. 239.

* Hamilton Japon Ordusu'nun Avrupa'da ki bütün ordulardan üstün olduğunu iddia etmiştir (Jones, *a.g.e.*, 143) ama Japon askerini İngiliz Ordusu'nda ki Hintli askerler olan Gurkalara benzetmekten geri durmamıştır. (Harries, *a.g.e.*, 95) Başka bir yerde de Japon süngü hücumunu "derviş hücumu" olarak betimlemiştir. (Hamilton, *A Staff Officer's Scrap Book*, Vol. I, s. 143) Muhtemelen burada 1898'de Sudan'da gerçekleşen Omdurman Muharebesi'ne atıf yapmaktadır. Bu muharebede gözü kara dervişler İngiliz makineli tüfekleri üzerine hücum etmişlerdir. (Spencer Tucker, "1914-18 Birinci Dünya Savaşı", haz. Jeremy Black, *Dretnot, Tank ve Uçak, Modern Çağda Savaş Sanatı 1815-2000*, Kitap Yayınları, İstanbul, 2003, 98)

daha ciddi bir tehdit olduğundan Japon zaferinden rahatsızlık duyulmamıştır.* Savaşın sonra Japon Ordusu ve kahraman Japon askeri Batı dünyasında da Müslüman dünyasında olduğu gibi bir efsane haline gelmiştir. Inozo Nitobe'nin *Buşido: Japonya'nın Ruhü*¹⁹³ gibi samuray ruhunu anlatan kitaplar Batı dillerine çevrilmeye başlanmış ve Japon savaş sanatları Batı ülkelerinde yaygınlaşmaya başlanmıştır.¹⁹⁴ Batılıların savaşın Rusya tarafından kazanılacağını düşünmelerinin sebebi, Rus Ordusu'nun Japon Ordusu'na göre çok daha kalabalık olması ve tamamlanmak üzere olan Trans-Sibirya Demiryolu Hattı sayesinde Rus Ordusu'nun kısa süre içinde Mançurya'ya nakledilebilecek olmasıdır.¹⁹⁵

Gerçekten de Rus Ordusu, Japon Ordusu'ndan daha kalabalıktı ama savaşta çoğu zaman Japonlar sayı bakımından üstün olacaktı. Batılı ülkelerin Japonya aleyhine yorum yapmaları ellerindeki yanlış verilerden kaynaklanıyordu. Rusya'nın büyük bir ordusu vardı belki ama hem Uzak Doğu'da ki asker sayısı azdı hem de tek hatlı demir yolu sistemiyle Japonlarla başa çıkabilecek sayıda askeri Uzak Doğu'ya sevk etmesi uzun zaman gerektiriyordu. Bunun yanı sıra hatırı sayılır sayıda asker olası bir devrim girişimi ve Alman taarruzu ihtimaline karşı batıda kalmak zorundaydı.¹⁹⁶ Ancak Japonlar da Rusların dezavantajlarına rağmen bitmek tükenmek bilmeyen insan gücünden çekinmiyor değillerdi ve savaşın öncesinde

* Rusya Batı tarafından sahiplenilmemiş olsa da Japonya'yı bir zaman sonra Batı dünyasını tehdit edecek bir "sarı tehlike" olarak gören hatırı sayılır bir kesim de olmuştur. Bu görüşün rasyonel temelleri olmamasına rağmen özellikle ırkçılığın oldukça yaygın olduğu Amerika'da ilgi görmüştür. Hatırı sayılır sayıda kişi Amerika'daki Japonlara şüpheyle bakmış ve onların öncü birlik olarak kılık değiştirmiş askerler olduklarını dahi düşünenler çıkmıştır. (Harries, *a.g.e.*, 97) Japon tarafında ki Fransız gözlemcisi Cheminon ise açıkça Japon zaferinin beyaz ırka yönelmiş bir tehdit olduğunu belirtmiştir. (Jones, *a.g.e.*, 161-162) "Sarı tehlike" terimi ilk olarak Kayzer II. Wilhelm tarafından Rus-Japon Savaşı öncesinde kullanılmıştır. Terim tam olarak Çin'in sonsuz kaynaklarının ve insan gücünün Japonya'nın endüstriyel gücü ve askeri yetenekleriyle birleşmesi sonucu ortaya çıkan durdurulamaz bir ittifakı tanımlamaktadır. Kayzerin bizzat kendisi bu düşünceyi betimleyen "Völker Europas" adında bir tablo yapmıştır. Tabloda bir taraftan üzerine Buda binmiş bir ejderha Avrupa'da bir şehri yakarken diğer taraftan Mikail bir Avrupa ittifakı kurmaya çalışmaktadır. (Harries, *a.g.e.*, 72-73) Japonya'nın böyle bir niyeti tabi ki olmamıştır. Japonya Batılı ülkeler arasında yer almak isteyen bir güç olarak Çin'i hiç bir zaman potansiyel bir müttefik olarak görmemiştir ve II. Wilhelm'in ön gördüğü ittifak İngilizlerle yapılmıştır. Bunun yanı sıra büyük bir çoğunluk (II. Wilhelm'de dahil olmak üzere) Japonya'yı değil Rusya'yı asıl tehdit olarak görmektedir. Ancak II. Wilhelm hiç bir zaman Japon korkusunu yenememiştir ve Rus-Japon Savaşı'ndan sonra da Almanya'da eğitim gören Japon subaylarının sayısına sınırlandırma getirmiştir. (Sven Saaler, "Imperial Japanese Army and Germany", haz. Spang ve Wippich, *Japanese-German Relations, 1895-1945, War, Diplomacy and Public Opinion*, Routledge, New York, 2006, s. 26) Bunun yanı sıra Pertev Paşa'nın dediğine göre Rus-Japon Savaşı'ndan sonra Japonların daha yakından takip edilmesi için bazı Alman subayları Japonca öğrenmeye başlamıştır. (BOA, Y. PRK. ASK., nr. 240/5)

Pertev Paşa da *Japonların Asıl Kuvveti*'nde Japonya önderliğinde olası bir Asya gücünden bahsetmektedir. Sarı tehlike ya da buna benzer bir terimi hiç kullanmamış olsa da 20. yüzyılın Asya yüzü olacağını iddia etmiştir. (Demirhan, *Japonların Asıl Kuvveti*, s. 105)

¹⁹³ Bkz. Nitobe, *a.g.e.* Nitobe'nin hedef kitlesi yabancılar olduğu için kitabını direk İngilizce yazmıştır.

Ancak Batı'da popülerleşmesi Rus-Japon Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir. Samizade Süreyya Bey de *Buşido* hakkında ki en önemli kaynak olarak Nitobe'nin eserini göstermektedir. (Süreyya (Erdoğan), *a.g.e.*, 62)

¹⁹⁴ Harries, *a.g.e.*, 96-97.

¹⁹⁵ Edgerton, *a.g.e.*, 101, 103.

¹⁹⁶ Edgerton, *a.g.e.*, 100-101.

kesin bir galibiyet öngöremiyorlardı. General Oyama ancak sürpriz bir saldırıyla Rusların hazırlıksız yakalanması halinde Ruslarla eşit derecede zafer şansı olabileceğini iddia ediyordu. Denizciler ise Rus Uzak Doğu Filosu'nu batırabileceklerini ancak Japon Donanması'nın da yarısının kaybedileceğini tahmin ediyorlardı.¹⁹⁷ Pertev Paşa anılarında bu savaşı ilk günlerinden itibaren Japonların kazanacağını tahmin ettiğini belirtmiş, ama hangi verilere dayanarak Rusların yenileceğine karar verdiğine açıklık getirmemiştir.¹⁹⁸

İngiliz gözlemci General Ian Hamilton "neden Japonya'nın kaybedeceğini düşündükleri" sorusuna, "Japonların Rusya'ya savaş ilân ederken ne yaptıklarını bilmediklerini zannetikleri için" cevabını verir. Sonuçta Rusya çok büyük bir ülkedir ve Japonya ne kadar iyi bir orduya sahip olursa olsun küçük ve kaynakları sınırlı bir ülkedir. Hamilton, Rusların kendilerinin çok güçlü olduklarını - kendisi de dahil olmak üzere - tüm dünyaya inandırdıklarını belirtmektedir ki ve muhtemelen bir çok kişi Hamilton'la aynı görüşü paylaşmaktadır. İngiliz jeopolitikçi Halford Mackinder Nisan 1904 tarihinde yayınladığı *Geographical Pivot of History* adlı makalesinde Rusya'nın dünyaya hükmetmenin eşiğine geldiğini belirtmiştir.* Bunun yanı sıra Japonya'nın,

¹⁹⁷ **A.g.e.**, 98.

¹⁹⁸ Demirhan, *Hayatının Hatıraları*, s. 7.

* Mackinder'ın Rusya'ya bu derece dikkat çekmesinin sebebi demiryoludur. Makalenin yayınlandığı tarihte Trans-Sibirya Demiryolu Hattı'nı tamamlamak üzeredir ve Mackinder daha o tarihte Rusya'nın Manchurya'da ki asker sayısının artışıyla demiryolunun varlığının hissedildiğini belirtmiştir (Mackinder sayı belirtmemiştir ve muhtemelen Manchurya'da gerçekte var olandan çok daha fazla askerin bulunduğunu tahmin etmektedir. Hamilton Manchurya'da 200.000 kadar Rus askeri bulunduğunu tahmin ettiklerini belirtmiştir. Gerçek rakam bunun oldukça altındaydı). Demiryolu tamamlandığında ise Rusya'nın muazzam coğrafyasının kendisine sunduğu sonsuz kaynaklardan en verimli şekilde faydalanacağını ve artık ülkenin her tarafında tüm gücüyle savaşılabileceğini iddia etmiştir. Mackinder'a göre Rusya'nın altyapı sorununu çözmesi halinde 20. yüzyılın Moğol İmparatorluğu haline gelmesi kaçınılmazdır. (Halford Mackinder, "Geographical Pivot of History", *The Geographical Journal*, 1904, Vol. 23 No: 4, 421-437, s. 434-436) Demiryolu Mackinder'ın belirttiği gibi Rusya'nın gücünü artırmıştı ama Rusya dünyaya hükmedecek konuma gelmekten hala bir hayli uzaktı. Ancak Japonlar da Mackinder'la aynı düşünceleri paylaşmaktaydılar ve Rusya'da ki altyapı gelişmelerini korkuyla izlemekteydiler. Demiryolu yapımı bu savaşın altında yatan sebeplerin başında gelmekteydi (Pertev Paşa hiç bir zaman demiryolu unsurundan bahsetmemiştir). Rusya'nın Uzak Doğu'da ki kolonileşme hayallerine hayat veren unsur demiryoluydu ve hiç kuşkusuz savaşın zamanını belirleyen unsur da demiryolu olmuştu. Mackinder'ın aksine Japonlar Rusları yenilmez olarak görmüyorlardı ama Trans-Sibirya Demiryolu Hattı'nın tamamlanmasıyla bu durum değişebilirdi ve bu tarihe kadar Ruslar Uzak Doğu'dan kovulmalıydı. (Nish, **a.g.e.**, 18, 242) Mackinder Rusya'nın çağdaşlarına göre bir hayli zayıf olan askerî kapasitesinin demiryolu sayesinde artacağını düşünmüştü. Ancak savaşma kapasitesi sınırlı olan bu ordu demiryoluna rağmen şahlanamayacaktı ve çok iyi organize olmuş Japon Ordusu'na karşı etkisiz olduğu ortaya çıkacaktı (savaş başladığında Trans-Sibirya Demiryolu Hattı Baykal Gölü çevresinden dolaşan küçük bir bölümü hariç kullanıma hazırdı ve eksik olan kısımda savaş bitmeden tamamlanmıştı). Pertev Paşa ise Rusya'nın coğrafi büyüklüğünü ve Trans-Sibirya Demiryolu Hattı'nı göz ardı ederek, Japonya'yı ve Rusya'yı, Japonların çok üstün olduğu askerî etkinlik bakımından kıyaslamıştır. Sonuçta Pertev Paşa'nın dediği doğru çıkmıştı ve Japonlar Rusları ezip geçmişlerdi. Ancak demiryolunun da Rus askeri kapasitesine yadsınamaz bir etkisi olmuştur. Ateşkes sonrasında Portsmouth'ta gerçekleşen barış görüşmelerinde yaşanan her anlaşmazlıkta Rus delegesi Sergei Witte'nin "istediğiniz zaman savaşa devam edebiliriz" demesi üzerine Japonların sessiz kalmaları, savaştaki her muharebeye kazanmış olmalarına rağmen son kurşunlarını atmış olan tarafın Ruslar değil Japonlar olduğunu gösteriyordu. Demiryolunun Rus askeri kapasitesine olan etkisi savaş esnasında pek hissedilmemiş olsa da barış görüşmelerinde fazlasıyla hissedilecekti. Demiryolu Rusya'ya zafer getirmemişti ancak kayıplarını bir hayli azaltmıştı. (Edgerton, **a.g.e.**, 218-219)

Çin-Japon Savaşı sonrasında askeri güçlerini arttırması Avrupa'nın genelinin gözünden kaçmıştır. Ruslar 1895'te ki Japon Ordusu'yla karşılaşmayı umarken karşılana, Çin'in yüzleştüğinden çok daha dehşetli bir güç çıkmıştır.¹⁹⁹ Hamilton'un üslubunda Japon toplumuna karşı herhangi bir küçümseme ve bu küçümseme karşılığında özür dileme ibaresi dikkat çekmemektedir. O sanki bir Avusturya-Rusya savaşını eleştirir gibi, Doğu-Batı ayrımı yapmadan tamamen istatistiksel bir tahminde bulunduklarını ve ellerindeki veriler yanlış olduğu için yanıldıkları belirtir. Kitabın geri kalanında da Japonlar hakkında Pertev Paşa kadar hayranlık dolu cümleler kullanmıştır.

Hamilton Rusların tüm dünyayı Mançurya'ya kalıcı olarak geldiklerine inandırdıklarını belirtmiştir. Genel olarak Mançurya'da 200.000 kadar Rus askeri olduğu tahmin edildiğinden, Japonya'nın çok kritik bir kumar oynadığı düşünülmüştür. Hamilton savaşın ilk büyük muharebesi olan Yalu Muharebesi'yle Japonların ne yaptıklarını gayet iyi bildiklerini anladıklarını ve Mançurya'daki Rus gücünü tek doğru hesaplayan tarafın Japonlar olduğunu kabul ettiklerini söyler. Herkes Mançurya'da ki Rus askerî gücünün 200.000 kadar olduğunu zannederken, Japon Genelkurmayı 80.000 civarında bir tahminde bulunmuş ve Mançurya'ya yayılmış Rus güçlerinin birbirlerini destekleyemeyecek konumda olduklarını ve uzun bir süre batıdan destek gelemeyeceğini tahmin etmiştir. Japonların bu iki tahmini de doğruya yakın çıkmıştır.²⁰⁰ Rusların o tarihte Mançurya'da 98.000 askeri vardı. Yalu Muharebesi'nde 7 Japon'a 1 Rus askeri düşüyordu. Savaşın sonuna kadar da Liadong ve Mukden Muharebesi gibi istisnalar hariç çoğu yerde Japonlar Ruslardan daha kalabalık olacaktı.²⁰¹

Savaş esnasında Rus Ordusu'nu yöneten General Aleksey Kuropatkin de Japonları küçümsediklerini itiraf etmiştir. Yenilgilerinin asıl sebebini Japonya Ordusu'nun asker sayısını ve Japonların kararlılık derecesini yanlış tahmin etmelerine bağlamıştır.²⁰² Kuropatkin genel olarak aldıkları istihbarattan ve

Mackinder makalenin sonunda "sarı tehlike" terimine de atıfta bulunmuştur. Japonlar tarafından organize edilmiş bir Çin gücünün Rusya'yı devirebileceğini ve böyle bir gelişme sonucunda Rusya'dan çok daha tehlikeli, hem denizde, hem de karada etkin bir gücün ortaya çıkacağını belirtmiştir. (Mackinder, "Geographical Pivot of History", s. 437)

Mackinder makalesini 1905 yılında revize etmiştir. 1905'te yayınladığı makalesinde demiryolu ağını geliştirmekte olan Osmanlı İmparatorluğu'na da dikkat çekmiştir ve altyapısı gelişmiş bir Osmanlı İmparatorluğu'nun Mısır için bir ciddi bir güvenlik sorunu olacağını belirtmiştir. (Halford Mackinder, "Manpower as a Measure of National and Imperial Strenght", *National and English Rewiev*, 1905, No: 45, s. 140)

¹⁹⁹ Sisemore, *a.g.e.*, 9.

²⁰⁰ Hamilton, *A Staff Officer's Scrap Book*, Vol. I, s. 75, 78.

²⁰¹ Sisemore, *a.g.e.*, 10. Buna denizde yapılan muharebeler de dahildir.

²⁰² Aleksey Kuropatkin, *The Russian Army and the Japanese War*, Vol.I, E. P. Dutton and Company, New York, 1909, s. 199.

genelkurmayın eldeki istihbaratı değerlendirme şeklinden şikayetçidir ve savaş öncesinde ellerinde ki bilginin ne kadar zayıf olduğundan yakınmaktadır. Ellерinde ki istihbaratta ne Japon askerinin ve subayının kalitesi, ne Japonya'nın jeopolitik hedefleri, ne de Japon toplumunun ordularına olan bakış açısı hakkında doğru bilgi olduğunu belirtir.²⁰³ Tokyo askerî ataşesinin düzenli raporlarıyla Japon Ordusu'nun asker sayısını genelkurmayı bildirdiğini ancak Rus genelkurmayının bu raporları gerektiği gibi değerlendirmedini ve sonuç olarak karşılarına beklenenden çok daha kalabalık bir ordu çıktığını ifade eder.²⁰⁴

Kuropatkin, genel Rus düşüncesinin aksine kendisinin Japonları hiç bir zaman küçümsemediğinin altını çizmiştir. Savaşın önce Japonya'yı ziyaret etmiş ve bu kısa ziyareti sayesinde Japon Ordusu ve toplumu hakkında ne kadar bilgisiz olduklarını anlamıştır. Bu yüzden de, ödün verme pahasına da olsa Japonya ile yapılacak bir savaşın kaçınılmaları gerektiğini ilgili makamlara duyurmuştur.²⁰⁵ Rusya'ya döndüğünde yazdığı raporla Japon Ordusu'nun Avrupa ordularına denk olduğunu belirterek, Rusya'daki Japonya algısını değiştirmeye çalışmıştır.²⁰⁶ Bunların yanı sıra savaşın önce *Japonya'ya Karşı Harekat İçin Genel Prensipler* adlı bir çalışma hazırlamıştır.²⁰⁷

Kuropatkin, Uzak Doğu Ordusu'nun komutanı olarak ciddi bir sorumluluk altında olduğu için, yukarıdaki savunmayla kendisini zan altından kurtarmaya çalışmış olabilir.* Ama Rusların Japonlardan çekinmemeleri Kuropatkin'in iddialarıyla örtüşmektedir. Rusya'nın Japonya'ya saldırmak gibi bir planı yoktu ve Japonya'nın da Rusya'ya saldırmayacağını düşünüyorlardı (bu yüzden hiç bir savaş hazırlığı yapmamışlardı). Rusya'da ki genel kanı, bir Japon saldırısı gelse dahi çok kısa bir süre içinde bertaraf edileceği üzerineydi ve bunun çok düşük bir ihtimal olduğunu varsayıyorlardı.²⁰⁸ Rusların Japonya hakkındaki bilgisizlikleri, geri kalmış bir Asya toplumu gözüyle baksınlar yada bakmasınlar bariz bir küçümsemenin belirtisidir.

²⁰³ Kuropatkin, *a.g.e.*, 210-215.

²⁰⁴ *A.g.e.*, 207.

²⁰⁵ *A.g.e.*, 221.

²⁰⁶ *A.g.e.*, 220.

²⁰⁷ Sisemore, *a.g.e.*, 68. Kuropatkin bu çalışmasında olası bir Japon taarruzunda Japonların savaşın ilk aylarında kesinlikle üstün bir konumda olacağını ve Rus Ordusu'nun sayı üstünlüğünü elde edebilecek konuma gelene kadar bir kısım toprağın gözden çıkarılması gerektiğini belirtmiştir. Kuropatkin'e göre Rusya altı aydan evvel inisiyatifi ele alamazdı ve ancak bu süreden sonra karşı-taarruza geçebilecek konuma gelerek Japon güçlerini denize dökebilirdi. Kuropatkin'in Japon Ordusu hakkında ki tahminleri doğru çıkacak, ancak Rus Ordusu hakkında ki tahminlerinde yanılacaktı. Ruslar sayı üstünlüğünü elde ettiği zamanlarda dahi Japonlara yenilmekten kurtulamayacaklardı. (Sisemore, *a.g.e.*, 69)

* Bir çok Rus generali savaşın sonra buna benzer savunma kitapları yazmıştır.

²⁰⁸ Edgerton, *a.g.e.*, 100-101.

Goltz Paşa'nın görüşleri ise Pertev Paşa'ninkiler ile bir hayli benzerdir ve savaşı da günü gününe takip etmiştir. Pertev Paşa'ya göre, Goltz Paşa Japonlardan başarı beklemiş ama bu derecede büyük olacağını ummamıştır. Pertev Paşa'nın anılarında yazdığına göre, Goltz Paşa savaş öncesindeki tahminlerinde Japonların müstahkem mevkiilerde Rusları durduracaklarını ve Rusların Japonları Mançurya'dan atamayacaklarını tahmin etmekteyse de Japonların taarruza geçerek Rusları tahkimli mevzilerden atabileceklerini ön görmemiştir. Ancak son kertede Japonların manevi meziyetler bakımından Avrupalıların çok üzerinde olduğunu ve Rusların böyle bir güce karşı bir şansı olamayacağını anladığını belirtmiştir.²⁰⁹

Goltz Paşa da Pertev Paşa gibi Japon başarısını "Asya'nın şahlanması, Batı'nın güç kaybetmesi" olarak görmüştür. "Doğu uyanmaya başlamıştır ve bir defa uyandığında artık bir daha uyuyamaz" sözünü sarf etmiş ve Pertev Paşa'nın Batı düşmanlığını andırır şekilde Doğu'nun Batı'yı geçmeye başladığını iddia etmiştir.²¹⁰ Goltz Paşa, Türklerin de Doğulu bir toplum olarak Japonlarla aynı manevi meziyetlere sahip olduklarını iddia ederek Japonlarla Türkleri aynı kefedeki kıyaslamış ve bu savaştan sonra Osmanlı'dan beklentisi artmıştır. Ancak bu görüşler tamamen kendisine aittir ve bizzat kendisi görüşlerinin ne Alman Hükûmeti, ne de Ordusu tarafından paylaşıldığını belirtmiştir.²¹¹

Esasen dönemin Osmanlı Ordusu da Japon Ordusu gibi Alman sistemini kabul etmiş ve Almanlar tarafından modernize edilmişti. Goltz Paşa'ya göre nasıl Japon silahlı gücünün yakın zamana kadar bir askerî değeri yoksa ve Japonlar bu sorunu başarıyla aşıtlarsa, Osmanlılar da yenilgilerle dolu geçmişlerini telafi ederek bizzat kendisinin modernize ettiği ordularıyla eski şanlı günlerine dönebilirlerdi. Goltz Paşa Japonlar gibi "savaşçı ırk" kategorisine soktuğu Türklerin 1898'den itibaren Almanya'nın rakibi olmaya başlayan İngilizleri Hindistan'dan ve Mısır'dan kovabileceğini de iddia etmiştir.²¹² Bu bakımdan Goltz Paşa için Osmanlı İmparatorluğu'nun "Orta Doğu'nun Japonya'sı" olduğu söylenebilir. Ancak Goltz Paşa'nın , benzer tespitler yapan İttihatçılardan farkı, bu görüşlerini Rus-Japon Savaşı'ndan da önce beyan etmiş olmasıdır. Teselya Savaşı'ndan sonra yazdığı *Osmanlı İmparatorluğu'nun Zaaf ve Kuvveti* adlı kitabında Osmanlı'nın Avrupa'ya oynamayı terk edip yüzünü Asya'ya dönmesi gerektiğini belirtmiştir. II. Meşrutiyet'ten sonra başkentin Kayseri veya Halep gibi merkezin Orta Doğu'yu daha rahat kontrol edebileceği yerlere taşınmasını tavsiye etse de bu düşüncesi İstanbul tarafından

²⁰⁹ Demirhan, *Hayatımın Hatıraları*, s. 103-104.

²¹⁰ Goltz, "Keşf-i İstikbal", s. 113. Demirhan, *Colmar Freiherr von der Goltz*, s. 73.

²¹¹ Akmeşe, *a.g.e.*, 28-29.

²¹² F. A. K. Yasamee, "Colmar Freiherr von der Goltz and the Rebirth of the Ottoman Empire", *Diplomacy & Statecraft*, 1998, Vol. 9, No. 2, 91-128, s. 98.

onaylanmamıştır.²¹³ Goltz Paşa'nın tavsiyenin sebeplerinden biri de İstanbul'un denizlerden (özellikle Karadeniz'den) gelebilecek saldırılara açık olması ve Osmanlı'nın böyle bir saldırıyı durdurmakta zorlanacağını düşünmesidir. Bu şekilde Osmanlı'nın Batılı güçlerin saldırılarından nispeten korunacağı gibi (Balkanlar dahil değildir bu sınırlara) Avrupa içinde yaşanan çekişmelerden de daha az etkileneceğini iddia etmiştir ve ülkenin altyapısının gelişmesi durumunda Osmanlı İmparatorluğu'nun tekrardan kayda değer bir güç olacağını belirtmiştir.²¹⁴

²¹³ Mudra, **a.g.e.**, 18.

²¹⁴ Goltz, "Osmanlı'nın Gücü ve Zaafı", s. 48-57. Japonlarda benzer bir düşünceye sahip olmuş olabilirler. Tahsin Paşa 12 Haziran 1905'de (8 Rebiyülahir 1323) yazdığı bir notta, Japonya'dan gelen ama yazarının adının okunamadığı bir mektubun Yıldız Sarayı'na gönderildiğini ve bu mektupta Osmanlı İmparatorluğu'nun Arap topraklarındaki varlığını sağlamlaştırması gerektiğini yazıldığını belirtmiştir. (Burman, **a.g.e.**, 118) O tarihlerde sömürgecilğe odaklanmış olan Japonlar muhtemelen Osmanlı otoritesinin Arap vilayetlerindeki eksikliğini fark etmişle ve Osmanlı'nın artık yayılma şansının kalmadığı Avrupa ile uğraşması yerine doğuya doğru yayılması gerektiğini düşünüyor olabilirler. Sonuçta Japonların Batılı güçlerin arasında dahil olmak için takip ettikleri yol Batılılarla iyi geçinmek üzerine değil, Batıların yaptıklarını yapmak üzerine kuruludur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PERTEV PAŞA'NIN RUS-JAPON SAVAŞI HAKKINDAKİ ASKERİ DEĞERLENDİRMELERİ

3.1 TEŞKİLAT VE TEÇHİZAT

Rus-Japon Savaşı bir çok teknolojik yeniliğin ilk kez kullanılacağı (ya da ilk kez geniş çapta kullanılacağı) bir savaştı ve savaş alanına giden gözlemcilerin birincil amaçlarından biri bu yeni aletlerin savaşa nasıl bir etkisinin olacağını gözlemlemektir. Pertev Paşa da askerî bir gözlemci olarak son teknoloji ürünü aletleri savaş alanında ki kullanım tarzlarıyla örneklendirerek değerlendirmiştir. Bu örnekler arasında projektör, makineli tüfek, telefon gibi icatların yanı sıra seri atışlı top, dekovil* gibi eskiden de var olan araçların çok daha etkili versiyonları da bulunmaktadır.** Japon savaşçı ruhundan çok etkilenen Pertev Paşa bu araçlara rağmen harp esaslarının değişmediğini belirtse de, yeni savaş aletlerinin harbin icrasını değiştirdiğini kabul etmektedir.²¹⁵ Mesela telefonun topçu ile kullanılmasıyla çok daha verimli sonuçlar elde edilebileceğini belirtmiştir. Telefon vasıtasıyla düşmanın bulunduğu koordinatları topçuya bildiren gözcüler sayesinde artık toplar (eğik atış yapmak üzere tasarlanmış obüsler) çok uzak mesafelerden ve hatta hedefin çıplak gözle görülemeyeceği noktalardan isabetli atışlar yapacak konuma gelmişlerdi. Topçunun kullandığı bu değişiklik Pertev Paşa'nın modern savaşın yeni unsurlarından biri olarak değindiği ilginç hususlardan biridir.²¹⁶

Toplar ve makineli tüfekler (birçok gözlemci gibi) Pertev Paşa'nın en çok üzerinde durduğu silahlardır. Toplar 20. yüzyıla girildiğinde, bir arada kullanılması halinde kelimenin tam anlamıyla savaş alanını cehenneme çevirecek kabiliyete eriştiğinden savaşı takip eden hemen hemen bütün subaylar tarafından savaşın en dehşetli silahı olarak kabul edilmiştir. Pertev Paşa özellikle Japonların Port Arthur'da kullandığı 220 kiloluk mermiler atabilen 280 milimetrelilik havan topunu örnek silah olarak incelemiştir ki bu silah (attığı her dört mermiden biri patlamamasına rağmen) o zamana kadar görülmedik yıkım gücüyle bütün gözlemcilerin ilgi odağı haline gelmiştir. Makineli tüfekler ve zamanın standart piyade silahı olan sürgülü tüfekler nispeten ikinci sırada gelmektedir. Makineli tüfekler Japonların Rus müstahkem mevkillerine yaptığı taarruzlardaki ağır kayıplarının birincil sorumlusudur ve Pertev

* Dar hatlı demiryolu sistemi. Balkan Savaşları esnasında Osmanlılar tarafından da kullanılmıştır.

** Savaş alanında ilk kez görülen elektrikli teli atlamıştır. (Sisemore, *a.g.e.*, 31)

²¹⁵ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 42.

²¹⁶ *A.g.e.*, 47.

Paşa da çoğu zaman Japon süngü hücumlarından bahsettiği noktalarda makineli tüfekleri ele almıştır. Zamanın tüfeklerinin de uzun menzilleriyle oldukça etkili bir hale geldiklerini belirtmektedir.²¹⁷

Pertev Paşa tanıttığı tüm araçların savaş alanında performanslarıyla sınayı geçtiklerini belirterek, Osmanlı Ordusu'na transfer edilmesi gerektiğinin de altını çizmiştir. Ancak Pertev Paşa savaş alanında görülen bütün teknolojik gelişmelere rağmen süngüyü hala zaferin anahtarı olarak değerlendirmektedir. Pertev Paşa'nın olumlu olarak tanıttığı araçların tamamı bu savaşla birlikte askerî çevrelerce kabul görmüştür ve istisnasız hepsi I. Dünya Savaşı'nda yer almıştır.²¹⁸

Rus-Japon Savaşı ile savaşın icrasında gözle görülür değişiklikler gerçekleştiği için kullanımda olan bazı malzemelerde de değişimler gözlenmiştir. Bunlardan biri üniformadır. 20. yüzyıla gelindiğinde savaş alanında göz dolduran renkli üniformalar yerini doğaya uygun renklere sahip, mat üniformalara bırakmaktaydı. Üniforma devrimi bir çok gözlemci gibi Pertev Paşa'nın da gözünden kaçmamıştır.

Pertev Paşa Japonların üniformalarını zamanın şartlarına adapte ederek önemli bir avantaj elde ettiklerini ve Rusların da her konuda olduğu gibi üniforma konusunda da sınıfta kaldıklarını belirtmiştir. Japon üniformalarının haki renkte olduklarını belirterek, savaş alanındaki askerlerin subaylarla birbirlerinden ayırt edilemediğini, Rus askerlerinin üniformaları ise doğal ortama uygun olmadığını belirtmiştir. Ayrıca subayların erlerden kolaylıkla ayırt edilebildiğini belirterek Japonların ilk işlerinin Rus subaylarını tespit ederek, onları bir an önce savaş dışı bırakmaya çalıştıklarını iddia etmiştir.²¹⁹ 1906 tarihinde padişaha sunduğu layiha da Rus Ordusu'nun yanı sıra Osmanlı ve hemen hemen bütün Avrupa ülkelerinin ordularına eleştirel bir dille yaklaşmaktadır. Dikkat çekici üniforma konusunda birinciliğin İngiltere'de olduğunu belirtmiş ve Almanları ise boz renkli üniformaya geçtiklerinden dolayı övmüştür.²²⁰

Japonlar savaşın başında 1886'da kullanıma giren (o tarihte savaş alanında ki askerlerin kamufle edilmesiyle ilgilenilmiyordu) lacivert renkte üniforma kullanıyorlardı. Bu üniformada kırmızı şeritler ve beyaz tozluklar gibi dikkat çeken

²¹⁷ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 50-51, 68, 70.

²¹⁸ Saunders, *a.g.e.*, 95-96.

²¹⁹ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 54.

²²⁰ Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat Hususâtına Dair Layiha*, s. 9.

kontrast renkler mevcuttu ve üniforma mat bir tonda değildi. Zamanına uygun olmayan bu üniforma 1904 yazında, Pertev Paşa'nın savaş alanına gelmesinden önce baştan aşağı haki renklerde olan versiyonuyla değiştirilmişti ancak tüm ordu genelinde hemen yaygınlaşmamıştı. Savaş bittiğinde dahi lacivert üniforma giyen askerlere rastlanıyordu.²²¹ Rus Ordusu'nda ise tüm savaş boyunca 1881'de kullanıma giren üniforma kullanılmıştı ve Rus üniformaları askerlerin yerini belli edecek değişik tonda renkler barındırıyordu. Kışlık üniforma koyu bir yeşil renkliydi, üniforma üzerine giyilen paltolar ise kahverengi veya gri renkliydi. Yazın ise aynı koyu yeşil pantolon üzerine beyaz tünik giyiliyordu. Askerler çoğu zaman tüniklerini (ve beyaz renkli keplerini) koyu yeşile ve haki renklerine boyuyorlardı, bazıları da üniformalarını bilerek kirletiyorlardı. Subay üniformaları ise farklı renkleriyle erlerden bariz bir şekilde ayrılıyordu.²²² Pertev Paşa Abdülhamid'e yazdığı layihada Japonların savaştan önce siyah üniforma giydiklerini, savaş zamanı ise toprak renkli üniforma giydiklerini belirtmiştir.²²³ Layihasını yazdığı tarihte Japon Ordusu'nun savaş zamanı üniformasıyla barış zamanı üniformasının farklı olduğunu düşünmüş olabilir.

Pertev Paşa, II. Meşrutiyet döneminde basılan eserinde Osmanlı Ordusu'nun da haki renkte üniformaya geçerek önemli bir dersin çıkarıldığının altını çizmiştir.²²⁴ Layihada ise kıyafete çok detaylı olarak değinmiş ve Japon giysilerini teker teker tanıtmıştır.²²⁵ *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler*'de kılık kıyafet konusuna layihada ki kadar dikkat çekmemesi, kendisinin de teyit ettiği gibi gerekli olan değişimin sağlanmış olmasından kaynaklanıyor olmalıdır. O dönemde (Rusya'da dahil olmak üzere) bir çok modern ordu mat, doğaya uygun renkteki üniformaları kullanmaya başlamışlardır. I. Dünya Savaşı başladığında eski usul üniforma kullanmaya devam eden tek ordu Fransız Ordusu'ydu ve onlarda kısa süre içinde derslerini alacaklardı.²²⁶

Japon Ordusu da Osmanlı Ordusu gibi Alman sistemine göre organize edilmiştir. Prusya askerî ekolünden gelen bir kişi olarak Pertev Paşa'nın Japon Ordusu'ndaki Alman unsurlarını fark etmekte gecikmediği söylenebilir. Pertev Paşa

²²¹ Aleksei Ivanov ve Philip Jowett, *The Russo-Japanese War 1904-05*, Osprey, Oxford, 2004, s. 18, 37-39.

²²² A.g.e., 19-24.

²²³ Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat Hususatına Dair Layiha*, s. 9.

²²⁴ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 54.

²²⁵ Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat Hususatına Dair Layiha*, s. 9.

²²⁶ Norman Stone, *Birinci Dünya Savaşı*, Doğan Kitap, İstanbul, 2007, s. 45.

özellikle Japon Ordusu'nun yapısını incelediği layihasında Japon başarısının en önemli sebeplerinden biri olarak Japonların en etkin askeri sisteme sahip olmalarını (Almanya'dan ithal edilmiş olan genelkurmay kurumu ve Prusya tipi tümen sisteminde organize olmuş olan ordu) ve hiç aksamayan eğitim ve tatbikatlarla ordunun her daim savaşa hazır olmasını göstermiştir.²²⁷

Aslında Almanlar modern Japon Ordusu'nun yapılandırılması için model alınmasına karar verilen ilk tercih değildi. Meiji Restorasyonu gerçekleşikten sonra ki ilk modernizasyon denemesi için 1872 tarihinde Fransızlarda karar kılınmıştı. Ancak Fransızlarla yaşanan bazı anlaşmazlıklar ve üst düzey Japon subaylarının Fransız sisteminin efektif olmadığını düşünmeleri sonucu Fransızlarla yapılan sözleşme 1879 tarihinde feshedilmişti. Fransız heyeti 7 yıldır ülkede olmasına rağmen ordunun askeri kapasitesinde ciddi bir artış olmamış ve 1877 tarihinde çıkan Satsuma İsyanı ağır kayıplarla, güçlkle bastırılabilmişti. Bu yüzden bir çok Japon ileri geleni Fransız yardımının çok da gerekli olmadığını düşünüyordu.²²⁸

Fransız heyetinin geri gönderilmesi Japon subaylarının Batı'yı takip etmedikleri anlamına gelmiyordu ancak Satsuma İsyanı'nda kazandıkları deneyimlerin kendine yeteceklerini düşünüyorlardı. 1883 yılında kurmay subay yetiştirecek olan harp akademisinin açılmasıyla bu kurumun içini dolduracak subaylardan yoksun olduğu anlaşıldı ve yabancı danışman fikri tekrardan gündeme geldi. Fransızlardan yardım alınması kararı 1871 tarihinde Prusya'nın Fransa'ya karşı ezici bir zafer kazanmasından hemen önce gerçekleşmişti. Geçen süre içerisinde birçok Japon subay Alman Ordusu'na, Prusya askeri ekolüne ve Prusya militarizmine hayran olmuş ve Almanya'dan danışman getirtme kararı çok fazla tartışma yaşanmadan kabul edilmişti.²²⁹

Modern Japon Ordusu'nun mimarı olarak anılacak olan Jacob Meckel Japonların talebiyle 1885 tarihinde, binbaşı rütbesiyle, Japon Harp Akademisi'ni geliştirmek üzere Japonya'ya gönderilmiştir. Japonya'ya gittikten sonra etki alanı genişletilecek ve Fransız sistemine göre örgütlenmiş olan Japon Ordusu'nu (ve genelkurmayını) Alman sistemine göre tekrardan örgütleyecekti. Meckel bir çok konuya el atacak ve bunların arasında ordu ile dolaylı yoldan ilişkisi bulunan demiryolu ağının kurulması gibi şeyler de dahil olacaktı.²³⁰

²²⁷ Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat, Sâ-i Hususatına Dair Layiha*, s. 3-4.

²²⁸ Drea, *a.g.e.*, 58.

²²⁹ *A.g.e.*

²³⁰ Harries, *a.g.e.*, 48-50.

Japonların talebi üzerine Almanlar ilk başta Colmar von der Goltz'u göndermeye karar vermişse de zamanın Genelkurmay Başkanı Helmuth von Moltke Goltz'u Osmanlı İmparatorluğu'na göndermeyi planlıyordu ve onun alternatifi olarak Meckel'i seçmişti.²³¹ Meckel Prusya-Fransa Savaşı'ndaki başarılarından ötürü demirhaç nişanına layık görülmüştü. İyi bir taktisyen olmasının yanı sıra yıllar boyunca harp akademisinde ders vermiş deneyimli bir hocaydı.²³² Meckel'in hem genelkurmay karargâh yapısını iyi bilmesi hem de kıta tecrübesinin olması onu ideal bir danışman kılmaktaydı.

Meckel Japonya'ya geldiğinde ilk olarak Harp Akademisi tedrisatına el attı. Japonya'ya gelişinden altı ay kadar sonra da Prusya sistemini Japonya'ya taşımayı amaçlayan üst düzey subayların talebiyle onun liderliğinde bir komisyon kuruldu. Akabinde Japon Ordusu'nu çağdaşlarının seviyesine yükseltecek reformlara başlandı. Bu reformların en önemlilerinden biri von der Goltz Paşa'nın Osmanlı Ordusu'nda yaptığı gibi Prusya modelinde bir genelkurmayın kurulması oldu. Meckel'in yarattığı Japon Genelkurmayı, 1946'da Amerikalılar tarafından lağvedilene kadar, çok korkulan bir silahlı gücü yönetmesinin yanı sıra bir çok alanda ülkenin yönetimi hakkında da söz sahibi olacaktı.²³³

Fransızlar çoğunlukla küçük ünite hareketlerine önem vermişlerdi (alay ve altı) ve ordu küçük hareketlerde başarı sağlamak üzere hazırlanmıştı. Meckel'in ilk işlerinden biri statik Fransız garnizon sistemini terk edip mobil tümen sistemine geçilmesi oldu. Meckel Fransızların küçük birim öncelikli anlayışını da değiştirip tümen ve üzeri birliklere odaklanarak, Japon Ordusu'nu geniş çapta operasyon düzenleyebilecek konuma getirdi. Meckel'in amacı Japon Ordusu'nu Rusya gibi büyük bir güce karşı mücadele verebilecek duruma getirmektir ve üç yıllık görev süresi tamamlandığında Yagamata Aritomo gibi üst düzey karar alıcılar Japon Ordusu'nun, Japon Adalarını müdafaa etme vazifesini aşır, Asya'ya sıçrayarak faaliyet gösterecek konuma geldiğini düşünmekteydiler.²³⁴

Pertev Paşa Japon Ordusu'nun mimarı olarak Jacob Meckel'in adını da kısaca da olsa zikretmiş ve Japonların kazandıkları zaferi bu adama borçlu olduklarını belirtmiştir. Ona göre Meckel'in Japon Ordusu'nu çağdaşlaştırması ve "modern savaş sanatını" Japon kurmay subaylarına öğretmesi sonucu benzersiz bir başarı

²³¹ Drea, *a.g.e.*, 58.

²³² Harries, *a.g.e.*, 48.

²³³ *A.g.e.*, 48-49.

²³⁴ *A.g.e.*, 49. Meckel'den sonra bulunan heyetin başına sırasıyla Hermann von Blankenburg ve Ernst von Wildenbruch geçmiştir. Alman askeri heyeti toplamda 5 yıl boyunca Japonya'da bulunmuştur. (Saaler, *a.g.e.*, 24)

kazanılmıştı. Doğrudan bir kıyaslama yapmamış olsa da, Pertev Paşa Meckel'i "Japonya'nın Goltz'u" olarak değerlendirmektedir.* Japonya zaferi ile bu ülkeye sempati duymaya başlayan bir çok kişi Pertev Paşa gibi Japon başarısının ardında Meckel'in olduğunu iddia etmiştir.²³⁵

Gerçekten de Meckel, von der Goltz'un Osmanlı İmparatorluğu'nda üstlendiği vazifeyi Japonya'da üstlenmiş ve yine von der Goltz gibi her geçen gün görev yaptığı ülkedeki etkisi biraz daha artmıştı. Japonlar da aynen Osmanlıların von der Goltz Paşa'ya gösterdiği saygıyı Meckel'e göstermişlerdir ve Meckel'in büstünü harp akademisinin girişine dikmişlerdir.**

Teşkilat yapılanmasının yanı sıra, Pertev Paşa Japon Ordusu'nun uygulamalarında da Prusya unsurlarının görüldüğünü belirtmiştir. Bu bağlamda o, özellikle 1901 tarihinde General Gottlieb von Haeseler komutasındaki Metz Tatbikatı'na dikkat çekmiş ve Japon Ordusu'nda gözlemlenen bütün uygulamaların bu tatbikatta gerçekleştirildiğinin altını çizmiştir.*** Pertev Paşa'ya göre Rus-Japon Savaşı, Haeseler'in üzerinde durduğu noktaların doğruluğunu ispatlamıştır.²³⁶

Pertev Paşa Japon Ordusu'nda ki Prusya izlerini ortaya çıkaran en belirgin unsurun Japon askerinin kendi kendine hareket etme yeteneğine sahip olması olduğunu belirtmiştir. Avcı hattına yayılmış bir piyade bölüğünün 200-300 metrelik bir alanı işgal edeceğini belirterek, bu düzende askere komuta etmenin zor olduğuna dikkat çeker. Bunun yanı sıra subaylar ve ast subaylar yivli tüfeklerle donatılmış

* Bu değerlendirme sadece askerî danışmanlık boyutundadır. Meckel hiç bir zaman Goltz gibi diplomatik bir rol üstlenmediği gibi Almanya'nın da II. Dünya Savaşı'na kadar Japonya'ya yaklaşmak gibi bir niyeti olmamıştır. 1895 tarihindeki Çin zaferinden sonra Japonya'nın Çin'den ele geçirdiği topraklardan feragat etmesini sağlayacak olan Üçlü Müdahalede Almanya da yer almış ve yine bu savaştan sonra Kayser II. Wilhelm'in Japonlardan "sarı tehlike" olarak bahsetmesi Japonları sınırlandırmıştır. I. Dünya Savaşı'nda da Almanya ile Japonya karşı karşıya gelmişlerdir ve Japonya Almanya'nın Çin'de ki sömürgesi Tsingtao ile Pasifikteki adalarını ele geçirerek 1895'in intikamını almıştır. II. Dünya Savaşı'nda ki ittifak ise nispeten tesadüf eserdir, iki tarafın da düşmanlarının ortak olmasından kaynaklanmaktadır. (Saaler, *a.g.e.*, 21-22, 26)

²³⁵ Rolf-Harald Wippich, "Japan Enthusiasm in Wilhelmine Germany: The Case of the Sino-Japanese War, 1894-5", haz. Wippich ve Spang, *Japanese German Relations, 1895-1945, War, Diplomacy and Public Opinion*, Routledge, New York, 2006, s. 74-75.

** Pertev Paşa, Goltz Paşa'nın hatıratının önsözüne yazdığı yazıda Türklerin, Japonların Meckel'i hatırladıkları gibi Goltz Paşa'yı hatırlamadığından ve bir büstünün dahi yapılmamış olmasından yakınmaktadır. (Mudra, *a.g.e.*, 6)

*** Pertev Paşa bu tatbikat hakkında bir değerlendirme kaleme almıştır. Kitabında Metz Tatbikatı'nı bir kaleye yapılan altı günlük bir kuşatma hareketinin canlandırılması olarak belirtmektedir. (Pertev (Demirhan), *1317 Sene-i Rumiyesi Son Baharında İcra Olunan Meç Manevralarına Dair Bir Kaç Söz*, s. 3) Onun uzun yıllar boyunca Almanya'da görev yapmış bir kişi olarak sadece Metz Tatbikatı'nın üzerinde durmasının sebebi, Metz Tatbikatı'nın Port Arthur Kuşatmasıyla bir çok benzer yönünün olması olabilir.

²³⁶ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 63. Rus-Japon Savaşı ile ilgilenen Alman Generali Rudolf von Caemmerer'de Japon başarısını Alman uygulamalarının başarısı olarak belirtmiştir. (Jones, *a.g.e.*, 169)

zamanın ordularında her an savaş dışı kalabilecek durumdadırlar. Bu bakımdan asker başında komutanı olmasa dahi kendi kendine karar verebilecek durumda olmalıdır. Ayrıca asker araziyi iyi kullanacak şekilde eğitilmelidir ki ancak bu şekilde iyi siper alması sağlanabilir. Pertev Paşa Kont Haeseler'in de bu hususların üzerinde durduğunu belirtmiştir. Rus askerlerinin ise kendi kendine hareket etme yeteneğine sahip olmadıklarını ve komutanları vurulduğunda çıl yavrusu gibi dağıldıklarını iddia etmiştir.²³⁷ Pertev Paşa Japon askerlerinin kendi kendilerine hareket edebilecek kadar iyi eğitilmiş olmasının temelinde talimnamelerin yattığını ve bu talimnamelerin hazırlanması ve kabulü ile bizzat üst düzey subayların uğraştığı görüşündedir.²³⁸ Bu talimnamelerin tamamının Japoncaya çevrilmiş Alman talimnameleri olduğu ise burada belirtilmelidir.²³⁹

Pertev Paşa'nın savaştan çıkarılması gereken derslerden biri olarak bu hususun altını çizmesi Osmanlı Ordusu'ndaki talimnamelerin yetersiz olduğuna bir işaret olarak görülebilir. Eğer Osmanlı Ordusu'nda talimname eksikliği söz konusu ise Alman sistemine tam bir adaptasyon da söz konusu olamaz, çünkü talimnameler askerlerin eğitiminin kalbinde yatan en önemli unsurlardan biridir. Sonuçta Alman Ordusu'nun etkinliği de bu talimnamelere dayanmaktaydı.* Bunun yanı sıra Osmanlı Ordusu'nda talimnameler eksiksiz olsa** bile erat okuma yazma bilmediği için Alman ve Japon Ordusu'nda ki verimlilik Osmanlı Ordusu'ndan beklenemez. Nitekim 1932 tarihinde Türk Harp Akademisi'nde seminer vermiş olan Yarbay İmura Japon askeri okuma yazma bildiği için kısa bir eğitimle onun astsubay seviyesine yükselebileceğini belirtirken de bu hususa atıf yapmıştır.²⁴⁰

Pertev Paşa aynı eserin başka bir yerinde askerler gibi subayların da kendi kendilerine hareket edebilecek kapasitede olmaları gerektiğini belirtmiştir. Ancak subaylar inisiyatif alırken ordunun geri kalanıyla da uyumlu olmalıdırlar, sonuçta her subayın kendi kafasına göre hareket ettiği bir ordudan etkinlik beklenemez. Pertev Paşa hem inisiyatif alabilen subayların olduğu hem de tek vücut halinde hareket edebilen bir ordunun ancak aynı tipte yetiştirilmiş subaylarla mümkün olabileceğini

²³⁷ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 62-63.

²³⁸ A.g.e., 63.

²³⁹ Max Hoffmann, *The War of Lost Opportunities*, Naval & Military Press, Uckfield, s. 7.

* Alman gözlemci Max Hoffmann Japonların Alman talimnamelerini aynen çevirip kullanmalarına eleştirel yaklaşmıştır ve yaratıcılık eksikliği olarak nitelendirmiştir. Üst rütbeli bir Japon subayının hala 1888'den kalma Alman talimnamesini kullandıklarını ve talimnameyi kendi başlarına güncellemek yerine Almanların güncellemelerini beklediklerini anlattığını belirtmiştir. (Jones, a.g.e., 173)

** Osmanlı talimnameleri Goltz Paşa tarafından hazırlanmıştır.

²⁴⁰ İmura, *Japonya Hükümeti Türkiye Sefareti Ataşe-Militeri Kaymakam Mr. İmura Tarafından Harp Akademisinde Rus-Japon 1904-1905 Harbine Dair Verilen Konferans*, Büyük Erkan-ı Harbiye Reisliği Matbaası, Ankara, 1932, s. 36.

belirtmiştir.²⁴¹ Pertev Paşa burada bir sistemin gerekliliğinin altını çizmektedir ve bu sistemde Alman kurmaylık sistemidir. Japonların Alman genelkurmaylık sistemi transfer etmeleriyle bu uyumun sağlandığını ima etmektedir.

Pertev Paşa Japon Ordusu'ndaki Prusya etkisini vurgulamasıyla Osmanlı Ordusu'nun da adapte olduğu Alman modelinin sağlamasını yapmaktadır. Japonların Alman sistemine geçmeleri sayesinde muzaffer olduklarını vurgulamıştır.²⁴² Ancak Pertev Paşa'ya göre Alman sistemi muzafferiyetin sebeplerinden sadece biridir. Diğer sebepler ise Japonların düzenli olarak yaptıkları tatbikatlar ve verdikleri kaliteli eğitimle savaşa en iyi şekilde hazırlanmaları, yani Alman sistemini en verimli şekilde kullanmaları ve savaşçı bir toplum olarak maneviyatlarının en üst düzeyde olmasıdır. Savaşa katılan Alman gözlemcilerden biri olan Max Hoffmann da Alman sistemi konusunda Pertev Paşa'yla benzer bir yorumda bulunmuştur. Japonların Ruslara karşı girdiği savaşı Almanya'nın da girdiği bir sınav olarak değerlendirmiş olan Hoffmann'a göre, Japon zaferiyle birlikte Alman sistemi de sınavı geçmiştir.²⁴³

Prusya geleneğinden gelmeyen İngiliz Ian Hamilton'ın çıkardığı sonuçlar ise Pertev Paşa'ya göre nispeten farklıdır ve Hamilton, Pertev Paşa gibi Almanlara atıfta bulunmamıştır. Bu bakımdan bu iki farklı ekolden gelen gözlemcinin yazılarının birbiriyle kıyaslanması ilginç olabilir. Hamilton Japon Ordusu içindeki Prusya'yı göremediği için doğrudan Japonları bir model olarak ele alırken* Pertev Paşa Almanları model olarak değerlendirmektedir. Pertev Paşa için Japonlar çok iyi bir uygulayıcıdır ama çıkarılması gereken (taktiksel) derslerin kaynağı Almanya'dadır. Nitekim Metz Tatbikatları'ndan bahsettiği paragrafın sonunda Pertev Paşa, Haeseler'in ortaya koyduğu ve Japonların başarısını ispatladığı bu uygulamaların hiç vakit kaybetmeden öğrenilmesi gerektiğini belirtir.²⁴⁴ Hamilton ise Japon Ordusu'nu eşi benzeri görülmemiş bir örnek olarak tanımlamaktadır. Hamilton Japonya'nın Meiji Restorasyonu'ndan sonra alınan dış destek ile bu günlere geldiğini kabul etmektedir ancak ortaya çıkan sonucu tamamen Japonya'ya has

²⁴¹ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 72.

²⁴² A.g.e., 63.

²⁴³ Hoffmann, a.g.e., 8. Aynı şekilde Osmanlıların Balkan Savaşlarında ki yenilgisini Alman sisteminin başarısızlığı olarak tanımlayanlar da olmuştur. (Mudra, a.g.e., 18)

* Hamilton "Japon Ordusu'nun Prusya organizasyonu temelli olması bazı şeyleri açıklayabilir" gibi bir söz sarf etmiş ve Alman eğitilmiş subaylara sahip bir ordu olarak Japonların Almanları taklit ettiklerini belirtmişse de, Japon Ordusu'ndaki Prusya unsurlarını açıklamamış ve Japon zaferini Prusya sisteminin test edilmesi olarak değerlendirdiğine dair (ve Almanların bu testi geçtiğine dair) bir yorumda bulunmamıştır. (Hamilton, *A Staff Officer's Scrap Book*, Vol II., s. 17, 133)

²⁴⁴ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 63-64.

olarak değerlendirilmektedir. Hamilton da Pertev Paşa gibi Japon Ordusu'nda ki bazı unsurları İngiltere'ye mutlaka transfer edilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Ancak bu örnekler teşkilattan çok doktrin sahasına mahsustur. Aslında Hamilton adını hiç zikretmemiş olsa da, Japonların Almanlardan transfer ettiği "silahlanmış millet" anlayışını ve Japonya'ya has olan savaşçı ruhun İngiltere'ye taşınmasını gerekli görmektedir.

Pertev Paşa'ya göre Japon askerî başarısının bir sebebi de erinden generaline kadar tüm ordunun mükemmel bir uyum içinde olmasıdır. Pertev Paşa hiç bir subayı bir ere bağırırken görmediğini, hiç bir erinde aldığı emre itaatsizlik etmediğini iddia etmektedir.²⁴⁵ Bunun yanı sıra üst rütbeli subayların arasında entrika, rekabet, kıskançlık, geçimsizlik ve hizipçilik gibi unsurların olmadığını ve üst düzey subayların mükemmel bir uyum içinde hareket ettiklerini belirtmiştir. Pertev Paşa Japon generallerinin bu yaklaşımını imparatora olan kayıtsız-şartsız bağlılığa ve vatan sevgisinin her şeyin üzerinde tutulmasına bağlamış ve bu konu hakkında bağlı bulunduğu III. Ordu'dan ilginç bir örnek vermiştir. Buna göre, Port Arthur Kuşatması'nda General Kodama, General Nogi'ye yardımcı olmak için savaş alanına gönderilmiş ve Kodama'nın komutayı devralarak 203 Numaralı Tepe'yi ele geçirdiğini söylemiştir. Uzun süren muharebeler zincirinden sonra da zaferin Kodama'ya ait olmasından Nogi hiç bir rahatsızlık duymamıştır.²⁴⁶

Ancak Pertev Paşa Kodama'nın neden Nogi'ye yardıma geldiğinin detayını vermemektedir. Kodama komutayı devraldığında Port Arthur önlerindeki beşinci aya girilmişti. Nogi kendisine verilen görevi uzun süredir tamamlayamamaktaydı ve iki oğlu da dahil olmak üzere çok fazla adam kaybetmişti. Bu durum Nogi'nin ruh sağlığını çalışmayacak kadar bozmuştu ki zaten savaştan önce de bazı psikolojik sorunlarının olduğu bilinmekteydi.²⁴⁷ Nogi'nin durumunu göz önünde bulunduran Mareşal Oyama (imparatorun ricasına rağmen), Nogi'nin görevden alınmasına karar vermiş ve yerine Kodama'yı atamıştı. Kodama, Nogi'nin karargâhına gittiğinde yanında Nogi'nin görevden alındığına dair Oyama'nın yazdığı mektup vardı. Ancak Kodama, Nogi'nin intihar etmesinden çekinerek mektuptan bahis bile etmemiş ve içinde bulunan durumu açıklayarak Nogi'den komutayı kendisine devretmesini rica etmişti. Nogi de bu ricayı makul bularak III. Ordu'nun komutasını Kodama'ya devretmişti. 203 Numaralı Tepe Kodama önderliğinde alınacaktı ve bundan kısa bir süre sonra Port Arthur da teslim olacaktı. Ancak kuşatmanın başından beri yapılan

²⁴⁵ *A.g.e.*, 73-74.

²⁴⁶ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 91.

²⁴⁷ Bargen, *a.g.e.*, 42.

propaganda dolayısıyla Port Arthur'un fatihi olarak Kodama değil Nogi gösterilecekti.²⁴⁸ Pertev Paşa 203 Numaralı Tepe'nin zaptından dolayı Nogi'nin Kodama'ya karşı hiç bir kötü his beslemediğini belirtse de aslında olayın sonucunda sessiz kalan kişi Kodama idi.

Pertev Paşa muhtemelen Oyama'nın mektubundan ve Nogi'nin resmî olarak görevden alındığından haberdar değildir ancak Nogi'yi görme şansına sahip olan bir kişi olarak ruh halinin ne durumda olduğunu biliyor olmalıdır. Keza Nogi'nin küçük oğlu 203 Numaralı Tepe'ye yapılan taarruzda öldüğünde, yabancı gözlemciler adına taziyeyi kendisinin yaptığını belirtmiştir ki bu dönem Nogi'nin en kötü olduğu anlardı. Ancak Pertev Paşa Nogi'nin ruhsal durumunda herhangi bir sorun olduğundan bahsetmemiştir ve gayet sakin, hatta oğulların savaş alanında şehit olmalarından duyduğu şerefle mutlu görüldüğünü ve görevine hiç bir aksama olmadan devam ettiğini belirtmiştir.²⁴⁹ Pertev Paşa muhtemelen nezaket gereği böyle yazmıştır çünkü Kodama'nın bir ay için dahi olsa III. Ordu'nun komutasını eline aldığını bilmektedir ki bunun sebebini de biliyor olması yüksek ihtimaldir. Nogi'nin son derece etkileyici bir kişiliğe sahip olduğu bilinmektedir ve hiç kuşkusuz Pertev Paşa da Nogi'ye karşı derin bir saygı duymuş olmalıdır. Bu bakımdan savaşın mağrur general üzerinde yaptığı olumsuz etkileri anlatmaktan kaçınmış olabilir.* Bunun yanı sıra Mareşal Oyama ile General Kodama'nın samimi atışmalarına denk geldiğini belirtmiştir ve iki komutan arasında ki bu samimiyete gıptayla baktığını belirtmiştir.²⁵⁰

Pertev Paşa'nın Japon generalleri arasında ki bu samimiyete, bir birlerini kollayan yaklaşımlarına gıptayla baktığını belirtmesi, kendi ordusunda bazı eksik olduğunun sinyallerini vermektedir ki zaten yazının devamında Osmanlı subayları arasında ki çekişmelere ve bunun ülkeye olan zararına parmak basmıştır. Japon subayları tutumlarıyla da Osmanlılar için çıkarılması gereken mutlak bir derstir.²⁵¹

Pertev Paşa'nın yorumu nispeten doğrudur ve çok kritik bir ana şahit olduğu için önemlidir. Port Arthur Kuşatması'nın özellikle sonlarına doğru General Nogi'nin ruh sağlığı bir hayli bozulmuştu ve kuşatma gereğinden fazla uzamıştı. Eğer Japon Ordusu'nda bir çekişme durumu söz konusu olsaydı Nogi'nin ayağını kaydırmak için en uygun zaman bu zaman olurdu. Ama tam tersine General Kodama durumu en

²⁴⁸ Bargen, *a.g.e.*, 56-57.

²⁴⁹ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 86.

* Nogi Maresuke 1911 tarihinde 3 günlüğüne İstanbul'a gelmiş ve devlet erkânıyla görüşmüştür. Bu süreç içerisinde kendisine Pertev Paşa eşlik etmiştir. (Erkin, *a.g.e.*, 100)

²⁵⁰ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 92.

²⁵¹ *A.g.e.*, 93.

uygun şekilde çözmüştü ve gerçekte Port Arthur'un fatihi kendisi olmasına rağmen zaferin General Nogi'ye mal edilmesine de hiç ses çıkartmamıştı. Gerçekten de Japon komutanları mükemmel bir uyum ve kişilikle hareket etmekteydiler ancak bunun sebebi sadece vatan sevgisi değildi. Japon Ordusu'nda, Rus ve Osmanlı ordularında yaşanan çekişmelerin yaşanmamış olmasının sebebi tüm üst düzey subayların tek bir gruba ait olmaları ve bu grubun ordunun tekeline elinde tutmasıydı. Yani bir anlamda hizipçilik bir başka hizibin (hatta bireyin) oyuna dahil olmasını engelleyecek kadar had safhadaydı. Bu tekel 1920'lerde kırılacak ve o zaman vakit geçmeksizin ordu içinde klikleşmeler baş gösterecekti.²⁵²

Meiji Restorasyonu Çoşu ve Satsuma Klanlarının önderliğinde gerçekleşmişti. Görünürde imparator tekrardan otorite haline gelmiş gibi görünse de, gerçekte güç büyük ölçüde Tokugawa Klanından Çoşu ve Satsuma Klanlarına geçmiştir. Ordu ve donanma da bu iki klan arasında paylaşılmış; ordu Çoşu tekeline girerken, donanma Satsuma tekeline girmişti.

Rus-Japon Savaşı esnasında bütün üst düzey karacı subaylar Çoşu Klanı'ndan gelmekteydi, denizciler de Satsuma Klanı'ndan çıkmışlardı. Ayrıca bu subayların tamamı samuray kökenli olmaları dolayısıyla aynı sosyal sınıfa aittiler ve büyük çoğunluğu gençlik yıllarından itibaren birbirlerini tanıyorlardı. Aynı gruba ait olmaları sebebiyle genelkurmay Rusya ve Osmanlı Ordularının aksine üst düzey subaylar üzerinde tam bir kontrole sahipti. Pertev Paşa'nın layihasında belirttiğinin aksine bu subaylar imparator tarafından seçilmemiş, bizzat genelkurmay ve "Genro"* tarafından seçilerek imparatora tavsiye edilmişti ve askerî konularda her şeyin en iyisini generallerinin bildiğini düşünen Meiji tarafından da bu karar onaylanmıştı.²⁵³

Japon askerî ataşesi Jô İmura İstanbul'da 1932 tarihinde verdiği konferansta, Rus generalleri arasındaki çekişmelerin ve yenilginin suçunu bir

²⁵² Drea, *a.g.e.*, 153-154, Harries, *a.g.e.*, 169.

* Genro İmparator Meiji'nin yakın danışmanlarına verilen addır. İmparatora çok yakın kişilerden oluşan gayri resmî bir gruptur. Prensler haricindeki bütün üyeler Meiji Restorasyonu'nu gerçekleştiren Çoşu ve Satsuma Klanlarından gelmektedirler ve Japonya'nın en etkili kişileridir. Çoşu zaman aldıkları kararlar meclis kararlarının üzerindedir ve ordunun ileri gelenleri Genro üyesi oldukları için, Genro'nun aldığı kararlar ordunun kararlarını yansıtmaktadır. (Harries, *a.g.e.*, 56) Pertev Paşa Genro'nun adını "Meclis-i Ali-i Hafi" adıyla zikretmiştir ve General Oyama ile General Nogi'nin Genro'ya dahil olduklarını belirtmiştir. Oyama Genro üyesidir ancak politikadan haz etmeyen Nogi hiç bir zaman Genro'ya dahil olmamıştır. Oyama'nın haricinde Pertev Paşa'nın kitabında adını zikrettiği Kodama, Katsura, Yagamata ve İto da Genro üyeleridir. Pertev Paşa Oyama, İto, Yagamata ve Kodama ile yüz yüze görüştüğünü belirtmiştir ki buda Japon Devleti'nin karar alıcılarıyla bizzat temas kurduğu anlamına gelir. (Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 95) (Bkz. Demirhan, *Hayatımın Hatıraları*)

²⁵³ Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat Hususâtına Dair Layiha*, s. 2.

birlerine atmalarının altını çizmiş ve böyle bir durumun Japon Ordusu'nda kesinlikle var olmadığını belirtmişti.²⁵⁴ İddiası Rus-Japon Savaşı dönemi için doğru olsa da konferansın verildiği tarihte böylesi bir durum kesinlikle doğru değildir. 1930'larda Çoşu ordu üzerindeki tekeli tamamen yitirmişti ve Rus-Japon Savaşı esnasında %50 kadar olan samuray kökenlilerin oranı, %15'e kadar gerilemişti. Bunlara bağlı olarak da hizipçilik baş göstermişti. Artık genelkurmayın subaylar üzerinde tam bir kontrolü yoktu. Bireysel çıkarlar, ordu içine sızmış çeşitli grupların çıkarları ve birtakım ideolojik görüşler zaman zaman Genelkurmaylığın verdiği emirlerin önüne geçebiliyordu.²⁵⁵

Pertev Paşa Japon subaylarının tutumlarını övdüğü kadar Rus subaylarını da yermiştir. Rus subaylarının, Japon subaylarının tam zıddı özellikler gösterdiğini belirterek, Rus subaylarının eğitimlerinin oldukça düşük olduğunu, birbirleri arasında bitmek bilmeyen bir husumet olduğunu ve ne askerin kumandanı, ne de kumandanın askeri tanıdığını iddia etmiştir.²⁵⁶

Gerçekten de Rus Ordusu'nda nadiren Avrupa standartlarında, iyi subaylara rastlanmaktaydı ve Pertev Paşa'nın belirttiği gibi üst düzey subayların arasında orduya zarar veren bir rekabet vardı. Subayların büyük çoğunluğu çok kötü eğitimliydi, hatta bazılarının okuma yazması dahi yoktu. Yozlaşma had safhadaydı. Subayların büyük çoğunluğu açıkça rüşvet alıyor ve ordunun mallarını satarak ceplerini dolduruyorlardı. Kayırmacılık çok yaygındı ve liyakat nadiren bir subayın yükselmesinde etkili oluyordu. Bunun yanı sıra tembellik ve umursamazlıkta Rus subayları arasında sıkça görülen bir unsurdu. Çoğu subay ön cephelerde bulunmamak için elinden geleni yapıyordu. Kumar, kadın ve votkaya çok düşkünlerdi. Ön cephelerde bile birçok subay zamanını kumar oynayarak geçiriyordu.²⁵⁷

Askerlerin kalitesi subaylara göre çok daha iyiydi. Japonların kararlılığına ve eğitimine sahip olmasalar da öyle yada böyle savaşıyorlardı ve iyi subayların önderliğinde etkili olabileceklerini ispatlamışlardı. Ancak yetersiz bir subay sınıfı tarafından kumanda edilen bir orduda, düzensizlik ve disiplinsizlik kaçınılmazdı. Alkol tüketimi, yağma, tecavüz ve firar Rus saflarında sıklıkla görülen olaylardı. Özellikle Sibiryalı askerler ciddi bir sorundu. Subaylarını bile korkutan bu askerler her fırsatta sarhoş olana kadar içki içiyorlardı ve cinayet, tecavüz, yağma gibi

²⁵⁴ Imura, *a.g.e.*, 36.29-30.

²⁵⁵ Harries, *a.g.e.*, 169, Drea, *a.g.e.*, 153-154.

²⁵⁶ Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçizat Hususâtına Dair Layiha*, s. 3.

²⁵⁷ Edgerton, *a.g.e.*, 103-104.

olaylara diğer askerlerden daha fazla karışıyorlardı.²⁵⁸ Bunların yanı sıra kozmopolit bir ülke olan Rusya'nın ordusunda da bir çok farklı etnik kökene sahip askerlerin bulunması bir başka sorundu. Bu askerlerin çoğu Japonlara karşı herhangi kötü bir his beslemiyorlardı ve savaşma istekleri yoktu. Rus Ordusu'ndaki birçok askerden canla başla savaşması beklenemezdi ama özellikle Polonyalıları gibi Ruslardan nefret eden gruplar her fırsatta firar etmeye çalışıyorlardı ve bu gruplara karşı gösterilen güvensiz tavır askerleri iyice soğutuyordu.²⁵⁹

Mukden Muharebesi'nden sonraki ateşkes süresinde, Rus Ordusu'nun üçte birinde zührevi hastalıklara rastlanılmıştı. Bunun sebeplerinden biri fuhuş olsa da, hastalıklı bir adamın tecavüz ettiği bir kadına diğerlerinin de tecavüz etmesinden de kaynaklanmaktaydı. Japon saflarında ise hemen hemen hiç zührevi hastalığa rastlanmamıştır. Bu durum 1930'larda değişecek olsa da o tarihte Japon askerinin fuhuş ve tecavüz olaylarına nadiren karıştığını gösterir.²⁶⁰

3.2 DOKTRİN

Pertev Paşa'nın Japon Ordusu'ndaki en beğendiği unsurlardan biri askerler ve subayların gözü kara tutumları ile sağ kalmanın ikinci planda olduğu agresif taktiklerdir. Pertev Paşa Japon askerinin hayatını hiçe sayan tutumlarını Japonya'ya has bir unsur olarak kabul etmiş olsa da bu anlayışın Japon Ordusu'nda yer etmesinde Almanların da payı olmuştur.

Jacob Meckel teşkilatın yanı sıra, taktik ve askeri doktrin alanında da Japon Ordusu'na bir çok şey katmıştır. Meckel'in birincil amacı Japon Ordusu'nu teşkilatlandırmak olsa da, değer verdiği askeri doktrinler de Japonlar tarafından benimsenmiştir ve Meckel'in taktikleri Japon Ordusu tarafından özellikle 1894-95'teki Çin-Japon Savaşı'nda ve Rus-Japon Savaşı'nda uygulanmıştır.²⁶¹ Meckel'in taktikleri genel olarak son derece agresif, süngü hücumuna kalkan insan dalgaları üzerine kuruludur. Napoléon dönemine ait bu anlayışın 20. yüzyılda bir geçerliliği kalmamıştı. Ancak bu anlayış Japonya'da olduğu kadar Batı'da da popülerdi ve I. Dünya Savaşı'nda yaşanan katliamların temel sebebi olacaktı. Dikkatlerden kaçan unsur ise aynı sahnenin Rus-Japon Savaşı'nda da yaşanmış olmasıdır.

Meckel yeni silahlarla birlikte yavaşık düzen sistemine alternatif olarak ortaya çıkmış, askerlerin savaş alanına yayıldığı gevşek düzenlere karşı çıkan

²⁵⁸ Edgerton, *a.g.e.*, 106, 161.

²⁵⁹ *A.g.e.*, 107.

²⁶⁰ *A.g.e.*, 178.

²⁶¹ Harries, *a.g.e.*, 50.

muhafazakar bir subaydı. Meckel yanaşık düzen sisteminin ve şok taktiklerinin terk edilmesiyle "taarruz ruhu"nun da zayıfladığını düşünüyordu. Meckel'e göre ağır kayıplar göze alınarak savaş alanına olabildiğince az yayılıp, en dar alandan en fazla ateşin düşman üzerine gönderilmesi idealdi. Siperden yayılım ateşi açmak yerine kararlı bir şekilde düşmanın üzerine ilerlenmeliydi ve kitle halinde bir süngü hücumuyla kapanış hamlesi yapılmalıydı.²⁶²

Meckel Fransız-Prusya Savaşı'nda tüm birliğin siper alarak düşman üzerine ateş açması gibi taktiklere karşı çıkmış ve şokun gerekliliğini savunmuştu. Bu savaştan 6 yıl kadar sonra gerçekleşecek olan Plevne Muharebesi'nde de Osmanlı askerinin seri atışlı tüfeklerle Ruslara ve Romenlere verdirdiği ağır kayıpları görmezden gelerek, bol kurşun alan ve ard arda ateş eden silahların avantajını reddetmişti.²⁶³ Çünkü Meckel, zaferin silahla değil insanla kazanılacağını iddia etmekteydi. Silahların zafere ulaşmakta ciddi bir etkisi olmadığı için, yeni silahlarında ciddi bir etkisi olamayacaktı. Nitekim Fransız Chesspot tüfeği Alman Dreyse tüfenğinden çok daha iyi olmasına rağmen savaşı Prusyalılar kazanmıştı.²⁶⁴

Meckel'in taktikleri Japonları 1895'te kolay, çabuk ve az kayıpla kazanılmış bir zafere götürecekti. Ancak Çin Ordusu'nun, Japonlara ağır kayıplar verdirecek makineli tüfek ve seri atışlı top gibi silahlara sahip olmamasının yanı sıra ordunun organizasyonu ve askerler ile subayların kalitesi de çok kötüydü. Yani bir bakıma koca Çin Ordusu Japon Ordusu ile kıyaslanabilecek durumdan çok uzaktı. Japonları 1895'te zafere götüren taktikler, revize edilmeden Ruslara karşı da uygulandı. Sonuç olarak gene destansı bir zafer kazanılmış olsa da teknolojiden en az Japonlar kadar faydalanan Ruslara karşı muazzam boyuta kayıplar verildi ve ateşkes yapıldığında Japonlar tüm muharebeleri kazanmış olmalarına rağmen savaşı daha fazla devam ettiremeyecek derecede tükenmiş durumdaydı.²⁶⁵

Japonları Rus-Japon Savaşı esnasında felaketin eşiğine getiren modası geçmiş taktikler Meckel tarafından empoze edilmiş değildi. Başka bir anlayışı da benimseyebilecek olmalarına rağmen Japonlar, Meckel'in agresif doktrinlerini kendileri tercih etmişlerdi ve - savaştaki kadar muazzam boyutta olmasa da - normalin üzerinde kayıp beklenmekteydi.²⁶⁶

²⁶² Brose, *a.g.e.*, 23-24.

²⁶³ *A.g.e.*, 24.

²⁶⁴ *A.g.e.*, 24, 57.

²⁶⁵ Harries, *a.g.e.*, 91-92.

²⁶⁶ Drea, *a.g.e.*, 76.

Samuray kökenli Japon subaylarının Meckel'in şoka dayalı agresif taktiklerini benimsemeleri, bu anlayışın kendi bakış açılarına hitap etmesinden yani "buşido"ya uygun olmasından kaynaklanmış olabilir. Buşidonun bilinen en agresif tanımı 18. Yüzyılda yaşamış bir samuray olan Yamamoto Tsunetomo tarafından yapılmıştır.²⁶⁷ Yamamoto Tsunetomo savaşçının yolunun ölümden geçtiğini belirterek, daima taarruz fikrini savunmuştur. Savaşçının ölümü kesin olsa dahi hiç düşünmeden, rakiplerinin sayısına bakmadan düşmanın üzerine yürümelidir.²⁶⁸ Meckel de Yamamoto gibi taarruz ruhunun muhafazasını her şeyden üstün tutmaktadır. Taktik üstünlük pahasına taarruz ruhu feda edilmemelidir. Harp akademisinde verdiği derslerde de harp teorileri ve lojistikten ziyade savaş sanatı ve harp tarihinin üzerinde durmuştur.²⁶⁹ Yamamoto planlama safhasının gereksizliğini savunarak, hiç vakit kaybetmeden taarruz edilmesi gerektiğini iddia etmiştir.²⁷⁰ Meckel de istihbarat toplamak ve değerlendirmekle çok fazla zaman kaybetmeden karar alınması gerektiğini belirtmiştir.²⁷¹

Meckel'le Yamamoto'nun ayrıldığı temel nokta Meckel'in savaş konusuna nispeten pragmatik yaklaşmasıdır (ya da pragmatik olduğunu iddia etmesidir). Meckel zaferin taarruz ruhu olmadan kazanılmayacağını düşündüğü ve yeni taktiklerin bu ruhu muhafaza edemeyeceğini düşündüğü için eski anlayışlara sahip çıkmaktadır. Yamamoto ise amacında başarılı olan bir samuray ile amacına ulaşmadan şehit olan bir samuray arasında hiç bir fark olmadığını vurgulamaktadır, mühim olan savaşmaktır.²⁷² Meckel'le Yamamoto'nun hemfikir oldukları nokta uygulama tarzlarıdır. Bu bakımdan Meckel'in fikirleri buşidoyu benimsemiş realist Japon subaylarına makul görünmüş olabilir.

Pertev Paşa da Japonların sahip olduğu geceli-gündüzlü* kesintisiz taarruz anlayışını tam aradığı şey olarak tanımlamaktadır ve doktrin hususunda Meckel'in

²⁶⁷ Ikegami, *a.g.e.*, 279.

²⁶⁸ Yamamoto, *a.g.e.*, 7-8.

²⁶⁹ Drea, *a.g.e.*, 59.

²⁷⁰ Ikegami, *a.g.e.*, 286-287.

²⁷¹ Drea, *a.g.e.*, 59.

²⁷² Yamamoto, *a.g.e.*, 8.

* Pertev Paşa özellikle Japonların gece taarruzları üzerinde durmuştur ve Japonların geceyi en iyi şekilde kullandıklarını belirtmiştir. Ani gece baskınları yakın dövüşü seven Japon Ordusu'nun karakteristik özelliklerinden biridir (Japonlar, "karanlık bir milyonluk takviyeye bedeldir" sloganını diye sıkça kullanmaktalardı). Japonlar sadece Rus-Japon Savaşı'nda değil, iştirak ettikleri bütün savaşlarda gerçekleştirdikleri gece baskınlarıyla korkulan bir rakip haline gelmişlerdir. (Harries, *a.g.e.*, 328) Pertev Paşa muhtemelen başarıyla sonuçlanan gece baskınlarına şahit olmuş ve bu tipteki bir savaş tarzıyla az adamla çok şey başarılacağına dikkat çekmiştir. Pertev Paşa'nın da belirttiği gibi Japonlar gece baskınlarıyla bir çok başarı kazanmışlardır ve gece hareketleri I. Dünya Savaşı'nda da sıkça uygulanmıştır. Ancak Osmanlılar gece baskınları hakkında çıkarılması gereken dersleri Pertev Paşa vasıtasıyla Rus-Japon Savaşı'ndan değil, Bulgarlar vasıtasıyla Balkan Savaşlarından çıkarmışlardır. (Hall, *a.g.e.*, 22)

adını doğrudan zikretmemiş olsa da, Japonların agresif tutumlarını övdüğü bir çok noktada belki de bilmeden Meckel'e de atıf yapmıştır. Pertev Paşa da Meckel gibi savaşın silahla değil imanla kazanılacağını ve taarruz ruhunun daima en üst düzeyde tutulması gerektiğini belirtmiş ve yine Meckel gibi - makineli tüfeklere sahip bir - düşmana ön cepheden taarruz etmek gibi ağır kayıpların kesin olduğu, I. Dünya Savaşı'nda tasfiye edilecek olan taktikleri savunmuştur.* Bunların yanı sıra hayranı olduğunu belirttiği Haeseler'in de agresif ve hızlı taktikleri savunan bir komutan olduğu bilinmektedir.²⁷³ Bu bakımdan Pertev Paşa da agresif bir general olmalıdır ancak *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler*'de Meckel'in taraftarı olduğu sık düzenler yerine askerin araziye yayıldığı "avcı düzenini" savunmuştur. Verilecek olan kayıpların ancak bu şekilde azaltılacağını belirtmiş ve bu düzende dahi ağır kayıplardan kaçınılamayacağını iddia etmiştir. Pertev Paşa iddiasını savaşta yaptığı gözlemlere dayandırmaktadır ve bu açıdan Meckel gibi daima saldırı anlayışıyla hareket ederken verilecek olan kayıpları da en alt düzeyde tutmaya çalışmak fikrini savunuyor olmalıdır.²⁷⁴

Pertev Paşa doktrin konusunda Japonlarla Almanlar arasında bazı benzerlikler yakalasa da Japonların savaş alanındaki tutumlarını büyük ölçüde Japonlara has olarak kabul etmiştir. *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler*'de Japon tarihinden örnekler vererek, savaşın irrasyonel unsuru olan - ve Japon askerini sembolize eden - maneviyatın tamamen Japonya'ya ait bir öğe olduğunu iddia etmiştir. Ancak Japon askerinin manevi meziyetlerini ele alırken eğitimin (daha doğrusu endoktrinasyonun) önemini de es geçmemiştir. Japonya'daki eğitim sisteminin militarist detayları hiç bir gözlemcinin gözünden kaçmadığı gibi Pertev Paşa'nın da gözünden kaçmamıştır. Japonların barış zamanında donanmalarını ve ordularını başarılı bir şekilde savaşa hazırlayarak, Rusya gibi bir gücü dize getirdiklerini belirtmiştir ve bu hazırlıklara toplumun zihin yapısının savaşa hazırlanması da dahildir.²⁷⁵ Pertev Paşa'nın eğitim konusunda ki yorumlarıyla Ian Hamilton'ınkiler arasında bazı ilginç benzerlikler bulunmaktadır. İki subay da eğitimin Japon askerinin motivasyonunda önemli bir rol oynadığını kabul etmektedir. Ancak

* Pertev Paşa'nın Almanlarla içli dışlı olduğunu, Meckel'in ünlü bir subay olduğunu ve daima yüksek sesle Alman Ordusu'nun eski taktiklerinden vazgeçmemesi gerektiğini belirttiğini göz önünde bulunduracak olursak Meckel'in düşüncelerinden haberdar olmuş da olabilir. Pertev Paşa anılarında, Japonya'dayken Goltz Paşa'dan aldığı bir mektuptan Meckel'in kendisine mektup yazabileceğini öğrendiğini belirtmiştir (Meckel'den mektup alıp almadığını belirtmemiştir). (Demirhan, *Hayatımın Hatıraları*, s. 102) Bu durum Meckel ile Pertev Paşa'nın önceden tanışıyor olduğunu gösteriyor olabilir.

²⁷³ Brose, a.g.e., 52.

²⁷⁴ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 61-64.

²⁷⁵ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 99.

Pertev Paşa vatanseverliği gençlere aşılayan eğitim sistemine nispeten duygusal bir tonda yaklaşırken Hamilton pragmatik yaklaşmış ve zorunlu eğitimi zorunlu askerliğin olmazsa olmazı ad etmiştir. Ayrıca Hamilton ordu teşkilatında olduğu gibi Japonya'da uygulanan endoktrinasyonu nispeten Japonya'ya has bir unsurmuş gibi tanımlarken, Japonya'da yoğun oranda hissedilen olan Prusya militarizmi bu noktada da Pertev Paşa'nın gözünden kaçmamıştır.

Pertev Paşa, *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler*'in "Manevi Dersler" kısmında Japonya'daki Prusya etkisinden doğrudan doğruya bahsetmemiş olsa da Japon toplumu için bir Prusya anlayışı olan "millet-i müselleha" yani silahlanmış millet tabirini kullanmıştır.²⁷⁶ Goltz Paşa, 1883 yılında yazdığı *Silahlanmış Millet* adlı kitabında ideal asker tipine kısaca değinmiştir.²⁷⁷ Pertev Paşa'nın Japonya'da gözlemlediği asker, büyük ölçüde Goltz Paşa'nın idealize ettiği askerdir. Sonuçta Avrupa'da olduğu gibi Japonya'da ki asker tipi de endoktrine edilmiş kitlesel halk ordusudur.²⁷⁸

Japonlar silahlanmış millet anlayışıyla 1870'lerde Almanya'ya gönderdikleri subaylar vasıtasıyla tanışmışlardı. Bu anlayış, hükûmet, ordu ve halkın yani kısaca bütün toplumun tek vücut halinde, gerekirse vatan için her şeyini feda etmesi üzerine kuruludur. Prusya halkının Fransa ile yapılan savaşta militarist tutumları Japon gözlemcileri derinden etkilemişti. Prusya militarizmi, Japonya'nın yönetiminde en çok söz sahibi kişilerden biri olan Yagamata Aritomo gibi Japonya'nın çağdaşlaşma yolunda hangi yolu seçeceğine karar vermeye çalışan yöneticilerin tam aradığı şeydi ve Almanya'da gözlemlenen toplumun Japonya'da da yaratılmasına karar verilmişti.²⁷⁹

Clausewitz'in "şavaş hazırlığı barış zamanında yapılır" sözünden yola çıkan Japonlar, savaşçı bir millet yaratmanın yolunun endoktrinasyondan geçtiğini anlamışlardı ve Almanya'da olduğu gibi eğitimi en iyi endoktrinasyon aracı olarak nitelendiriyorlardı. Meiji Japonyası'nın yöneticileri imparatoru bütün Japonya'yı birleştirecek bir figür olarak görüyorlardı ve bu figür Japonya'da uygulanan endoktrinasyonun merkezinde yer alacaktı. "İmparatorları için gözlerini kırpmadan canlarını feda etme" fikrine doğuştan sahip olan tek grup samuraylardı (imparatorluğun tekrar restore edilmesiyle birlikte lordlara olan bağlılığın yerini imparator almıştı). Halkın ise imparatoru için canını feda edebilmesi için önce

²⁷⁶ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 97.

²⁷⁷ Colmar von der Goltz, *The Nation in Arms*, Hugh Rees Limited, London, 1906, s. 77-78.

²⁷⁸ Drea, *a.g.e.*, 29.

²⁷⁹ Harries, *a.g.e.*, 39-40.

imparatora olan bağılılığın aşılması gerekiyordu ve bunun için de eğitim şarttı. Japonya'da 1880'lerden itibaren silahlanmış millet anlayışının fazlasıyla belirgin olduğu bir eğitim sistemine geçilmişti. Japon okullarında sadece endoktrinasyon yapılmıyor, ilk okuldan itibaren bizzat subayların gözetimi altında askerî eğitim de veriliyordu. Bu sistemde bilimsel düzeyde eğitim ikinci planda kalmaktaydı. Sistemin temel amacı vatanına ve imparatoruna bağlı bireyler yaratmaktı.²⁸⁰

Pertev Paşa silahlanmış millet anlayışından bahsederken "vatandaşlık" kavramının da altını çizmektedir. Japonya'da ülkesi için kendini feda edecek mükemmel vatandaşı görmüştür. Buna karşın, Osmanlı'da vatandaşlık anlayışı na dönük şüpheleri var gibidir. Pertev Paşa Osmanlı halkını vatandaşlık görevini yerine getirmemekle suçlamamış olsa da, Plevne Kuşatması'nı bir istisna olarak değerlendirmesiyle Osmanlı'da Japonya'da olduğu gibi vatani için her an ölmeye hazır vatandaşlık anlayışının ancak özel durumlarda ortaya çıkacağını vurgulamaktadır. Ancak bu istisna sürekliliğin de sağlanabileceğinin göstergesidir. Osmanlı halkındaki vatandaş kavramının geliştirilerek Japonya'da ki düzeye ulaşması durumunda Osmanlı İmparatorluğu'nun tekrardan korkulacak bir güç olacağını ve eğitimin bu iş için uygun bir araç olacağını iddia etmiştir.* Japonya'da uygulanan eğitimin Osmanlı İmparatorluğu'na uyarlanması halinde, yani Osmanlı çocuklarına da vatanseverlik hissinin ve askerlik fikrinin aşılmasıyla, Osmanlı Ordusu'nun sadece Allahtan korkacak bir seviyeye geleceğini belirtmiştir. Pertev Paşa'nın İmparatorluğun güçlü olduğu dönemlerde Osmanlı ahalisini bir *millet-i müselleha* olarak tanımlamaktadır. 1908 Devrimi'nden aldığı ivmeyle, Hristiyan-Müslüman bütün Osmanlı tebaasının bir araya gelerek tekrardan bir millet-i müselleha yaratacaklarına inandığını belirtmektedir.²⁸¹ Ancak Pertev Paşa Japonya'da ki vatandaşlık anlayışına atıf yaparken homojenitenin etkisine değinmemiştir. Japonya'nın silahlanmış millet seviyesine ulaşmasının sebeplerinden biri hiç kuşkusuz ülkenin homojen bir yapıda olmasıdır. Bu sayede millet kavramı kolaylıkla yaratılmıştır (mezhep unsuru bir kenara bırakılacak olursa Almanya için de aynı şey söylenilebilir). Osmanlı örneğinde ise homojen olmayan yapı özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren imparatorluğun başındaki en büyük belalardan biri olduğu gibi Pertev Paşa'nın kitabını yayınladığı 1911 tarihinde yönetimde bulunan

²⁸⁰ Harries, *a.g.e.*, 40.

* Bu düşünce genel olarak Osmanlı yöneticileri ve entellektüelleri tarafından da paylaşılmaktadır. 19. yüzyıldaki modernleşme hareketleriyle birlikte imparatorluk genelinde Osmanlı çatısı altındaki bütün milletleri bir araya getirecek bir vatandaşlık anlayışı imparatorluğun ayakta kalması için zorunlu olarak görülmekteydi. (Worringer, *a.g.e.*, 209)

²⁸¹ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 97-98.

İttihatçılar 1908 öncesinde savundukları "Osmanlıcılık" anlayışını terk etmişlerdir ve "Türkçülük" anlayışıyla hareket etmektedirler.²⁸² Yani bir anlamda Pertev Paşa'nın iddia ettiğinin aksine Osmanlı yönetiminde böyle bir anlayış yoktu ve Hristiyan (ve diğer gayri Müslim) tebaa gözden çıkartılmıştı.*

Pertev Paşa'nın eğitim konusunda üzerinde durduğu bir husus da sivil okullardaki askerî talimlerdir. İlk okulda, subayların gözetimi altında, 9 yaşından itibaren askerî yürüyüş ve 11 yaşından itibaren silahsız manga düzeyinde talim yapmaya başladıklarını ve orta okul ile liseye tekabül eden okullarda silahlı eğitim verildiğini belirtmiştir. Pertev Paşa öğrencilere askerî eğitimin verilmesini millet-i müsellehanın gerekliliklerinden biri olarak addetmektedir.²⁸³

Sivil okullardaki askerî eğitim büyük ölçüde endoktrinasyon amacıyla verilmektedir ve kışlaya hazırlık amacını gütmemektedir. Japon Ordusu'nda ki erlerin hemen hemen tamamı okuma yazma biliyor olsalar da, büyük çoğunluğunun eğitim seviyesi düşüktü. I. Dünya Savaşı'na gelindiğinde eratin sadece %4'ünün orta okul üstü eğitimi vardı. Askerî eğitimin düzeyi okullaşma seviyesinin yükselmesiyle birlikte artmaktaydı. Endoktrinasyonun en güçlü olduğu seviye ise ilk okuldu ve eğitim seviyesi yükseldikçe endoktrinasyonun seviyesi azalmaktaydı.²⁸⁴ Bu açıdan potansiyel Japon askerinde aranılan unsur kışlaya âşinalıktan ziyade ülkeye ve imparatora bağlılıktı denilebilir. Bu sistemle büyük ölçüde muharip olmayacak olan erkekler askeri eğitim almaktaydılar. Yani bir bakıma asker olsun olmasın, Japonya'da ki her erkeğin askerliğe ve kışla sistemine âşına olması beklenmekteydi.

Pertev Paşa'nın değindiği başka bir ilginç nokta ise Rus-Japon Savaşı'nın ünlü generallerinden Nogi ve Oyama'nın emekliliklerinde sivil okullarda müdürlük yapmalarındır. Nogi kızlara özel bir okulda müdürlük yapmıştır. Pertev Paşa, General Nogi gibi büyük bir zatın nezareti altında, geleceğin fedakâr ve vatanperver evlatlarını yetiştirecek olan annelerin yetiştirildiğini ve en temel eğitimin ana kucağında alındığını iddia ederek bu sistemi çok faydalı bulduğunu belirtmiştir.²⁸⁵ Pertev Paşa, burada Japonya'da endoktrinasyonun sadece okullarla sınırlı kalmadığını, daha okul öncesinde, aile içinde başladığının altını çizmektedir.

²⁸² Worringer, *a.g.e.*, 215-216.

* İttihatçıların aksine Pertev Paşa layihada ve *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler*'de Türkçülüktən ziyade Osmanlıcılık anlayışının peşinden gidiyor gibi görünmektedir. Ancak Cumhuriyet dönemindeki yazılarında fanatik bir Türkçülük yaklaşımı göze çarpmaktadır.

²⁸³ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 96-97.

²⁸⁴ Jansen, *a.g.e.*, 402-404.

²⁸⁵ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 95.

Hamilton da Pertev Paşa gibi Japon eğitim sistemini model olarak kabul etmiş ve hayranlık dolu kelimeler sarf etmiştir ama bakış açısı Pertev Paşa'ya göre biraz farklıdır. Hamilton vatan sevgisi gibi manevi unsurların üzerinde pek durmayarak, olaya büyük ölçüde "endoktrinasyonun askerî kapasite üzerindeki etkisi" gibi tabirleri kullanarak sonuç odaklı yaklaşmıştır. Ayrıca Hamilton daha realist bir ton kullanarak, geleceğe Pertev Paşa gibi umutla bakmamaktadır. Hamilton, Pertev Paşa gibi "üstün" olarak kabul ettiği Japon sistemine benzer bir eğitim sisteminin acilen İngiltere'de de uygulanması gerektiğini yoksa 19. Yüzyılda Çin'in düştüğü aciz duruma düşüleceğini vurgulamıştır.²⁸⁶

Hamilton devlet denetimindeki zorunlu eğitimin, zorunlu askerlik sistemini destekleyen önemli bir unsur olduğunu belirtmiştir ve bunun Japon zaferinde önemli payı olduğunu vurgulamıştır. Hamilton ayrıca zorunlu eğitimin var olduğu Japonya ile zorunlu eğitimin var olmadığı Rusya'yla kıyaslamıştır ve Rus askerinin fiziksel olarak Japon askerinden üstün olmasına rağmen, neden Japon askerinin çok daha verimli savaştığı sorusuna eğitimin önemi ile cevap vermiştir. Hamilton'a göre modern askerin beynine milliyetçi duygular aşılardan uzun süre üniforma içinde tutmanın pek mümkün değildir. Hamilton, Rus çarının despot rejimini sürdürebilmek için modern askeri sistemin zorunluluklarının en önemlilerinden birini yerine getirmediğini belirtmiştir. Çar otokratik rejiminin ayrıcalıklarından feragat etmemek için zorunlu eğitimi Rusya'ya sokmamıştır ve bunun sonucu olarak da ülkesinin askeri kapasitesinin bir kısmından feragat etmiştir. Rus askeri genel olarak Japon askerinden çok daha iri yapılı olmasına rağmen Japonlar gibi canla başla savaşmadıklarından kendilerinden beklenenin çok azını verebilmişlerdir.²⁸⁷ Militarist bir eğitim ile endoktrine edilen Japon askeri ise tüm dünyayı şaşırtan bir başarı göstermiştir.

Hamilton, Japonlar için Goltz Paşa gibi "savaşçı ırk" tanımını kullanmamıştır ama benzer bir yaklaşımla primitif toplumlara ait savaşçı özelliklerin Japon toplumunda da muhafaza edildiğini belirtmiştir. Hamilton'a göre "onur kültürü" ve bunun getirisi olan şiddete yatkınlık edüstrileşmemiş toplumlarda görülen bir olgudur ve Japonya endüstrileşmiş bir ülke olarak istisna konumundadır.²⁸⁸ Hamilton modern dünyada, modernleşme iddiasında bulunan bir toplumun bu özellikleri ancak iyi bir eğitim sistemiyle muhafaza edebileceğini ve - Pertev Paşa'nın da iddia ettiği

²⁸⁶ Hamilton, *A Staff Officer's Scrap Book*, Vol. I, s. 14.

²⁸⁷ Hamilton, *A Staff Officer's Scrap Book*, Vol. II, s. 10-11.

²⁸⁸ Ikegami, *a.g.e.*, 17.

gibi - böyle bir anlayışın ancak küçük yaşlarda alınan eğitimle bireylere aşılanaileceğini iddia etmiştir.²⁸⁹

Hamilton - anti-militarist olduğunu iddia ettiğı - İngiliz eğitim sistemini eleştirerek, "İngiltere'yi özgür kılan - primitiv - savaşçı ruhun" yavaş yavaş kaybedildiğini belirtmiştir. Çinlilerin de bin yıl kadar önce savaşı barbarlık olarak kabul ederek bu günkü acınacak duruma geldiklerinin altını çizmiş ve İngiltere'nin Çin'in ayak izlerini takip ettiğini iddia etmiştir. Hamilton'a göre İngiliz çocuğuna da Japon çocuğuna olduğu gibi savaşçılık fikirleri aşılanmalıdır ve her cinsiyetten çocuklar Japonya'da olduğu gibi resmi geçitlere gönderilmelidir. Çocukların kafalarında idoller oluşturularak fedakârlık ve sadakat düşünceleri oluşturulmalıdır.²⁹⁰

Eğitim konusunda Pertev Paşa ile Hamilton aynı çizgide gidiyorlar gibi görünse de arada önemli bir fark bulunmaktadır. Pertev Paşa zorunlu eğitimi nispeten yardımcı bir öge olarak görürken, Hamilton olmazsa olmaz bir zorunluluk olarak tanımlamıştır. Pertev Paşa savaşmak için gerekli olan ruhun zaten Osmanlı askerinde bulunduğunu, sadece bunun iyi subayların önderliğinde ortaya çıkartılması gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre Osmanlı askeri başlı başına bir değerdir. Hamilton ise medeni toplumların savaşçı özelliklerini kaybetmeye meyilli olduklarını belirtmiştir ve bu ruhun muhafazası için "okul"un yegâne araç olduğunu eklemiştir.²⁹¹ Hamilton için "işlenmiş İngiliz askeri" bir değerdir, eğitimsiz bir vatandaştan vatani için canını feda etmesi beklenemez.

İlan Hamilton da Pertev Paşa gibi Japon Ordusu'na bakarak İngiliz Ordusu'nda ki eksiklikleri görmüştür ancak bunları Pertev Paşa'ya göre çok ağır bir dille eleştirmiştir. 1914 yılında I. Dünya Savaşı çıktığında İngiliz Ordusu'nun operasyonel düzeyde I. Balkan Savaşı'nda son derece aşağılayıcı bir yenilgi alan Osmanlı Ordusu'ndan dahi geri olduğu ortaya çıkacaktı. İngiltere 1914-18 yılları arasında düşmanlarını gözlemleyerek ordusunu yenilemişti ve Almanlardan olduğu kadar Osmanlılardan da bir çok ders çıkarmıştı. Ancak İngiliz askerinin cesareti savaşın başından itibaren kendini göstermiş ve bu cesaret sayesinde düşmanlarıyla baş edebilmiştir.²⁹² İngilizler öyle ya da böyle "savaşçı ruhu" muhafaza etmeyi başarmışlardır. Osmanlı askeri ise nispeten Hamilton'un eleştirdiğı Rus askerine benzemektedir. Rus askeri gibi okuma yazma bilmeyen Osmanlı askerinin de

²⁸⁹ Hamilton, *A Staff Officer's Scrap Book*, Vol. I, s. 8-12.

²⁹⁰ *A.g.e.*

²⁹¹ *A.g.e.*, 11-13.

²⁹² Edward J. Erickson, *I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu, Çanakkale, Kutü'l-Amare ve Filistin Cephesi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009, s. 254-255.

üniforma içinde tutulması kolay olmamıştır. Osmanlı Ordusu'nda ki firar sorunu Rus Ordusu'ndan da büyüktür ve I. Dünya Savaşı'nda firarilerin sayısı 500.000'i geçmiştir.²⁹³ Sorunun büyüklüğü göz önünde bulundurulacak olursa Pertev Paşa'nın eğitim konusunda ki hassasiyeti özellikle Hamilton'a göre bir hayli yavan kalmaktadır. Pertev Paşa - Hamilton'un İngiltere için yaptığı gibi - hiç bir yerde Osmanlı'da ki eğitim seviyesinin düşüklüğünü eleştirmemiştir.

Hiç kuşkusuz endoktrinasyonun modern askerin motivasyonunda yadsınamayacak etkisi vardır ancak Hamilton ve Pertev Paşa Japon askerini gerçekte olduğundan daha fazla idealize etmişlerdir. Gerçekte ise Japon askeri Ian Hamilton ve Pertev Bey'in bahsettiği kadar karikatürize bir tip değildi. Port Arthur muharebesinde, zaman zaman örgütsel boyuta varan itaatsizlik örnekleri görülmüştü. Osakalı askerlerden oluşan bir alay, ağır kayıplar verdikleri bir taarruzu tekrarlamayı reddetmişler ve askerî polisin eskortluğunda geri hatlara gönderilmişlerdi.²⁹⁴ "Onurlu ölüm", "imparatorun uğruna hayatın feda edilmesi" gibi kavramlar erlerde çoğu zaman subayların üzerindeki etkiyi yaratmıyordu. Endoktrinasyonun yetersiz kaldığı zamanlarda askerî polis taarruzların devamlılığını sağlayan unsur olmaktaydı. Savaş alanını gören bir çok asker propagandada söylenenlerin aksine savaş alanını arzu edilir bir yer olarak görmüyordu.²⁹⁵

Buna karşın Japon subayları büyük ölçüde Japon propagandasının tasvir ettiği gibidir. Büyük çoğunluğu samuray kökenli olan subaylar gözü kara bir şekilde savaşa dahil olmuşlardır. Japon subayı, cephe gerisinden askerlerine emir verip, onları ölüme gönderen bir tip değil, çoğu zaman askerleriyle birlikte süngü hücumuna kalkan ve en önde giden bir profil sergilemekteydi. Savaşta ağır subay kayıpları bunun göstergesidir.²⁹⁶

Savaşa katılan Sakurai Tadayoshi adında bir teğmenin (daha sonra generalliğe kadar yükselecektir) savaştan sonra yayınladığı ve Hagakure gibi radikal sayılabilecek olan bir eser olan hatıralarında, ölüme ne kadar hazır olduğunu belirtmesi bu bağlamda zikredilebilir. Sakurai sadece Port Arthur Muharebesi'ne katılmıştır. Burada yaralandığı için diğer muharebelere katılamamıştır. Sakurai, Port Arthur'da yaşanan katliamlara şahit olmuş ve Port Arthur Muharebesi'nin, tarihin gördüğü en kanlı çatışmalardan biri olduğunu iddia etmiştir.²⁹⁷ Anlattıklarına göre

²⁹³ Zürcher ve Lucassen, *a.g.e.*, 21.

²⁹⁴ Drea, *a.g.e.*, 114.

²⁹⁵ *A.g.e.*, 114, 121.

²⁹⁶ *A.g.e.*, 114.

²⁹⁷ Tadayoshi Sakurai, *Human Bullets: A Soldiers Story of Port Arthur*, Houghton, Mifflin and Company, New York, 1907, s. 41.

arkadaşlarının çoğu savaş alanında ölmüştü, kendisi de şans eseri hayatta kalmıştı. Katıldığı başarısız bir süngü hücumunda (bu hücumda kılıçla savaştığını belirtmiştir) önce sağ el bileği parçalanmış daha sonra sol kolundan ve sol bacağından aldığı kurşun yaralarıyla hareket edemeyecek hale gelmişti. Bir gün boyunca savaş alanında ölümü bekledikten sonra, mevzinin ele geçirilmesiyle geri hatta taşınmış ve ardından Japonya'ya gönderilmişti. Teğmen Sakurai yaralı olarak savaş alanında beklediği sırada tek korkusunun canlı olarak düşman eline geçmesi olduğunu ve bunun gerçekleşmesi sonucunda kendi ve milletin şerefine iki paralık olacağını belirtmiştir. Kitabın sonunda da tek üzüntüsünün şehit olan arkadaşlarıyla aynı kaderi paylaşamamak olduğunu ifade etmektedir.²⁹⁸

Sakurai bu savaşta insan etinin mermiye dönüştüğünü belirtmiştir ve verilen hiç bir kaybın sebepsiz olmadığını iddia etmiştir. Savaşın başlarında hiç bir sonuç alınamıyor gibi görünen kayıpların aslında zafer yolundaki giden ilk adımlardır. Sonuçta her kale eninde sonunda düşmeye mahkumdur ve hedefe giden yolda yapılacak olan girişimler, kesin ölümle sonuçlanacağı belli olsa dahi gerçekleştirilmelidir ve böyle yapıldığı için savaş Japon zaferiyle sonuçlanmıştır.²⁹⁹ Sakurai'nin yazıları Japon propagandasıyla paralellikler içermektedir ve daha sonra propaganda aracı olarak da kullanılmıştır.

3.3 PERTEV PAŞA'NIN RUS-JAPON SAVAŞI'NDAN ÇIKARTTIĞI SONUÇLAR VE YANILGILARI

3.3.1 Pertev Paşa'nın Osmanlı İmparatorluğu İçin Savaşta Çıkarttığı Sonuçlar

Pertev Paşa gerek layiha'da gerekse *Rus-Japon Savaşı'ndan Alınan Maddi ve Manevi Dersler*'de savaşın gidişine etki eden bir çok teknik detaydan bahsetmiş olsa da, Japonların savaşı silah yada taktiksel üstünlükleriyle değil, cesaret ve fedakârlık gibi manevi meziyetleriyle kazandıklarını savunmuştur. Ona göre Japon askerinin başarısı Asya insanının başarısıdır. Japonlar da, Osmanlı İmparatorluğu'nun o anki hali gibi bir zamanlar çağdaşlarının gerisinde kalmış, ancak ırksal meziyetlerini dirilterek çağdaşlarını yakalamıştır.³⁰⁰ Pertev Paşa'ya göre, Osmanlı İmparatorluğu'nun da geçmişte bir çok askerî başarısı olduğuna göre pekala Japonların 20. yüzyılda ulaştığı noktaya da ulaşması mümkündür.

²⁹⁸ Sakurai, *a.g.e.*, 236-237, 256.

²⁹⁹ *A.g.e.*, 214-215. Teğmen Sakurai kitabında iki yerde Port Arthur Kuşatması'na benzettiği Plevne Savaşına atıfta bulunmuştur. (*A.g.e.*, 38, 40) Pertev Paşa'da Japon subaylarının Plevne Savaşı'nı incelemiş olduklarını ve iyi bildiklerini belirtmektedir. (Demirhan, *Hayatımın Hatıraları*, s. 112)

³⁰⁰ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 97, 99-100.

Pertev Paşa'ya göre Japonlar nasıl imparatorlarına büyük bir sevgi ile bağlıysalar, Osmanlılar da padişahlarına aynı şekilde bağlıydılar. Japonlar Konfüçyüs öğretisinin bir sonucu olarak ölümden korkmazlarken, Osmanlılar da İslamiyet'in şehadet telâkkisinden dolayı ölümden korkmazlardı. Bunların yanı sıra Büyüğün küçüğe olan pederâne sevgisi ile küçüğün büyüğe olan saygısı da aynen Osmanlı'da da mevcuttu ve Osmanlı askeri de aynen Japon askeri gibi katıksız bir itaatle subaylarına bağlı olabilirdi.³⁰¹ Japon askerinin ayrıcalıklarına sahip olmamasına rağmen Osmanlı askeri de aynı performansı gösterebilirdi. Japonlar yaralandıkları takdirde en iyi surete tedavi edileceklerini bilerek saldırırken, Osmanlılar 93 Harbi'nde bu duygudan mahrum bir şekilde düşmanlarına saldırmışlar ve Japon Ordusu'nun aksine çok kötü işleyen bir iâşe sistemine sahip olan Osmanlı Ordusu'nun askerleri, aç karnına Japonlardan daha fazla yol yürümüşlerdi.³⁰²

Pertev Paşa gözlemlerini yorumlarıyla birleştirdiği layihanın ilk bölümünün sonuna gelirken Osmanlı askerinin çoğunlukla köylülerden oluşmasına dikkat çekmiş ve bunun bir avantaj olduğunu iddia etmiştir. Osmanlı askeri Amerikalılar, Avrupalılar ve kısmen Japonlar gibi fabrikalarda çalışmadıklarından, bu ülkelerin insanlarından nispeten daha sağlıklı idiler. Pertev Paşa, endüstrinin yarattığı kirliliğin sağlık üzerindeki olumsuz etkisi bakımından bir ülkenin askerî kapasitesine olumsuz etkisi olabileceği görüşündedir.³⁰³ Savaşın silahla değil, ruhla kazanılacağını iddia eden bir kişi olarak Osmanlı'nın endüstrileşememesini bir avantaj olarak görmektedir.

Mamafih I. Balkan Savaşı, öyle yada böyle Pertev Paşa'nın iyimser yaklaşımıyla ne kadar yanıldığını gösterecekti. Osmanlı askeri görünürde padişahına bağlıydı belki ama nadiren Japon askerinin sahip olduğu ruhla savaştığı görülmekteydi. I. Balkan Savaşı'nda Osmanlı askeri çok kötü bir performans sergilemiş ve bir çok yerde düzensiz bir şekilde düşmandan kaçmıştı.³⁰⁴ Japonya'da zorunlu eğitim yoluyla imparator merkezli endoktrinasyon yapılmaktaydı. Osmanlı'da ise eğitim seviyesi çok düşük olduğu için Osmanlı askeri her yerde Japon askeri gibi canla başla savaşıyor ve Japonvari bir ruh ancak Çanakkale ve Çatalca gibi kritik savunma savaşlarında, yani bıçak kemiğe dayandığında görülmüyordu. Bu açıdan Osmanlı Ordusu, Japon Ordusu'ndan çok Rus Ordusu'nu andırmaktadır.

³⁰¹ Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçizat Hususâtına Dair Layiha*, s. 15.

³⁰² **A.g.e.**

³⁰³ Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçizat Hususâtına Dair Layiha*, s. 15-16.

³⁰⁴ Edward Erickson, *Defeat in Detail: The Ottoman Army in the Balkans 1912-1913*, Praeger, London, 2003, s. 331-333.

Şehitlik anlayışı askerleri korkusuz kılmak için tek başına yeterli değildi. Balkan Savaşlarında Osmanlı askeri korkaklığıyla ün yapmıştı. Bu savaşta yaralanarak savaş dışı kalacak olan Osmanlı Ordusu'nun parlak generallerinden Mahmud Muhtar Paşa, "Balkan Harbi" adlı kitabında defalarca Osmanlı askerinin korkaklığından yakınmıştır. Dini inancın manevi gücü arttırdığını kabul etse de, bunun kati bir korkusuzluk sağlamayacağını belirtmiş ve "Allah korkusu kurşun korkusunu yok edemiyor" cümlesini kullanmıştır.³⁰⁵

Pertev Paşa'nın Osmanlı askerinin subayını bir baba gibi görerek kati bir şekilde ona itaat etmesi tesbiti de bir başka tartışmalı konudur. Pertev Paşa Plevne'de ki başarılı müdafayı, askerin Gazi Osman Paşa'yı baba gibi görmesine bağlamıştır.³⁰⁶ Ancak itaat konusunda ki olumsuz örnekler olumlulardan fazladır ve Osmanlı Ordusu'nda ciddi bir firar sorunu bulunmaktadır. I. Balkan Savaşı'nda bir çok yerde askerler subaylarının kontrolünden çıkarak kitleler halinde kaçmaya başlamışlardır. Mahmud Muhtar Paşa felaketle sonuçlanan bir muharebede kaçan askerleri durdurmak için bağırıktan sesinin kısıldığını belirtmiştir. Pertev Paşa'nın iddiasının aksine canlarının derdine düşmüş olan askerler general rütbesindeki bir subayı bile dinlememektedirler.³⁰⁷

Osmanlı Ordusu, I. Dünya Savaşı'nda biraz daha toparlanmış ve subayların liderlik yetenekleri biraz daha ön plana çıkmış olsa da, firar hâlâ en büyük sorunlardan biriydi. 1918 yılında 500.000 kadar firari vardı. 1917 yılında 21.000 firarının bulunduğu Fransız Ordusu Genelkurmayı ordunun çökmenin eşiğine geldiğini düşünmüştü. Kaldı ki bu ordu Osmanlı Ordusu'ndan çok daha kalabalıktı.³⁰⁸

Osmanlı Ordusu'ndaki firarların bu derece yüksek olmasının sebeplerinden biri de kontrollerin diğer ordulara göre zayıf olması ve firarın diğer ülkelere göre daha anlayışla karşılanır olmasıydı.³⁰⁹ Ancak Osmanlı askeri, Pertev Paşa'nın belirttiği gibi komutanlarını gerçekten "baba" yerine koyuyorlarsa, babalarını terk etmeleri ahlaken açıklanabilir bir durum olamaz.

Osmanlı Ordusu'yla Japon Ordusu'nun farklarından biri de Osmanlı Ordusu'nda subaylar gibi uzun süreli görev yapan uzman çavuşların

³⁰⁵ Mahmud Muhtar, *Balkan Harbi, Üçüncü Kolordu'nun ve İkinci Doğu Orudusunun Muharebeleri*, İlgı Kültür Sanat, İstanbul, 2012, s. 170-171.

³⁰⁶ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 75.

³⁰⁷ Mahmud Muhtar, *a.g.e.*, 27.

³⁰⁸ Zürcher ve Lucassen, *a.g.e.*, 19-21.

³⁰⁹ *A.g.e.*, 19.

bulunmamasıdır.³¹⁰ Japonlar bu sistemi Almanlardan almışlardır. Cumhuriyet dönemi Türk Ordusu da aynı sisteme adapte olmuştur. Ancak Osmanlılardaki ast subaylar sadece erlerden yükselenlerdi ve iş bilirlikleri sınırlıydı. Bu uzman çavuşlar erlerle subaylar arasında ki iletişimin sağlanmasına yardımcı oluyorlardı ve işlerin yapılmasını hızlandırıyorlardı. Ancak bu eksikliğe rağmen Osmanlı subayı I. Dünya Savaşı'nda liderlik konusundaki üstünlüğüyle ön plana çıkacaktı.³¹¹

3.3.2 Pertev Paşa'nın Savaşın İcrası ve Doğasındaki Değişiklikler Üzerine Çıkarttığı Sonuçlar

Pertev Paşa Osmanlı Ordusu'nun performansı hakkında yanıldığı gibi Rus-Japon Savaşı'ndan çıkardığı dersler hakkında da yanılmaktaydı. Ancak ikincisi bir çok subayın ortak özelliği idi. Tuhaf bir şekilde Rus-Japon Savaşı'nda savaş gözlemciliği ne kadar geliştirse, savaşın gerçeklerini görmezden gelmek de o kadar yaygın hale gelmiştir.

Rus-Japon Savaşı'na önceki savaşlarda görülmemiş sayıda gözlemcinin katılacak olmasının sebeplerinden biri bir çok savaş aracının ilk kez geniş çapta kullanılacak olmasıydı. Savaş teknolojisi 20. yüzyıla daha önce savaş alanında görülmedik yeni silahlar kazandırdığı gibi, var olan silahların da ateş gücünü ve menzilini muazzam derecede arttırmıştır. Gerek silah gerekse diğer yeni savaş aletleri hakkında ciddi bir bilgi eksikliği vardı. Bu eksikliğin sebebi uzun zamandan beri geniş çaplı bir savaş görülmemiş olmasının yanı sıra,* yeni silahlarla yeteri kadar deney yapılmamış olmasından da kaynaklanmaktaydı. Yeni silahlar zamanın ordularına doğru düzgün adapte edilemediği için, etkileri de herkes için muammaydı.*

Gözlemciler bu yüzden Rus-Japon Savaşı'na görünürde büyük bir bilgi açlığıyla gitmişlerdir. Ancak bu açlığı gidermek yönündeki kurumsal boyuttaki yaklaşımlara

³¹⁰ Edward J. Erickson, *Size Ölmeyi Emrediyorum! Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 24.

³¹¹ Erickson, *I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu*, s. 256-257.

* O tarihte Avrupalıların, Avrupa haricindeki savaşları görmezden gelmek gibi bir eğilimi vardı. Genel kanı Avrupa dışında yapılan savaşların Avrupa'da yapılacak bir savaştan farklı olacağı yönündeydi. (Black, *a.g.e.*, 80-82) Batı Avrupa'da gerçekleşen, büyük güçlerin katıldığı son savaş 1870-1871 tarihlerinde gerçekleşen Prusya-Fransa Savaşı'dır. Rus-Japon Savaşı'na giden gözlemcilerin büyük çoğunluğunun Avrupa'nın endüstrileşmiş ülkelerinden geliyor olması ve savaşı değerlendirecek olan kişilerin büyük çoğunluğunun da Avrupalı olması bakımından bu görüş yanlış olsa da önemlidir.

* Napoéon döneminin bir getirisi olarak savaşçı ruhun ateş gücüne olan üstünlüğüne inanılan o dönemlerde yeni teknolojilerin savaşın icrasına ciddi bir etkisi olacağına inanılmadığı için yeni silahlar gerektiği gibi denenmemekteydi. Bunun yanı sıra genel olarak ordularda ekipman değişimine gönülsüz yaklaşılmaktadır. Sonuçta oturmuş bir standarttan vazgeçmek demek hem para, hem zaman, hem de emek harcamak demektir. 19. yüzyıl sonları silah firmalarının o zamana kadar eşi benzeri görülmemiş aletler üretmelerine rağmen mamullerini pazarlamakta zorlandıkları ilginç bir dönemdi. (Saunders, *a.g.e.*, 11-13)

rağmen Rus-Japon Savaşı "çıkarılması gereken derslerin çıkarılmadığı savaş" olarak tarihe geçecekti. Savaş detaylı olarak gözlemlenerek hemen her şey kayıt edilmiş ve savaşta görülen bir çok unsur başarılı bir şekilde analiz edilmiştir.³¹² Bununla beraber, gerek gözlemcilerin gerekse askerî düşünürlerin bu savaştan çıkardıkları sonuçlar gerçekte olanları yansıtmamaktadır.

Napoléon Savaşları döneminde revaçta olan savaşçı ruha dayalı taarruz anlayışı genel kabul gören bir ekol haline gelmiştir. Buna rakip olarak ise 19. yüzyılın ortalarından itibaren silah teknolojilerinde ve endüstri devriminin nimeti olarak seri üretim alanında yaşanan gelişmeler sonucu yüksek ateş gücüne dayalı bir ekol ortaya çıkmıştır. Bu iki ekolün bir birine rakip olmasının sebebi sadece yüksek ateş gücüne değer vermenin savaşçı ruhu öldüreceğine dair yaygın olan görüş değil, ateş gücünün saldıran taraftan ziyade savunma yapan tarafın işine yaramasıydı. 20. yüzyılın başında modern olduğunu iddia eden bütün ordularda taarruz öncelikli doktrinler hakimdi. Napoléon döneminden kalma daima taarruz etmek, inisiyatif ele geçirmek gibi anlayışlar, savunmaya önem vermek ve ihtiyatlı davranmak gibi anlayışlara nazaran çok daha popülerdi.³¹³ Ateş gücüne dayalı doktrinler genel olarak ilgi görmediği için modern silahlar da ilgi görmemekteydi ve bu silahların savaş alanındaki etkileri yok sayılmıştı. Rus-Japon Savaşı'nda makineli tüfek, seri atışlı top gibi yeni silahların bu durumu değiştirip değiştiremeyeceği merak konusuydu ancak Japonların süngüyle kazandıkları zaferler aynı zamanda bir çok kişi için savaşçı ruhun, ateş gücüne olan zaferiydi. Sonuç olarak I. Dünya Savaşı'na büyük ölçüde Napoléon döneminden kalan arkaik anlayışlarla girilecekti ve modern silahlarla birlikte modern doktrinlerin üretilmemesi sonucunda muazzam kayıplara yol açacak dört yıllık acımasız bir siper savaşı yaşanacaktı.* I. Dünya Savaşı'na giden yolda yaşanan gelişmelerin doğru şekilde değerlendirilmesi sonucunda Batı Cephesi'nde yaşananların kaçınılmaz olduğu düşünüldüğünden, Rus-Japon Savaşı "çıkarılmayan derslerin savaşı" olarak kabul edilmektedir.

Rus-Japon Savaşı'ndan çıkartılması gerektiği düşünülen ama çıkartılamayan yegâne ders zamanın modern silahlarına sahip iki tarafın da birbirleri karşısında üstünlük sağlayamama ihtimalinin yüksek olması ve bunun sonucu olarak

³¹² Jones, *a.g.e.*, 135.

³¹³ Saunders, *a.g.e.*, 16, 74-75.

* Siper savaşı; savunan tarafın, saldıran tarafın ateşinden koruyabilecek mevzilerde bulunarak, saldıran tarafın taarruzlarını durdurabilmesi sonucu, saldıran tarafın da savunan tarafın ateşinden korunmak için güvenli mevzilere çekilmesi sonucu (bu mevziler çoğunlukla el yapımı siperler olmaktadır) ortaya çıkan bir durumdur. Taraflar arasındaki alana "tarafsız bölge" (no man's land) adı verilmiştir ve tarafsız bölgenin sınırlarını siperlerin ve diğer tipte tahkimli mevzilerin belirlemesi ve askerlerin zamanlarının çoğunu bu mevzilerde geçirmesi sonucunda bu olgu tarihe siper savaşı adıyla geçmiştir. (Saunders, *a.g.e.*, 3-4).

da tarafların arasında oluşan "tarafsız bölgenin"* taktik bir soruna dönüşme ihtimalidir. Zamanın modern silahları ile donatılmış iki ordunun karşı karşıya gelmesi ile benzer durumlar ilk siper savaşı sayılan Kırım Savaşı'ndaki Sivastopol Muharebesi'nden itibaren görülmeye başlanmıştır.** Ancak I. Dünya Savaşı haricinde hiç bir savaşta tarafsız bölge taktik bir soruna dönüşmemiştir. Elde somut bir örneğin olmaması, Rus-Japon Savaşı esnasında Japonların verdikleri ağır kayıplara rağmen başarılı süngü hücumları gerçekleştirmeleri ve muhafazakâr subayların süngü hücumundan vazgeçememeleri uzun soluklu bir siper savaşının öngörülmesini engellemiştir.³¹⁴ Rus-Japon Savaşı yavaş da olsa bazı değişimleri başlatacaktı ancak bu savaşta süngü ateş gücünü yenilgiye uğrattığı için modern doktrinler geliştirilmeyecek ve Napoléon döneminin taktikleri varlıklarını sürdürecekti. I. Dünya Savaşı başladığında bütün modern ordularda tahkimli bir mevzinin ele geçirilmesinin en iyi yolunun kararlı bir süngü hücumu olduğu anlayışı hakimdi.

Rus-Japon Savaşı sonucunda bir çok gözlemci ve askerî düşünür savaşın doğasında ve icrasında kayda değer bir değişimin olmadığına karar vermiştir. Bazı subaylarda Avrupa'da yapılacak bir savaşın çok daha farklı cereyan edeceğini belirtmişlerdir.*** Muhafazakâr bir subay olarak Pertev Paşa'nın görüşleri de Avrupalı meslektaşlarıyla aynı yöndedir ve hatta zaman zaman daha radikal yorumlarda bulunduğu da olmuştur. I. Dünya Savaşı'nın son yılında Müttefik Orduları Genel Komutanlığı yapacak olan Mareşal Ferdinand Foch Rus-Japon Savaşı sonucunda savaşın temel prensiplerinde hiç bir değişikliğin olmadığını beyan etmiştir.³¹⁵ Foch'un gözlemcilerin topladığı delilleri toptan yok sayan yorumu, Rus-Japon Savaşı'nın, savaşın doğası ve icrasına etkisi üzerine yapılmış en radikal

* Tarafsız bölge, modern silahlara sahip orduların karşı karşıya gelmesi ve birbirlerine karşı üstünlük sağlayamamaları durumunda ortaya çıkan ve iki tarafa da ait olmayan bir alandır. Tarafsız bölge olgusu silahların menzilin artması, silahların daha seri atış yapar hale gelmesi ve şarapnel mermisi gibi ölümcül mühimmatların ortaya çıkması ile savaş alanındaki "imha bölgesi" adı verilen, silahların etkili menzillerini yansıtan bölgenin gerek yoğunluk, gerekse genişlik bakımından büyümesi sonucu ortaya çıkmıştır. Tarafsız bölge çoğu zaman imha bölgesinin en ölümcül alanını yansıtır ve sınırlarını siperler belirler. (Saunders, **a.g.e.**, 5, 9)

** Amerikan İç Savaşı, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (Plevne Kuşatması), II. Boer Savaşı, Rus-Japon Savaşı'ndan önce siper savaşının görüldüğü savaşlardır. (Saunders, **a.g.e.**, 2)

³¹⁴ Black, a.g.e., 83. Siper savaşının varlığına dair bir algı Rus-Japon Savaşı esnasında oluşmuştur. Napoléon döneminin taarruz taktikleri açık alandaki piyadeye karşı geçerli olmasına rağmen savaş alanında tahkimli mevziler görülmeye başlandıktan sonra da aynı anlayış varlığını sürdürmüştü ve Rus-Japon Savaşı'na kadar siper savaşı olgusu yok sayılmıştır. (Saunders, **a.g.e.**, 15)

*** Bu görüşün temelinde Avrupalıların diğer ırklardan üstün olduğuna dair bir düşüncenin o dönemlerde hakim anlayış olmasının yanı sıra Avrupa'da siper savaşının görülmüyor olmasının da etkisi vardır. I. Dünya Savaşı'ndan önce Avrupa'da yapılan Alman ve İtalyan Birleşme Savaşlarının hiç birinde siper savaşı durumu ortaya çıkmamıştır. Bu bakımdan siper savaşının Avrupalı olmayan toplumlar tarafından tercih edildiğine dair bir anlayış gelişmiştir. Rus-Japon Savaşı'nda da Japonların her ne olursa olsun taarruzdan vazgeçmemeleri Avrupalılar için olumlu bir örnektir ancak Japonların açıktan taarruz etmeyerek, sıçrama noktası olarak siperleri kullanmaları bazı Avrupalı subaylar tarafından yadırganmıştır. (Saunders, **a.g.e.**, 6)

³¹⁵ Sisemore, **a.g.e.**, 110.

yorumlardan biridir.* Pertev Paşa da *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler*'in giriş kısmında Foch'la hemen hemen aynı yorumu yaparak, "bu savaş maddi olarak bize pek bir şey öğretmemiştir, savaşın esasları hiç değişmemiştir" sözlerini sarf etmiştir.³¹⁶ Bunun yanı sıra bir çok yazısında Alman şair Fichte'nin "muzafferiyetler orduların çokluğuyla, silahların dehşetiyle değil, muzafferiyetler kalp ve ruhun kuvvetiyle kazanılır" sözünü alıntılamıştır.** Bu yaklaşım Pertev Paşa'nın körü körüne süngünün üstünlüğünü savunduğunu göstermez tabi ki ama hiç kuşkusuz silah ve alet-edevatın ön planda olduğu teknik savaştan ziyade piyadenin daha çok inisiyatif aldığı bir muharebe tipini savunan bir subayın bakış açısını yansıtmaktadır. O tarihlerde yüksek ateş gücünün savaşçı ruha zarar verdiği kanısı yaygın olduğu için taarruz için en uygun görülen silah süngüdür.

Pertev Paşa zamanın ateşli silahlarının etkilerinin geldiği boyut hakkında bir çok delil toplamıştır ve bu deliller hakkında çoğu zaman yerinde yorumlar yapmıştır. Ancak nihai aşamada çıkarttığı sonuç süngü hücumlarının yüksek ateş gücüne üstün geldiği yönündedir ve bu yaklaşım topladığı delillerle çelişmektedir. Bu bakımdan dönemin tipik bir Avrupalı muhafazakâr subayı gibi savaş alanında görülen gelişmeleri kabullenemediği görülmektedir. *Rus-Japon Savaşı'ndan Alınan Maddi ve Manevi Dersler*'in sadece Maddi Dersler bölümünü okuyan bir okuyucu, muhtemelen "savaşın esaslarının" gayet değişmiş olduğu sonucuna varacaktır ki bir çok yerde bizzat kendisi savaşın icrasının değiştiğini belirtmiştir. Manevi dersler kısmında ise bu değişimleri yok sayarak (her ne kadar Japonların teknik düzeyde Ruslardan ne kadar üstün olduğunu belirtmiş olsa da) Japonların savaşı topla tüfekte değil, manevi meziyetleriyle kazandıklarını vurgulamıştır ve Osmanlılara verdiği yegâne tavsiye de maneviyatı güçlendirmektir.***

Pertev Paşa layihada ve *Rus-Japon Savaşı'ndan Alınan Maddi ve Manevi Dersler*'de siper savaşı tanımını hiç kullanmamış ve siperlerden de çok fazla

* Foch'un görüşü genel olarak üst rütbeli Fransız subaylarının görüşünü yansıtmaktadır ve Rus-Japon Savaşı sonucunda Fransız Ordusu'nda hiç bir değişiklik olmamıştır. (Sisemore, *a.g.e.*, 111)

³¹⁶ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 41.

** Nicht die Gewalt der Arme,
Noch die Tüchtigkeit der Waffe,
Sondern die Kraft des Gemütes,
Ist es, welche Siege erkämpft.

(Demirhan, *Hayatının Hatıraları*, s. 18)

*** *Musavver Rus-Japon Harbi* adlı kitabın yazarlarından Binbaşı Ali Fuad Bey de *Asker Dergisi*'nde yazdığı makalede Rus-Japon Savaşı'nın piyade doktrinlerine hiç bir etkisi olmadığını ve Avrupa ordularında hiç bir değişikliğin görülmediğini belirterek, Osmanlı talimnamelerinde de bir değişiklik yapılması gerekeceğini belirtmiştir. (Ali Fuad (Erden), "Aksay-ı Şark Harbi'nden Alınan Dersler", s. 151-152)

bahsetmemiştir. Bununla beraber, siper savaşının bir çok unsuruna dikkat çekmiş ve (siper havanı haricinde)* savaşta yer alan ateşli silahları teker teker inceleyerek, ateş gücünün ulaştığı boyut hakkında çarpıcı yorumlarda bulunmuştur. Topçu bombardımanının açık arazideki piyade için ne kadar ölümcül bir hale geldiğini ve artık el yapımı veya doğal mevzilerde sığınmanın zorunluluğunu vurgulamış ve tahkimli mevzilerin, askerleri bombardımanın ölümcül etkisinden büyük ölçüde koruduğunu belirtmiştir.** Açık arazide ilerleyen piyade içinde kayıpları azaltmak için avcı hattı olarak belirttiği araziye yayılma tekniğinin zorunlu olduğunu belirterek, yanaşık düzenin zamanının geçtiğinin altını çizmiştir. Topçu ateşine karşı koruma sağlayan müstahkem mevkilerin tüfek, makineli tüfek ve dikenli tellerle son derece efektif bir şekilde korunabileceğini belirtmiş ve modern silahlarla savunulan bir mevzinin ele geçirilmesinin gayet zor bir hale geldiğini iddia etmiştir. Mukden Meydan Muharebesini örnek göstererek, artık savaş alanlarının çok büyük olacağını, askerlerin artık sık nizamlarda bulunmayarak savaş alanına dağılmış olacaklarını ve çatışmaların geceli gündüzlü devam edeceğini belirterek gelecekteki muharebelerin nasıl olacağına dikkat çekmiştir.³¹⁷ Zamanın ordularında sonucun ihtiyat birlikleriyle belirleneceğini belirterek, ağır kayıpların kaçınılmaz olduğunun altını çizmiştir.³¹⁸ Yani Pertev Paşa'nın eserinde un, yağ, şeker bulunmaktadır. Ancak siper savaşı unsurundan (daha doğrusu yıpratma savaşı tipinde bir siper savaşı unsurundan) bahsetmemesi sebebiyle Pertev Paşa okuyucularına helva sunamamaktadır.

Pertev Paşa siperin önemini es geçmiştir ama tabyanın önemine fazlasıyla değinerek, siperin vazifesini tabyaların gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Pertev Paşa layihada Port Arthur kuşatmasını "kale harbi" olarak tanımlamıştır ve verdiği örnekler I. Dünya Savaşı'nda ki Batı Cephesi'yle bir çok yönden benzerlik göstermektedir.³¹⁹ Bunun yanı sıra layihada ki bölümlerden birini Japonların bir Rus tabyasına düzenlediği başarısız bir hücumu ayırmıştır.³²⁰ Tabyanın taarruz eden tarafın en

* *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler*'de Japonların savaş alanında geliştirdiği orta çağ havanlarını andıran ahşap ve ilkel bir havan topundan bahsetmektedir. (Pertev (Demirhan), **Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti** (Transkripsiyon), s. 53). Rus-Japon Savaşı'nda kullanılan modern siper havanına Almanlar haricinde değinen olmamıştır (Saunders, **a.g.e.**, 6). Pertev Paşa'nın bahsettiği havan topu havai fişek fırlatıcısından bozma bir alettir. Buna benzer bir silah Amerikan İç Savaşı esnasında da kullanılmıştır. (Saunders, **a.g.e.**, 28-29).

** Kayıpların sadece %15'inden toplar sorumludur. Şarapnelin sipere ve tabyaya etki etmemesi sayesinde bu oran bu kadar düşük seviyede kalmıştır. (Saunders, **a.g.e.**, 90) Ancak bu oran I. Dünya Savaşı'nda artmıştır.

³¹⁷ Pertev (Demirhan), **Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti** (Transkripsiyon), s. 74.

³¹⁸ **A.g.e.**, 44.

³¹⁹ Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat, Hususatına Dair Layiha*, s. 8.

³²⁰ **A.g.e.**, 1-2.

ciddi sorunu olduğunu belirterek, Japonların birçok kez süngü hücumlarıyla siperleri ele geçirdiklerini ama tabyayı ele geçiremedikleri için ağır kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldıklarını ve bu hücumlar esnasında Rusların tabyanın içine saklandıklarını ve tabyadan ateş açarak Japonları geri püskürttüklerini belirtmiştir.³²¹

Hiç kuşkusuz tabya askerlere siperden daha iyi bir koruma sağlamaktaydı ancak siper de tabyanın yaptığı işi öyle yada böyle yaparak Rus askerlerini ateşli silahların etkilerinden büyük ölçüde korumaktaydı. Tabya önemini büyük ölçüde süngü hücumlarında göstermiştir. Siper bombardımana ve kurşuna karşı büyük ölçüde koruma sağlamaktaydı ama başarılı bir süngü hücumu siperin zayıf noktasıydı. Süngü hücumuna karşı siperi savunmak taarruz etmekten çok daha kolaydı belki ama düşmanın sipere girmesi durumunda siperin savunan tarafa vereceği hiç bir avantaj yoktu. Bu noktadan sonra savunan tarafla saldıran taraf artık tamamen eşit konumdaydı. Tabyalar askerlere tüfek ateşinden ve bombardımandan siperlere oranla daha iyi bir koruma sağlamaktaydı* ancak tabyanın en önemli özelliği gözü dönmüş Japon askerinin içeriye girme şansı olmadığı için süngüye karşı sağladığı tam korumaydı.** Japonlar siperlere düzenledikleri bir çok saldırıda çok ağır kayıplar vererek durdurulmuşlardır. Ancak kararlı bir şekilde tekrarlanan taarruzlarla siperler öyle yada böyle düşürülmüştür. Tabyalı mevzilerde ise bu durum böyle değildi. Tüm gün süren çatışmaların sonucunda hiç bir sonuç alınamayan muharebeler olabiliyordu ve Rusların Japonları kesin olarak durdurabildikleri yegâne noktalar tabyalarla savunulan mevzilerdi.³²²

Pertev Paşa Japonların düşman siperlerine ulaşana kadar ağır kayıplar verdiklerini kabul etmiştir. Ancak Japonların yüksek moralle yaptıkları taarruzlarla Rusları siperlerinden söküp atmaları Pertev Paşa'yı çok etkilemiştir. Japonların sadece tabyalar ile durdurulabilmeleri yüzünden çoğu zaman siperin başarısına değil, tabyanın başarısına şahit olmuştur. Tabyalarla savunulan Port Arthur Japon taarruzlarına 8 ay kadar dayanmış ancak hiç bir tabyanın bulunmadığı ve sadece

³²¹ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 49-50.

* Bu durum I. Dünya Savaşı'nda değişecekti. I. Dünya Savaşı'nda atılan çok yüksek kalibreli mermiler beton kaleleri kolayca yıkabiliyordu ve toprak, betona göre mermilerin patlayıcı gücünü çok daha iyi emmekteydi. (Stone, *a.g.e.*, 43)

** I. Dünya Savaşı esnasında alev makinesi gibi açık araziden tabyanın içine etki edebilecek silahlar geliştirilecekti ancak Rus-Japon Savaşı esnasında orduların envanterinde tabyalara etki edebilecek piyade silahları mevcut değildi. (Saunders, *a.g.e.*, 94-95)

³²² Saunders, *a.g.e.*, 86.

siperin kullanıldığı Mukden Meydan Muharebesi'nde Japonlar 3 hafta içinde zafer kazanmışlardı.³²³

Pertev Paşa'nın sipere ehemmiyet vermemesinin bir sebebi de Japonların siperciliğe önem vermemesi olabilir. Japonlar daima taarruz anlayışında oldukları için Ruslar gibi sofistike siper hatları hazırlamamışlardır. Japon siperleri çoğu zaman sadece tek bir hattın oluşmaktaydı ve ilk hattın arkasında tek bir hat bile olmadığı için Japon siperlerinin savunma mevzi olarak değeri çok azdı. Japonlar siperi büyük ölçüde yapacakları taarruzlardan önce askerlerin toplanacağı güvenli bir sığınak noktası olarak görmekteydiler ve Ruslardan gelen taarruzları bu tek hatlı siperlerle durdurmuşlardı.³²⁴ Pertev Paşa'nın sipere önem vermeyen tarafın başarısını, önem veren tarafın da başarısızlığını görmüş olması siperi küçümsemesine yol açmış olabilir.

Pertev Paşa Port Arthur'da tahkimatların Japonlar için taktik bir soruna dönüştüğünü kabul etmiştir ama bu sorunun üstesinden lağımcılık ile kolayca geldiklerini ve zamanın savaşlarında lağımcılığın ve istihkamcılığın (lağım kazmak ve düşman mevzisini havaya uçurmakla görevli olan sınıf) önemli bir yer tuttuğunu belirtmiştir. Japonlar süngü hücumlarının fayda getirmeyeceğine inandıkları noktalarda (bu durum daima hatırı sayılır kayıplardan sonra olmuştur) tabyaları ve tabyaların önlerinde ki siperleri havaya uçurmak için bir çok kez lağımlardan faydalanmışlardır.³²⁵ Bunun haricinde düşman mevzileri önündeki dikenli telleri kesmek, tahkimat, yol vs. yapımı için istihkamcılar kullanılmıştır ve Pertev Paşa istihkamcılarının el bombalarıyla bizzat taarruzlara katıldıklarını belirtmiştir.³²⁶ Pertev Paşa bir çok tabyanın, başarısız süngü hücumlarından sonra ancak lağım yoluyla havaya uçurulduğunu belirterek, gelecekteki savaşlarda lağımın sık sık görüleceğini ve aynı şekilde istihkam sınıfının da Rus-Japon Savaşı'nda olduğu gibi bir ordunun en önemli unsurlarından biri olacağını belirtmiştir.³²⁷

Pertev Paşa'nın bu tespiti nispeten doğrudur. I. Dünya Savaşı'nda da birçok kez lağım kullanılmıştır ancak Port Arthur'daki gibi savaşın gidişine ciddi bir etkisi olmamıştır. Lağım Port Arthur'da ki kilitlenme durumunu nispeten çözmüş ve

³²³ Harries, *a.g.e.*, 90.

³²⁴ Saunders, *a.g.e.*, 82-83.

³²⁵ *A.g.e.*, 93-94. Zamanın topları tahkimatları yıkmakta yetersiz kalıyordu. Japonların savaş alanına gecikmeli olarak getirdikleri 280 milimetre çapında mermi atan havan topları bile betondan yapılan tahkimatlar karşısında istenen sonucu vermemiştir. (Edgerton, *a.g.e.*, 169)

³²⁶ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 43.

³²⁷ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 50.

Japonların yavaş yavaş Port Arthur'a yaklaşmasını sağlamıştır. Ancak lağımın I. Dünya Savaşı'nda stratejik bir başarısı olmamış ve siper savaşı paradoksunu yıkamamıştır. Önemli bir noktadaki istihkamı yıkmak başarı sayılabilirse de uçsuz bucaksız siper hatlarının bir noktasını havaya uçurmanın savaşa çok fazla etkisi olmamaktadır.³²⁸ İstihkam sınıfı I. Dünya Savaşı'ndaki en önemli sınıflardan biri olmuş, ancak tahkimli mevzilerin de bu grup tarafından hazırlandığı göz önünde bulundurulacak olursa etkileri saldırıdan ziyade savunmada daha fazla hissedilmiştir.

Pertev Paşa'nın Rus-Japon Savaşı'nda ki gözlemlerinden çıkardığı nihai netice, savaş öncesindeki tüm şüphelere rağmen ön cepheden yapılan taarruzların hala geçerli olduğudur. Pertev Paşa Mukden Meydan Muharebesi'ni işaret ederek ön cepheden yapılan süngü hücumlarının hala geçerli olduğunu ve hatta kanattan düşmana saldırılacağı zaman dahi ön cepheden de düşmana taarruz edilerek, düşmanın tüm cephelerden şiddetli bir şekilde sarsılması gerektiğini iddia etmiştir.³²⁹ Bir çok subay gibi Pertev Paşa'ya göre de Napoléon döneminde popülerite kazanan bu anlayış, açık alandaki düşman için geçerli olmasına rağmen makineli tüfek ve kuyruktan dolma yivli tüfeklerle savunulan tahkimli mevziler içinde geçerliliğini korumaktadır. Tabyaların taarruz eden tarafa önemli bir engel teşkil ettiğini kabul etmiş olsa da, bunu aşılabilir olarak kabul etmemektedir. Sonuçta tabyalar "daima taarruz" anlayışına sahip olan Japonları durdurmakta yetersiz kalmış ve verilen tüm kayıplara rağmen zafer Japonların olmuştur. Buna istinaden kitabının giriş kısmında "savaşın icrasının" değişmediğini ve beklenenin aksine "maddi olarak pek bir şey öğrenilmediğini" belirtmiştir.

I. Dünya Savaşı bu anlayışın tamamen geçersiz bir hale geldiğini göstermiştir (ki Rus-Japon Savaşı'nda da Japonlar verdikleri kayıpların büyük çoğunluğunu ön cepheye yaptıkları umarsız taarruzlara borçluydular). Zamanın silahlarıyla, iki tarafında iyi eğitilmiş ve iyi endoktrine edilmiş askerlerinin savunduğu siperleri ele geçirmek oldukça zor bir işti ve ön cepheden böyle bir mevziye taarruz etmek demek çoğu zaman intihar demektir.³³⁰ Ancak I. Dünya Savaşı siperin, tabyanın yaptığı işi çok daha ucuza yapabileceğini gösterecekti ve siper kazmanın tabya inşasına göre çok kısa sürede gerçekleşmesi siperleri tabyalardan daha kullanışlı kılacaktı. Sonuç olarak İsviçre sınırından Manş Denizi'ne kadar olan bölge siper hatlarıyla kapanmıştı. Dört yıl boyunca taraflar bu hattı aşmaya çalışacaktı ve

³²⁸ Saunders, *a.g.e.*, 159-162.

³²⁹ Pertev (Demirhan), *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* (Transkripsiyon), s. 73-74.

³³⁰ Saunders, *a.g.e.*, 9.

Rus-Japon Savaşı'nda verilen kayıplar I. Dünya Savaşı'ndakinin yanında bir hayli önemsiz kalacaktı.³³¹

Pertev Paşa savaştan sonra Rusya'nın ve Japonya'nın izleyeceği yollar hakkında bazı tahminlerde bulunmuştur. Bu tahminlerden özellikle Rusya üzerine yaptığı tahmin oldukça ilginçtir. Pertev Paşa'ya göre Japonya ile yapılan savaşta Rusya'nın aldığı yenilgi ile Rusya'nın Uzak Doğu'da ki yayılmacı planları da sonra ermişti. Ancak bu kesinlikle Rusya'nın kabuğuna çekileceği anlamına gelmiyordu. Rusya bu savaşın yan etkisi olan ekonomik, sosyal ve politik sorunlar yüzünden hiç kuşkusuz içine kapanacak bir süre için saldırarak konuma gelemeyecekti. Kendini toparladıktan sonra ise yayılmacı politikalarına devam etmeleri kaçınılmazdı. Pertev Paşa gelecekte Rusya'nın iki potansiyel hedefi olduğunu iddia etmiştir; Hindistan ve Balkanlar (yani Osmanlı İmparatorluğu). İngilizlerin Hindistan'ın güvenliği için ellerinden geleni yaptıklarını ama zayıf bir devlet olan Osmanlı'nın çok daha fazlasını yapması gerektiğini belirtmiştir.³³²

Gerçekten de İngiltere kolonilerinin güvenliğine tehdit oluşturabilecek olan Fransa ve Rusya'dan korkuyordu. Hindistan'ın İngiltere'nin en önemli kolonisi olduğu göz önünde bulundurulacak olursa, Afganistan üzerinden gelebilecek olan bir Rus taarruzu İngiltere'nin en büyük korkularından biri olmalıydı. Ancak 1898 yılında donanmasını kurmaya başlayan Almanya her geçen gün İngiltere için daha ciddi bir tehdit haline geliyordu. Almanya'nın Rusya'ya da rakip olması bu iki ülkeyi bir birine yaklaştırmaktaydı. İngiltere, Birinci Dünya Savaşı'ndayken bile müttefiki olduğu Fransa'dan ve Rusya'dan, Almanlardan korktuğu kadar korkmaktaydı. Ama kısa süreli de olsa bu beraberlik Hindistan üzerinde ki Rus tehdidini ortadan kaldırmıştı.

Balkanlar ise daha ulaşılabilir bir hedefti çünkü Osmanlı İmparatorluğu bu ittifak zincirinin dışındaydı ve İngiltere'ye göre çok daha kolay bir lokmaydı. Ancak Rusya'nın Balkanlar uğruna Osmanlı ile yaptığı son savaş bir Avrupa kriziyle sonuçlanmıştı ve Rusya Kırım Savaşı'nda olduğu gibi Büyük Güçlerden oluşan bir koalisyonla savaşın ucundan dönmüştü. Rusya zaferle sonuçlanan bu savaşın sonucunda beklediklerinin çok azını alabilmişti. Uzak Doğu'ya yönelmesinin bir sebebi de 1878'deki Berlin Konferansı sonucunda Balkanlarda daha fazla ilerleyemiyor olmasıydı. Balkanlara yapacağı bir saldırı hiç kuşkusuz Büyük Güçlerle

³³¹ **A.g.e.**, 97-100.

³³² Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat Hususâtına Dair Layiha*, s. 14. Demiryoluna gereğinden fazla önem verildiği zamanın İngiltere'sinde böyle bir korku mevcuttu. Rusya'nın Hindistan'a taarruz etme niyetine dair bir ibare olmamasına rağmen Trans-Sibirya Demiryolu Hattı'nın böyle bir operasyonu mümkün kılması bazı İngilizler için yeterliydi ve zamanın Hindistan Başkomutanı Lord Kitchener olası bir Rus taarruzuna karşı hazırlık yapma talebinde bulunmuştu. (Burman, **a.g.e.**, 113)

Rusya'yı tekrardan karşı karşıya getirecekti. Bunun yanı sıra Rusya'nın bir süre Osmanlıya saldırarak konuma gelemeyeceğini göz önünde bulunduran Pertev Paşa, Rusya'nın bu saldırıyı Balkanlardaki taşeronlarını kullanarak gerçekleştireceğini öngörmüştür.³³³ Sonuç olarak özellikle Sırbistan'ın ele geçireceği topraklar kısmen Rusya'ya dahil olmuş sayılırdı.* Bulgaristan ise Rusya'ya sempatiyle yaklaşan bir ülkeydi. Rusya Ayestefanos'ta Rusya Büyük Bulgaristan idealini desteklemişti ve Bulgarlar ilerki krizlerde de Rus desteğinin arkalarında olacağına inanıyorlardı.³³⁴

Balkan devletlerinden birinin Osmanlı'ya karşı zafer kazanma ihtimalinin çok düşük olması sebebiyle ancak bir Balkan ittifakı ile Osmanlı'ya karşı üstünlük sağlanabilirdi. Pertev Paşa böyle bir ittifakın Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan ve Karadağ'dan oluşacağını belirtmiştir. Sırbistan ile Bulgaristan'ın araları bozuk olsa da, Rusya bu iki ülkeyi Osmanlı'ya karşı bir araya getirebilirdi.³³⁵ Pertev Paşa ittifak üyelerinden Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ'ın ciddi bir tehdit olmayacağını belirtmiştir. Ancak Bulgaristan ciddiye alınması gereken bir güçtür. Bulgarların hiç bir masraftan kaçınmayarak ordularını en iyi şekilde talim ve terbiye ettiklerini ve sadece diğer Balkan ülkelerinin ordularından değil, İtalya, İspanya ve Hollanda gibi bir çok Avrupa ordusundan daha iyi konuma geldiklerini belirtmiştir.³³⁶

Pertev Paşa 1906 tarihinde yaptığı bu mükemmel tahlilde sadece Sırp ve Yunan Ordularının güçleri konusunda yanılmıştır. Pertev Paşa'nın ön gördüğü saldırı 1912 tarihinde gerçekleşecek ve Osmanlılar, Karadağ haricindeki bütün ordulara karşı ağır bir yenilgi alacaklardı. Pertev Paşa'nın üzerinde hassasiyetle durduğu Bulgar Ordusu ise İstanbul'un 35 kilometre uzağında durdurulabilecekti.

Pertev Paşa'nın gelecek hakkında ki yorumu bilgili ve ön görülü bir uzmanın yaptığı değerlendirme midir yoksa malum olanın ilanı mıdır bilinmez. Osmanlı İmparatorluğu'na karşı bir Balkan İttifakı 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren

³³³ Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat Hususatına Dair Layiha*, s. 14.

* Büyük güçler de aynı bakış açısına sahip olduklarından Sırbistan'ın I. Balkan Savaşı'nda beklenmedik biçimde Adriyatik kıyılarında toprak elde etmesi üzerine Rusya savaşa dahil olmamasına rağmen kriz çıkmıştı. Sırbistan'ın Adriyatik'te bir limana sahip olması demek Rusya'nın sahip olması demekti ve Rusya'nın Akdeniz'e çıkış yapabiliyor olması kabul edilemezdi. Sonuç olarak bu topraklar Sırp'ların ellerinden alınarak, Arnavutluk kurulmuştur. (Hall, *a.g.e.*, 173-174)

³³⁴ *A.g.e.*, 9.

³³⁵ Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat Hususatına Dair Layiha*, s. 15. Sırp-Bulgar ittifakı Rusya'nın araya girmesine gerek kalmadan, savaştan hemen önce kendiliğinden gerçekleşmiştir. (Erickson, *Defeat in Detail*, s. 48)

³³⁶ Pertev (Demirhan), *Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat Hususatına Dair Layiha*, s. 15. Bulgar Ordusu Balkan Savaşlarından önce bir çok yabancı subaydan övgüler almıştır. (Hall, *a.g.e.*, 21-23)

tartışılan bir konuydu. 1891 tarihinde Yunan Başbakanı, açıkça bir Sırp, Yunan ve Bulgar ittifakı önermişti.³³⁷ Rus desteği bir kenara bırakılacak olursa Balkan ülkelerinin milli emelleri ve hırsları bile böyle bir ittifakın kurulması için yeterliydi. Rusya ise aynen Pertev Paşa'nın tahmin ettiği gibi Japonlardan aldıkları yenilgiden sonra Balkanlarda aktif rol oynamak istiyordu ve Sırp-Bulgar ittifakının kurulmasına aracılık yapmıştı.³³⁸ Ancak Balkan Savaşları öncesindeki Osmanlı karar alıcılarının Balkanlardaki bazı birliklerin lağvedilmesi ve Sırbistan'ın satın aldığı ağır topların, Avusturya'nın kendi toprakları üzerinden geçiş yapmasına izin vermemesi üzerine Osmanlı topraklarından geçirilmesine izin verilmesi (bu toplar I. Balkan Savaşı'nda Osmanlıların yüzleşeceği en dehşetli silah olacaktı) gibi kararlar almaları herkesin Pertev Paşa'yla aynı görüşe sahip olmadığını göstermektedir ve muhtemelen Balkan felaketi gerçekleştikten sonra Pertev Paşa'nın midesine kramplar girmiş olmalıdır.

³³⁷ Hall, *a.g.e.*, 5.

³³⁸ *A.g.e.*, 16.

SONUÇ

Osmanlılar Japonya'yı 19. yüzyılın ikinci yarısında fark etmişler ve hızla gelişmekte olan bu ülkeye gıpta ile bakmışlardı. Rus-Japon Savaşı patlak verdiğinde de savaş birçok Osmanlı vatandaşı tarafından merakla takip edilmekteydi. Osmanlılar biraz geç de olsa zamanın modasına uyarak savaş alanına askerî bir gözlemci göndermeye karar vermişlerdi. Savaş alanına gönderilecek kişi olarak (büyük ölçüde Goltz Paşa'nın da etkisiyle) Osmanlı Ordusu'nun en iyi eğitim almış, gözde kurmay subaylarından biri olan Miralay Pertev seçilmiştir. Pertev Bey savaş alanındaki yegane Müslüman temsilcisi olarak bir yıl kadar Mançurya'da kalmıştır.

Pertev Bey, Japonya hakkındaki yazılarında İttihatçı bir kurmay subay, bir Müslüman ve Batı eğitimi almış bir asker olarak bu üç kimliğine de uyan bir üslup sergilemiştir. Bir İttihatçı olarak Japonya'yı modern, enerjik, milliyetçiliğin ve vatanseverlik duygusunun son derece ağır bastığı örnek bir toplum olarak görüyordu. Bir Müslüman olarak kendi değerlerinden vazgeçmeden modernleşebilme örneği sergileyen ve Batı'yı dize getirmeyi başarmış Doğu'nun göz bebeği bir güç olarak görüyordu. Batı eğitimi almış bir asker olarak da maneviyatın teknolojiye boyun eğdirdiği, dehşetli bir orduya sahip bir güç olarak görüyordu. Pertev Paşa'nın hayranlığı - Japon hayranı bir çok Osmanlı gibi - sadece Japon Ordusu'yla sınırlı değil, hemen hemen Japonya'nın içerdiği her şeyi kapsamaktaydı. Japonya doğru hamlelerle sömürgeci güçler arasında yerini almıştı. Pertev Paşa için Japonya, aynı şekilde modernleşme iddiasında bulunan Osmanlı İmparatorluğu için eşi benzeri görülmemiş ve birçok unsuruyla dikkate alınması gereken bir örnekti. Ancak Pertev Paşa'ya göre modernleşme uğruna Japonya'dan (ve Batı'dan) yapılacak olan transfer de belli bir limitte, yerel kültüre zarar vermeyecek düzeyde olmalıydı. Daha doğrusu Pertev Paşa'nın çizdiği çağdaşlaşma haritası büyük ölçüde "çıkartılması gereken derslerle" sınırlıydı.

Ian Hamilton kendi kültürünün yozlaştığını iddia ederek, Japonya örneği üzerinden topyekün bir değişiklik yapılması gerektiğini savunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu ise açık bir şekilde çağdaşlarından geri kalmış olmasına rağmen, Pertev Paşa hiç bir zaman bu kadar radikal önerilerde bulunmamıştır. Hamilton, İngiltere'deki liberal düşüncelerin tasfiye edilerek, acilen yerine Japon toplumunun kalbinde yatan militarizmin transfer edilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Pertev Paşa ise Osmanlı'nın Batılı toplumların gerisinde kalmış olmasından büyük bir üzüntü duymaktadır ancak Hamilton gibi var olanın tasfiye edilmesini değil, gözden geçirilmesini gerekli görmüştür.

Pertev Paşa savaş alanına giden yegâne Osmanlı vatandaşı olarak bilinmektedir ve bu bakımdan sunduğu bilgiler son derece önemlidir. Pertev Paşa sadece askeri gözlemlerini değil, Japonya ve Japonlar hakkında ki birçok gözlemini de aktarmıştır ve muhtemelen Osmanlı İmparatorluğu genelinde savaş hakkında birinci elden kaynak sunabilen tek kişidir. Ancak Rus-Japon Savaşı'ndan bahseden Osmanlı neşriyatında Pertev Paşa'nın pek fazla adı geçmemektedir* ve yapılan atıflar üzerinden değerlendirecek olursak Pertev Paşa'nın bilgileri Osmanlı subaylarından ziyade Alman subay Colmar Freiherr von der Goltz'un ilgisini çekmiş gibi görünmektedir. Ayrıca Pertev Paşa'nın sunduğu Japon Ordusu örneğinin, hâlâ modernleşmekte olan Osmanlı Ordusu üzerinde ne gibi değişikliklere vesile olduğu bilinmemektedir. Ancak Rus-Japon Savaşı'ndan yedi yıl sonra Osmanlı'nın gireceği Balkan Savaşları, Osmanlı Ordusu'nun Japon Ordusu'na göre ne kadar yetersiz olduğunu ortaya çıkartacaktır.

Pertev Paşa'nın askerî vazifelerinin yanı sıra bir takım diplomatik vazifeleri de bulunmaktaydı. Savaşa giden bütün yabancı subaylar - askerî ataşe olmaları bakımından - aynı zamanda diplomatlardı. Ancak Pertev Paşa, iki ülke arasında diplomatik ilişki bulunmadığından dolayı bir ataşe olarak değil, Osmanlı elçisi olarak ağırlanmış ve II. Abdülhamid'in temsilcisi sıfatıyla Japon İmparatoru'nun huzuruna çıkmıştır.** Bu bakımdan Pertev Paşa'nın Osmanlı-Japon ilişkilerinin gelişmesinde de katkısı olduğunu söyleyebiliriz. Ancak Pertev Paşa (bir çok Japon karar alıcısıyla yüz yüze görüşmesine rağmen) Osmanlı elçisi olarak yaptıkları hakkında bize çok az bilgi sunmuştur.

Hiç kuşkusuz *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler*'in ve layihanın en önemli özelliği ve ana düşüncesi - Pertev Paşa'nın da belirttiği üzere - savaştan çıkartılan derslerdir. Pertev Paşa doğru tespitlerde bulunmuş olsa da zaman çıkarttığı derslerin yanlış olduğunu gösterecektir. Ancak ilginç bir şekilde bütün gözlemciler aynı yanılgıya düşmüşler ve Pertev Paşa diğer gözlemcilerden farklı şeyler söylememiştir. Bu bakımdan Pertev Paşa'nın eksik değerlendirmelerinin kendisinin kişisel yetersizliğinden ziyade zamanın konjonktüründen kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Pertev Paşa da diğer gözlemciler gibi savaşta gördüğu tam bir Japon başarısı örneğidir. Bu başarı savaşın birbirine denk olmayan iki güç tarafından

* Atatürk Pertev Paşa'dan alıntı yapan sayılı kişilerdendir. (Mustafa Kemal (Atatürk), *Zâbit ve Kumandan İle Hasbihal*, Minber Matbaası, İstanbul, 1334, s. 15-16)

** Pertev Paşa Ertuğrul Fırkateyni Komutanı Osman Paşa'dan sonra Japonya'ya resmî olarak elçi sıfatıyla giden ikinci kişidir.

gerçekleştirildiği ve Japonların Rusları ezip geçmelerine rağmen Prusyalıların 1871'de kazandıkları gibi kesin bir zafer kazanamadıkları gerçeğini perdelemiştir.* Muhafazakâr olmayan subaylar dahi ön cepheden yapılan taarruzların ve süngünün son teknoloji ürünü dehşetli silahlara rağmen işe yaradığını reddedemiyorlardı.³³⁹ Bu anlayış I. Dünya Savaşı'nda iflas edecekti ancak Japon başarısı o kadar göz kamaştırmıştı ki başarının sebebinin Rusların moral eksikliğinden kaynaklandığının üzerinde gerektiği kadar durulmamıştı. Bu yüzden Pertev Paşa gibi diğer gözlemciler de siper savaşı olgusunu önemsememişlerdi.³⁴⁰ Hatta zaman zaman bu savaştan çıkartılan yanlış dersler sonucu eski anlayışlara döndüğü bile olmuştu. Almanların 1909 tarihinde Saksonya'da yaptıkları manevralarda, Fransız-Prusya Savaşı'nda kullanılan gevşek düzenler yerine Meckel'in favorisi olan sık düzenler kullanılması buna örnektir.** Süngünün taktiksel olarak ateşli silahlara olan üstünlüğünün savunulmasının yanı sıra Rus-Japon Savaşı'ndan sonra ağır kayıplar cesaretin sembolü haline gelmişti.*** Avrupa'da yapılacak bir savaşta ağır kayıplar verileceğini hemen herkes kabul ediyordu ama aynı zamanda böyle bir savaşın çok kısa süreceğini tahmin ettiklerinden (Avrupalılar kendilerinin Ruslar gibi siperin arkasına saklanmayacaklarını iddia ediyorlardı) nihai kaybın çok fazla olmayacağı düşünülmekteydi.³⁴¹ Ancak ortaya çıkan sonuç beklenenden çok farklıydı.****

Ancak şu nokta da göz önünde bulundurulmalıdır ki, Pertev Paşa'nın gereken sonuçlara ulaşamaması (gereken sonuçlara ulaşması halinde ne kadarlık bir değişimde rol oynayacağı sorusunu bir kenara bırakacak olursak) Osmanlıların Batı Cephesi'nde savaşan ülkeler kadar zararına olmamıştır. Osmanlı Ordusu'nun ne Balkan Savaşlarında ne de I. Dünya Savaşı'nda siper savaşı paradoksunu kırmak gibi bir derdi olmadığı gibi siper savaşının faydasını gördükleri de olmuştur. Bolayır Muharebesi'nde Bulgar makineli tüfeklerinin üzerine hücum eden Osmanlı birlikleri çok ağır kayıplar vermiş olsa da,³⁴² Çatalca Hattı'nda tahkimli mevziler ardında yapılan pasif savunmayla Bulgar ilerleyişi durdurulmuş, Çanakkale Savaşı'nda da

* Prusya Ordusu, III. Napoléon'un komuta ettiği Fransız güçlerini kuşatarak, III. Napoléon da dahil olmak üzere tamamını esir almıştır. Japonlar aynı şeyi Mukden'de yapmayı denemiş olsalardı Rusları kuşatmakta başarısız olmuşlar ve zafer kazanmalarına rağmen Mançurya'da ki Rus güçlerini tamamen etkisiz hale getirememişlerdir. (Edgerton, *a.g.e.*, 184-187)

³³⁹ Black, *a.g.e.*, 83.

³⁴⁰ Sisemore, *a.g.e.*, 117.

** Bu manevralara Ian Hamilton'da gözlemci olarak katılmıştır ve Almanların sık düzenleri tercih etmesine eleştirel gözle bakmıştır. (Black, *a.g.e.*, 83-84)

*** Balkan Savaşları çıktığında Bulgaristan Ordusu Başkomutan Yardımcısı Mihail Savov gazetecilere Edirne Kalesi'ni almak pahasına Japonlar gibi 100.000 askeri feda etmeye hazır olduklarını belirtmiştir. (Hall, *a.g.e.*, 33)

³⁴¹ Sisemore, *a.g.e.*, 111.

**** I. Dünya Savaşı'nda verilen İngiliz, Fransız ve İtalyan kayıpları çok daha kanlı bir savaş olarak kabul edilen II. Dünya Savaşı'ndakinden çok daha fazladır.

³⁴² Hall, *a.g.e.*, 108.

gene aynı tipte icra edilen muharebe ile düşmanın savaş alanını terk etmesi beklenmiştir.

Japon milleti Pertev Paşa üzerinde derin bir tesir yapmıştır ve Japonya'ya olan ilgisi hiç bir zaman sona ermemiştir. Bir asker olarak tanıdığı bu millet, hemen her açıdan Türkler için ideal bir model haline gelmiştir. 1942 tarihinde yayınladığı ve Türk milletine örnek teşkil etmesi amacıyla yazdığını belirttiği "Japonların Asıl Kuvveti" adlı kitabın haricinde 1943 yılında yayınladığı "Türk Milleti'nin İstikbali" ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra yayınladığı "Türk Çocuğuna ve Türk Gencine Öğütlerim" adlı kitaplarında da Japonlara fazlasıyla yer vermiştir ve bir kez daha Japonlardan öğrenilecek çok fazla şey olduğunu tekrarlamıştır.

KAYNAKÇA

Pertev Demirhan'ın Çalışmaları

DEMİRHAN Sait Pertev, Balkan Savaşı'nda Büyük Genel Karargâh, Alfa, İstanbul, 2012.

DEMİRHAN Pertev, Generalfeldmarschall Colmar Freiherr von der Goltz: das Lebensbild eines grossen Soldaten Aus meinen persönlichen Erinnerugen, Göttinger Verlagsanstalt, Göttingen, 1960.

DEMİRHAN Pertev, Hayatımın Hatıraları: Rus-Japon Harbi 1904-1905, Matbaai Ebüzziya, İstanbul, 1943.

DEMİRHAN Pertev, Japonların Asıl Kuvveti: Japonya Niçin ve Nasıl Yükseldi?, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1942.

DEMİRHAN Pertev, Milletler Arası Birlik ve Kardeşliğin Hakiki Çaresi ve İslam, Sinan Matbaası, İstanbul, 1945.

DEMİRHAN Pertev, Musiki Düşüncelerim, Ebüzziya Matbaası, İstanbul, 1946.

DEMİRHAN Pertev, Türk Çocuğuna ve Türk Gencine Öğütlerim, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1962.

DEMİRHAN Pertev, Türk Milletinin İstikbali, Ankara Kitabevi, İstanbul, 1943.

Pertev (DEMİRHAN), 1317 Sene-i Rumiyesi Son Baharında İcra Olunan Meç Manevralarına Dair Bir Kaç Söz, Kitabhane-i İslam u Askeri, İstanbul, 1317.

Pertev (DEMİRHAN), 1325 Sonbaharında İcra Edilmiş Olan İkinci Ordu Manevraları, Ahmed İhsan ve Şükerası Matbaacılık Osmanlı Şirketi, İstanbul, 1326.

Pertev (DEMİRHAN), "Fırat Üzerinde Nakliyat-ı Askeriye", Asker, No. ?, 149-160.

Pertev (DEMİRHAN), Unter Graf von Haeseler, persönliche Erinnerugen, Mittler und Sohn, Berlin, 1905.

Pertev (DEMİRHAN), Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyyeti, Dersaadet Kanaat Matbaası, İstanbul, 1329 (1911).

Pertev (DEMİRHAN), Mançuri Darü'l-Harbinde On Bir Ay Zarfında Tarafeyn Ordularının (Japonya-Rusya) Usul-i Harbiyle Teşkilat, Teçhizat Hususatına Dair Layiha (1321). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı (İBBAK), Nadir Eserler, Belediye Yazmaları, BEL_Yz. B.000043.

Araştırma Eserleri

AKMEŞE Handan Nezir The Birth of Modern Turkey: The Ottoman Military and the March to World War I, I. B. Tauris, London, 2005.

Ali Fuat (ERDEN) ve Osman Senai (ERDEMGİL), Musavver 1904-1905 Rus-Japon Seferi, Matbaa-i Ahmed İhsan, İstanbul, 1321 (Rumi).

APATAY Çetinkaya, Port Arthur'dan Pearl Harbor'a, Pasifik'te Olup Bitenler, Deniz Basımevi, İstanbul, 2008.

BARGEN Doris B., Suicidal Honor: General Nogi and the Writings of Mori Ogai and Natsume Soseki, University of Hawai'i Press, Honolulu, 2006.

BLACK Jeremy ed., Drenot, Tank ve Uçak, Modern Çağda Savaş Sanatı 1815-2000, Kitap Yayınları, İstanbul, 2003.

BROSE Eric Dorn, The Kaisers Army, The Politics of Military Technology in Germany During the Machine Age, 1870-1918, Oxford University Press, New York, 2001.

BURMAN John, Britain's Relations with the Ottoman Empire During the Embassy of Sir Nicholas O'Connor to Porte, 1898-1908, The Isis Press, İstanbul, 2010.

DREA Edward J., Japan's Imperial Army, Its Rise and Fall, 1853-1945, University Press of Kansas, Lawrence, 2009.

DÜNDAR Ali Merthan, Pan-İslamizm'den Büyük Asyacılığa, Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2006.

EDGERTON Robert B., Warriors of the Rising Sun, Westview Press, Boulder, Colorado, 1997.

ERİCKSON Edward J., I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu, Çanakkale, Kutü'l- Amare ve Filistin Cephesi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009.

ERICKSON Edward, Defeat in Detail: The Ottoman Army in the Balkans 1912-1913, Praeger, London, 2003.

ERICKSON Edward J., Size Ölmeyi Emrediyorum! Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003.

ERKİN Hüseyin Can, Geçmişten Günümüze Japonya'dan Türkiye'ye Bakış, Vadi Yayınları, İstanbul, 2004.

ESENBEL Selçuk haz., Japan, Turkey and the World of Islam, Global Oriental, Folkestone, 2011.

ESENBEL Selçuk, Japon Modernleşmesi ve Osmanlı: Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

ESENBEL Selçuk haz., Hilâl ve Güneş, İstanbul'da Üç Japon, Yamada Torajirô, Itô Chûta, Ôtani Kôzuni, İstanbul Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, 2011.

ESENBEL Selçuk ve CHIHARU Inaba, The Rising Sun and The Turkish Crescent, Boğaziçi University Press, İstanbul, 2003.

FEUCHTWAGNER Edgar, Bismarck, Routledge, London, 2003.

GOLTZ, Colmar von der The Nation in Arms, Hugh Rees Limited, London, 1906.

GOLTZ, Colmar von der, "Osmanlı'nın Gücü ve Zaafı", Yirminci Yüzyıl Başlarında Osmanlı-Alman İlişkileri, "Goltz Paşa'nın Hatıratı", haz. Faruk Yılmaz, İz Yayıncılık, İstanbul, 2012.

HALL, Richard C., Balkan Savaşları 1912-1913, I. Dünya Savaşı'nın Provası, Homer Kitabevi, İstanbul, 2003.

HAMILTON Ian, A Staff Officers Scrap Book During Russo-Japanese War, Edward Arnold, London, 1906.

HARRIES Meirion ve Susie, Soldiers of the Sun: The Rise and Fall of the Imperial Japanese Army, Random House, New York, 1991.

HOFFMANN Max, The War of Lost Opportunities, The Naval & Military Press, Uckfield, East Sussex.

HUNTER Janet E., Modern Japonya'nın Doğuşu: 1853'ten Günümüze, İmge Kitabevi, İstanbul, 2002.

IKEGAMI Eiko, The Taming of the Samurai: Honorific Individualism and the Making of Modern Japan, Harvard University Press, Massachusetts, 1997.

İLMURA (Jô), Japonya Hükümeti Türkiye Sefareti Ataşe-Militeri Kaymakam Mr. İlmura Tarafından Harp Akademisinde Rus-Japon 1904-1905 Harbine Dair Verilen Konferans, Büyük Erkan-ı Harbiye Reisliği Matbaası, Ankara, 1932.

IVANOV Aleksei ve Jowett, Philip, The Russo-Japanese War 1904-05, Osprey, Oxford, 2004.

JANSEN Marius B., Making of Modern Japan, Harvard University Press, Massachusetts, 2002.

JUKES Geoffrey, The Russo-Japanese War, 1904-1905, Osprey, Oxford, 2002.

KENT Marian ed., The Great Powers and the End of the Ottoman Empire, Frank Cass, London, 2005.

LEE Cemil ve İLHAN İbrahim, Osmanlı Japon Münasebetleri ve Japonya'da İslamiyet, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1989.

M. Sadık (Rusça'dan çeviren), Rus-Japon Muharebesi Tecrübelerinden, Artin Asaduryan ve Mahdumları Şirket-i Mürettebiyesi, İstanbul, 1914.

Mehmed Arif, Musavver Rusya ve Japonya Vekayi-i Harbiyesi, Artin Asaduryan ve Mahdumları Şirket-i Mürettebiyesi, İstanbul, 1905.

Mehmed Hilmi, Mühim Bir Ders Tarihi, Yeni Turan Matbaası, İstanbul.

Mehmed Nihad 904-905, Rus-Japon Harbi, Erkan-ı Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul, 1925.

Mehmet Zeki, Japonya'nın Hali, Mazisi, İstikbali, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul, 1308.

MUDRA Bruno von, Goltz Paşa'nın Hatırası ve Hal Tercümesi, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Askeri Basımevi, İstanbul, 1953 (Pertev Demirhan tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir).

Mustafa Kemal (ATATÜRK), Zâbit ve Kumandan ile Hasbihâl, Minber Matbaası, İstanbul, 1334.

MÜTERCİMLER Erol ve ÖKE Mim Kemal, Ertuğrul Fırkateyni Faciası ve Türk-Japon İlişkisinin Başlangıcı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1991.

NISH Ian, The Origins of the Russo-Japanese War, Longman, New York, 1994.

NİTOBE Inazo Bushido: The Soul of Japan, Teibi, Tokyo, 1908.

RAVİNA Mark. The Last Samurai, The Life and Battles of Saigo Takamori, Wiley, New Jersey, 2004.

Samizade Süreyya (ERDOĞAN), Büyük Japonya, haz. Ali Ergun Çınar, Kitabevi, İstanbul, 2001.

SAUNDERS Anthony, Trench Warfare, 1850-1950, Pen & Sword Military, Barnsley, South Yorkshire, 2010.

SISEMORE James D., "The Russo-Japanese War, Lessons not Learned" , Yüksek Lisans Tezi, U. S. Army Command and Staff College, Fort Lavenworth, Kansas, 2003.

STONE Norman, Birinci Dünya Savaşı, Doğan Kitap, İstanbul, 2007.

UYAR Mesut ve ERICKSON Edward, A Military History of the Ottomans, Greenwood, Santa Barbara, California, 2009.

WIGEN Kären. The Making of a Japanese Periphery 1750-1920, University of California Press, California, 1995.

WIPPICH Rolf-Harald ve SPANG Christian ed., Japanese-German Relations, 1895-1945, War, Diplomacy and Public Opinion, Routledge, New York, 2006.

WOLF David, MARKS Steven, MENNING Bruce, OYE David van der, STEINBERG John, SHİNJİ Yokote ed., The Russo-Japanese War in Global Perspective: World War Zero, Vol. II, Brill, Boston, 2007.

YAMOMOTO Tsunetomo, Hagakure: Saklı Yapraklar, Türkiye İş Bankası, İstanbul, 2006.

YILDIZ Sıddık, "Çıkışından Bastırılmasına Kadar 31 Mart İsyanı", Gazi Üniversitesi, 2006 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Yusuf Ziya (Almanca'dan çeviren), 1904-1905 Seferinden Ropartör (Port Arthur), Mekteb-i Fünun-ı Harbiye-i Şahane Matbaası, İstanbul, 1907.

Ziya Şakir (SOKO), Sultan Abdülhamid ve Mikado, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1994.

ZÜRCHER Erik Jan ed., Devletin Silahlanması: Orta Doğu'da ve Orta Asya'da Zorunlu Askerlik (1775-1925), Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.

Makaleler

"Müteakid Ferik Pertev Paşa Hazretlerinin Hal Tercümeleri," Askeri Mecmua, Mart 1932, No. 84.

Ali Fuad (Erden), "Aksay-ı Şark Harbi'nden Alınan Dersler", Asker, 1324(1908), No. 4, 167-175.

Ali Rıza, "Muharebenin Tesirat-ı Maneviyesi: Rus-Japon Seferinden Mütalaat-ı Umumiye, Asker, 1325 (1909), No: 17, 199-204.

Ali Rıza (mütercimi), "Rus Askerlerine Dair Mülahazat-ı Hususiye", Asker, No: ?, 275-280.

DÜNDAR, Merthan Ali, "Pertev Demirhan ve Rus-Japon Harbinden Alınan Maddi ve Manevi Dersler Adlı Eseri Üzerine", haz. Selçuk Esenbel ve Erdal Küçükyalçın, Türkiye'de Japonya Çalışmaları Konferansı -I-, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012 içinde, 299-317.

GOLTZ Colmar von der "Keşfi İstikbal: Şark'ın Maneviyatı", Asker, 1324 (1908), No. 3, 113-122.

KREISER Klaus "Der Japanische Sieg Über Russland (1905) Und Sein Echo Unter Den Muslimen", Die Welt Des Islams, 1981, Nr. 1/4, 209-239.

MACKINDER Halford J., "The Geographical Pivot of History", The Geographical Journal, April 1904, Vol. 23, No. 4, 421-437.

MACKINDER Halford J., "Manpower as a Measure of National and Imperial Strenght", National and English Rewiev, 1905, No: 45.

Raşid Galip, "Mançurya Harbi'nde Rusların Yenilmelerinin Sebeplerinden Biri Ne İdi?", Asker, 1324 (1909), No. 10, 498-502.

TOWLE Philip, "British Observes of the Russo-Japanese War", Aspects of Russo-Japanese War, London School of Economics and Political Science, Discussion Paper, 1998, 19-33.

WORRINGER Renée ""Sick Man of Europe or Japan of Middle East"?, Constructing Ottoman Modernity in the Hamidian and Young Turk Eras", International Journal of Middle East Studies, May, 2004, Vol. 36, No. 2, 207-230.

YASAMEE F. A. K., "Colmar Freiherr von der Goltz and the Rebirth of the Ottoman Empire", Diplomacy & Statecraft, 1998, Vol. 9, No. 2., 91-128.

Hatırat

İNÖNÜ İsmet, Hatıralar, haz. Sabahattin Selek, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2006.

KUROPATKİN Aleksey, The Russian Army and the Japanese War, E. P.

Mahmud Muhtar, Balkan Harbi, Üçüncü Kolordu'nun ve İkinci Doğu Orudusunun Muharebeleri, İlgi Kültür Sanat, İstanbul, 2012

Mustafa Bin Mustafa, Bir Osmanlı Bürokratının Uzakdoğu Seyahati, haz. Ahmet Uçar, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2010

ORBAY H. Rauf, Hayat Hatıraları, 1881-1864, Cilt 5, haz. Cemal Kutay, 1997.

SAKURAI Tadayoshi, Human Bullets: A Soldiers Story of Port Arthur, Houghton, Mifflin and Company, New York, 1907.

Gazete

Cumhuriyet.

Arşiv ve Kütüphaneler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi.

Milli Savunma Bakanlığı Arşivi.

National Archives (Londra).

Başvuru Eserleri

DEVELLİOĞLU Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara, 2010.

KOWNER Rotem, The Historical Dictionary of the Russo-Japanese War, The Scarecrow Press, Maryland, 2006.

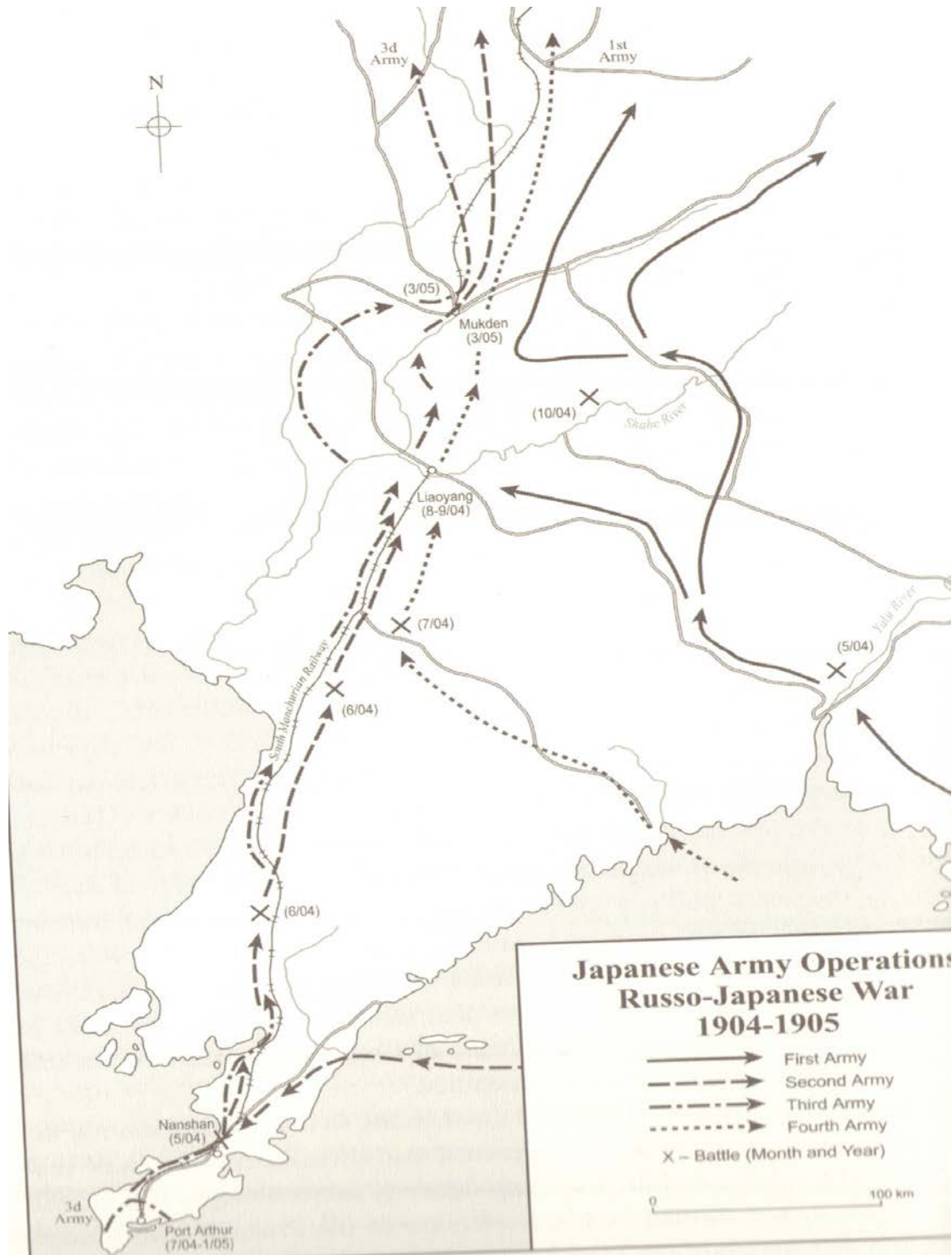
SAMİ Şemseddin, Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2010.

HARİTALAR

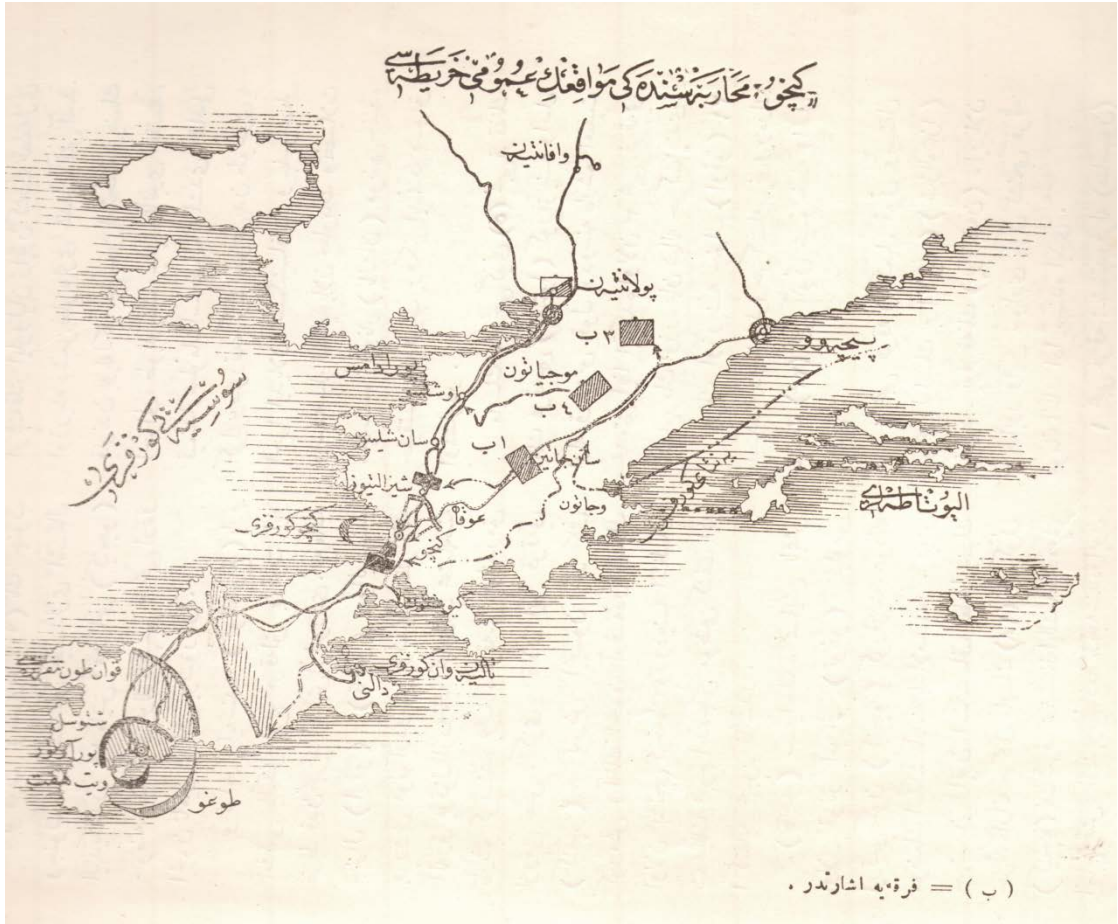
Savaş alanı.³⁴³

³⁴³ Geoffrey Jukes, *The Russo-Japanese War, 1904-1905*, Osprey, Oxford, 2002, s. 6.

Japon ordularının harekâtı.³⁴⁴

³⁴⁴ Drea, a.g.e., 106.

Musavver Rus-Japon Seferi eserinden Liadong Yarımadası krokisi.

Musavver Rus-Japon Seferi kitabından Port Arthur Limanı.

RESİMLER

Pertev Paşa binbaşı rütbesindeyken.³⁴⁵

³⁴⁵ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi.

Pertev Paşa yarıbay rütbesindeyken.

Pertev Paşa Albay rütbesindeyken.

Generallik yıllarında Pertev Paşa.³⁴⁶

³⁴⁶ Gustav von Hochwaechter, *Balkan Savaşı Günlüğü, "Türklerle Cephe"*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2007, s. 51.

Pertev Paşa Mançurya'da bindiği atı Nihonbaşı'nin yanında.³⁴⁷

³⁴⁷ Demirhan, *Hayatımın Hatıraları*, s. 112.

Pertev Paşa Rus-Japon Savaşı dönüşü Königsberg'de Goltz Paşa ile.³⁴⁸

³⁴⁸ Demirhan, *Colmar Freiherr von der Goltz*.

1909 tarihinde Almanya'da bir manevrada iken. Soldan sağa; Gottlieb Graf von Haeseler, Pertev Paşa, Colmar Freiherr von der Goltz.³⁴⁹

³⁴⁹ Demirhan, *Colmar Freiherr von der Goltz*.

Manastır 1909. Pertev Paşa soldan ikinci kişidir. Goltz Paşa sol yanında durmaktadır. Goltz Paşa'nın sağ arka çaprazındaki kişi Mustafa Kemal Paşa'dır.³⁵⁰

³⁵⁰ Demirhan, *Colmar Freiherr von der Goltz*.

Pertev Paşa Cumhuriyet dönemi üniformasıyla.³⁵¹

³⁵¹ *Askeri Mecmua*, Mart 1932, No: 84.

Rauf Orbay'ın anılarından bir resim. Soldan Sağa Kazım Taşkend, Rauf Orbay, Ali Fuad Cebesoy, Pertev Demirhan, eski Alman büyükelçisi Franz von Papen ve eski Tokyo büyükelçisi Hüsrev Gerede.³⁵²

³⁵² H. Rauf Orbay, *Hayat Hatıraları, 1881-1964*, Cilt 5, haz. Cemal Kutay, 1997, s. 627.

Pertev Paşa'nın Gazi Osman Paşa'nın türbesi önündeki mezarı. Fatih Camii.

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında İstanbul'un Kadıköy ilçesinde doğan Doruk Akyüz 2002 yılında İzmir İnönü Lisesi'nden mezun olmuştur. Aynı tarihte İstanbul Bilgi Üniversitesi Tarih bölümüne girmiştir ve 2008 yılında lisansını tamamlamıştır. 2010 yılında da Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Harp Tarihi ve Strateji Yüksek Lisans programına girmiştir ve 2013 yılında mezun olmuştur.

(BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.)